Baboe dalima. Opium roman. Deel 2

M.T.H. Perelaer

bron
M.T.H. Perelaer, *Baboe dalima. Opium roman. Deel 2*. Elsevier, Rotterdam 1886

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/pere002babo02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

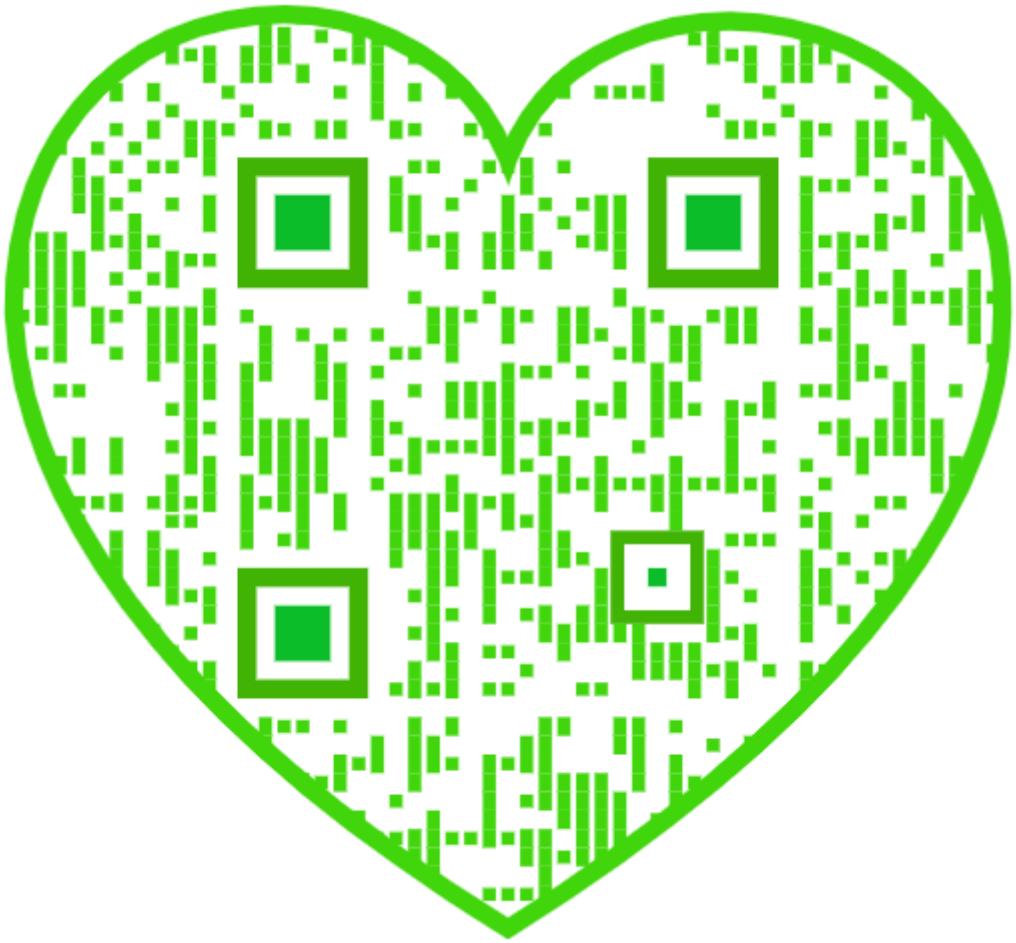

XXIII.
Eene verhinderde landraadszitting.

Voor de pandoppo van de regentswoning, uitkomende op de aloon-aloon[1] te Santjoemeh, waarin de leden van den landraad op de hoofdplaats van het gewest de vierschaar spanden, hield op zekeren dag niet lang na al het gebeurde, wat in de vorige hoofdstukken medegedeeld werd, een rijtuig stil, en stapte een man er uit, die op het gezicht van de vrij talrijke menigte, welke zich voor de trappen van het luchtige gebouw bewoog, eenigszins verwonderd opkeek, maar niettemin kalm en deftig het perron opsteeg, hetwelk toegang tot de binnenruimte verleende.

Die man was Mr. Zuidhoorn, voorzitter van den landraad, die gekomen was, om op den gestelden dag de terechtzitting te openen. De menigte, welke zich voor de pandoppo verzameld had, waren meerendeels Javanen. Dat was een zeer opmerkelijk feit, hetwelk de aandacht van den rechterlijken ambtenaar moest trekken; want de Javaan, vroeger zoo gewoon de terechtzittingen zijner Boepati's[2] onder de Wariengien's der aloon-aloon bij te wonen, betoont zich thans zeer schuw om de Nederlandsche gerechtszalen te betreden. In den regel verschijnt hij daar niet dan geboeid of door een paar politiedienaren geëscorteerd, dus als beschuldigde, misdadiger of getuige.

Onder de verzamelde menigte bevonden zich ook ettelijke Chineezen, en allen wachtten blijkbaar in spanning de dingen, die komen zouden.

‘Wat beteekent die oploop, mijnheer Thomasz?’ vroeg de heer Zuidhoorn bij het binnenkomen aan den substituut-griffier, dien hij in de pandoppo ontmoette.

Deze, een inlandsch kind,[3] keek bij die vraag eenigszins vreemd op.

‘Gij ziet mij verrast aan,’ ging Mr. Zuidhoorn voort. ‘Wat kan die menigte hier te zamen brengen?’

‘Die menschen zijn benieuwd, hoe het zal afloopen,’ antwoordde de substituut niet zonder aarzeling.

‘Wat afloopen?’

‘Wel de terechtzitting, mijnheer.’

‘De terechtzitting?... Biedt die dan zoo iets bizonders aan?’

De substituut was blijkbaar niet op zijn gemak.

‘Mijnheer schijnt niets te weten van hetgeen er omgaat,’ zei hij met haperende stem.

‘Wat er omgaat?... Wat gaat er dan om?’

De angstvalligheid van den heer Thomasz nam zichtbaar toe. Een vaal waas verspreidde zich over zijn overigens niet zeer blank gelaat.

‘Maar spreek dan toch!’ zei Mr. Zuidhoorn met klem.

‘De inlandsche leden.... van den landraad.... hebben een brief van den resident ontvangen,’ kwam er hakkelend uit.

‘Een brief?... De inlandsche leden?... Maar, wat behelst die brief? Spreek dan toch!’

‘Die brief behelst het verbod om met u zitting te nemen in den landraad.’

‘Verbod om met mij zitting te nemen!... Scheelt het u in het hoofd, mijnheer Thomasz?’

‘Neen, waarlijk niet, mijnheer,’ antwoordde de substituut met een pijnlijken glimlach. ‘Gij ondervraagt mij; ik antwoord u. Dat verbod is ook....’

‘Ga voort, wat ik u bidden mag. Dat verbod is ook?...’

‘Aan de Chineesche officieren adviseurs bij den land raad en aan den hoofddjaksa verstrekt; zoodat...’

‘Zoodat?’

‘Er geen zitting kan plaats hebben, daar gij alleen zult zijn.’

‘Hoe is het mogelijk?...’ kreet de rechterlijke ambtenaar. ‘Weet ge wat, mijnheer Thomasz. Mijn rijtuig staat nog voor. Rijd daarmede dadelijk naar die inlandsche leden, ook naar de Chineesche adviseurs en naar den hoofddjaksa, en zeg hun, dat ik gelast, dat zij komen moeten! Het is heden zittingsdag, en zitting zal er gehouden worden!’

‘Ik zal uwe bevelen volbrengen, mijnheer Zuidhoorn; want gij zijt mijn onmiddellijke chef,’ antwoordde de substituut.

‘Goed! Haast u dan.’

Toen de substituut vertrokken was, liep Mr. Zuidhoorn de leege pandoppo opgewonden op en neer.

‘Het is ongehoord!’ riep hij, tot zichzelf sprekende, uit. ‘Ik kon en mocht niet veronderstellen, dat men de zaken zoo ver zou drijven! Toch had ik zulks kunnen voorzien. Domoor, die ik ben! Toen ik weken geleden die opdracht van den resident ontving, om de volgorde van de aanhangige gedingen te veranderen, en waaraan ik weigerde te voldoen, kreeg ik wel inzicht, dat er iets bizonders aan de hand was; maar dat men tot zulke willekeur zou durven overgaan..... Zelfs toen ik acht dagen geleden de schriftelijke verklaring van den resident ontving, dat ik niet meer bevoegd was om den

landraad voor te zitten, omdat mij een verlof naar Europa verleend was, kon ik niet denken, dat men tot zulke wetsverkrachting zou overslaan. Ook niet, toen de resident mij gisteren berichtte, dat hij van de hem bij artikel 92 van de Indische rechterlijke organisatie verleende bevoegdheid wenschte gebruik te maken om de eerste landraadzitting te presideeren. Beide aanschrijvingen nam ik eenvoudig voor kennisgeving aan, en beantwoordde ze dus niet, in de meening, dat niemand zoo dwaas zou kunnen zijn, om op zoo ergerlijke wijze met de wettelijke bepalingen om te springen. Want, dwaas is het, een artikel van eene verouderde organisatie, die vastgesteld werd, toen er nog niet aan gedacht werd om afzonderlijke rechterlijke ambtenaren tot voorzitters van landraden aan te stellen, te baat te willen nemen. Maar..... wat is er toch aan de hand?' vroeg hij zich af.

En den bundel processtukken naslaande, dien de substituut-griffier op de groene tafel had neergelegd, las hij op de agenda de eerst voorkomende gedingen, en mompelde zijne opmerkingen daarachter:

'M' Bok Bardjo, beschuldigd van clandestine vervoer van koffie!... Arm volk, dat gedwongen wordt om koffie te planten; maar zelf geen koffie mag drinken, en zich met het aftreksel van koffiebladeren moet tevreden stellen!

Bariedin, beschuldigd van eene "toedoeng patjoelon" (ambtenaarspet) in het openbaar gedragen te hebben.... Bespottelijk, die ambtenaren van Binnenlandsch Bestuur! zoo iets is heiligschennis in hun oogen!

Sarina, beschuldigd van een kind te vondeling te hebben gelegd.... Beter dan het wicht in een gracht gesmeten te hebben, zooals in Europa bij dergelijke ongevallen gewoonlijk gebeurt.

Pak Ardjan, be..schul..digd.. van.. opium.. smokkel.. en.. ver..won..ding.. van.. een.. po..li..tie..

op..pas..ser..... Ik geloof dat ik er ben! Daar gaat me een licht op... En de tweede zaak:

Ardjan.. be..schul..digd.. van.. opium.. smokkel..... Ardjan!.. de verloofde van baboe Dalima.'

En de rechterlijke ambtenaar had die beide laatste zaken voorkomende op zijn agenda gelezen met een nadruk, alsof hij de lettergrepen wilde tellen, daarna bleef hij in gedachten verzonken, en bracht den wijsvinger aan het voorhoofd.

'Dat ik dàt heb kunnen vergeten! En Van Nerekool, welke die zaak nog zoo met me besproken heeft! En.... overmorgen vertrek ik naar Nederland.... Maar, neen, de terechtzitting zal heden plaats hebben! Het koste wat het wil!... Wij zullen zien!'

Ja, de rechterlijke ambtenaar zou zien; maar niet zooals hij bedoelde. Hij zou zien, dat de zitting niet plaats zou hebben.

Zoover met zijne alleenspraak gekomen, ging de deur open, en verschenen de regent van Santjoemeh en een der aanzienlijkste Javaansche hoofden van de residentie, met name Radhen Ngahebi Wirio Kesoemo, beiden leden van den landraad, en aan de beurt om zitting te nemen, alsook de hoofdpanghoeloe (hoofdpriester) met zijne onafscheidelijke Koran in de hand. Beide eersten bevestigden het bericht, door den substituut aan Mr. Zuidhoorn medegedeeld, namelijk: dat de resident hen verboden had om de zitting bij te wonen. Zij waren evenwel opgekomen, nu de Kandjeng toean rakker hen opgeroepen had.

'Maar, waarop grondt de resident dat verbod?' vroeg de rechterlijke ambtenaar.

De regent trok de schouders op, en antwoordde voorzichtiglijk niet. Radhen Ngahebi evenwel zeide:

'Ik bracht gisteren avond een bezoek op het residen-

tiehuis en vernam toen van den Kandjeng toean, dat mijnheer, na verlof naar Nederland verkregen te hebben, het recht niet meer heeft om den landraad voor te zitten, en dat daarom dat verbod was uitgevaardigd.'

Mr. Zuidhoorn glimlachte verachtelijk, maar sprak tegenover de inlandsche hoofden geen woord, dat aan het prestige van den vertegenwoordiger van het Nederlandsche gezag in de residentie te kort zou kunnen doen. Hij zou er ook de tijd niet toe gehad hebben; want na de Javaansche groeten traden de Chineesche adviseurs binnen, die almede met een grooten, maar omzichtigen omhaal van woorden den 'toean lakkel[4] betuigden, dat het hunne schuld niet was, dat zij zoo laat ter zitting verschenen.

Eindelijk trad de hoofddjaksa binnen, die na zijn eerbiedigen groet aan den voorzitter en de leden van den landraad gebracht te bebben, mededeelde, dat hij heden ochtend bij den resident geroepen was geworden, en daar den mondelingen last ontvangen had, de zitting van den landraad niet bij te wonen.

'Ik ben evenwel inlandsch officier van justitie, en derhalve onder u, mijnheer Zuidhoorn, ressorteerende, kom ik uwe bevelen vragen,' zoo eindigde hij zijne betuiging, terwijl hij voor zijn chef diep boog.

'Djaksa,' antwoordde de voorzitter, 'in dezen heb ik u geene bevelen te geven. Gij bekleedt bij de rechterlijke macht zoo'n standpunt, dat gij zelf moet weten, wat gij doen of laten wilt. Ik voor mij ben stellig van plan zitting te nemen, en daar nu de raad voltallig is, wil ik de vergadering openen. Ik verzoek de heeren plaats te nemen.'

Nauwelijks was dat geschied, en had Mr. Zuidhoorn den traditioneelen hamer reeds ter hand, gereed om de terechtzitting te openen, toen de achterdeur van de

pandoppo openging, en de secretaris der residentie in de omlijsting daarvan verscheen. De man was in ambtsgewaad, terwijl, omgeven door een troep oppassers, waarvan een den dichtgeslagen residents-pajong achter hem verhief, ten teeken dat de verschijnende in naam van den titularis optrad. Zonder zich eenigen groet te verwaardigen, begon de secretaris:

'Gij, Radhen Mas Toemenggoeng Pringgoe Kesoemo, en gij, Radben Ngabehi Wirio Kesoemo, en gij, panghoeloe Mas Ali Ibrahim, en gij, Ong Ang Thay en Kwee Lie Liang, hebt als leden, als priester en als adviseurs bij den landraad te Santjoemeh gisteren een schriftelijk bevelschrift van den Kandjeng toean resident ontvangen, inhoudende pertinent verbod om deze raadszitting bij te wonen. Ik ben door den Kandjeng toean resident gezonden om te vernemen, wat ulieden bewogen kan hebben een zoo grooten misslag te plegen als gelegen is in het wetens en willens niet opvolgen van de bevelen van hem, die de vertegenwoordiger is van den Kandjeng toean Gouverneur Generaal, die op zijne beurt te Batavia de plaats bekleedt van den Kandjeng toean Radja dari Tanah Nederland dan Hindia? Spreek, ik ben gereed om te hooren, wat gij tot verschooning van zoo'n ongehoorzaam gedrag hebt in te brengen. Zijt overtuigd dat de Kandjeng toean resident uwe redenen met rechtvaardigheid zal weten te wikken en te wegen.'

Eene diepe stilte trad na die woorden in. Het was, zondert men Mr. Zuidhoorn uit, alsof de mannen, die daar bij elkander zaten, bang waren om adem te halen. Zij durfden elkander niet aan te kijken, en zouden wel in den grond hebben willen verdwijnen. Hoe waren zij er toe gekomen, om de bevelen van den Grooten Heer te weerstreven. Hunne ongehoorzaamheid was verregaand! Zou de Kandjeng toean wel te verzoenen zijn? Zoo waren

de gedachten, die het brein doorkruisten, van die onafhankelijken, die heetten recht te moeten spreken over hunne inlandsche onderdanen.

Mr. Zuidhoorn, die het Javaansche volkskarakter kende, die den deemoed der Javaansche grooten voor de Nederlandsche bestuurders had leeren peilen, en hen somwijlen in zijne gedachte met den hond vergeleken had, die niet zelden de hand likt, welke hem afrost, had medelijden met hen. Dat zij toch zoo'n ontzettende afhankelijkheid aan den dag legden, ook waar zij geroepen waren om plichten uit te oefenen, die niet dan met volstrekte onafhankelijkheidszin uit te voeren waren, was minder hun te wijten, dan aan het volk, dat eeuwenlang die afhankelijkheid ter wille van zijn uitzuigingsstelsel stelselmatig kweekte. Na een poos rondgekeken en afgewacht te hebben, of een der hoofden zich wenschte te verantwoorden, sprak hij ernstig en plechtig, nadat de secretaris ongeduldig nog gevraagd had:

'Radhen Mas Toemenggoeng en Radhen Ngabehi, ik wacht op het antwoord, dat ik den Kandjeng toean resident moet overbrengen.'

'En wat *ik* u geven zal, heer secretaris,' antwoordde de Europeesche rechterlijke ambtenaar. 'Ik, als voorzitter van den landraad te Santjoemeh, aan wien de leden, de priester, en de adviseurs in zaken, dien raad rakende, rechtstreeks ondergeschikt zijn, heb heden ochtend pertinente bevelen verstrekt om ter terechtzitting te verschijnen. Die leden en adviseurs hebben dus niets misdreven, daar zij stipt de bevelen van hunnen onmiddellijken chef hebben opgevolgd. De geheele verantwoordelijkheid komt op mij neer. Wil zoo goed zijn, heer secretaris, deze mijne woorden aan den resident mede te deelen, en verder door uwe tegenwoordigheid de opening der terechtzitting niet vertragen.'

‘Mijnheer Zuidhoorn, na uw verkregen verlof, hebt gij geen recht meer om den landraad voor te zitten, en moet ik protest aanteekenen tegen hetgeen hier gebeurt, en het voorzitterschap opeischen voor den resident, die het zelf en heden nog wenscht uit te oefenen.’

‘Ik wensch, heer secretaris,’ antwoordde Mr. Zuidhoorn, ‘in geen debat met u te treden over mijne rechten. Gij kunt aan den resident antwoorden, dat ik mijn voorzitterszetel niet afsta. Ik wensch mijnen plicht tot het laatst nauwgezet te vervullen. Nogmaals moet ik u verzoeken den raad van uwe tegenwoordigheid te ontslaan, opdat hij zijne werkzaamheden kunne beginnen.’

‘Mijnheer Zuidhoorn, weet wel wat ge doet!’ klonk het dreigend uit des secretaris mond.

‘De geheele verantwoordelijkheid komt op mij neer, heer secretaris, Deurwaarder, zorg dat de zitting ongestoord kan geopend worden!’[(5)]

De resident Van Gulpendam vloog schuimbekkend op, toen hij die boodschap kreeg. In de hevigste gramschap liep hij de ruime voorgalerij van het residentiehuis op en neer, waarbij hem de secretaris als een hondje volgde, maar hem door zijne zwaarlijvigheid niet bij kon houden.

‘O, die hoon!’ kreet de vertoornde machthebbende in volle woede. ‘Die hoon! Ik zal hem wreken! Maar - wat te doen?... Intusschen gaat de raad zijn gang, en volgt waarschijnlijk vrijspraak!... Die lui van de rechterlijke macht zijn tot alles in staat! Maar daar valt mij iets in.... een kompagnie soldaten.... Ik zal ze met de bajonet als een troep meeuwen uit elkander laten jagen!’

Hij stormde naar zijn kantoor, - weinig indachtig, dat dergelijke Buonepartsche maatregelen niet erg met het Nederlandsche volkskarakter strooken - om den militairen kommandant per briefje te verzoeken bij hem

te komen. Toen hij dat kattebelletje klaar had, riep hij met zoo'n stentorstem: ‘Oppass! Oppass!’ dat al de oppassers en het geheele dienstpersoneel van het erf aangevlogen kwamen, in de meening, dat er onraad was. Zelfs de pradjoerits, die op schildwacht stonden, velden heldhaftig hunne geweren tegen een denkbeeldigen vijand, en wachtten in die krijgshaftige houding de dingen af, die komen zouden. Ook de schoone Laurentia, die in de pandoppo met haar kokkie de geheimzinnige bestanddeelen en manipulatiën eener kippen-frikadel te detailleeren zat, was opgevlogen, en stormde, terwijl zij met bevende hand hare onbescheiden kabaja trachtte in bedwang te houden, de voorgalerij in, met den uitroep:

‘Wat is er? Wat is er?’

Maar voor dat de resident kon antwoorden, en voor hij zijn briefje had kunnen afgeven, beklom de substituut-griffier bij den landraad de treden der galerij. Op dat gezicht vloog Van Gulpendam, wel kunnende bevroeden dat daar tijding kwam, en zijn ongeduld niet kunnende bedwingen, den aankomende tegemoet en vroeg onstuimig:

‘Wat is er, mijnheer Thomasz?’

‘Resident, ik kom u mededeelen, dat de landraad uit elkander gegaan is, en zijne zitting tot heden over acht dagen uitgesteld heeft.’

‘Wat?... uit elkander gegaan?... Na het gebeurde met den secretaris?... Hebben de leden geweigerd zitting te nemen?... O, die trouwe hoofden!...’

‘Neen, resident, met uw verlof. De hoofden hebben niet geweigerd zitting te nemen.’

‘Niet?... Wat is er dan gebeurd?’

‘Toen Mr. Zuidhoorn de vergadering wilde openen en reeds de woorden sprak: “Deurwaarder, zorg dat de zitting kan geopend worden,” bleek het, dat de deurwaarder verdwenen was.

De deurwaarder verdwenen?'

'Ja, resident. Die had zich uit de voeten gemaakt.'

Het gelaat van Van Gulpendam glom van genoegen.

'Maar dat belette toch niet, dat de zitting doorging?' vroeg hij.

'Ik had dien deurwaarder bij het heengaan opgedragen,' kwam hier de secretaris tusschenbeide, 'een stuk te schrijven om den heer Zuidhoorn en de leden van den landraad te sommeeren, het lokaal te ruimen.'

'Een krasse maatregel, secretaris,' meende Van Gulpendam.

'Keurt u hem af, resident?'

'Ik!... Integendeel, maar wat gebeurde er verder?'

'De arme drommel kon van verbouwereerdheid niet schrijven', ging de secretaris voort, 'zoodat ik van dikteeren moest afzien; maar hem opdroeg de sommatie mondeling te beteekenen.'

'En toen?' vroeg de resident.

'Toen ben ik heengegaan, resident, om u kennis te geven.'

'Maar, dan zal de heer Thomasz ons kunnen vertellen, wat er verder gebeurde?'

'Toen de deurwaarder weer binnen kwam,' hernam de substituut-griffier, 'stamelde hij eenige onverstaanbare woorden, die door niemand begrepen werden, en waarvan Mr. Zuidhoorn geen notitie meende te moeten nemen. Hij liet den hamer neervallen om de zitting te openen, en verzocht den hoofddjaksa, de akte van beschuldiging van de eerste zaak in te brengen....'

'Welke was die zaak, mijnheer Thomasz?' vroeg Van Gulpendam nieuwsgierig.

'Een clandestien koffievervoer, resident, gepleegd door eene oude vrouw.'

'En verder.'

‘Ja, Mr. Zuidhoorn had goed rondkijken, en dat deed hij ook met groote oogen; want de hoofddjaksa, die een oogenblik te voren naast en op eenigen afstand van den voorzitter gezeten was, was nu op zijne beurt verdwenen.’

‘Verdwenen?’

De heer Van Gulpendam schaterde het uit.

‘Ik kan mij het gezicht van Mr. Zuidhoorn verbeelden,’ zei hij. ‘Mijnheer Thomasz, gij zijt een onbetaalbaar verteller op den bak! Maar verder? Laat vieren je loglijn!’

‘De djaksa werd overal gezocht, maar nergens gevonden. Een der hulpdjaksa's werd toen geroepen. Maar, hoewel die een oogenblik te voren allen in de pandoppo aanwezig waren, kostte het moeite om er een te ontmoeten.’

‘Dus werd er toch een gepraaid?’

‘Ja, resident.’

‘Hoe jammer!’

Die uitroep ontsnapte den hoofdambtenaar zijns ondanks.

‘Er werd niets bij verbeurd,’ antwoordde de substituut-griffier leuk.

‘Hoe dat zoo? Vertel op.’

‘Wel, toen Mr. Zuidhoorn den adjunct-djaksa beduidde, dat hij de plaats moest vervullen van den afwezigen hoofddjaksa, kreeg de ongelukkig gepreste zoo'n aanval van buikpijn...’

‘Een aanval van buikpijn?’ kreet de resident opgewonden. ‘Kostelijk! Kostelijk! En moest zeker naar het galjoen?’

‘Zoo'n aanval van buikpijn, dat hij de zonderlingste gezichten trok en zich in allerlei bochten wrong.’

‘Onbetaalbaar! Ha, ha, ha!’

‘En eindelijk met beide handen voor den buik en de gestalte in tweeën gebogen op een drafje wegliep.’

‘Met beide handen voor den buik!... Ha, ha, ha! Onbetaalbaar!’

‘Ja, resident, en er waren leden van den raad, die zich den neus toeknepen. Zij meenden, dat de gevolgen van die plotseling ingetreden buikpijn reeds hunne reukorganen bereikten.’

‘Schei uit... mijnheer Thomasz.... ha, ha, ha!... Ankeren!... Gij doet mij in katzjammer vallen van het lachen.’

De substituut keek als droog komiek ernstig rondom zich. In zijne ambtelijke loopbaan had hij nimmer zoo'n succes behaald. Hij meende aangemoedigd te worden en dus te moeten voortgaan.

‘Ja, maar, resident, dat was het koddigste niet.’

‘Niet? Nu loop dan van stapel.’

‘Neen, resident. Het koddigste was het gezicht van den heer Zuidhoorn. Dat hadt ge moeten zien. Met open mond, met gefronste wenkbrauwen en met starren blik keek hij over zijn bril, dien hij heel laag op den neus had hangen, den vluchtenden djaksa na, terwijl hij in zijne toga er uitzag als een familie-parapluie in een te ruim foudraal, en hem zijne barret in den nek stond.’

‘Onbetaalbaar! Onbetaalbaar!’ grinnikte Van Gulpendam. ‘Gij zijt een kostelijk verteller, mijnheer Thomasz.’

De substituut-griffier boog nederig bij dat compliment.

‘En wat gebeurde verder?’ vroeg de hoofdambtenaar.

‘Wel, resident, er was geen officier van justitie, er was geen deurwaarder. De zitting kon geen voortgang hebben. De leden van den rand keken glimlachend op hunne horlogiën, wat eene duidelijke vingerwijzing was, dat zij er genoeg van hadden, om daar tot niets te zitten. Mr. Zuidhoorn bleef niets anders over dan zijn ge-

zagshamer te laten vallen, en de zitting tot de volgende week te verdagen. Toen heb ik mij hierheen gespoed, om u bericht te brengen.'

'Ik dank u, mijnheer Thomasz,' sprak de resident. 'Ik zal mij ten goeden tijd uwe toewijding herinneren.'

En toen de substituut-griffier vertrokken was, vervolgde hij tot den secretaris, die het geheele gesprek met over elkander geslagen armen aangehoord had:

'Het doel is dus bereikt!... Nu op getij werken! Zult gij zorgen, dat alle stukken bij tijds gereed zijn. Ik zal aanstaande week den landraad presideeren.'

'Alles zal in orde zijn, resident. Maar mag ik mij eene opmerking veroorloven?'

'Laat vieren je schoot, secretaris.'

'Mij komt die zaak een gevaarlijk spel voor.'

'Hoe dat zoo? Meent ge, dat ik bang ben mij de handen in koud water te branden?'

'Ik meen, resident, dat het een gelukkig toeval is, dat de heer Zuidhoorn uwe bevelen weerstreefd en zoo de zitting van heden onmogelijk gemaakt heeft...'

'Verder; loop van stapel.'

'Wanneer hij toegegeven had, dan zoudt gij heden den raad voorgezeten hebben, niet waar?'

'Ja, zeker, en dan waren die zaken reeds in het kielwater.'

De secretaris krabde zich achter het oor.

'Resident, zijt gij van mijnheer Meidema welzeker?'

'Van Meidema?.. Wat heeft die met de zaak te maken?'

'De aanhaling van tjandoe te Moeara Tjatjing gedaan, is vrij aanzienlijk. Ik meen dat hij eenigermate rekent op de emolumenten, voortspruitende uit de verbeurdverklaring, die noodwendig op het rechterlijk vonnis van den landraad volgen moet.'[(6)]

‘Heeft hij u dat gezegd, of zich in dien zin uitgelaten?’

‘Dat juist niet, resident. Maar de heer Meidema heeft een groot gezin, en het is in Santjoemeh niet onbekend, dat hij moeite heeft om rond te komen. Het zou mij zelfs niet verwonderen, dat hij schulden had. Zoodat zoo'n buit zeer goed te stade zoude komen.’

‘Maar op dien buit kan hij geen aanspraak maken. De bepalingen verzetten zich daartegen.’[(7)]

‘Accoord, resident. Aan uw scherpziend oog ontsnapt niets. Maar, *il y a des accommodements avec le ciel*, en bijgevolg ook....’

‘Maar welke?’ vroeg Van Gulpendam met eenige drift.

‘Ziet ge, resident, dat weet ik niet. Maar, mij dunkt, dat wanneer zoo iets gezocht werd. Bij voorbeeld in deze zaak is baboe Dalima de eigenlijke aanbrengster. Als die nu, om haren Ardjan te redden, haar aandeel van welks waarde zij geen begrip heeft, aan een derden afstond....’

De resident dacht een oogenblik na, daarna hernam hij met een glimlach:

‘Welnu, dat verklaart mij nog niet, waarom ik omtrent den heer Meidema niet zeker zoude zijn. Volgens mij toch, zou dat aandeel in de verbeurd verklaarde tjandoe hem lenig als zeilgaren moeten maken.’

‘Het kan zijn, resident, dat gij met uw verlicht oordeel gelijk hebt; maar verlies artikel 23 van het opium-reglement niet uit het oog. Ik zou er op durven zweren, dat Meidema zich dienovereenkomstig gedraagt; want in het proces-verbaal van aanhaling, door hem als hoofd der plaatselijke politie afgegeven, is wel is waar gerelateerd, dat de in beslag genomen tjandoe niet ver van den Javaan Ardjan ontdekt is; maar dat de be-

schuldigde aan den wal gekomen is in eene kleine prahoe sajab, die onmogelijk dergelijke hoeveelheid kon bevatten, en daarenboven door de golven stuk geslagen werd, terwijl de verpakking van de aangehaalde tjandoe geen spoor aanduidt, van met vocht in aanraking geweest te zijn.'

'Staat dit in dat proces-verbaal?'

'Ja, resident. Er staat nog meer in. Er wordt in vermeld, dat de schoenerbrik *Kiem Ping Hin* in den bewusten nacht op de kust gezien is, en dat vermeend wordt, dat de barkas van de *Matamata* jacht op de sloep van het smokkelvaartuig gemaakt heeft.'

'Hebt gij dat proces-verbaal gelezen?' vroeg Van Gulpendam thans hoogst ernstig.

'Ja, resident.'

'Het zou kunnen, dat ge in het zog waart,' mompelde de hoofdambtenaar meer dan hij sprak. 'Heer secretaris, wees zoo vriendelijk mij dat proces-verbaal van den heer Meidema, zoodra het op het residentiebureau zal zijn ontvangen, toe te zenden, en verder een der oppassers op te dragen dien heer namens mij te verzoeken onmiddellijk bij mij te komen. Denk vervolgens aan de opdracht van den directeur van Financiën met betrekking tot die gerezen kwestie met den Zouthoofddepot pakhuismeester te Soemenep.'

Dat was een 'gij kunt gaan' in optimâ formâ.

Toen Van Gulpendam alleen was, sloeg hij den bundel Staatsbladen van 1874 op.

'Artikel 23, zei de secretaris,' mompelde hij. 'Laat zien..... Oho!.. Boete van duizend tot tienduizend gulden gesteld op de overtredingen.... En... als ik bedenk, hoezeer Meidema op den avond van het gebeurde, de waarde van den aangehaalden tjandoe uit-meette, dan.... ja, dan ben ik verplicht om toe te

geven, dat de secretaris in het ware kielwater is....'

Hij sprong van zijn stoel op, en liep met driftige schreden de voorgalerij op en neder.

'O,' riep hij knarstandende uit, 'Al die soesah (moeite) wordt mij berokkend door dien Van Nerekool.... O! als Anna toch gewild had!'

Eindnoten:

(1) Aloon-aloon. (bladz. 1) Zie daaromtrent de aanteekening N°. 56 op bladz. 386 van het I^{ste} deel.

(2) Boepati (bladz. 1) is de Javaansche eenigszins verouderde naam voor de inlandsche machthebbenden, die door de Nederlanders Regenten genoemd worden.

(3) Inlandsch kind. (bladz. 2) Zoo worden gewoonlijk de afstammelingen genoemd van een Europeeschen vader en eene inlandsche moeder.

(4) Toean lakkel (bladz. 6) zou hier moeten klinken: toean rakker. Rakker als de inlandsche verbastering van het woord rechter, waarvan de Chineezen wegens de moeielijkheid, die zij ondervinden om de r uit te spreken *lakkel* maken.

(5) Zorg dat de zitting ongestoord geopend kan worden. (bladz. 9) Deze geheele episode is getrokken uit en weer te vinden in de brochure: *Iets over de tegenwoordige afhankelijkheid van Nederlandsch Indische rechterlijke ambtenaren*, in de aanteekening N°. 39 op bladz. 382 van het 1^{e} deel reeds aangehaald. De lezer zal zich daar kunnen overtuigen, hoe nauwkeurig ik in mijne beschrijving ben. Dat plagiaat erken ik gaarne.

(6) Rekent op de emolumenten, voortspruitende uit de verbeurdverklaring, die op het rechterlijk vonnis volgen moet. (bladz. 14) Artikel 24 van het reglement voor de opiumpacht op Java en Madura (Ordonnantie dd. 25 September 1874 Stbl. v. N.I. N°. 228) luidt, als volgt:
'De voor de aangehaalde en verbeurdverklaarde opium overeenkomstig art. 22 uit 's lands kas uit te keeren gelden, zoomede de boeten, verbeurd en voldaan ter zake van overtredingen van dit reglement, worden onverwijld, nadat de veroordeeling kracht van gewijsde zaak heeft bekomen, of nadat in de gevallen, bedoeld bij art. 415 van het inl. reglement, de boete vrijwillig is voldaan en verklaard is, dat in de verbeurdverklaring wordt berust, verdeeld als volgt:
'*a*) aan den aanbrenger of aanbrengers 3/7; *b*) aan den aanhaler of de aanhalers 2/7; *c*) aan allen, die tot het ontdekken der overtreding en het doen der aanhaling hebben medegewerkt 1/7; blijvende.... enz.

(7) De bepalingen verzetten zich daartegen. (bladz. 15) Zie daaromtrent de aanteekening N°. 9 hieronder.

XXIV.
Ouders en dochter. Gezag tegenover plicht.

Neen, Anna bad niet gewild.

Toen de beide ouders poogden hunne dochter, die hun zoo weinig geleek tot hunne zamenzwering over te halen, om haren invloed op Van Nerekool uit te oefenen, antwoordde zij even beslist: ‘nooit!’ als Karel dat op den bewusten partijavond in den residentstuin aan mevrouw Van Gulpendam gegeven had.

‘Neen, nooit!’ zei het fiere meisje met allen nadruk.

‘Bedenk,’ sprak hare moeder, ‘dat zijne carrière van zijne houding in deze zaak afhangt.’

‘Nimmer zal Karel door het plegen van eene laagheid zijn carriâre trachten te bevorderen.’

‘Anna!’ riep de resident verwoed uit. ‘Ik raad je die taal te matigen.’

‘Wees toch bedaard, Gulpie,’ suste hem Laurentia. ‘Drift leidt tot niets.’

En zich tot het jonge meisje wendende, vervolgde zij:

‘Bedenk, dat uwe vereeniging met Van Nerekool afhangt van zijne gedragslijn...’

‘Mijne vereeniging!...’ kreet Anna.

‘Eene vrouw, die liefheeft, kan machtig veel invloed uitoefenen op den man, dien zij geboeid heeft.’

‘Gij zoudt willen, moeder, dat ik hem overhaalde om een schanddaad te plegen?’

‘Anna! pas op je woorden!’ brulde Van Gulpendam.

‘Ik zou de kloof, die ons van elkander scheidt, nog wijder maken? Neen, noen! Nu mijn geluk geheel verwoest is, heb ik slechts een wensch, namelijk dat mijn beeld zuiver en rein in zijn aandenken voortleve. De zijne kan ik niet worden, dat gevoel ik. Dat de gedachte aan mij ten minste vlekkeloos zij als de herinnering aan een schoonen droom!’

‘Maar, Anna,’ vroeg Laurentia met hare meest innemende stembuiging, ‘waarom zou uw geluk verwoest zijn? Is dat niet moedwillig in eigen boezem wroeten?’

‘Och, bespaar mij het bitter lijden van de wreede woorden, die ik u en mijn vader zou moeten doen hooren. Neen, mijn geluk is verwoest, aan eene vereeniging met Van Nerekool valt niet meer te denken...’

‘Als gij maar wildet.’

‘Juist, moeder, ik wil niet. Veronderstel, dat Karel aan mijne verlokkingen toegaf, dat hij uwe inzichten volgde, dan zou ieder teeder gevoel bij mij uitgedoofd zijn; want ik zou den man verachten, die zijn plicht ten offer bracht aan zijne liefde, die eene misdaad zoude plegen om het meisje machtig te worden, dat hij bemint.’

‘Anna! Ga zoo niet voort!’ dreigde andermaal haar vader.

‘Ik moet toch zeggen, wat ik gevoel, vader. Ik moet spreken! ik moet uitstorten, wat mij bezwaart, benauwt. Zooals *ik* wensch, dat de herinnering aan mij rein en vlekkeloos bij hem achterblijve, zoo moet ook *hij* verlangen dat zijn beeld, groot, edelmoedig, deugdzaam en strikt rechtvaardig in mijn hart bewaard blijve. Zou ik het vreugdelooze leven, dat mij beschoren is, te gemoet moeten treden met een gevoel van verachting voor hem,

dien ik boven alle stervelingen verheven achtte, dan zou mijn ongeluk te groot zijn. Neen, ik wil Karels beeld ongeschonden in mijn hart bewaren!'

Mevrouw Van Gulpendam zuchtte, terwijl haar echtgenoot van toorn trilde.

'Laten wij het kort maken,' sprak hij na een poos met besliste stem. 'Ge weigert dus, Anna, tot de inzichten uwer moeder toe te treden?'

'Ja, pa!' was het antwoord, op even beslisten toon gegeven.

'Gij bederft zijne carrière.'

'Beter zijne carrière bedorven dan zijn karakter.'

'Gij maakt een huwelijk tusschen u beiden onmogelijk.'

'Die onmogelijkheid is mij niet te wijten; zij werd door mijne ouders daargesteld.'

'Maar waarmede?' kreet Laurentia.

'Hij kan en mag de dochter niet trouwen van ouders, die hem zulke voorstellen deden!'

'Anna!' brulde haar vader, 'dat gaat te ver. Daar moet een eind aan komen. Een kind, dat zich zoo tegenover zijne ouders uitlaat, is die ouders onwaard. Ik had besloten, om aan die dwaze liefdeshistorie, die u compromitteert, een einde te maken, dat gij eenigen tijd te Karang Anjer zoudt gaan logeeren, en dat gij aanstaande week zoudt vertrekken. Ik wijzig uw vertrek thans in zooverre, dat het op morgen bepaald wordt.'

'Op morgen?' viel mevrouw van Gulpendam in. 'Zal de familie Steenvlak met die wijziging ingenomen zijn?'

'De assistent-resident Steenvlak,' antwoordde de vader, 'is naar Batavia. Zijne echtgenoote en dochter zijn te Karang Anjer achtergebleven. Daar de afwezigheid van den heer des huizes nog al aanhouden kan, zullen de

achtergeblevenen niet rouwig zijn in een logé eenige afleiding te vinden. In allen gevalle zal Anna er welkom zijn. Ik ga naar mijn kantoor, en zal de familie Steenvlak onmiddellijk telegrafeeren. Morgen ochtend vertrekt zij naar Poerworedjo. Daar zal zij door een mijner kennissen afgehaald worden, die haar met zijn postrijtuig over Koetoe Ardjo en Keboemen naar Karang Anjer zal brengen.'

Laurentia zuchtte.

'Er blijft ons dan weinig tijd over om haar goed in orde te brengen,' zei zij, en toonde daardoor duidelijk aan, dat zij nog meer tegen de 'soesah' (moeite) dan tegen de verwijdering harer dochter opzag.

'O, moeder,' zei Anna bedaard, 'laat de zorg voor mijn goed maar aan mij over. Morgen ochtend zal ik op het bestemde uur klaar staan.'

'Blijft zij lang bij de Steonvlaks logeeren?' vroeg Laurentia.

'Dat zal van haar afhangen. Ik wil haar niet terugzien, tenzij zij als onderdanige dochter wederkeert, en bewijzen levert van andere gevoelens omtrent hare ouders te koesteren, dan zij aan den dag gelegd heeft.'

Bij die woorden keek Van Gulpendam zijne dochter aan, wellicht in de hoop op haar gelaat een zweem van aandoening te bespeuren. Maar het gelaat van Anna, dat wel bleek zag, liet niets bespeuren van wat in haar binnenste omging. Noch neerslachtigheid, noch overmoed was op die zachte trekken te lezen. Niets dan ernst, hooge ernst.

'Alles is dus begrepen!' sprak de resident, terwijl hij opstond om naar zijn kantoor te gaan.

'Vader,' sprak Anna, 'ja, ik heb alles begrepen. Ik ga morgen dit huis verlaten, om daarin nimmer een voet meer te zetten. Wanneer gij die scheiding niet uitgesproken hadt, dan zou ik er om verzocht hebben.'

‘Zoo, waait de mousson uit dien hoek? En wat zijn de plannen van mijne trotsche dochter? Zij zal toch wel begrijpen, dat zij niet altijd ten laste van de kombuis van de familie Steenvlak kan blijven?’ vroeg de resident, terwijl hij in eene uitdagende houding voor zijne dochter staan bleef.

‘Wat mijne plannen zijn, vader? Vergun mij die voor mij te houden. Ik neem voorshands de gastvrijheid der familie Steenvlak aan. Gij weet hoe innige vriendschap mij met de meisjes verbindt, hoe innige aanhankelijkheid en achting ik voor hare moeder koester. Wat ik later doen zal; och, dat is nog zoo onbestemd. Al wilde ik het u mededeelen, zou ik het nog niet kunnen. Vrees evenwel niet, wat er ook gebeure; nimmer zal ik u lastig vallen.’

‘En denkt mijne dochter zoo maar de wereld in te kunnen treden zonder één cent geld? Welke voorstellingen maakt zij zich toch van die wereld?’

‘Vergeef mij; maar daarbij zal ik eene zeer teedere snaar moeten aanroeren. Gij hebt mij eene opvoeding deelachtig doen zijn, die mij nagenoeg onbekwaam maakt om in mijn onderhoud te kunnen voorzien. Ik zou muzieklessen kunnen geven, maar dat kan ik in Indië niet, zonder uw naam in opspraak te brengen. Naar Nederland gaan en daar straat in straat uit loopen om les te geven? Waarlijk de gedachte alleen doet mij terugdeinzen. En toch... maar dat is van latere zorgen...’

‘Van latere zorgen,’ grinnikte Van Gulpendam. ‘Ik meen, dat bij zulke plannen geldverdienen hoofdzaak is.’

‘Welnu, dan ter zake,’ hernam Anna met een zucht, maar vastberaden. ‘Ik sprak er nooit over, en zou er ook nooit over gesproken hebben. Nu evenwel de nood dringt, ben ik tot spreken gedwongen. Het is twee jaren geleden, nietwaar, dat grootmama Van Gulpendam te

Gouda overleden is? Met dezelfde mail, waarmede het doodbericht aankwam, kreeg ik een briefje van de overledene, dat mij door haren notaris toegezonden werd. In dat briefje, waarbij de goede oude vrouw afscheid van mij nam, en haar leedwezen betuigde, dat zij mij nimmer had mogen aanschouwen, deelde zij mij mede, dat zij mij per testament 30.000 gulden vermaakt had, en dat ik bij het intreden van mijn 19de jaar mijn recht op die som kon doen gelden. Alleen verzocht zij mij daarover nimmer met u te spreken, om u niet van het genoegen te berooven mij daarmede te kunnen verrassen. Het briefje van den notaris bevestigde die tijding, en deelde mij mede, dat die som tegen 4½%, belegd was in staatspapieren, die op uitdrukkelijk verlangen van de overledene niet te gelde mochten gemaakt worden. Welnu, van de rente van dat geld, dat gij mij wel niet weigeren zult, zal ik zeer goed in mijn onderhoud kunnen voorzien. Aanstaande jaar ben ik negentien jaren oud, dan zal ik over het kapitaal kunnen beschikken. En die dan leeft, die dan zorgt.'

Dat alles werd met zooveel kalmte, met zooveel eenvoud uit elkander gezet, dat de beide ouders, het ernstige karakter van hun kind kennende, begrepen, dat zij hier met een vooraf overwogen en vastgenomen besluit te doen hadden. De wetenschap omtrent die erfenis, welke Anna aan den dag legde, had hen eenigermate verrast. Zij hadden toch steeds daarover gezwegen. Maar hunne dochter bleek thans zoo goed ingelicht, dat ontkennen of ook maar weerstreven onmogelijk was. Een beter gevoel begon zich van de moeder meester te maken. Een traan glinsterde in haar oog.

'Anna,' sprak zij, 'gij gaat zoo eene vreeselijke toekomst te gemoet.'

'Moeder, een vreeselijker lot als mij hier getroffen

heeft, kan mij bezwaarlijk nog te beurt vallen. Ik heb in een oogenblik alles, wat mij dierbaar op aarde was, verloren. Welke ramp zou mij nog kunnen treffen? Ik tart het noodlot wreeder te zijn in de toekomst als het tegenover mij geweest is.'

Van Gulpendam stond op. Hij bracht de hand aan zijn hals. Hij voelde iets rauws in zijne keel. Het was de aandoening, die hem dreigde meester te worden. Heerschzuchtig als hij was, verdrong hij evenwel dat betere gevoel. De gedachte, dat zijn kind beter was dan hij, was hem ondragelijk.

'Kom, kom, allemaal romanphrasen,' zei hij, 'die met het gezond verstand in strijd zijn. Wij hebben elkander alles gezegd, wat wij te zeggen hadden. Ik blijf bij mijn besluit: gij vertrekt morgen naar Karang Anjer.'

'Ik meen niet, vader, dat ik gepoogd heb, u van dat besluit af te brengen,' sprak het meisje met een diep besef van eigenwaarde.

'Welnu, dan is dat eene uitgemaakte zaak! Dat hoofdje zal wel te temmen wezen,' was zijn laatste woord bij het heengaan.

Den volgenden ochtend, de dag was nog niet geheel aangebroken, stond een tentwagen voor het perron van het residentiehuis te wachten. Het was een van die lichte voertuigen, met vier paarden bespannen, waarmede de Europeanen in Java's binnenlanden, in die streken welke nog misdeeld zijn van spoorwegen, gewoon zijn soms verre afstanden langs moeielijke wegen en over hooge bergen af te leggen. Een kleine koffer werd op de buitenzitplaats achter het rijtuig met touwen gebonden. Dat valiesje kon niet veel bevatten. Anna had niets dan het hoogst noodzakelijke uit haars vaders huis willen meênemen, en daartoe had haar alleen nog maar

de redeneering kunnen overhalen, dat dit weinige beschouwd kon worden als de renten te vertegenwoordigen, welke de som, haar door hare grootmoeder nagelaten, gedurende de laatste twee jaren afgeworpen had. Geen juweelen, geen sieraden van edel metaal, geene fluweelen of zijden japonnen, geen kostbaar kantwerk bevatte dat koffertje. Dat alles werd in het residentiehuis achtergelaten. Slechts het onontbeerlijk linnengoed, slechts een tarlatanen kleedje, ziedaar wat er in aangetroffen zou worden, wanneer iemand den blik er in geslagen had.

Nauwelijks was het koffertje vastgebonden of Anna verscheen in de voorgalerij. Zij was in een zwarte japon van den grootsten eenvoud gekleed, had een donker gekleurd hoedje op het hoofd, en overigens niets in het oog loopend aan het lichaam dan het witte kraagje om den hals, en de manchetten om de polsen. Maar zelfs die witte strooken zetten iets ernstigs aan hare geheele persoon bij. Niemand vergezelde haar bij dien uittocht uit het ouderlijke huis. De vurige verlichting van den dageraad overtoog alles met een dichterlijk rozerood in den tuin en tot zelfs de meubels in de voorgalerij. Het meisje wierp een weemoedigen blik rondom haar op die boomen, op die struiken, op die bladeren, op die bloemen, die zoo veel herinneringen in haar brein opwekten. Een snik verscheurde haar de keel. Een oogenblik was het, of zij in dien uitersten stond aarzelde. Maar neen! met eene enkele beweging der fraaie hand wischte zij zich den traan af, die over hare wang biggelde. Zij wierp nog een blik rondom zich, sprong toen op een struik Devonshire rozen toe, die in een sierlijken pot tegen de balustrade der galerij stond, plukte een ontluikend knopje, stak dat aan den boezem, terwijl zij met een snik prevelde:

‘Gij, mijne lievelingsbloem, zult mij in mijn balling-

schap vergezellen!' en was in een ondeelbaar oogenblik het rijtuig ingestegen, dat zich dadelijk in beweging stelde.

Geen zucht, geen blik meer. De scheiding was volbracht. Het voertuig zwenkte het erf van het residentiehuis af, het prachtige hek door, en ijlde inet spoed Java's bergland te gemoet. Anna leunde achterover in het rijtuig, sloot de oogen, en gaf zich aan hare droeve gedachten over.

Achter de jaloezie-latten van een der talrijke deuren van het hoofdgebouw der residentswoning, die tot de voorgalerij toegang verleenden, had evenwel Anna's moeder gestaan, die al de bewegingen van hare dochter met angstigen blik had gadegeslagen. Zij had de oogen van het lieve kind over al de voorwerpen harer omgeving zien waren. Zij had haar de witte roos zien plukken en daarna in het rijtuig ijlen. Een rauwe kreet ontwrong zich hare borst:

'Mijn God, mijn God, dat alles zoo moest loopen!... Waar zoo veel gegevens waren om gelukkig te zijn!... Hoe zal dat alles nog eindigen?'

Ja, hoe zou dat alles eindigen? Eene vraag, die door de toekomst schrikkelijk zou beantwoord worden.

Laat in den namiddag verliet Anna in eene kleine dessa van Java's binnenlanden, waar verspannen moest worden, het rijtuig, en vroeg den posthouder vergunning om onder zijne bamboe-verandah een poos te mogen toeven. Toen dat toegestaan was, haalde zij eene kleine nécessaire te voorschijn, en was weldra druk bezig met schrijven. Een oogenblik was zij daarmede rustig onledig geweest, hoewel haar bleek en droevig gelaat duidelijk aanduidde, dat het onderwerp, hetwelk zij behandelde, hoogst ernstig was. Maar langzamerhand scheen dat onderwerp haar te vervoeren. Eerst baanden zich een paar zuchten,

uit de diepte harer borst komende, een weg, en weldra parelden dikke, heete tranen in hare oogen, die over haar marmerwitte wangen gleden en op het papier droppelden.

Ja, het onderwerp was ernstig, dat het lieve kind daar behandelde. Zij schreef aan Van Nerekool. En hoewel in den zieletoestand, waarin zij zich bevond, dat schrijven het innigste van haar hart blootlegde, en alleen bestemd was om hem onder het oog te komen, voor wien het bestemd was, mag de romanschrijver over den schouder kijken zelfs van eene vrouw, van een meisje, om hare gevoelens to bespieden, hare beweegredenen te ontleden. Och, de brief was niet lang, hoewel hij haar veel, zeer veel inspanning kostte.

'Ik heb stelselmatig vermeden, mijnheer Van Nerekool' schreef zij, 'u na de dansreceptie op het residentiehuis, andermaal te ontmoeten, welke pogingen gij daartoe ook aangewend held. Bij die gelegenheid hebt gij om mijne hand gedongen, en ik gaf n verlof om bij mijne ouders aanzoek te doen. Deze daadzaken gaven u eenigermate het recht om op een nader onderhoud met mij aan te dringen, en nopen mij thans ook, om u een laatste woord toe te voegen. Nadat ik u verlaten had, hebt gij een gesprek met mijne moeder gehad. Dat gesprek vernam ik daags daarna, en.... o, vergeef mij... een kind mag de daden zijner ouders niet gispen!... maar dat gesprek maakte, vooral toen mij bleek, dat mijn vader daarmede instemde, eene vereeniging tusschen ons beiden onmogelijk. Gij met uw ridderlijk en eerlijk karakter kunt geen huwelijk aangaan met de dochter van menschen, die u zulke voorstellen deden. Gij zult mij tegenwerpen, dat een kind niet schuldig of medeplichtig mag geacht worden aan de daden zijner ouders. Niets is meer waar dan dat, en ik gevoel mij dan ook even onbezwaard, even fier, als ik die uitdrukking in mijn toestand mag bezigen, als

toen ik met de handelingen mijner ouders onbekend was. Maar den man steeds voor mij te zien, wien de noodlottige aanbiedingen gedaan werden; in teedere oogenblikken, wanneer wij ons in elkanders blikken zouden verloren hebben, de gedachte te meenen kunnen lezen in het brein van den beminden man, dat ik hem als prijs voorgeworpen werd voor een daad van plichtsverkrachting; in zijn omgang met mijne ouders, die hij als welopgevoed mensch voor het oog der wereld moest en voor mij met achting en deferentie zou bejegenen, op zijn gunstigst genomen slechts een aalmoes aan mijne kinderlijke liefde toegeworpen, te moeten zien, ziet Karel - laat ik u dien naam nog eens geven, - dat zou mij het leven tot een hel maken en zou zijn weeromstuit op u niet missen.

'Ik schrijf u dezen brief van Sapoeran, waar voor een oogenblik verspannen wordt. Gij zult wel reeds vernomen hebben, dat ik naar Karang Anjer bij de familie Steenvlak ga logeeren. Mijn vader heeft het genoeg rondgebazuind, dat het u wel ter oore zal gekomen zijn. Welnu ja, ik ben op weg naar die familie; maar dat is slechts de eerste étappe op de moeielijke baan, die zich voor mij uitspreidt. Wat ik doen zal? Vriend, dat weet ik nog niet. Wellicht dat ik naar Europa, of naar Australië zal trachten te vertrekken. Zooveel is zeker, dat ik na een kort verblijf bij de Steenvlaks, verdwijnen zal; want zelfs.... de naam van Van Gulpendam is mij ondragelijk.

'Maar, Karel, als ik verdwenen zal zijn, als zelfs mijn naam niet meer genoemd zal worden, alsof het graf mij verzwolgen had, dan nietwaar zult gij met uw edel karakter nog wel eene gedachte wijden aan het meisje, dat, aan alles onschuldig, zich zoo gelukkig geacht zoude hebben, zich de uwe te hebben kunnen noemen, maar voor wie dat geluk niet weggelegd was.

‘Een verzoek heb ik u nog te doen. Zorg voor Dalima. O! ik ken haren geheelen toestand. Ik weet meer van haar ongeluk, althans van de oorzaken, dan gij. Maar, nietwaar, ter wille van mij zult gij die rampzalige niet aan haar lot overlaten! O, voor die voorgewende opium-smokkelarij zal zij waarschijnlijk veroordeeld worden! Dat weet ik. Met onze fatale Nederlandsche opvattingen van wat recht is, wanneer het opiumzaken geldt, is het schier niet anders mogelijk. Maar houdt haar de hand boven het hoofd. Laat haar niet, wanneer zij weer op vrije voeten komt, in den poel van ellende verzinken, waarin hare rampzalige rasgenooten terecht komen, wanneer zij schuldig of onschuldig met de Nederlandsche strafwetgeving in aanraking gebracht zijn.

‘En nu, Karel, vaarwel. In dit leven zien wij elkander niet meer! Ik kan u niet verzoeken mij te vergeten. Integendeel, ik smeek u, soms eene gedachte over te hebben, voor haar, die zich slechts met haar voornaam durft te onderteekenen:

‘ANNA.’

Dien brief gaf het ongelukkige meisje aan den stalhouder over, die hem behoorlijk verzond, evenwel niet zoo snel als zij wel gewenscht had. De post in die streken werd slechts tweemalen per week verzonden.

Hoewel Sapoeran niet zoo heel ver van Poeworedjo verwijderd lag, was de zon toch reeds ondergegaan, toen het rijtuig laatstgenoemde plaats bereikte. Anna nam haren intrek in het eenige hotel aldaar, en na een weinig gegeten te hebben, ging zij, vermoeid als zij was, rusten en viel gelukkig weldra in een vasten slaap.

Bij het opgaan der zon zat het meisje weer in het rijtuig. Zij had ruim 36 palen[8] dien morgen af te leggen om hare bestemming Karang Anjer te bereiken.

De weg was evenwel goed en bijna waterpas, zoodat zij tegen het middaguur te midden der lieve familie zat, die hare aankomst met ongeduld verbeid had.

Keeren wij na die kleine uitweiding, voor den draad van ons verhaal onmisbaar, naar het residentie-huis te Santjoemeh terug. Toen de secretaris vertrokken was, had de resident Van Gulpendam gezucht:

'O, als Anna toch gewild had!'

Een poos bleef hij bij dien gedachtenloop vertoeven, wikkende en wegende, wat had kunnen geschieden, wanneer Van Nerekool door Anna verlokt, als gedwee volgeling van het hoofd van gewestelijk bestuur, tot voorzitter van den landraad had kunnen benoemd worden.

'Maar het is niet anders,' prevelde hij. 'Wij zullen evenwel dien noord-wester stoker wel doorstaan, en ons schuitje op veilige ree brengen! Maar... waarop doelde toch de secretaris met de aanhaling van dat artikel van het opium-reglement? Welk noemde hij ook weer?... O ja... nummer 23. Laat mij dat andermaal inzien.

En andermaal den bundel Staatsbladen grijpende van het jaar 1874, dien hij tusschen eene menigte andere jaargangen op een boekenrekje boven zijn schrijflessenaar teruggeplaatst had, bladerde hij daar een poos met ongeduldige oogen in totdat hij uitriep:

'Hier heb ik N°. 228. En nu artikel 23.... "Alle overtredingen der bij dit reglement gemaakte bepalingen, waarop geene bijzondere straffen zijn gesteld, worden gestraft met eene boete van *een duizend* tot *tienduizend gulden* voor elke hoeveelheid van *honderd katies* opium of daar beneden, waarmede de overtreding is gepleegd, en *een honderd gulden* voor *elk katie* meer."... Drommels!... Nogmaals, de secretaris heeft gelijk!... Zoo, komt de stroom uit dien hoek?... Dan zullen wij nog

een tuianker moeten uitbrengen. Niet kwaad bedacht... Maar....'

'Toean assistent mienta ketamoe sama Kadjeng toean,' (de heer assistent vraagt om den grooten heer te mogen ontmoeten,) sprak een der oppassers, den heer Meidema aandienende.

'Kassi massokh!' (laat binnen komen) klonk het bevel.

'Resident,' sprak de ambtenaar bij het binnentreden, 'ik ontmoette den heer secretaris, die mij mededeelde, dat gij mij wenschtet te spreken.'

'Ja, mijnheer Meidema, ga een oogenblik zitten... Ik heb kennis bekomen van het proces-verbaal omtrent de sluik-opium te Moeara Tjatjing aangehaald, maar tot mijne bevreemding zijn de daadzaken der aanhaling niet in overeenstemming met het daar geverbaliseerde.'

'Niet, resident?'

'Neen, mijnheer Meidema: herinner u eens goed ons gesprek denzelfden avond van de aanhaling,' ging de resident voort, terwijl hij zijn ondergeschikten scherp aankeek.

'Dat gesprek herinner ik mij zeer goed, resident.'

'Welnu? Ik toonde **u** aan, als ik mij goed herinner en zelfs met getuigen, dat de opium bij den Javaan Ardjan is ontdekt. Dat scheent gij toen ook te beamen.'

'Ja resident, ik waagde het toen niet uwe zoo pertinent uitgesproken meening te weerspreken. Maar het was mijn plicht een onderzoek in te stellen.'

'En?'

'En dat onderzoek heeft mij geleid tot de conclusiën, zooals zij neergelegd zijn in mijn proces-verbaal, als hoofd der politie afgegeven.'

'Tegen alle klaarblijkelijkheid in?'

'Met uw permissie, resident? Dat....'

'Wil ik u eens zeggen, waartoe uw onderzoek u geleid heeft?'

‘De Heer Meidema door zijne redeneering vervoerd lette op die vraag niet, althans hij vervolgde:

Dat proces-verbaal is overigens voor den landraad niet bindend.’

‘Gelukkig ook!’ sprak de resident niet zonder hoon in zijne stembuiging. ‘Maar ik vroeg u, waartoe volgens mijne meening uw onderzoek u geleid heeft?’

‘Waartoe het mij geleid heeft, resident? Ik vind die vraag in uw mond vreemd. Ik heb dat onderzoek volgens plicht ingesteld tot opsporing van de waarheid,’ was het rustig gegeven antwoord.

‘Dat is het doel van ieder onderzoek, mijnheer Meidema. Maar voor u leidde dat onderzoek wellicht tot een andere slotsom.’

‘En dat is, resident?’

‘Dat de op te leggen boeten, die onder de aanhalers verdeeld moeten worden, gemakkelijker van den rijken opiumpachter te innen zullen zijn, dan van den armen Javaan, bij wien niets te halen is.’

‘Resident! Die taal!’

‘Bedaar, mijnheer Meidema. Dat is de taal der werkelijkheid, die mij uit iederen volzin van uw proces-verbaal tegenstraalt...’

‘Maar, resident, ik heb met die boeten niets te maken. Ik sta daar geheel buiten. Ik ben volkomen op de hoogte der bepalingen,[9] en weet waarlijk niet hoe ik uwe woorden moet opvatten.’

‘Net of ik de loopjes niet ken, om de bepalingen te ontduiken!’ sprak de resident smalend.

‘Resident, ik zie mij verplicht u te verzoeken uw oordeel omtrent mij te wijzigen. Nimmer heb ik mij loopjes, als waarop gij doelt, gepermitteerd. Nimmer is een cent van de boeten of van de verbeurdverklaarde opium in mijn bezit geraakt. En zijt gij niet overtuigd

dat ik de waarheid spreek, dan zijt gij door uw ambtseed verplicht mij bij de regeering aan te klagen.'

'Wij dwalen van het onderwerp af, mijnheer Meidema. Gij hebt een onderzoek gehouden, zegt ge, nietwaar? Wie hebt gij alzoo gehoord?'

'Wie ik gehoord heb, resident? Wel, in de eerste plaats den beschuldigden Ardjan....'

'Die wel zal verteld hebben, dat hij van niets weet. Ja, dat vat ik. En vervolgens?'

'Vervolgens baboe Dalima.'

'Die ook wegens opiumsmokkelarij in de gevangenis zit. Die zal daarenboven haren "toenangan" (verloofde) wel schoon gewasschen hebben. Een kostelijke getuige, mijnheer Meidema, dat moet ik zeggen. Hebt gij er nog meer?'

'Ik heb het dessavolk gehoord, dat dien nacht geprest werd om Ardjan te halen.'

'En?... Kom, zeil zetten!'

'En hunne verklaringen staan lijnrecht tegenover die der politieoppassers.'

'Dat laat zich hooren. Dat dessavee helpt elkander altijd. Maar zoo iets mag uw geweten als hoofd der politie niet bevangen.'

'Neen, resident, dat mag niet, en dat heeft het ook niet gedaan. Toen mij die tegenspraak zoo pertinent bleek, ben ik naar Moeara Tjatjing gegaan, om het vaartuig te bezichtigen, waarmede Ardjan die opium aan wal zoude gebracht hebben.'

'En gij vondt niets?'

'Ik vond de prahoe sajab en constateerde, dat die te klein was, om de aangehaalde opium te kunnen bevatten.'

'Als ik mij wel herinner, mijnheer Meidema, dan zou die prahoe sajab twee personen bevat hebben. Ardjan en Dalima.'

‘Juist, resident.’

‘Dat vaartuig was dus voldoende om die twee over te voeren, nietwaar?’

‘Ja, resident; maar ook niets meer.’

‘Maar, als baboe Dalima eens niet in die prahoe sajab geweest was, mijnheer Meidema?’

‘Niet in die prauw, resident?’

‘Dan zou die opium, goed gestuwd, wel plaats in dat vaartuigje gevonden hebben, nietwaar?’

‘Dat is zoo, maar het bewijs....’

‘O, dat is te leveren. Ik kan met de hand op het geweten verklaren, dat baboe Dalima dien nacht niet van het erf van het residentiehuis afwezig is geweest. En niet alleen ik, maar alle huisgenooten kunnen dat getuigen.’

‘Dat is zeer ernstig, resident,’ antwoordde de heer Meidema.

‘Wat bedoelt gij daarmede? Kom, laat vieren den groeten schoot!’

‘Dat uwe verklaring lijnrecht tegenover die uwer dochter komt te staan.’

‘Mijner dochter? Het gebeuzel van een onbezonnen kind!’

‘Ik heb een schriftelijk bewijs van juffrouw Van Gulpendam in handen, behelzende het verhaal van de ontvoering van baboe Dalima, van hare gevangenhouding aan boord van den schoenerbrik *Kiem Ping Hin*, van hare redding door Ardjan.’

De resident Van Gulpendam werd een oogenblik bleek bij dat bericht. Het was hem, alsof hem een knodsslag toegebracht werd. De heer Meidema liet hem geen tijd om tot verhaal te komen, maar vervolgde:

‘lk heb een bewijs in handen van den stuurman en de bemanning van den kustwachter *Matamata*, waarin

verklaard wordt, dat zij in den bewusten nacht met de barkas jacht maakten op eene prahoe sajab, waarin twee personen gezeten waren. Dat zij zelfs op die twee opvarende geschoten hebben, maar vlak voor de Moeara Tjatjing door de hooge branding genoodzaakt waren de vervolging op te geven, omdat de logge barkas in die woedende zee onhandelbaar was. Twee personen zaten dus in die prahoe sajab, resident, en er was dus geen plaats meer voor die opium! Daarenboven....'

'Wat nog meer?' vroeg Van Gulpendam, die zich langzamerhand herstelde van den schok, die hem getroffen had.

'Daarenboven, de prahoe sajab werd bij de landing stuk geslagen. Het wrak lag daar half door het water, half door de modder bedolven, en ik heb door getuigen laten constateeren, dat de verpakking van den gesloken opium niet met water in aanraking is geweest. Neen, resident, mijne overtuiging is het: dat de sluikwaar niet in dat vaartuigje aan wal is gebracht, ook dat Ardjan de sluiker niet is.'

De resident zat nog een oogenblik na te denken.

'Mijnheer Meidema.' vroeg hij, 'hebt gij volgens plicht, de hoeveelheid, soort en hoedanigheid van de aangehaalde opium ten overstaan van den pachter, door eene commissie van deskundigen doen constateeren?'

'Ja, resident.'

'Hebt gij die prahoe sajab in bewaring doen nemen en verzegelen?'

'Ja, resident; maar door eene mij onverklaarbare gebeurtenis, is die prahoe door het wachtvolk van de stadsboei, waar ik haar had doen deponeeren, stukgehakt en verbrand.'

Een glimlach vloog over het gelaat van den resident. Hij prevelde binnensmonds: 'het lek is gevonden, en kan gebreeuwd worden.' En overluid:

‘Dat is jammer! En aan wiens plichtverzuim is dat toe te schrijven?... Maar om het even. Dat zal wel later onderzocht worden. Mijnheer Meidema, mag ik u een goeden raad geven?’

‘Voor een goeden raad ben ik steeds toegankelijk, resident.’

‘Uwe financiëele omstandigheden zijn niet schitterend, nietwaar?’

‘Resident!’

‘Gij hebt een groot huishouden, en zit op groote lasten. Welnu, verstaat u met den pachter.’

‘Hoe moet ik dat begrijpen?’

‘Gij zijt ontwikkeld genoeg, mijnheer Meidema, om mij te vatten. Lim Vang Bing is rijk, en daarenboven een goed vader. Zijn zoon staat op het punt een goed huwelijk te doen. Hij zal op eene kleinigheid niet zien.’

‘Resident!’

‘En dan een andere raadgeving. Gelukkig is de landraad, die heden in die opium-zaak uitspraak moest doen, verdaagd. Gij hebt thans tijd te over om uw proces-verbaal van voorloopig onderzoek, dat volgens mij wel wat te eenzijdig is, om het onpartijdig te kunnen noemen, te wijzigen.’

‘Dat nooit, resident!’ viel Meidema zijn chef heftig in de rede.

‘Mijnheer Meidema, ik spreek als vriend tot u! Gij hebt een talrijk huisgezin. Er zijn veel eters aan den bak!’

‘Nooit, nooit, resident!’

‘Dan kan ons onderhoud als afgeloopen beschouwd worden. Maar bedenk u wel.’

Toen de heer Meidema vertrokken was, stond de resident nog een oogenblik hem na te staren. Eindelijk

mompelde hij, terwijl hij hartstochtelijk de tanden op elkander klemde:

‘Die tegenstand moet gebroken worden! Want en pardoens moeten strak gezet worden!’

Eindnoten:

(8) Een paal (bladz. 29) is gelijk aan 1506.96 Meter.

(9) Ik ben volkomen op de hoogte der bepalingen. (bladz. 32) De heer Meidema doelt hier op het Besluit van 18 Sept. 1853, N°. 5, (Ind. Stbl. No. 73) waarin bij Art. 1 l^{a} B bepaald is: dat de aanbrengloonen nimmer kunnen genoten worden door hoofden van gewestelijk en plaatselijk bestuur en hunne secretarissen, doch dat hunne aandeelen in den buit, bijaldien een van deze ambtenaren als aanhaler of aanbrenger mocht voorkomen, zullen worden gebracht ten bate van den lande; en op het besluit dd. 11 April 1874 N°. 14 (Ind. Stbl. N°. 106) waarhij de vorenstaande bepaling toepasselijk is verklaard op de assistent-residenten voor de politie.

XXV.
Eva's dochteren en de slang.

Een paar dagen later zat mevrouw Meidema met hare beide dochters in de achtergalerij harer woning, zich onledig te houden met het verstellen van de kleedingstukken der overige kinderen, die erg toegetakeld waren.

‘Het is schande, hoe die jongens hunne kielen verscheuren kunnen,’ pruttelde Gesina, een van de lieve tweeling-meisjes, waarmede de lezer zeer vluchtig kennis maakte, bij gelegenheid van de dans-receptie op het residentie-huis. ‘Kijk me dat ding er eens uitzien! De eene mouw hangt er met rafels bij, en het linker borststuk vertoont een winkelhaak van onmatige grootte. Kijk eens, ma, is die kiel het herstellen nog waard?’

‘Ja, zeker Sientje. Ga maar vlijtig aan den gang.’

‘Die bengels veroorzaken ons toch te veel werk, mama,’ pruttelde Gesina.

‘Kom, het zijn levenslustige jongens,’ voerde hare zuster Mathilda ter vergoelijking bij.

‘Moeten zij om levenslustig te zijn in de boomen klimmen, en hunne kleeding verscheuren?’

‘Kan een jongen wel uit een boom blijven, wanneer hem een goudgele manga tegengluurt? O, als ik een jongen was, deed ik ook zoo!’

De moeder glimlachte over den uitval harer dochter.

‘Ik zie mijne Mathilda al daar boven in dien boom! Wat zou dat een lief gezicht opleveren! Het zou bepaald zijn: horrre Kees!’

Mevrouw Meidema bracht dat, ‘horrre kees’ zoo grappig er uit, terwijl zij met de hand eene beweging maakte, alsof zij zich in de zijde krabde, dat de beide meisjes het uitgierden. Een poos moesten zij het naaiwerk staken om uit te lachen.

‘Maar, ma,’ begon Gesina, nadat de lachbui over was. ‘Zoudt gij ons niet door eene “toekan minjahit” (naaister) kunnen laten helpen?’

‘Waar denkt mijn Sientje aan?’ vroeg de moeder ernstig.

‘Ik vind het idée uitstekend,’ kwam Mathilda hare zuster te hulp.

‘Maar, kinderen, eene toekan minjahit kost geld.’

‘En Anna Van Gulpendam, die had wel eene naaister,’ snapte Mathilda.

‘Ja, maar Anna Van Gulpendam is een eenig kind, Thilda, en daarenboven de dochter van een resident.’

‘Is er zooveel verschil in het tractement van een resident en een assistent-resident, mama?’

‘Dat zou ik denken. Hier de resident heeft 1500 gulden 's maands, en papa slechts 500 gulden.’

‘Is dat zooveel verschil? Dat dacht ik niet.’

‘De resident heeft slechts eene dochter en wij tellen zes rijstdiefjes, Thilda.’

‘Zijn kinderen dan zoo duur, ma?’ vroeg Gesina met een zucht.

‘Reken maar na: Kost, kleeding, schoolgeld en wat al niet meer.’

‘Het is jammer.’

‘Wat is jammer?’

‘Dat dat goedje zoo duur is, anders het is wel aardig.’

‘Hoor me nu zoo'n inconsequent meisje eens aan! Straks pruttelde ze over het vele werk, dat die bengels veroorzaken, en nu vindt ze ze zulk aardig goedje,’ lachte mama.

‘Nu, ja, mama... U moogt zoo niet vitten... Een mensen mag wel eens pruttelen, vooral als hij kielen te verstellen heeft,’ antwoordde Gesina, terwijl zij het hoofdje aan haar moeders borst vlijde.

‘Geld is toch nog niet alles, mama,’ was de wijsgeerige ontboezeming van Mathilda, die ijverig voortpikte, terwijl mevrouw Meidema de bevallige beweging van Gesina met een streelend handgebaar door hare lokken beantwoordde.

‘Geld is toch nog niet alles!’

Dat sloeg volgens den gedachtengang van het schoone kind op het geconstateerde verschil van tractement tusschen den resident Van Gulpendam en haren vader.

‘Neen zeker, Mathilda, geld is niet alles,’ antwoordde Gesina. ‘Kijk eens, zijn wij niet gelukkig?’

‘En laten wij de vergelijking voltooien,’ ging Mathilda voort. ‘Zou men in het residentiehuis gelukkiger zijn? O, als ik alles bedenk, dan kan ik een zucht niet weerhouden. Arme, arme Anna!’

‘Hebt ge tijding van haar?’ vroeg Gesina, die ook weer haar werk hervat had.

‘Dezen ochtend ontving ik een brief van Karang Anjer. Maar, zooveel mismoed, ja zooveel wanhoop straalt mij uit iederen volzin, uit iederen regel tegen! Och, och, ik vrees het ergste. Met haar karakter uit een stuk, is Anna tot iedere wanhoopsdaad in staat.’

‘Maar, wat is er toch met haar?’ vroeg Gesina.

‘Het fijne weet ik er ook niet van. Anna is zeer ge-

heimhoudend, wat die zaken betreft. Maar voor het naaste meen ik toch te weten, dat hare ouders een huwelijk met Van Nerekool niet inwilligen.'

'Och, zij zal zich spoedig te Karang Anjer vervelen en dan komt ze terug.'

'Zou ze? Mij schrijft ze, dat ze nimmer meer terugkeert. O, haar brief is zoo akelig droevig; hij geeft mij den indruk alsof het een afscheid, een vaarwel voor het leven ware. Zij verzoekt mij als hare trouwste vriendin den steen niet op haar te werpen, wanneer hare wanhoop haar den laatsten stap zal doen volvoeren, en de geheele wereld dan hare nagedachtenis zal bezoedelen. Moeder, wat moet ik toch doen, om die smart te lenigen? O, kon ik toch naar Karang Anjer!'

'Mijn lief kind,' antwoordde de moeder, 'het beste wat gij doen kunt is in uwe correspondentie met Anna zoo min mogelijk op hare liefde voor Van Nerekool te zinspelen. Zij heeft u niet geheel tot hare vertrouwelinge gemaakt. Er bestaan dus geheimen, die het onkiesch zou zijn aan te raken, en waarbij gij met onhandige hand met het mes in de smart zoudt wroeten, en de wond dus vlijmender maken. De tijd is een groote heelmeester, die zal ook bij Anna zijne uitwerking niet missen. Ik ken eenigermate den gang der gebeurtenissen... wie weet of zich alles nog niet ten goede keert.'

'Kent gij de gebeurtenissen, moeder?' vroeg Mathilda. 'O, verhaal mij die. Gij weet, hoe lief ik Anna heb. Alles wat op haar betrekking heeft, boezemt mij belangstelling in.'

'Mathilda,' antwoordde de moeder, 'Anna, die naar ik vermoed, de zaken niet in haar geheel weet, heeft gemeend die voor u geheim te moeten houden. Zij heeft daar zeer goed aan gedaan...'

'O, mama!....'

‘Want zij zou u een blik hebben moeten doen werpen in zoo'n poel van ongerechtigheden, die zeer zeker voor de bevatting van een jong meisje ongeschikt zijn, en haar hart dan ook hebben doen inkrimpen, en zich doen terugtrekken. Vergun mij, dat ik haar voorbeeld volg... Maar... om tot ons hoofdonderwerp terug te keeren. Gij zeidet zoo even: geld is niet alles, nietwaar? Neen, geld is niet alles. Wij zien daar eene familie, wie het aan geld niet ontbreekt, die daarenboven andere gegevens heeft als: gezondheid, aanzien, de eerste positie in onze maatschappij, enz. om overtevreden te zijn, en die toch het geluk mist. Neen, geld is niet alles.... En toch....’

De goede vrouw zuchtte diep. Dat zij daar met hare dochters zoo te werken zat, duidde genoegzaam aan, dat het slijk der aarde haar niet zoo onverschillig was als dat ‘neen, geld is niet alles!’ te verstaan kon geven. Bij hare aarzeling om verder te gaan, keken haar de beide meisjes aan.

‘En toch?...’ vroeg Gesina. ‘Ga voort, moeder.’

‘En toch zou een paar honderd gulden tractement meer,’ vervolgde mevrouw Meidema ‘onzen toestand zeer verbeteren. Och, wij zitten op zoo groote lasten. Wij hebben zoo groote betalingen te doen; en...’

Het zeil, dat de achtergalerij van het erf afsloot en voor het schelle daglicht beschutte, werd in dit oogenblik opengeslagen, waardoor een verblindende zonnestraal naar binnen drong, die allen deed opzien.

‘Babah Lim Yang Bing minta ketamoe sama toean’ (babah Lim Yang Bing vraagt om mijnheer te ontmoeten), sprak een der bedienden.

‘Maar, mijnheer is niet te huis, die is op zijn kantoor,’ antwoordde mevrouw Meidema. ‘Dat weet ge wel.’

‘Dat heb ik den babah ook gezegd, njonja,’ antwoordde de Javaan.

‘Welnu?’

‘Hij wenscht de njonja te spreken.’

Mevrouw Meidema maakte een gebaar van ongeduld. Lim Yang Bing, de rijkste Chinees van de residentie Santjoemeh, wellicht van geheel Nederlandsch-Indie, was evenwel geen man, die afgewezen kon worden. Het gebeurde trouwens wel meer, dat hij zijne opwachting aan de dames kwam maken, bij welke gelegenheden hij steeds de eene of andere snuisterijen had te laten zien.

‘Laat hem maar binnen komen,’ sprak mevrouw.

In allerijl werd het naaiwerk weggemoffeld, en een borduurwerkje ter hand genomen. Wat had zoo'n Chinees ook te zien, dat de Europeesche familie zich zonder toekan minjahit moest beholpen.

‘Tabeh njonja, tabeh nonna nonna. Saja halap...’

Maar waarom te trachten het brabbelmaleisch van den Chinees weer te geven. Dat zou een onmogelijkheid probeeren zijn door de moeielijkheid, welke die landaard heeft om sommige medeklinkers uit tespreken, waardoor zij die door andere verwisselen, en hun spreken schier niet te volgen is.

‘Goedendag, mevrouw, goeden dag, jonge dames,’ sprak bij hoffelijk. ‘Ik hoop, dat ik de dames niet ongelegen kom. Maar ik dacht den heer assistent-resident te huis aan te treffen, en nu mij dat geluk niet ten deel viel, kan ik niet nalaten mijn opwachting bij de dames te maken, eerstens om naar den staat hunner gezondheid te informeeren, dan ook om haar eene groote tijding mede te deelen.’

‘Eene groote tijding?’ vroeg mevrouw Meidema, als alle vrouwen nieuwsgierig. ‘Ga zitten, babah.’

En zich tot den bediende wendende, die op de trappen der achtergalerij gehurkt zat.

‘Todrono, kassi karossi!’ (Todrono, geef een stoel.)

De meisjes keken den Chinees, die met eene strijkage plaats nam, met van nieuwsgierigheid schitterende oogen aan.

‘En uw groot nieuws, babah?’ vroeg mevrouw Meidema ongeduldig.

‘Eerst moet ik omtrent den staat der gezondheid van de dames ingelicht zijn,’ antwoordde babah Lim Yang Bing met plichtpleging.

‘O, wij zijn gezond en wel,’ antwoordde mevrouw Meidema. ‘Ik dank u.’

‘Dan zij Toean Allah geprezen!’ zei de Chinees niet zonder hoogdravendheid, maar met honigzoeten glimlach om de lippen.

‘Maar nu uw nieuws, babah?’ vroeg Gesina ongeduldig.

‘De nonna heeft gelijk nieuwsgierig te zijn. Want vooral de jonge meisjes zullen pret hebben.’

‘Maar spreek dan toch, babah!’ zei Mathilde even ongeduldig als hare zuster.

‘Het geldt een huwelijk,’ antwoordde de Chinees.

‘Een huwelijk?’

‘Een Chineesch huwelijk?’

‘Ja, een Chineesch huwelijk,’ antwoordde babah Lim Yang Bing met al den nadruk, dien hij aan zijn woorden geven kon.

‘O, heerlijk!’ kreten de meisjes.

‘En wie zijn de gelukkigen?’ vroeg mevrouw Meidema.

‘Dat mag ik nog niet zeggen, nja.’

‘O, maar dan is het nog niet zeker,’ zei Gesina teleurgesteld.

‘Zoo zeker,’ sprak de Chinees, ‘dat ik de zijden stalen reeds bij mij heb.’

‘De zijden stalen?’ vroegen de meisjes tegelijkertijd.

‘Ja, de zijden stalen. De dames weten toch wel, dat

bij dergelijke gelegenheden door de huwelijkscandidaten geschenken aan de genoodigden uitgedeeld worden. En daar de dames de huwelijksplechtigheid zullen bijwonen, heb ik de stalen medegebracht. O, prachtige zijde, die ik van Nan Hioeng[10] heb laten komen. De dames moeten eens zien.'

Hij haalde een klein pakje te voorschijn, dat hij losmaakte, en den inhoud voor den verrukten blik der vrouwen tentoonstelde.

'O! ziet eens die "tahi boeroeng" (groen met rooden weerschijn),' kreet Gesina. 'Wat zou een japon daarvan beeldig zijn!'

'En kijk eens dat blauwe staal!' juichte Mathilda. 'Kijk, donkerblauw met dikke booquetten. Als ik de keus had, dan...'

'En kiest mevrouw niet?' vroeg de babah aan de moeder.

Mevrouw Meidema liet den blik op het verleidelijk pakje vallen, maar... aarzelde.

'Toe, zoekt u ook een staal uit, mevrouw,' smeekte Lim Yang Bing met innemend gebaar.

'Maar... babah,' begon mevrouw. 'Ik heb nimmer gehoord van geschenken bij Chineesche huwelijken. Wel bij de oudeen nieuwejaarsfeesten.'

'Ja, njonja, dat zijn de dagen, dat algemeen en aan ieder geschenken gegeven worden,[11] maar bij huwelijken worden alleen aan goede; vrienden geschenken aangeboden. En ik noem den heer assistent-resident mijn "sobat baai."[12]

"Ja, maar, babah, gij kent den heer Meidema."

"Zou de njonja mij zoo iets weigeren willen?" vroeg de Chinees ontsteld.

"O, mama!" prevelde Gesina met smeekenden blik.

"Ik wil niet weigeren, babah. Alvorens evenwel iets

te beslissen of te kiezen, wenschte ik den heer Meidema te raadplegen."

"Niets natuurlijker dan dat. Dat is zelfs gemakkelijker voor mij. Mevrouw kan mij dan tot voorspraak zijn bij den heer assistent."

"Tot voorspraak, babah?" vroeg mevrouw Meidema verwonderd. "Gij weet wel, dat die voorspraak bij mijn man niet veel beteekent."

De Chinees lachte fijntjes en antwoordde:

"Niet mij tot voorspraak, mevrouw; ik drukte mij verkeerd uit; maar tot voorspraak van den bruidegom."

"Van den bruidegom? Dat 's waar ook. Wie is toch die gelukkige, babah?"

"Dat is nog een geheim, mevrouw... Maar ik zal het u maar zeggen. Dan ben ik van uwe voorspraak overtuigd. Het is mijn zoon Lim Ho."

"Zoo... zoo... En met wie treedt hij in het huwelijk, was de kalme vraag van Mevrouw Meidema."

"Met Ngow Ming Nio."

"De dochter van Ngow Ming Than? Ja?... Een mooi en rijk meisje. Ik feliciteer u wel."

"En kan ik op de voorspraak van mevrouw voor Lim Ho rekenen?" vroeg Lim Yang Bing.

"Waarin heeft Lim Ho mijne voorspraak noodig?" was de wedervraag.

"Och, de heer assistent-resident is den armen jongen niet erg genegen. Als mevrouw een goed woord wilde doen."

"Maar waaromtrent een goed woord? Met zijn huwelijk heeft de heer Meidema niets uit te staan, nietwaar?"

"Neen, njonja. Maar er is eene opium-perkara, waarin de arme jongen betrokken is."

"O, daarvan wil ik niets weten." riep mevrouw Mei-

dema verschrikt uit. “Daar, babah, steek die stalen maar weer bij u.”

De Chinees was getroffen. Beteuterd rolde hij een poos de stalen te zamen, en stak ze daarna in den zak.

“Maar, nja; de arme jongen is dood onschuldig.”

“Daar wil ik niets van hooren, geen woord meer, babah.”

“Als de heer assistent-resident den armen jongen maar wilde hooren.”

“Toe, ma!” smeekte Gesina, die de mooie zijden japon aan den gezichtseinder zag verdwijnen. “Als pa den zoon van den pachter maar wil hooren.”

Mevrouw Meidema aarzelde.

“Als mijne voorspraak niets anders geldt..... Dat wil ik hem wel vragen,” sprak zij.

“Ma, pas op!” fluisterde Mathilda waarschuwend, maar zacht.

“Ik dank de njonja zeer. Wat zal de brave jongen gelukkig zijn!” viel de Chinees in, terwijl hij de hand van mevrouw Meidema greep, en die dankbaar drukte. “Ik zal die stalen....”

“O, neen, niets van die stalen!” riep mevrouw Meidema uit.

“Och, ma!” mompelde Gesina.

“Pas op, ma!” fluisterde Mathilda.

“Die geschenken hebben met uwe toezegging niets gemeens, mevrouw,” haastte Lim Yang Bing, wien dat gefluister der jonge dames niet beviel, te verzekeren. “Ik heb de eer u en uwe dochters, en natuurlijk ook mijnheer Meidema, uit te noodigen de huwelijksplechtigheid en de bruiloft van mijn zoon bij te wonen. Daar steekt niets in. Gij behoort tot onze goede vrienden. En de jonggehuwden mogen uit erkentelijkheid voor de ondervonden eer eenige geschenken aanbieden. Daar steekt

nog minder in. Dat is onze adat. Wie wil daar nu kwaad in zien?... Dat is dus afgesproken. Ik laat dat pakje inet stalen hier, dan kunnen de dames op hun gemak uitzoeken, en de zaak met den heer assistent-resident bespreken."

Ja, zoo voorgesteld ontmoette de aanbieding niet veel tegenkanting meer. En al had die bestaan, dan zou mevrouw Meidema geen tijd overgebleven zijn, om die te opperen. De Chinees lei met veel haast het pakje op de tafel, boog diep voor de dames, prevelde zijn tabeh met nog eenige woorden, waaruit kon opgemaakt worden, dat hij terug zoude komen om omtrent de keuze der dames te vernemen en verdween.

Toen de babah weg was, keken de meisjes elkander en hunne moeder aan, Gesina met een glimlach op het lieve gelaat, Mathilda met eene ernstige plooi om den mond.

"Eene Chineesche bruiloft!" kreet de eene opgetogen.

"Er zal voorzeker receptie gehouden worden! Wat zal er gedanst worden! Als de Chineezen eene partij geven, dan doen zij het goed."

"Bedaar toch, Sientje," maande mevrouw Meidema hare dochter tot kalmte aan, hoewel de goede moeder met verrukten blik die blijdschap aanzag.

Och hare lievelingen waren zoo weinig in de gelegenheid zoo eene partij bij te wonen. Een enkele keer in het jaar bij de residents-familie, maar dat was ook al.

"En wat zal ik in mijne nieuwe zijden japon pronken!" ging het meisje voort, terwijl zij het pakje van de tafel greep. "O, bepaald ik kies die tahi boeroeng. En gij, Thilda."

"Ik weet het niet," antwoordde deze met een zucht; "maar ik heb een gevoel of dat pakje ongeluk over ons huis zal brengen."

“Kom, wat malligheid! Kijk eens die stalen!” sprak Gesina, terwijl zij het pakje openrolde. “O, die fraaie bruine zijde! Kijk eens, mama, dat zou wat voor u zijn! En die blauwe, dat is de keus van Thilda, die is ook mooi. Maar in mijn oog is de tahi boeroeng de mooiste. Zie eens!... Maar.... wat is dat?...”

Gesina had het staal op hare knie willen leggen, om de veranderlijke kleuren goed te doen uitkomen; maar bij die beweging gleden eenige bankbiljetten uit het pakje op den grond. De dames zaten een oogenblik als versteend; want met een oogopslag hadden zij papiertjes van vijf honderd gulden herkend. Eindelijk bukte zich Gesina, raapte ze op, en telde ze: een, twee, drie.... tot tien.

“Vijf duizend gulden!” prevelde zij verward. “Hoe zouden die in dat pakje komen? Dat 's eene vergissing van den babah!”

“Mijn voorgevoel!” dacht Mathilda bij zich zelve.

“Vijf duizend gulden!” vloog door het brein van mevrouw Meidema, terwijl zij het pakje bankbiljetten van hare dochter Gesina overnam. “Vijf duizend gulden!”

Wat ging er in hoofd en hart van die brave moeder om? O! hare eerste gedachte was om den babah te laten terugroepen, om hem dat geld terug te geven, en hem met zijne stalen de deur te wijzen. Vijf duizend gulden!.... Maar, de Chinees was al zoo ver weg!....

Vijf duizend gulden!... En moesten de bedienden met die zaak in wetenschap komen?... Neen, dat kon niet... Vijf duizend gulden!... Die vertegenwoordigden tien maanden traktement van haren echtgenoot! Zij streek de papiertjes een voor een glad, wond ze om haren vinger... Vijf duizend gulden!... Van die som konden alle betalingen geschieden!.... En, wat zou er moeten gebeuren?.... Vijf duizend gulden!... De beeren betaald,

zoude nog wel een sommetje overschieten... Meidema kon dan eens verlof nemen naar de bovenlanden. Hij zag er in den laatsten tijd zoo naar uit. Een paar weken verblijf in de berglucht zou hem goed doen... Vijf duizend gulden!... Ook de knapen zouden nieuwe kielen...'

Zij werd gestoord in haren gedachtengang, door een rijtuig, dat het erf opreed.

'Daar is papa!' riep Gesina uit. 'Gauw weg met die stalen en die bankbiljetten!'

'Zij greep reeds toe. Zij had die zijden lapjes en die papiertjes reeds opgerold, en was op het punt dat pakje onder het kielengoed, waarmede zij bij het binnenkomen van den Chinees onledig was geweest, te doen verdwijnen; toen hare moeder haar beiden afnam, en voor zich op tafel neerlegde.

Bij het hooren van de stem van haren echtgenoot, die in de voorgalerij der woning aan de bedienden eenige bevelen gaf, was de brave vrouw uit den zwijmel van booze gedachten, die haar in haren maalstroom dreigden mee te slepen, opgeschrikt. Neen, voor den man, aan wiens zijde zij gedurende een groot gedeelte van haar leven rein en onbesproken had voortgestapt, wilde zij geen geheimen hebben! Neen, voor den man, dien zij zoo lange jaren in lief en leed, in voorspoed en in tegenspoed had ter zijde gestaan, zou zij niets verzwijgen! Zij zou hem alles blootleggen. Hij kon dan handelen, zooals hij zou meenen, dat goed was. Zij waren wel arm, maar zij zou zich aan zijne beslissing onderwerpen.

Dat alles bestormde in een ondeelbaar oogenblik het hoofd der brave vrouw. Toen Meidema de achtergalerij binnentrad, was haar besluit onwrikbaar genomen.

De meisjes vlogen op, en gaven haar vader een kus. Ook hare moeder naderde en verwelkomde haren echtvriend. Deze evenwel zag met een oogopslag, dat er

iets haperde. Hij greep haar met beide handen bij de schouders, en keek haar uitvorschend in de nog schoone oogen.

‘Zeg, mamaatje,’ vroeg hij met opgeruimde stem, ‘is er iets?’

‘Ja, Meidema, ga zitten, ik heb u wat te vertellen.’

‘Hoe ernstig, mijn oudje! Kunnen de meisjes hier blijven?’

‘Ja, zeker. In die zaak heb ik voor haar geene geheimen. Ik verlang zelfs, dat zij blijven.’

‘Drommels, hoe solemneel! Geldt het haar? Zijn zij ten huwelijk gevraagd? Niet? Ik zou daarin ook geen reden vinden, om zoo'n gezicht als zes weken westmousson te zetten.’

‘Maak nu geen gekheid.’ -

‘Geldt het dan de knapen? Zijn die weer stout geweest? De pantalon gescheurd? Of de kiel aan flarden? Ja, die jongens zijn een kruis! Maar, kom... dat alles komt terecht.’

Alles terecht?....

Bij die woorden bleef hij steken. Zijn onderhoud met den resident kwam hem voor den geest. Hij stapte na de omhelzing de galerij op en neer, haalde eene sigaar uit zijn koker, en keek Mathilda aan. Deze vloog op.

‘Mag ik ze aansteken, pa?’ vroeg ze.

Zij nam de sigaar in den mond, streek een lucifer aan, deed eenige trekken, waarbij zij een allerkoddigst gezichtje zette, wanneer de tabaks-rook haar in de neusgaten of oogen drong. Zij kuchte dan licht, boog het hoofdje ter zijde, trok de neusvleugels eenigszins op, en kneep de oogen dicht. Toen de sigaar goed rondgebrand was, stak zij ze haren vader in den mond, met de woorden:

‘Ah bah! hoe leelijk! Dat de heeren zoo iets lekker kunnen vinden!’

‘Kleine feeks, ge hebt de sigaar verkeerd aan het dikke einde aangestoken.’

‘Dat's zuiniger, pa.’

‘Wel mogelijk, maar daarom smaakt ze zoo leelijk.’

‘Kom, pa. Tabak is toch tabak, en dan dat dikke eind in den mond. dat ontsiert de lippen zoo. Kijk zoo, dat dunne eind, dat staat goed. Maar pa, let nu eens op mal’

‘Ga hier zitten, Meidenia; want, wat ik je te zeggen heb, is ernstig.’

‘Ik zit al, wijfje, en luister aandachtig.’

‘Babah Lim Yang Bing is straks hier geweest.’

‘Zoo, ik kwam hem tegen. Hij grootte mij allervriendelijkst, nog vriendelijker dan anders.’

‘Weet gij wel, wat hij heelt komen doen?’

‘Wat hij hoeft komen doen?...’ vroeg de heer Meidema, ietwat verwonderd. De naam van den pachter had reeds zijne aandacht gaande gemaakt, zonder dat hij kon gissen, wat er aan de hand was. ‘Wat zou hij hier hebben komen doen? Eenvoudig een praatje maken.’

‘Weet gij dat zijn zoon Liem Ho trouwen gaat?’

‘Daar heb ik zoo wat van gehoord, met de dochter van dien ouden rijken Chinees, nietwaar?’

‘Ja, pa, met de lieve Ngow Ming Nio,’ viel Gesina in.

‘Lim Yang Bing,’ ging mevrouw Meidema voort, ‘heeft ons, u, mij en de meisjes komen verzoeken om bij de huwelijksplechtigheid en op de bruiloft tegenwoordig te zijn.’

‘Welnu, wat zou dat? Dat zal de meisjes pleizier doen, nietwaar deerns?’ zei hij, terwijl hij de wangen zijner tweelingen streelde. ‘Zoo'n Chineesche huwelijksplechtigheid is allerinteressants. Ziet ge daarom zoo ernstig?... O, ja!... vanwege de kleeding... Laatst

met de partij bij den resident werd reeds aanzoek om nieuwe japonnen gedaan... Dat's last...'

'Neen, Meidema, dat is niet lastig: want de Chinees biedt ons geschenken aan.'

'Geschenken?'

'Ja, hij zegt, dat de gebruiken medebrengen, dat jonggehuwden aan goedè bekenden geschenken uitdeelen.'

'Accoord: wat suikerwerk, gebak of zoo iets. Maar wat heeft dat?...'

'Neen, geen snoeperijën, maar zijde, om japonnen van te maken.'

'Zijde!... Is die vent dol? Van die adat heb ik nooit gehoord. En ik ben toch al een tijd in Indië!'

'Hij heeft zelfs stalen van Chineesche zijde achtergelaten. Beelderig! Prachtig mooi! Eene kleine voorwaarde was er evenwel aan verbonden.'

'Eene voorwaarde?... En die is?'

'Ik zou de voorspraak bij u zijn voor Lim Ho.'

'Voor Lim Ho!!... Zoo! En wat hebt gij gezegd?'

'Dat ik daar niets mede te maken wilde hebben.'

'En waar zijn die stalen?... Steef hier, dat ik ze in het vuur werp!'

'Zacht wat, Meidema!'

'Voorspraak van Lim Ho! Met een zijden japonnetje wilde men u omkoopen!'

'Niet alleen met een zijden japonnetje, Meidenia. Rol dat pakje eens open!'

De assistent resident deed zulks woest en hartstochtelijk in zijne opgewondenheid.

'Wat is er?... Wat is er toch?' riep hij ongeduldig uit.

Daar vielen hem de bankbiljetten op de voeten. Bleek en ontdaan raapte hij ze op, telde ze, streek ze glad, keek zijne vrouw en kinderen met strakken blik aan;

maar sprak geen woord. Eindelijk, in een woesten vloek uitbarstende, frommelde hij het pakje stalen en de bankbiljetten tot een vorinloozen klomp te zamen.

‘De duivel zal dien Chinees halen!’ riep hij uit. ‘Daar zal de vent van lusten!’

En een bediende roepende;

‘Todrono, soero passang koeda!’ (Todrono, gelast den koetsier de paarden voor te spannen).

Tien minuten later had hij het erf verlaten.

Eindnoten:

(10) Nan Hioeng. (bladz. 45) Een Chineesche stad in de provincie Kwantoeng op 2½ graad nagenoeg ten noorden van Canton gelegen. Volgens de babah's op Java zijn de omstreken van Nan Hioeng het zijdedistrict bij uitnemendheid.

(11) Dat algemeen en aan ieder geschenken gegeven worden. (bladz. 45) Zie daaromtrent bladz. 463 en vlgd. van de Jaarlijksche feesten en gebruiken van de Emoy Chineezen door D^{r}. J.M. DE GROOT.

(12) Sobat baai (bladz. 45) beteekent: goede vriend. Sobat is de verbastering van het Arabische Sjachbat = vriend.

XXVI.
Aardig gemanoeuvreerd!

‘Ja, resident, en ik klaag den opiumpachter aan wegens poging tot omkooperij!’

Het was de assistent resident van politie, die zoo een verhaal aan den heer Van Gulpendam besloot, waarbij hij het gebeurde bij zich aan huis in geuren en kleuren had medegedeeld.

‘Bedaar, mijnheer Meidema, bedaar. Vast wat!.. Overijling is nadeelig voor welke zaak ook. Zijt gij overtuigd, dat die vijfduizend gulden daar in dat pakje gestopt zijn met het doel om u te willen omkoopen?’

‘Moet ik herhalen, resident, dat hij mijne echtgenoote verzocht, bij mij tot voorspraak voor Lim Ho te dienen? Ja zeker, ben ik overtuigd van die poging tot omkooping!’

‘Kunt gij niet aannemen, dat Lim Yang Bing, die een zeer weldadig man is, begaan is met uwe benarde financiëele omstandigheden?’

Meidema brulde schier van woede.

‘Mijne benarde flnanciëele omstandigheden!... Wie verbreidt toch dat praatje? Zeker ben ik niet rijk; maar wanneer ieder zooveel orde op zaken had als ik, dan zou...’

‘Laten wij niet van den wind afvallen, mijnheer Meidemo,’ stuitte de resident bijtijds.

‘Ja, juist, resident! Wie geeft dien Chinees het recht zich met mijn financiëele omstandigheden te bemoeien, en zich te permitteeren aan mijne vrouw en dochters een cadeau van vijf duizend gulden aan te bieden?’

‘Maar, is het wel een cadeau?’

‘Wat zou het anders zijn, resident?’

‘Kunt gij niet aannemen, dat dat pakje bankpapier onwillekeurig tusschen die stalen zijde gelaakt is? Gij weet hoe slordig zoo'n Chinees met papieren geld omspringt. Soms hebben zij eene groote waarde los in hun zak zitten. Zie, ik ben overtuigd, dat wanneer gij straks Lim Yang Bing zult ontmoeten, alles zich ten duidelijkste zal oplossen. Ik zal hem laten praaien. Vindt gij het goed?’

‘Mij wel, resident; maar wat hij ook zeggen of verklaren zal, ik trek mijne aanklacht niet in.’

‘Niet zoo vroeg stoom afblazen, mijnheer Meidema, wat ik u bidden mag. Laat mij het bestek nu eens uitzetten, dan zult gij zien, dat gij u in den koers schromelijk vergist hebt.’

Een oppasser werd geroepen, en kreeg bevel om dadelijk te paard te stijgen, en in vollen ren naar den opiumpachter te rijden met de boodschap: dat deze terstond bij den Kandjèng toean Resident moest komen.

Nog geen half uur later, dat beide ambtenaren met een gesprek over onverschillige zaken doorgebracht hadden, reed een elegante milord, bespannen met het fraaiste span Perziaansche paarden, die maar te bedenken waren, het erf van het residentiehuis op. Een oogenblik later werd de opiumpachter aangediend.

‘Kassie massokh!’ (laat binnen komen,) sprak de resident.

Met zijn gewone ongedwongenheid en met een glimlach op het gelaat trad Lim Yang Bing binnen. Hij had reeds van den oppasser vernomen, dat de heer assistent resident bij den toean bezaar was. Dat was hem als een goed voorteeken voorgekomen. Hij meende nu dat die opium-smokkelzaak van een leien dakje zou loopen.

Opgeruimd klonk dan ook zijn:

'Tabeh Kandjèng toean toean!'...

De resident wees den Chinees een stoel, en toen deze plaats genomen had, vervolgde hij:

'Babah, de heer assistent resident vermeent zich over u te beklagen te hebben.'

'Ik vermeen dat niet, resident,' viel Meidoma in. 'Ik beklaag mij werkelijk.'

De beide heeren spraken Maleisch, zoodat de pachter alles verstond.

'En waarover beklaagt de heer assistent resident zich?' vroeg hij zoetsappig.

Hij zag de geheele samenkomst aan voor eene komedie, die vertoond werd, en waarin ieder zijne rol te vervullen had. Hij had zoo menig luimig stukje mede helpen afspelen.

'Waarover ik mij beklaag, babah? Ik klaag u aan, dat gij mij als hoofd van de politie hebt willen omkoopen!'

'Ik, Kandjèng toean?' vroeg de Chinees met gemaakte verwondering. 'Wanneer zou ik dat gedaan hebben?'

'Nog geen uur geleden, dezen ochtend nog.'

'De heer assistent resident wil met mij spotten, Ja, ik ontmoette hem straks, maar had de eer niet hem heden te spreken. Hoe zou ik nu zoo iets kunnen bedreven hebben?'

'Gij zijt heden ochtend bij mijn gezin geweest, nietwaar?'

‘Ja, Kandjèng toean, om hen en u voor de bruiloft uit te noodigen, zooals ik hier ook op het residentiehuis geweest ben, om de njonja en den toean bezaar te verzoeken.’

‘Hebt gij de njonja resident ook Chineesche zijde aangeboden voor een japon?’ vroeg de heer Meidema heftig.

De Chinees knikte onder dien slag. Zijn geel gelaat werd vaal. Hij begon te begrijpen, en keek den resident beteuterd aan. Maar deze tegenover Meidema gezeten, die hem aankeek, vermocht hem geen toeken te geven. Toch was er iets aanmoedigends in de oogen van den hoofdambtenaar te lezen.

‘Hebt gij de njonja resident ook een pakje bankpapier aangeboden? Zeg?’

En bij die woorden wierp de assistent resident de geldswaarde op de schrijftafel van den resident met een gebaar, alsof hij zich brandde.

De Chinees werd loodkleurig. Hij had tijd noodig om zich te herstellen.

‘Ziet ge, resident. De schuld is op het aangezicht van den ellendeling te lezen!’ sprak Meidema opgewonden.

Bij die woorden hernam de pachter zijn koelbloedigheid. Hij sprong op het pakje banknoten toe, en telde ze nauwkeurig; ‘satoe, doea, tiga, ampat,... sapoeloeh!’

Toen een fletschen blik op den heer Meidema vestigende, vervolgde hij:

‘En beschuldigt de heer assistent resident mij, hem te hebben willen omkoopen?’

‘Ja, babah, daarvan beschuldig ik u!’

‘Maar, waarom geeft de heer assistent resident dan niet de geheele som terug?’ vervolgde de Chinees met honigzoeten glimlach.

‘De geheele som?’

‘Ja, de geheele som,’ antwoordde babah Lim Yang Bing. ‘Ik heb al lang gemerkt, dat de heer assistent

resident mij en de mijnen niet genegen is; maar het is toch te erg eene kleine som terug te brengen om mij ten verderve te brengen en de grootere te behouden.'

Dat werd zonder hartstocht, zonder omhaal, zonder verheffing van stem, maar op teemenden toon gezegd, terwijl die gluiperige glimlach, welke het gelaat der Chineezen steeds kenmerkt, wanneer zij zich in tegenwoordigheid van gezaghebbende personen bevinden, waargenomen kon worden.

'Babah!' riep de heer Meidema toornig uit. 'Babah pas op!'

'Maar ik begrijp den toeleg van den heer assistent resident,' ging de Chinees, die zich niet van zijn stuk liet afbrengen, met zijnen onverstoorburen valschen lach voort. 'Hij wil het grootste gedeelte van het cadeau, dat ik mevrouw deed, behouden, en daar de boete bijvoegen, die Lim Ho betalen zal, wanneer hij en niet Ardjan als schuldig aan opiumsmokkelarij veroordeeld wordt. Ik moet bekennen, dat het slim is; maar ik laat den Kandjèng toean oordeelen of het eerlijk is.'

Meidema zat daar, alsof hij door den bliksem getroffen was. Eene vreeselijke gedachte woelde hem door het brein. Ja, zijne financiën waren niet in den besten toestand! Ja, zijn huisgezin ging gebukt onder zware lasten! Ja, voor zijne kinderen gloorde maar zelden een vroolijk uur! Ja... en... zou zijne echtgenoote onder den druk der omstandigheden zich hebben laten verleiden hem niet de geheele waarheid te zeggen? Had zij hem slechts een gedeelte van de gift genoemd, om te zien hoe hij het opnam?... Ja, zoo zal het gebeurd zijn.... Zijne vrouw, zijne dochters, zij zaten daar ook zoo beteuterd, zoo verbijsterd. En de gedragslijn, welke hij thans tegenover den resident, die hem niet erg genegen was, aangenomen had. Hel en duivel!... Hij sprong op.

‘Babah! gij liegt!’ riep hij in de grootste verbolgenheid uit.

‘Als de heer assistent resident “koerang adjar” (onwelvoegelijk) wordt, dan verzoek ik den Kantljèng toean mij te veroorloven mij te verwijderen,’ antwoordde de Chinees op denzelfden sleependen, zangerigon toon, met denzelfden valschen glimlach op de fletsche trekken.

‘Mijnheer Meidema, ik moet u verzoeken bedaard te blijven,’ maande Van Gulpendam op ornstigen toon.

‘Hoeveel heeft dan in dat pakje gezeten?’ kreet Meidema wanhopig.

‘In dat pakje heb ik de njonja tien bankbiljetten van duizend en tien van vijf honderd gulden aangeboden.’

De assistent resident kermde van ontsteltenis en wanhoop.

‘Is dat waar?’ vroeg hij met haperende stem.

‘Soengoe matti!’ (bij mijn dood), was het antwoord.

‘O, ik ga mij overtuigen!’ kreet de ongelukkige en stormde het kantoor van den resident uit.

En de Chinees én de resident keken hem met een glimlach na.

‘Goed gepareerd, babah!’ sprak de laatste bewonderend, en binnensmonds prevelde hij:

‘Ik ben eens benieuwd, welke noodhaven de koppige kerel bij het invallen van die bui zal opzoeken.’

‘Kandjèng toean zal mij veroorloven naar huis te gaan?’ vroeg babah Lim Yang Bing deemoedig, maar steeds met loenschen glimlach.

‘Ja, babah.’

En toen de gebruikelijke complimentjes gewisseld waren, en de Chinees vertrokken was, tuurde hem de resident na en mompelde:

‘Een leepe vent, die pachter... Ja, die in de opium zit, moet met alle winden kunnen zeilen.’

Brieschend kwam Meidema te huis.

Hij wachtte niet tot dat zijn rijtuig het perron der voorgalerij bereikt had. Nauwelijks was hij het erf opgereden, of hij wierp het portier open, sprong het rijtuig uit en riep den koetsier toe:

'Toengoe!' (wachten).

Hij stormde de vooren binnengalerij door. In de achtergalerij aangekomen, waar de dames nog met hun verstelwerk bezig waren, vloog hij op zijne echtgenoote toe, die bij het bemerken van zijn ontsteld gelaat van haren zetel opgerezen was. Hij greep haar bij de polsen, en met eene krachtige beweging, dwong hij haar voor hem te knielen. Dat alles ging zoo snel in zijn werk, dat, hoewel de beide meisjes ooit opgevlogen waren, niemand harer eigenlijk begreep, wat er gebeurde.

'Zoo!' brulde Meidema. 'Dat is de houding, die u betaamt! En nu, geantwoord! Waar is het overige geld?'

'Welk overige geld?' kreet de rampzalige vrouw, zich onder zijne ijzeren vuist in duizend bochten aan zijne voeten wringende.

'De andere tien duizend gulden!' toornde de man.

'Welke tien duizend gulden?' vroeg de arme moeder steeds geknield. 'Meidema laat me los; gij doet mij zeer!'

'Neen, ik laat u niet los, voor dat ge me gezegd hebt, waar die tien duizend gulden zijn,' antwoordde de verbolgen echtgenoot.

'Maar, welke tien duizend gulden?'

'Die de Chineesche pachter u met de vijf duizend gegeven heeft!'

'Pa,' sprak Gesina, 'laat mama los. Ik zal u vertellen, wat er van de zaak is.'

'Gij!' brulde de vader, zonder evenwel zijne echtgenoote los te laten, die hij steeds geknield voor zich hield.

‘Ik heb het pakje van Lim Yang Bing aangenomen,’ ging het meisje voort. ‘Ik heb het geopend en de stalen zijde met mama en mijne zuster bewonderd. Toen waren er geen bankbiljetten in, dat zweer ik, bij al wat mij heilig is! Toen mama van eene voorspraak bij u niets weten wilde, stak hij het pakje weer bij zich. Toen mama later er in bewilligde, om u over die zijde te raadplegen, wierp de babah het pakje op tafel en snelde heen...’

‘Maar die tien duizend gulden?’ vroeg Meidema achterdochtig.

‘Laat mij uitspreken pa,’ vervolgde Gezina. ‘Toen hij weg was, nam ik de stalen weer op; maar nu ik mij goed herinner, dan waren het de eerste stalen niet, die wij bewonderd hadden. Maar daar lette ik toen niet op. Wij keken, keken, en waren geheel en al verrukking. Ik lei een der stalen op mijn knie om het effect te be wonderen, toen vielen vijf duizend gulden uit dat pakje...’

‘Vijftien duizend, wilt ge zeggen?’ vroeg de vader, die ongeduldig, maar toch aandachtig geluisterd had.

‘Neen, pa, tien papiertjes van vijfhonderd gulden! Anders niet!’ antwoordde het meisje met vaste, rustige stem.

‘Is dat waar?’ vroeg de vader, en keek zijn kinderen en zijne vrouw uitvorschend in het gelaat.

Maar de lieve kijkers van zijn tweeling blikten hem zoo schuldeloos, zoo open en trouwhartig tegemoet; de oogen zijner gade vestigden zich zoo vastberaden op de zijnen, dat twijfel onmogelijk was, toen alle drie als uit een mond met eene stembuiging, die slechts aan een rein geweten hare overtuigingskracht ontleende, antwoordden:

‘Ja, dat is waar!’

Toen trok de rampzalige man zijn echtgenoote, die

nog steeds geknield voor hem lag, overeind, en kreet, terwijl hij haar aan zijne borst klemde:

‘Ellendeling, die ik ben! Ik heb mijne dierbaren, hen die ik het meest lief heb op aarde, kunnen verdenken!’

En zijn armen uitspreidende, en om den hals zijner vrouw en kinderen slaande.

‘Lievelingen,’ sprak hij met een snik, ‘zult gij mij kunnen vergeven?’

Die vier personen vormden daar voor een oogenblik een groep, die een beeldhouwer had kunnen bekoren; maar die den menschenvriend, die dat heerlijke schouwspel had kunnen bespieden, het hart van verrukking zou hebben doen kloppen. De gade, de dochters overlaadden den man, die een oogenblik te voren zoo getoornd had, met kussen en met liefkoozingen. O, zij konden zich zeer goed in zijne plaats stellen, en zijne verbolgenheid begrijpen.

‘Had ik geen recht,’ zei Matlhlda ‘toen ik beweerde, dat dat pakje mij ongelukaanbrengend voorkwam?’

‘Maar, zeg mij, Meidema,’ vroeg mevrouw, terwijl zij haren echtgenoot met een traan in het oog aanzag. ‘Wat is er gebeurd, wat u zoo gramstorig maakte?’

‘Die vuile Chinees heeft in presentie van den resident beweerd, dat hij u geen vijf duizend, maar vijftien duizend gulden overhandigd had.’

‘O, God! Maar dat is infaam!’

‘Ja, dat is het! Maar, van zoo'n opium-exploitant is niet anders te verwachten. Zoo'n wezen is tot alles in staat.’

‘Maar kan u zoo iets niet benadeelen?’ vroeg de bezorgde vrouw. Een weinig ervaring van het raderwerk in Nederlandsch Indië had zij wel.

‘Ja,’ antwoordde Meidema met een zucht, ‘als ik met eerlijke lieden te doen had, dan kon ik volkomen

gerust zijn. Maar, nu?... Ik zal evenwel trachten een schotje er voor te zetten! Mijn rijtuig staat nog voor; ik ga snel naar den resident!'

'Dat's eene malle geschiedenis, mijnheer Meidema.'

Dat was de eenige opmerking, die zich de resident Van Gulpendam veroorloofde, toen de heer Meidema hem met al den gloed der verontwaardiging, die zijne bonst doortintelde, het gebeurde medegedeeld had. Gedurende dat verhaal had de hoofdambtenaar met onverdeelde aandacht, evenwel met strak niet aanmoedigend gelaat zitten luisteren, terwijl soms een zweem van ongeduld met een sarcastisch glimlachje op zijn gelaat om den voorrang streden. Dat uiterlijke ontstemde den reeds overprikkelden assistent resident zoodanig, dat toen de resident zich zijne niet zeer heusche opmerking liet ontvallen, hij niet zonder hartstocht antwoordde:

'Eene malle geschiedenis!... Eene infâme geschiedenis, wilt ge zeggen, resident!'

'He, he, he! mijnheer Meidema. Niet zoo stout zeilen!'

'Maar, resident, vindt gij het geene infâme geschiedenis?'

'Jawel, jawel... maar, het is de vraag voor wien?'

'Het is de vraag voor wien?... Resident, het schijnt, dat gij mij niet gelooft!'

'Niet te driftig, mijnheer Meidema. Luister eens...'

'Maar, resident, dat vereischt eene nadere verklaring! Als gij mij niet gelooft...'

'Ik verlang nu, heer assistent resident, dat gij mij aan het woord laat!'

Die woorden, met de meest mogelijke afgemetenheid en deftigheid uitgesproken, zooals dat een resident in zijne volle waardigheid alleen kan, brachten eene geheele omkeering bij zijn toehoorder te weeg. Meidema be-

dwong zich, antwoordde geen enkele lettergreep, maar boog ten toeken, dat hij luisterde.

‘Ik zei, dat het eene malle geschiedenis was,’ hervatte de resident, ‘en werkelijk, dat is zij. Ik wil voor een oogenblik gelooven, dat gij een eerlijk man zijt, mijnheer Meidema....’

De ondergeschikte knarstandde bij die woorden, hij deed eene beweging;... maar. hij was vast besloten bedaard te blijven en te luisteren. De resident vervolgde, alsof hij niets bemerkt had.

‘.... Maar, gij moet mij toegeven, dat de schijn zeer tegen u pleit... Tegen u, of... tegen uwe huisgenooten. stel u eens op het standpunt van den resident, van mij, die onpartijdig, zonder vooroordeelen, de zaken moet overzien; en zie dan eens op welke schaal der balans de waarschijnlijkheden zich als het ware ophoopen. Uw benarde financiëele omstandigheden zijn van algemeene bekendheid,en schadenuw karakter van eersten magistraat in de publieke opinie zeer. Het is zoo moeielijk aan te nemen, dat iemand, onder zulke omstandigheden gebukt, onpartijdig, onaantastbaar, onwrikbaar eerlijk kan zijn. Daartoe zijn de verlokkingen van alle kanten te groot. Aan den eenen kant de aanbiedingen, die hunnen weg wel weten te kiezen; aan den anderen kant de stemmen der huisgenooten, die onder het kommerlijk bestaan kwijnen. De openbare meening is dus bepaald tegen u. Onder die omstandigheden verschijnt de opiumpachter ten uwent, biedt geschenken aan in den vorm van zijden japonnen voor uwe echtgenoote en voor uwe dochters, biedt geschenken aan in den vorm van geld. Wien zult gij nu willen wijsmaken, dat zoo iets geschieden kan, zonder dat voorafgegane verhoudingen plaats gegrepen hebben, die tot zulke aanbiedingen aanmoedigden? Immers niemand. Zelf hebt gij verhaald, dat de pachter

de voorspraak uwer vrouw kwam inroepen. Hij moest dus wel overtuigd zijn, dat die voorspraak te verwerven was, dat die voorspraak tot iets nuttig kon zijn. En, moet gij dat met mij instemmen, dan zijt gij van de bekentenis niet meer verre, dat die voorspraak niet voor de eerste maal ingeroepen werd. Gij zult althans den onpartijdige veroorloven, dat als zeer waarschijnlijk aan te nemen. Zie, dat is nog niet alles. Er is meer. Zelf hebt gij bekend, dat gij aan de schuld van mevrouw Meidema een oogenblik geloofd hebt. Aangrijpend was straks het verhaal van het betreurenswaardige tooneel, dat hij u aan huis plaats gehad heeft, en dat ik bij mijne ambtenaren streng moet, afkeuren; maar wat mij in de gegeven omstandigheden begrijpelijk voorkomt; echter mij tevens eene vingerwijzing geweest is, dat gij, gij in persoon, uwe gade niet boven iedere verdenking verheven geacht hebt.'

Meidema zat daar doodsbleek, aan een beeld gelijk, stil, met de vurig brandende oogen op den resident gevestigd, die met vaardige hand, ja met eene zekere virtuositeit het mes in de wonde omkeerde. De rampzalige beschuldigde zich in die oogenblikken erger dan de resident, dan het iemand had kunnen doen. Voor den rechtvaardige is de stem des eigen gewetens de schrikkelijkste stem! Ja, hij had zijne wederhelft, zijnen aanminnigen tweeling verdacht! De resident had gelijk! Maar, dat was helaas, niet het ergste, wat hem zijn geweten verweet. Die verdenking had hij niet voor zich gehouden! Die verdenking had hij niet in eigen boezem weten te bewaren! Eerlijk en trouwhartig, had hij gemeend, dat de waarheid, de geheele waarheid steeds het meest krachtige bewijs is. En, in een oogenblik van openhartigheid, had hij medegedeeld, om aan te tonnen, hoe onschuldig zijn huistgenooten waren, tot welke handelingen van woest geweld

hij zich in een oogenblik van onzinnige smart had laten vervoeren! En daar keerde zich het wapen om, niet alleen tegen hem, maar tegen haar, tegen haar van wier onschuld hij thans overtuigd was, steeds overtuigd geweest was! O, God! Zijne oogen deden hem zeer. Het was, of zij met witgloeiend ijzer omboord waren. Zijn blik was niet meer strak, hij was aan dien van het levenlooze beeld gelijk, van het beeld, dat de kunstenaar, onbekwaam om den blik daarvan te bezielen, met akelige oogappels zonder iris begiftigd heeft. Die wezenlooze oogen waren op zijn beul gevestigd. Deze, onbekwaam om eenig medelijden te gevoelen, ging onbarmhartig voort:

'Is het nu met aan te nemen, mijnheer Meidema, dat uwe echtgenoote, voor uwe ruwheid beducht, zich tot eene eenvoudige ontkenning bepaald heeft, nadat ze eerst u heeft trachten te misleiden omtrent die tien duizend gulden? Zie,' ging de resident met vriendelijken glimlach voort, 'mij dunkt, dat het 't meest verkieselijke voor alle partijen ware, dat aan die betreurenswaardige zaak dien glimp gegeven werd. Moeielijk kan men u voor de daden van mevrouw verantwoordelijk stellen...!'

Daar vloog Meidema op.

'Neen!' kreet hij, 'die glimp mag niet gegeven worden! Mijne vrouw is onschuldig!'

'Bedenk, wat ge doet, mijnheer Meidema,' sprak Van Gulpendam met teemende stem. 'Laat ge dat anker glippen, dan blijft er geen ander alternatief over, dan...'

De aterling aarzelde. Hij deinsde terug voor hetgeen hij nog te zeggen had.

'Geen ander alternatief dan?...' vroeg Meidema met schorre stem.

'Dan u voor den schuldige te houden, die met uw gezin samenspant!'

‘Resident!...’

‘Bedaar!... Ik stel dat alternatief niet; gij stelt het. Wordt gelet: alweer op uwe financiëele omstandigheden, op den toon van verbittering, die in uw proces-verbaal tegen Lim Ho heerscht; hoe daarin alles aangegrepen wordt om hem schuldig te doen schijnen, en hoe alles vermeden wordt, wat op de schuld van den Javaan Ardjan kan wijzen, dan geven de woorden, die de opium-pachter straks sprak, veel te denken. Herinnert gij u die woorden nog? Zij waren wreed, maar misten hun à propos niet. “Hij wil,” sprak de Chinees “het grootste gedeelte var. het cadeau, dat ik mevrouw aanbood, behouden, en daaraan de boete bijvoegen, die Lim Ho betalen zal, wanneer hij en niet Ardjan als schuldig aan opiumsmokkelarij veroordeeld wordt.” En neem ik nu art. 24 van het opiumreglement in aanmerking, in verband met al hetgeen ik u reeds onder het oog bracht, dan zal ik er niet op behoeven te wijzen, dat gij op mijne voorspraak niet zult kunnen rekenen.’

De rampzalige zat daar als vernietigd. Hij sprak geen woord; terwijl zijn oogen slechts wezenloos op zijn chef gevestigd bleven.

‘Neen, er is hier geen andere uitweg: of uwe vrouw is schuldig, of gij! Misschien wel gij beiden! Er valt hier te kiezen... En dat spoedig!... Want heden nog wil ik naar de regeering telegrapheeren.’

Telegrapheeren!... De ongelukkige hoorde alleen dat woord. Telegrapheeren! Ja, hij wist wat dat beteekende.

Hij wist met hoeveel willekeur het lot der ambtenaren behandeld werd. Telegrapheeren!... Hij zag zich reeds ontslagen,... door een ieder als de pest geschuwd,... zijn gezin aan armoede, honger en ellende ten prooi... In die oogenblikken, als las hij in de gedachte van den rampzalige, weerklonk de stem van den machthebbende:

‘Kiezen, mijnheer Meidema! Hier valt aan geen uitstel te denken.’

‘Wat moet ik doen, resident?’ snikte de arme man radeloos.

‘Wat gij moet doen? Hier is uw proces-verbaal! Het werd mij straks met de stukken van den landraad, dien ik aanstaanden Dinsdag zal presideeren, bezorgd. Dat proces-verbaal,... hier is het,... doet er mede, wat gij wilt.’

En hij stopte den waanzinnige het document in handen. Deze nam het aan, bekeek het met wezenloozen blik. Hij deed met beide handen eene beweging, alsof hij het verscheuren wilde, maar, alvorens de noodlottige ruk volbracht was, stortte hij met een kreet bewusteloos op den grond.

Een dokter werd gehaald. Toen deze verscheen, vond hij den heer Meidema, op een stoel in het kantoor, door het geheele huisgezin van den resident omgeven, wezenloos zitten, terwijl de vloer rondom hem met stuk gescheurde papieren bedekt was. De geneesheer sprak van ‘febris cerebralis,’ (hersenkoorts) en liet den patient naar het hospitaal vervoeren.

‘Is het gevaarlijk, dokter?’ vroeg de resident met de innigste belangstelling.

‘Zeer gevaarlijk. Als de patient niet krankzinnig wordt, zal hij het hard te verantwoorden hebben.’

De resident reed dadelijk naar mevrouw Meidema, om haar op den slag voor te bereiden, die haar trof.

Des avonds las men in een der plaatselijke dagbladen het navolgende:

‘E e n t r e u r i g b e r i c h t. Naar wij vernemen is de assistent resident voor de politie W.D. Meidema hevig ongesteld geworden. Aanvankelijk liet de ziekte zich aanzien, alsof zij eene varïeteit van hersenkoorts

ware; maar na een nauwkeurig onderzoek door onzen ijverigen en kundigen dirigeerend officier van gezondheid, is deze tot de ervaring gekomen, dat hij hier te doen heeft met een bizonderen vorm van melancholia attonita. De faculteit heeft uitspraak gedaan, dat slechts herstel te verwachten is van een eenigszins langdurig verblijf in een der krankzinnigengestichten in Europa, en dat een spoedig vertrek derwaarts zeer gewenscht is. Zijn wij goed ingelicht, dan heeft onze resident reeds aan de regeering te Batavia getelegrapheerd; zoodat het te voorzien is, dat het besluit, waarbij verlof naar Nederland verleend zal worden, heden nog geslagen is. Ook is het aan de menschlievende voorspraak van het hoofd van gewestelijk bestuur gelukt, passage aan boord van de *Noach III*, die overmorgen de reis naar Patria aanvaardt, voor de rampzalige familie te verkrijgen. Ook mevrouw Van Gulpendam spant van hare zijde alle krachten in, om de zoo zwaar beproefde met raad en daad bij te staan. Als goede geniussen staan de resident en zijne gade de ongelukkigen bij; en waarlijk, het is hartverheffend de hoogere ambtenaren zóó voor hunne ondergeschikten te zien zorgen.

Onze beste wenschen voor het herstel van den heer Meidenia, vergezellen hem en zijn kroost.'

De dagbladredactie was goed ingelicht geweest, dat moet bekend worden. Op 14 Juli lichtte de *Noach III* het anker, en verliet onder den invloed van den oost-niousson, die niet volle kracht doorstond, met welgevulde zeilen de reê van Santjoemeh, en was weldra, ook voor de wachters op den uitkijk, aan de kim verdwenen. Toen de resident Van Gulpendam, die in de goedheid zijns harten zijn ondergeschikte, dien hij zooveel achting en zooveel liefde toedroeg, en niet wiens lot hij zoo begaan was, dat alles verzekerde hij luidruchtig genoeg, -

tot op de reede uitgeleide gedaan, en daar die familie met warmte de hand gedrukt had, de kleine stip aan den horizon had zien verdwijnen, ontsnapte hem een zucht van verlichting, terwijl hij binnensmonds prevelde:

‘Aardig gemanoeuvreerd!’

XXVII.
Summum jus summa injuria. Vader en zoon veroordeeld. Singomengolo vermoord.

Een paar dagen later vertrok Mr. Zuidhoorn van Santjoemeh. Hij ging met een der booten van de Nederlandsch Indische Stoomvaartmaatschappij naar Batavia, om van daar per *Emirne* naar Singapore te reizen, en zich ter laatstgenoemde plaats aan boord van de *Irouaddy* van de Messageries maritimes in te schepen, die hem naar Marseille zoude overvoeren.

De rechtschapen rechterlijke ambtenaar had zich vast voorgenomen, om in de hoofdplaats van Nederlandsch Indië het gebeurde bij de laatste landraadzitting te Santjoemeh aan de bevoegde autoriteiten mede te deelen, en binnen de grenzen eener betamelijke voorzichtigheid bekend te stellen, welke drijfveeren hier in het spel waren. Maar... tusschen voornemen en uitvoeren is een hemelsbreed verschil, dat ondervond hij ras. Hij had slechts drie dagen oponthoud te Batavia; maar in dat tijdsverloop was de Gouverneur Generaal niet te spreken. Wel was Mr. Zuidhoorn naar Buitenzorg gestoomd; maar vernam daar, dat Zijne Excellentie dienzelfden dag vroeg naar Tjipannas vertrokken was. Er bleef niets anders over, dan den volgenden ochtend per postrijtuig derwaarts te rijden. Toen hij daar aankwam, wachtte

hem eene nieuwe teleurstelling. Hoewel hij daags te voren aan den adjudant van dienst getelegrapheerd en daarop geen antwoord bekomen had, werd hem medegedeeld, dat de Opperhuid voogd met hevige koorts te bed lag, en niemand ontvangen kon. De adjudant bracht veel verontschuldigingen bij, en beweerde, dat de bedenkelijke toestand van Zijne Excellentie in den nanacht eerst ingetreden was.

Mr. Zuidhoorn bleef niets anders over dan zijn ongelukkig gesternte te betreuren, en naar Batavia terug te spoeden. Met die vergeefsche poging had hij twee dagen zoek gemaakt. Restte hem dus nog maar een.

Toen hij den volgenden morgen zijne opwachting maakte bij den directeur van Justitie, kwam die hem met eene luidruchtige hartelijkheid te gemoet.

‘Zijt gij er eindelijk, collega Zuidhoorn,’ sprak hij, terwijl hij hem met gekunstelde innigheid de hand schudde. ‘Ik ben blij u te zien. Ik had me zoo'n schrikbeeld van uw toestand gemaakt. Ik dacht, dat ge zieker waart. Enfin, zoo is het beter! Maar, het wordt tijd, dat ge met verlof gaat...’

Dat alles werd met eene radheid van tong gesproken, die ten doel had andere gedachten te verbergen.

‘Dat ik zieker was!... Wat bedoelt ge daarmede, directeur? In geen mijner brieven schilderde ik den toestand ongunstiger, dan hij is. En dan, dat het tijd wordt, dat ik met verlof ga?... Ik verzeker u, dat ik wel had willen blijven.’

‘Nu, ja, voorzeker. Maar de invloed van het klimaat begon zich toch te doen gevoelen...’

‘De invloed van het klimaat?...’

‘Ja, ziet ge. Als wij Europeanen langen tijd tusschen de keerkringen doorbrengen, dan ontstaat er bij den een eene verslapping van zenuwgestel, soms gepaard met

eene verweekelijking, eene verpapping der hersenen...'

'Directeur!... die veronderstelling...'

'Geldt u niet, collega Zuidhoorn, dat weet ik wel. Gij liet mij niet uitspreken. Bij den anderen ontstaat eene overprikkeling, eene zwaartillendheid....'

'Directeur!... Is dat mijn geval?'

'In den regel blijft de patient onkundig van zijn toestand, en is in de heilige overtuiging, dat hij niet anders handelt dan gewoonlijk.'

'Directeur, is dat mijn geval?' herhaalde Mr. Zuidhoorn zijne vraag.

'Eenigermate, ja, collega. Zonder dat gij het merktet, toonde uw stijl eene prikkelbaarheid, die, gij zult mij dat als uitstekend juris peritus toegeven, bij een rechterlijk ambtenaar niet gewenscht is.'

'Maar, directeur!... Ik ben niet bewust.'

'Quantum est, quod nescimus!' (hoeveel bestaat er, wat wij niet weten!)

'Maar, nimmer ontving ik eene opmerking ter zake!'

'Zeer waar; maar, waarde collega, daarom bleef die overprikkelde gemoedsstemming toch niet onopgemerkt. Aanvankelijk hield ik haar voor het gevolg van innige en warme belangstelling in het rechterlijk karakter, dat gij steeds als een priesterschap beschouwdet. Later evenwel begon ik in te zien, dat een ziekte-proces aanhangig was; en gij weet, vooral bij ons geldt de spreuk: mens sana in corpore sano (eene gezonde ziel in een gezond lichaam), wilde rechter onpartijdig kunnen optreden.'

Mr. Zuidhoorn zat als door den donder getroffen. Was dat het oordeel zijner meerderen, nadat hij zoo lange jaren onkreukbaar trouw en nauwgezet in de doornachtige loopbaan van rechterlijk ambtenaar werkzaam geweest was? Was dat zijn belooning? Was dat de kroon op het werk?

‘Maar, directeur, gij zult mij toch wel één geval willen aanhalen, waarin die overprikkelde gemoedsstemming zich merkbaar getoond heeft?’

‘Eén geval, waarde collega! Eén geval! Tien, twintig, staan ten mijnen dienste!’

‘Ik vraag maar één, directeur.’

‘Welnu dan, die landraadzaak te Santjoemeh.’

‘Welke landraadzaak?’

‘Ziet ge wel, dat gij zelf in uw binnenste op meerdere zaken doelt.’

‘Dat is iemand op zijne woorden vangen, directeur,’ antwoordde Mr. Zuidhoorn kregelig. ‘Ik heb zooveel landraadzaken bijgewoond en voorgezeten, dat de vraag, op welke gij doelt, mij gewettigd voorkomt.’

‘Wel, dat geval met den resident Van Gulpendam....’

‘Die den landraad wilde presideeren, waartoe hij geen recht had.’

‘Tu tu tu. Gij verliest artikel 92 van de Indische rechterlijke organisatie uit het oog.... Maar, dat is toe te schrijven aan uw zielstoestand....’

‘Maar, directeur, vergeef me, mijn zielstoestand heeft daarmede niets te maken. Gij zegt artikel 92?’

‘Ja, waarbij een resident de bevoegdheid verleend wordt, wanneer hij het nuttig of noodig oordeelt, om in persoon als voorzitter der in zijn gewest gevestigde landraden op te treden.’

‘Directeur, toen dat artikel 92 ontworpen werd, was er nog volstrekt geen sprake, om afzonderlijke rechtsgeleerde voorzitters van landraden in het leven te roepen. Toen kon zoo'n artikel zijn nut hebben. Nu zou het absurd zijn, dat de resident, een niet-rechtsgeleerde, den rechtsgeleerden voorzitter zou op zijde kunnen dringen, om zelf het bedoelde rechterlijke college voor te zitten! Mij dunkt, dat...’

‘Mr. Zuidhoorn, wij rechterlijke ambtenaren, zijn het allereerst verplicht eerbied voor de geschreven wet te toonen. Eene bepaling moge in ons oog betreurenswaardig zijn; zoolang zij kracht van wet heeft, moeten wij de hand er aan houden. En... vergeef mij de vraag: hebt gij dat in het onderhavige geval gedaan?’

‘Gij geeft mij dus ongelijk, directeur?’

‘Niet alleen ik, maar ook de Gouverneur-Generaal, die zeer ontstemd is over uwe houding in deze zaak, waarin gij veel bijgedragen hebt, om het prestige van de rechterlijke ambtenaren te verguizen!’

‘Ook de Gouverneur Generaal?...’ vroeg Mr. Zuidhoorn nadenkend ‘Dat is dus de reden geweest, dat ik geen gehoor bij Zijne Excellentie heb kunnen verkrijgen?’

‘Hebt gij om gehoor verzocht?’

‘Ik was voorgisteren te Buitenzorg, en gisteren te Tjipannas.’

‘En...’

‘De adjudant van dienst deelde mij mede, dat Zijne Excellentie bedlegerig was.’

‘Ziet ge wel!’

‘Maar, directeur, het geldt hier een der grootste schandalen, die ooit gepleegd kunnen worden! Om den rijken opiumpachter te sparen, wordt een arme Javaan...’

‘Onschuldig verklaagd, en zal waarschijnlijk onschuldig veroordeeld worden,’ antwoordde de directeur van Justitie met cynischen glimlach. ‘Dat alles weet ik, dat hebt gij breedvoerig genoeg geschreven. Er valt hier niets anders te doen, dan het hoofd te buigen. Gij weet: summum jus summa injuria! (het uiterste recht kan het grootste onrecht zijn).’

Mr. Zuidhoorn zat met het hoofd in de hand ernstig, ja met wanhopigen blik voor zich te kijken.

‘Laat ik u een goeden raad geven,’ vervolgde de di-

recteur van Justitie op vriendelijken toon: ‘Gij zijt ziek, en meer ernstig dan gij zelf wel denkt. Gij vertrekt morgen inet de *Emirne*, nietwaar? Welnu, laat alle muizenissen hier to Batavia achter. Gaat onbezorgd en onbekommerd nieuwe krachten in Europa opdoen, en komt over een paar jaren terug, naar ziel en lichaam gezond, dan zult ge nog lange jaren tot sieraad van onze rechterlijke macht kunnen optreden; want weinige juristen kunnen de vergelijking met u doorstaan. En... vergeef mij, gij zult begrijpen, dat mijn tijd kostbaar is, en... maar nog eene aanbeveling, voor ik afscheid van u neem: Tracht steeds verwikkelingen met de opiumpachters te mijden. U behoef ik niet te zeggen, dat zij zijn: imperium in imperio (een rijk in het rijk) en ik voeg er zelfs bij: malum malo proximum (het ongeluk grenst aan het kwaad). Doe er uw voordeel mede! En nu wensch ik u eene voorspoedige reis en een spoedig herstel in het oude vaderland. Dag, collega Zuidhoorn! Goede reis!’

De landraad van Santjoemeh zou zoo spoedig geen zitting nemen, om zich met de sluikopium, te Moeara Tjatjing aangehaald, en met die, welke te Kaligaweh in de hut van Pak Ardjan gevonden was, onledig te houden. De directeur van Justitie was den resident Van Gulpendam niet ongevallig, toen hij hem mededeelde, dat, wegens gebrek aan rechterlijke ambtenaren, er in den eersten tijd niet aan te denken viel, de vacature bij den landraad aan te vullen.

Hoewel de zittingen van dat rechterlijk lichaam geregeld wekelijks plaats hadden, en thans door den resident gepresideerd werden, zoo werden de bedoelde zaken toch van week tot week uitgesteld, waartoe de tijdelijke voorzitter zijne gegronde redenen meende te hebben.

Eindelijk evenwel, toen de hoofddjaksa den landraad

had medegedeeld, dat de beide Chineezen Than Kan en Liem King, de wachters in de djaga monjet te Moeara Tjatjing, als ook Awal Boep Said, de gezagvoerder van den schoenerbrik *Kiem Ping Hin*, op welker getuigenis de beschuldigde Ardjan zich beroepen had, onmogelijk op te sporen waren, meende Van Gulpendam dat het oogenblik gekomen was, om de bedoelde zaken af te doen.

Toen dan ook Ardjan bekende, dat hij in den bewusten Februari-nacht met eene prahoe sajab, gedurende zeer onstuimig weer, aan den wal gekomen was, dat daarbij door eene sloep van de *Matamata* jacht gemaakt, en op hem geschoten was, en hij niet bewijzen kon, dat de aangehaalde opium, die in de nabijheid, waar zijn vaartuigje strandde, gevonden was, niet door hem aangebracht was, waren alle aanwijzingen tegen hem. Wel beriep hij zich op baboe Dalima, die met hem in die prahoe gezeten zoude hebben; maar toen door den voorzitter de verzekering gegeven werd, dat de bedoelde deern dien nacht het erf van het residentshuis niet verlaten had, en dus haar verhoor niet anders kon leiden dan tot eene leugenachtige verklaring, die in geenen deele de bestaande aanwijzingen kon verzwakken; terwijl bovendien die Dalima thans zelve wegens opium-smokkelarij vervolgd werd, hetgeen hare af te leggen getuigenis moest in verdenking brengen, nam de landraad de conclusie van dat alles aan, namelijk: dat het volkomen overbodig was die getuige te hooren.

Toen daarenboven de djaksa nog medegedeeld had, dat Pak Ardjan, de vader van den beschuldigde, ter zake van zijn eigen geding bekend had, dat de sluikopium, die ten zijnen huize door Singomengolo achterhaald was, hem door zijn zoon geleverd was, werd de schuld van den laatstbedoelden boven alle bedenking verheven gewaand.

Ardjan werd dan ook schuldig verklaard aan de poging om anderhalve pikol tjandoe, gelijkstaande aan drie pikols ruwe opium, binnen te smokkelen, en derhalve onder het bereik te vallen van artikel 23 van het opium-reglement. Het vonnis verwees hem dan ook tot drie jaren dwangarbeid buiten den ketting, en tot twee duizend gulden boete, bij onvermogen te vervangen door ten arbeidstelling aan de publieke werken voor den kost zonder loon, voor den tijd van drie maanden voor elke honderd gulden.

Ardjan werd dus veroordeeld tot acht jaren dwangarbeid en ten arbeidstelling, hetgeen vrij wel hetzelfde beteekende. De onschuldig veroordeelde knarste op de tanden, toen hij dat vonnis vernam. Of hij een ander of een zachter van de gerechtigheid der blanken verwacht had?

Na den zoon, de vader; na Ardjan, Pak Ardjan.

Met diens zaak ging het nog eenvoudiger toe, als het kon.

De beschuldigde had toch bekend, dat hij sluikopium in huis had. Door eene menigte listige vragen verstrikt, had hij, zonder te beseffen, hoe zwaar zijne getuigenis bij het vonnis zijns zoons zoude wegen, de bekentenis afgelegd, dat die opium afkomstig was van Ardjan, die hem daarvan van tijd tot tijd voorzag. Hij had bekend, dat hij de sabel van een der politieoppassers uitgetrokken had, en dien onverlaat daarmede een paar houwen had toegebracht, toen deze zich ontuchtige handelingen tegenover zijn kind veroorloofd had. Helaas! op het aanvoeren van die verzachtende omstandigheid werd ternauwernood gelet. Zij was niet eens tot onderwerp van een onderzoek gemaakt geworden, en werd de ongelukkige veroordeeld ter zake van: in het bezit bevonden te zijn van sluikopium tot eene hoeveelheid van niet meer

dan twee katti's, voor de eerste maal, behalve met de verbeurdverklaring van de aangehaalde sluikwaar, tot tenarbeidstelling aan de publieke werken vour den kost zonder loon voor den tijd van drie maanden, en ter zake van gewelddadig verzet tegen de opiumpolitie, waarbij een bedienaar der openbare macht bij de uitoefening zijner bediening gewond was geworden, waardoor blijkens visum repertum: onbekwaamheid tot het verrichten van persoonlijken arbeid van meer dan twintig dagen veroorzaakt was, tot tien jaren dwangarbeid in den ketting.

Zoo waren dan vader en zoon veroordeeld; de eene onschuldig voor acht jaren, de ander, schuldig aan een eenvoudig politievergrijp, dat met eene geringe straf had geboet kunnen zijn, wanneer de zoo gewone walgelijke handtastelijkheden, bij het opsporen van opium aan den lijve, den reeds zoo diep gevallen vader van een verarmd huisgezin niet tot misdrijf vervoerd, ja, genoopt hadden, dat hij nu met tien jaren dwangarbeid zou moeten boeten.

Zou moeten boeten?... Ja, wanneer daartoe de tijd gegund werd!

Maar alvorens het bevelschrift van den directeur van Justitie te Santjoemeh ontvangen was, waarbij Atjeh tot plaats aangewezen was, alwaar de veroordeelden hunne straf van dwangarbeid zouden moeten ondergaan, waren dezen uit de gevangenis ontvlucht. Gedurende een stikdonkeren nacht, terwijl een hevig onweder zich boven Santjoemeh ontlastte, en de schildwacht, een jong, inlandsch soldaat, die binnen den omheiningsmuur der gevangenis waken moest, door de verblindende bliksemstralen en de ratelende donderslagen verschrikt, en ook door den regen, die met stroomen viel, genoodzaakt, eene schuilplaats in zijn schilderhuis gezocht had, voelde deze zich plotseling door eene ijzeren vuist bij de keel gegrepen. Voor dat hij een kreet had kunnen slaken, had hij een slag

met een zwaar stuk hout op het hoofd gekregen, die hem bewusteloos deed neerzijgen. Middelerwijl ratelde de donder, en plaste de regen onafgebroken en met verdubbelde woede voort, zooals dat in tropische streken slechts geschieden kan. Van die omstandigheid maakten de beide veroordeelden behendig gebruik. Lenig en sterk, als een goed inlandsch stuurman moet zijn, hielp Ardjan zijn vader bij het beklimmen van den ringmuur, klauterde toen zelf op den nok, liet den ouden man aan den anderen kant zakken, en was met een sprongetje in een ondeelbaar oogonblik naast hem. Geen der schildwachten, die buiten den ringmuur waakten, lieten zich zien. Het weer was ook te bar, om buiten het schilderhuis in dien zwarten nacht uit te turen. De regen viel kletterend neder; daar buiten stroomde het water over plein en straat, alsof alle rivieren hare boeien geslaakt hadden; terwijl van verlichting geen spoor was, tenzij daarvoor een oliepitje moest gelden, dat in een lantaarn, op een der hoeken van den ringmuur geplaatst, als een gloeiende spijker glom, een ongelukkig bekrompen licht, cirkeltje vormde, maar de duisternis daar buiten nog tastbaarder maakte. Juist, toen de vluchtelingen den voet van den muur bereikt hadden, kliefde een machtige bliksemstraal met zijne gehakkelde baan het luchtruim, terwijl schier tegelijkertijd een hevige donderslag vernomen werd, die met dat krakende, kort afgebroken geluid zich hooren liet, bij dergelijke electrische ontladingen waarneembaar, wanneer zij ergens inslaan. En inderdaad, onmiddellijk op den donderslag volgde een ander krakend geluid, en plofte een hemelhooge klapperboom, die middendoor gespleten was, ter aarde. Van de duisternis, welke na dien schel schitterenden en verblindenden bliksemstraal ingetreden was, maakten de beide Javanen, ongeduldig om hunne standplaats aan den voet van den

ringmuur, waar zij door eene ronde overvallen konden worden, te verlaten, behendig gebruik, om het kleine plein, dat de gevangenis omgaf over te steken, en den nabij zijnden dessarand te bereiken.

Daar waren zij gered, dat wisten zij; want geene der eenvoudige dessabewoners zou de misdaad willen begaan, slachtoffers van het opium-monopolie aan de gerechtigheid der blanken te verraden.

Toen de resident Van Gulpendam die ontvluchting vernam, was hij woedend. Op zijne aansporing werd een der schildwachten, die zich liet ontvallen, dat hij na het vallen van den boom eenig geplons in het water, hetwelk over het plein stroomde, gehoord had, maar dat hij onmogelijk iets had kunnen zien, en gemeend had, dat het een hond was, welke die gevaarlijke nabijheid ontvluchtte, voor den krijgsraad getrokken, en de kommandant bij de gevangeniswacht met veertien dagen provoost gestraft.

Ook werden de strengste nasporingen in het werk gesteld; maar te vergeefs. Hoewel al de politieagenten, al de spionnen, en al de handlangers van den opiumpachter op het pad moesten, en hunne vindingrijkste listen uitdachten, werd niets ontdekt. Het district Banjoe Pahit, maar vooral de dessa Kaligaweh werden maanden lang nauwlettend gadegeslagen; de gade en kinderen van Pak Ardjan werden angstvallig, maar sluw overal gevolgd, het gaf evenwel niets. Eindelijk kwam men tot besluit, dat de beide veroordeelden, niet alleen niet naar Kaligaweh teruggekeerd waren, maar zelfs de residentie Santjoemeh verlaten hadden.

Weldra dacht niemand meer aan die ontvluchting, en was zij reeds uit de herinnering uitgewischt, toen zij een paar maanden later weer in het geheugen teruggeroepen werd, door een voorval, dat wel geschikt was om tot nadenken te stemmen.

Op een avond was Singomengolo bij Lim Yang Bing verschenen, had dien medegedeeld, dat hij de beide vluchtelingen meende op het spoor te zijn, dat hij uit vrees voor uitlekking evenwel zijn vermoeden nog niet wilde ontwikkelen; maar voor dien avond de hulp van een paar handlangere, liefst Chineesche bandoolans verzocht, die hem op een ontdekkingstocht moesten vergezellen.

Hoe de Chinees zijne Vragen ook draaide en plooide, hij kreeg niets meer te weten. De bandoelan bleef er bij, dat het welslagen alleen bereikt kon worden, door stipt geheim te houden, wat hij te weten was gekomen. Daarenboven verklaarde hij, waren zijne gegevens lang niet boven alle bedenking verheven, en kon het zeer goed zijn, dat hij op een valsch spoor was. Het eenige, wat hij zich ontvallen liet, was dat het onderzoekingsterrein niet ver van Kaligaweh gelegen was.

Singomengolo vertrok dienzelfden avond met de twee handlangers, die hem toegevoegd waren, maar keerde niet weder. Het werd den opiumpachter raar te moede, toen hij zijn getrouwe den volgenden ochtend niet zag verschijnen. Hij was toch zoo gewoon, dat de bandoelan hem stipt iederen morgen rapport kwam uitbrengen over het verrichte in de laatste vier en twintig uren, ook om te bespreken, wat in het volgende etmaal op het getouw moest gezet worden. Vooral heden had hij hem stellig verwacht, om den afloop van de nasporing der twee vluchtelingen te vernemen. Hij wachtte, wachtte. Het middaguur naderde reeds. Toen werd hem zijn ongeduld te machtig. Hij liet haastig zijn mylord aanspannen, en reed in allerijl naar het residentiehuis.

'Wat is er, babah?' vroeg de heer Van Gulpendam, toen hij Lim Yang Bing haastig, en zoozeer afwijkende van de kalmte en bedaardheid zijnen landaard zoo eigen, het kantoor zag binnenkomen.

‘Kandjèng toean,’ sprak de opiumpachter, ‘ik kom uwe hulp inroepen.’

En daarop verhaalde hij den resident, wat hij wist van de expeditie, waar Singomengolo op uit was, en verheelde hem zijne ongerustheid niet, nu de bandoelan nog niet terug was.

De resident dacht een oogenblik na. Een bericht van een der landheeren uit het district Banjoe Pahit doeld op de mogelijkheid, dat er ketjoepartijen[13] in den omtrek zouden kunnen plaats hebben. Maar dat bericht was zoo vaag, had zoo weinig steun; terwijl de nieuwe controleur van Banjoe Pahit, wien hij dat bericht in handen gesteld had, gerapporteerd had: dat de meest gewenschte rust in het distriet heerschte; dat de bevolking tevreden was, en zich geen spoor van onrustbarende verschijnselen voordeed; dat, wel is waar, de landrente traag vloeide,[14] maar dat integendeel de andere middelen van inkomsten een beter aanzien hadden, die op bestaande welvaart wezen; zoodat dan ook, met de opiumkit te Kaligaweh tot grondslag, aangenomen kon worden, dat bij de aanstaande opiumverpachting, de pachtschat voor de residentie Santjoenieh aanmerkelijk hooger kon loopen, terwijl het te voorzien was, dat ook de verstrekking van opium uit 's landspakhuis aanzienlijk zoude vermeerderen[15].

Dat ambtelijk bericht had den resident zeer toegelachen en, hoewel de grondslag, waaraan de nieuwe controleur zijne beweringen omtrent de welvaart en de geest van tevredenheid ontleende, zoo vicieus mogelijk was, en iemand als Van Gulpendam niet kon misleiden, had het hem voldaan, omdat het 't dekschild was, waarachter zich te verbergen, wanneer de gang van zaken later minder gewenscht mocht uitkomen. Den bedoelden landheer was dan ook in heusche bewoordin-

gen te kennen gegeven, dat hij door zijne berichtgevers misleid was; maar, werd de aanmaning er bij gevoegd, dat hij zich van het verspreiden van onrustbarende tijdingen had te onthouden.

Hoe kwam het, dat dit bericht den resident in de gedachte schoot, terwijl hij niet Lim Yang Bing sprak? Dat zou hij zelf moeielijk hebben kunnen verklaren. Hoe zou ook de late terugkeer van Singomengolo, want anders kan het nog niet genoemd worden, in verband staan met die ketjoe-voorspellingen, die nog niet eens een begin van uitvoering gehad hadden? Dat was immers niet denkbaar... Hij antwoordde den Chinees dan ook:

'Maar, bahah, is uwe onrust wel gewettigd? Mij dunkt, dat het wel meer voor moet komen, dat een bandoelan zich bij zijne nasporingen zal verlaten.'

'Singomengolo, nooit, Kandjèng toean! Diens maatregelen waren steeds zoo goed getroffen, dat hij steeds op het gestelde uur bij mij was.'

'Maar, welke hulp verlangt gij van mij, babah?' vroeg de resident.

'Slechts enkele oppassers en een bevelschrift van u Kandjèng toean, dat de dessabewoners de politie behulpzaam moeten zijn.'

'Wat wilt ge met die oppassers en met die dessalieden?'

'Den omtrek van Kaligaweh laten doorzoeken. Ik weet niet, Kandjèng toean; maar ik heb zoo'n voorgevoel, dat Singomengolo in eene hinderlaag gevallen is.'

'Welnu, het zij zoo!'

Weinige uren later doorkruiste eene talrijke bevolkings-patrouille de omstreken van Kaligaweh zonder iets te ontdekken. De dessalieden waren reeds op het punt om uiteen te gaan, en de politieoppassers om naar

Santjoemeh terug te keeren, toen eensklaps een visscher mededeelde, dat hij bij het opvaren van de kali Tjatjing drie lijken had meenen te bespeuren. Onmiddellijk trok men weer uit, en vond onder geleide van den visscher in een zeer dicht gedeelte van het wortelboombosch, evenwel vlak bij den rivieroever, het lijk van Singomengolo en van een zijner Chineesche handlangers, beiden met krissteken zoodanig doorboord, dat de dood er onmiddellijk op had moeten volgen. De andere Chinees vertoonde nog teekenen van leven. Hij had eene vervaarlijke wond aan den hals. Wellicht ware hij behouden gebleven, wanneer hij dadelijk hulp had kunnen erlangen. Nu had een zoodanig bloedverlies plaats gehad, dat alle hoop moest opgegeven worden. Toen de bevolkings-patrouille hem naderde, opende hij nog flauw de oogen, prevelde eenige onzamenhangende woorden, waarin wat van zwartgemaakte kerels in voorkwam, en de naam van Ardjan onduidelijk vernomen werd, stiet eindelijk een diepen zucht uit, en.... was niet meer.

Eindnoten:

(13) Ketjoepartijen. (bladz. 84) Zoo worden op Java rooftochten genoemd, die meestal gewapenderhand uitgevoerd worden. Worden gewoonlijk des nachts ondernomen, terwijl de deelnemers zich het gelaat meestal hebben zwart gemaakt. Het ligt voor de hand, dat doodslag, plundering en brandstichting daarbij niet zelden voorkomen.

(14) De landrente traag vloeide. (bladz. 84) De landrente wordt op Java en Madoera, met uitzondering van de vorstenlanden Soerakarta on Djokdjokarta, geheven van alle beplante gronden, waarop zakelijke reehten worden uitgeoefend, en die niet vallen onder de bepalingen omtrent de verponding. De inning daarvan is opgedragen aan de dessahoofden, die daarvoor 8% collecteloon genieten, en aan inlandsche beambten, ondercollecteurs bij de inlandsche inkomsten genaamd, wien hiervoor eene bezoldiging is toegelegd naar de belangrijkheid van hunne perceptiën.

(15) De pachtschat aanmerkelijk hooger kon loopen, terwijl het te voorzien was, dat ook de verstrekking van opium uit 's lands pakhuis aanzienlijk zoude vermeerderen (bladz. 84). Het recht tot den verkoop van opium in het klein wordt op periodieke tijden door de Nederlandsche regeering aan de meestbiedenden verpacht, terwijl de pachters, behalve dien bedongen pachtschat de opium uit 's lands pakhuizen moeten ontvangen tegen *f* 30 het katti of *f* 3000 per pikol. De opium kost het gouvernement alles en alles gerekend slechts *f* 13,87 per katti.

XXVIII.
Correspondentie.

Sedert Versterk's vertrek naar Atjeh was het vriendenclubje, dat wij, na de varkensjacht in den Djoerang Pringapoes, te Banjoe Pahit om de gezellige rijsttafel vereenigd gezien hebben, eerder in zijne gevoelens jegens elkander versterkt dan wel verzwakt geworden, hoewel een lid daaraan ontvallen was.

Ontvallen? Neen, waarlijk niet! Want, was Verstork ook ver verwijderd, hij leefde in aller herinnering voort, en maakte meermalen het onderwerp der gesprekken uit. Evenwel, dáárdoor bleef de band niet alleen voortleven, maar eene drukke correspondentie wakkerde de vriendschappelijke gevoelens onder die jonge mannen nog aan, en hield hen op de hoogte, zoowel van hetgeen henzelven betrof, als van de gebeurtenissen, die de ketting van ons verhaal uitmaken, en waarin hen min of meer een rol bedeeld was.

Zoo had Van Rheijn, die onder Van Gulpendam's invloed wel een oogenblik van weifeling ondervonden had, ten opzichte van zijne verhouding tot het vriendenclubje, maar die te bovengekomen was, toen hij de cynische ontwikkeling der gebeurtenissen waarnam, Verstork omtrent zijn vervanger te Banjoe Pahit en diens nadeeligen en ontbindenden invloed op den gang van za-

ken in het district ingelicht. Alles ging achteruit in de vroeger zoo welvarende streek. De rijstbouw werd ergerlijk verwaarloosd, de teelt van ‘polowiedjo’ (tweede gewassen) deelde hetzelfde lot. Contractbreuk met de in het district aanwezige landheeren kwam aan de orde van den dag; want de vroeger zoo nijvere bewoners werden lui, vadsig en onbekwaam om gezetten arbeid te verrichten. In één woord het geheele gewest ging zichtbaar achteruit en eene vreeselijke toekomst te gemoet. Maar de opiumkit, de speelholen en de pandjeshuizen floreerden, en leverden groote baten aan de pachters van die middelen van inkomsten voor de Nederlandsche schatkist op. Om aan den heerschenden hartstocht voor opium en spel te kunnen botvieren, werd de smokkelhandel te baat genomen, kwam diefstal meer menigvuldig voor; ja er werd gemompeld van ketjoetochten, die georganiseerd werden, en reeds een begin van uitvoering zouden erlangd hebben.

‘De bandoelan Singomengolo,’ zoo besloot Van Rheijn zijn brief, ‘gij weet wel de ellendeling, die in de zaak van de amokpartij te Kaligaweh en in de zaak van baboe Dalima de hand had, is in de nabijheid van Moeara Tjatjing met twee zijner handlangers vermoord geworden. Ik heb alle redenen, om hierin iets meer te zien dan de hand van ketjoe's. Ik meen, dat hier wraakneming in het spel is; want op het lijk van den bandoelan werd nog eene som van acht en zestig gulden gevonden, hetgeen aanduidt, dat diefstal de drijfveer der moordenaars niet was. Eene andere omstandigheid, die op ander gebied ook te denken geeft, is, dat bovendien bij Singomengolo vijf koperen doosjes gevonden werden met opium gevuld, die in vorm volmaakt overeenkomen met de beide doosjes, die gij te Kaligaweh en in de hut bij den Djoerang Pringapoes in beslag genomen hebt. In-

derdaad, ik begin in te zien, dat de opiumpacht een vloek voor het land is. Ik leg die bekentenis thans gul af. Gij zult u nog wel herinneren, dat ik vroeger daaromtrent niet zoo geheel onverdeeld dacht.

'Zoo is thans de toestand in de weinige maanden, nadat gij het district verlaten hebt! En om de maat van ellende vol te meten, loopt thans een gerucht, dat de landrente verhoogd[16] en de overige belastingen voor de inlanders verscherpt, terwijl hun nieuwe lasten op de schouders gelegd zullen worden. Geldschrapen onder allerlei vorm! Onder den vorm van gedwongen cultures, onder den vorm van heerendiensten, onder den vorm van landrente, onder den vorm van belasting op het zout, onder den vorm van inen uitvoerrechten, onder den vorm van belasting op het geslacht, onder den vorm van opiumkitten, onder den vorm van speelholen, onder den vorm van lombarden, onder den vorm van.... Hel en duivel! alles te zamen om den inlander zijne laatste en zoo zuur verdiende duit afhandig te maken! Willem, Willem, waar moet dat heen? Ik voorzie niets dan rampen, die hetzij vroeg, hetzij laat, maar zeer zeker komen zullen; want de toestand van het district Banjoe Pahit is geen op zichzelf staande toestand; inaar kan, met eenige schakeering in de grondoorzaken, als type voor dien van geheel Java gelden....'

Zoo verhaalde August Van Beneden den gemeenschappelijken vriend de incidenten, die bij de gedingen van den Javaan Setrosmito en van baboe Dalima opgeworpen werden.

'Verbeeld je, Willem,' zoo schreef de jeugdige pleitbezorger, 'dat van bestuurswege moeielijkheden in den weg gelegd zijn, om mij als advocaat in die twee gedingen toe te laten. En gij zult nooit raden waarom. Omdat ik als getuige in beide zaken zou kunnen moeten

gehoord worden. Dat was niet dom gevonden; maar zooals gij wel denken kunt: ik liet mij niet afschrikken. Die quaestie werd aan den rechter-commissaris uit den raad van Justitie te Santjoemeh onderworpen, en die heeft op mijne verklaring: dat ik in beide zaken niets gezien en derhalve niets te getuigen had. en dat ik in beide zaken geheel belangeloos optrad, en nadat ik en de officier van Justitie verklaard hadden ons onvoorwaardelijk aan zijn uitspraak te zullen onderwerpen, geconcludeerd: dat ik in beide zaken als pleiter zal kunnen optreden; maar dat, wanneer mijne getuigenis onverhoopt ingeroepen wordt, ik niet onder eede zal kunnen gehoord worden, omdat let goed op die overweging, Willen! het niet aan te nemen is, dat, hoewel ik verklaard heb voor mijne pleitbezorging geene belooning van welken aard ook genoten te hebben, en nimmer te zullen genieten, ik als verdediger der beklaagden geacht moet worden, zoo niet een dadelijk financiëel, dan toch een zijdelingsch moreel belang te hebben bij het vrijspreken mijner cliënten, ik dus niet beschouwd kan worden als een in allen deelen onpartijdig getuige in den zin der wet.

'Hoe vindt gij die uitspraak? Ik kom er rond voor uit: als mensch en jurist gesproken, in allen deelen correct! Maar, wanneer men dat grondbeginsel eens consequent toepaste omtrent getuigen, vooral in opiumprocessen, zijn dan niet alle getuigenissen van bandoelans, opiumjagers, kithouders, enz., altemaal geboefte van het ellendigst allooi, te wraken? Daar die personen deemoedig het wachtwoord van de opiumpachters ontvangen, en daarenboven materiëel belang onder den vorm van premie, hen bij de wet als aandeel in de verbeurdverklaringen en op te leggen boeten toegekend, hebben, moeten zij dus geacht worden geen in allen deele onpartijdige getuigen in den zin der wet te zijn. O, aan onze rechts-

pleging, vooral ten opzichte van inlanders bij opiumprocessen, ontbreekt nog veel!

De gedingen van baboe Dalima en van Setrosmito zullen door den landraad berecht worden. Het gebeurt weinig, dat voor die rechtbank gepleit wordt. Toch zal ik, wat laatstgenoemde zaak betreft, slechts als verdediger optreden. Wat de eerste zaak betreft zal de beklaagde, wanneer zij mocht worden veroordeeld, in appèl komen bij den raad van Justitie te Santjoemeh, en dan zal het zaak zijn de verdediging met klem te voeren. Gij zult mij vragen: waarom die behandeling zoo? Luister, en neem daarbij in acht, dat ik bij Van Nerekool te rade ben gegaan, alvorens tot dat besluit gekomen te zijn:

Gij zult wel vernomen hebben, dat Singomengolo, de hoofdgetuige in beide zaken, op geheimzinnige wijze vermoord is geworden. Aanvankelijk meende ik, dat die gebeurtenis een gunstige invloed op den gang dier gedingen zoude hebben; maar het is mij gebleken, dat de bandoelan zijne verklaringen onder eede voor den officier van Justitie heeft afgelegd, zoodat zijne getuigenis in het geding aanwezig is. Zijn dood levert nu het groote nadeel op, dat hij niet met de beklaagden en met Lim Ho kan geconfronteerd worden. Ik had zoo gehoopt, dat een breede woordenwisseling, die ik tusschen hen zou uitgelokt hebben, het noodige licht zou ontstoken, en mij de gegevens in handen zoude geleverd hebben, om voor den vader zeer verzachtende omstandigheden ter zake van zijn amokhmaken aan te voeren, en om de onschuld en de mishandeling van de dochter te bewijzen.

Van eene andere zijde heeft mevrouw Van Gulpendam bij het voorloopig onderzoek voor den rechter-commissaris verklaard, dat zij van de afwezigheid van baboe Dalima in den bewusten nacht niets afwist, zoodat het vast-

staat in het geding, dat het Javaansche meisje met onbetamelijke doeleinden het residentie-erf verlaten zou hebben. Gij zult u nog wel herinneren, dat zij zich in den ochtend van onze zwijnenjacht er op beriep, dat zij verlof van de njonja en van nonna Anna had, waarop gij haar nog vroegt, of die dat zouden kunnen getuigen, en zij dat bevestigend beantwoordde. Maar juffrouw Van Gulpendam dan? zult ge vragen. Willem, dat is eene rare geschiedenis. De residentsdochter is, zooals algemeen verteld wordt, naar Karang Anjer vertrokken, om bij de familie Steenvlak eenigen tijd te logeeren. Toen nu het onderzoek in zake baboe Dalima zou plaats hebben, deelde de resident mede, dat zijne dochter naar Europa vertrokken was, dat zij daar bij eene tante, die in Zwitserland woont, zou gaan verblijf houden. Maar het gekste is, dat onder de passagiers van al de vertrokken schepen in de laatste maanden de naam van mejuffrouw Van Gulpendam niet voorkomt. Gij weet, hoe nieuwsgierig de goe gemeente van Santjoemeh is; men, gij weet wel die ‘men,’ die alles ziet, alles hoort, alles verneemt, heeft dan ook alle nasporingen gedaan zonder het minste resultaat; terwijl de resident, wanneer een onbescheidene het vertrek van zijne dochter ter sprake brengt, zich met eene zekere luchthartigheid er van afmaakt, en een verward verhaal opdischt, waarbij hij te verstaan wil geven, dat zij met eene boot van Tjilatjap in gezelschap van een paar Engelsche dames naar Port Adelaïde zou vertrokken zijn, om van daar per mail naar Engeland te reizen. Niemand gelooft er iets van, vooral niet, omdat de resident nimmer den naam van die boot heeft laten ontglippen. Er zfjn nieuwsgierigen geweest, die aan de firma Acraman Main en Cie te Adelaïde hebben getelegrafeerd, maar bericht hebben gekregen: ‘Not to have heard anything of the arrival of three ladies from the

Dutch East-Indies,' (niets vernomen te hebben omtrent de aankomst van drie dames van Nederlandsch Indië). Van Nerekool is wanhopig, dat kunt gij begrijpen. Hij is dezer dagen naar Karang Anjer afgereisd, om nasporingen te doen omtrent het lieve meisje, dat hij steeds met hart en ziel aanhangt. Hij is evenwel onverrichterzake teruggekeerd. Hij zal u wel schrijven, en u op de hoogte houden van zijne bevinding. Misschien heeft hij dat reeds gedaan.

'De slotsom is dus, waarde Willem, dat de zaken mijner cliënten slecht staan. Toch geef ik den moed niet op. Ik zal het uiterste beproeven om die ongelukkigen te redden. Ik heb eene reden te meer, om er mijne aandacht aan te wijden, en die is, dat baboe Dalima in belangwekkende omstandigheden verkeert, zoodat de gevolgen van de misdaad van Lim Ho niet uitgebleven zijn. Zal die omstandigheid in het geding te benutten zijn? Ik twijfel er aan. Bij totaal gebrek aan bewijzen voor die gepleegde misdaad, zal het 't beste zijn dunkt mij, die zaak zoo min mogelijk aan te roeren; maar zullen de weldenkenden zich moeten beijveren het rampzalige schepsel de behulpzame hand te reiken, wanneer zij uit de gevangenis ontslagen zal zijn, door de veroordeeling haars vaders geen te huis zal vinden, en, door de verklaring van den resident Van Gulpendam geschandvlekt, geen huisgezin zal aantreffen, waar hare diensten als baboe af bediende aanvaard zullen worden. Maar... komt tijd, komt raad....'

Een schrijven van Grenits hield de mededeeling in van de ontvluchting van Ardjan en Pak Ardjan uit de gevangenis van Santjoomeh, en schilderde de niet geringe ontsteltenis, die deze gebeurtenis in officiëele kringen verwekt had.

'Hoe onverschillig de resident oogenschijnlijk die ont-

vluchting ook behandelt, wanneer zij ter sprake komt,' schreef de jeugdige koopman, 'blijft toch niet onbekend met welke zenuwachtigheid de vluchtelingen opgespoerd zijn geworden. Ik kan u verzekeren, dat zelfs de spionnen van den opiumpachter in den arm zijn genomen, toen de politie in hare taak te kort schoot. Maar sedert Singomengolo met twee opiumhandlangers vermoord, maar niet beroofd zijn geworden, heerscht werkelijk angst in de bestuurskringen, en is zelfs gemompeld geworden, dat de pradjoerits-wacht aan het residentiehuis zoude verdubbeld worden. Ik kan dat evenwel pertinent tegenspreken. Als gewoonlijk drentelen de twee schildwachten voor het perron van den Grooten Heer op en neer. De kommandant van dat eerbiedwekkend korps civiele soldaten verzekerde mij zelfs, dat de patroontrommel in de wachtkamer van het residentiehuis niet ontzegeld is.[17] Dat is gelukkig ook; want, wanneer die dapperen met scherp gaan schieten, zijn zij mijns bedunkens gevaarlijker voor de goedgezinden dan voor de kwaadwilligen.

'Maar, met dat al ben ik blij, dat de beide Javanen ontsnapt zijn. Hoewel niet binnen de grenzen eener goede justitie, is daardoor eene gruwelijke onbillijkheid verhoed. Want de vader werd door de zedelooze handelingen der opiumjagers tegenover zijne kinderen tot zijne onbezonnen daad verleid; terwijl de zoon aan de hem ten laste gelegde opiumsmokkelarij geheel onschuldig was, dat weet gij, zoowel als het geheele publiek dat weet.

'Mijne zaak met van Mokesuep zal nu spoedig voor den raad van Justitie behandeld worden. Zij is zeer eenvoudig. Voor den officier van Justitie heb ik bekend dien man twee klappen toegebracht te hebben. Die bekentenis wordt geschraagd, behalve door de aanklacht

van den beleedigde, ook door de getuigenissen van Grashuis en Lim Ho. Ik heli op raad van Van Beneden mij op geen verschoonende omstandigheden beroepen; ten einde de arme Dalima niet in opspraak te brengen. Na de verklaring van den geneesheer, dat geene gewelddaad ten opzichte der eerbaarheid gepleegd werd, is de mishandeling van het slachtoffer neit rechterlijk te be wijzen. Toch zijn wij allen, die de varkensjacht bijwoonden, van de gepleegde misdaad overtuigd; maar... maar, wanneer zal toch eens gerechtigheid in Indië uitgeoefend worden?....'

De brief van Van Nerekool maakte op Verstork den meesten indruk, hoewel hij volstrekt niet onverschillig gebleven was bij de mededeelingen van de overige berichtgevers. De jeugdige, rechterlijke ambtenaar deelde het verdwijnen van Anna Van Gulpendam van Santjoemeh mede en wat daarop gevolgd was.

'Welke moeite ik mij ook gegeven heb, om haar te ontmoeten.' schreef hij, 'alles is te vergeefs geweest. Niet alleen, dat van wege hare ouders alle mogelijke maatregelen getroffen waren, om eene samenkomst te beletten; maar Anna zelve heeft hardnekkig geweigerd mij te ontmoeten, toen ik mevrouw Meidema eindelijk overgehaald had mij te waarschuwen, wanneer zij het bezoek van het jonge meisje wachtende was. Zij is vertrokken, en eerst van Sapoeran kreeg ik een brief van haar.... maar Willem, een brief, die mij alle hoop benam.

'Gij kunt geen huwelijk aangaan.' schreef zij. 'met de dochter van inenschen, die u zulke voorstellen deden. Gij zult mij kunnen tegen werpen, dat een kind niet schuldig of medeplichtig mag geacht worden aan de daden zijner ouders. Niets is meer waar dan dat, en ik gevoel mij dan ook even onbezwaard, even fier, als ik die uitdrukking in mijn toestand mag bezigen, als

toen ik met de handelingen mijner ouders onbekend was. Maar... den man steeds voor mij te zien, wien de noodlottige aanbiedingen gedaan werden; in teedere oogenblikken, wanneer wij ons in elkanders blikken zouden verloren hebben, de gedachte te meenen kunnen lezen in het brein van den beminden man: dat ik hem als prijs voorgeworpen werd voor eene daad van plichtsverkrachting; in zijn omgang met mijne ouders, die hij als welopgevoed mensch voor het oog der wereld moest, en voor mij met achting en deferentie zou bejegenen, op zijn gunstigst genomen slechts eene aalmoes, aan mijne kinderlijke liefde toegeworpen, te moeten zien; zie, Karel, dat zou mij het leven tot eene hel maken en zijn weeromstuit op u niet missen.'

'Willem, Willem! uit die regels klinkt zooveel wanhoop tegen, maar ligt daarin tevens zooveel liefde opgesloten, dat die brief mij tot den gelukkigsten en tevens tot den rampzaligsten mensen heeft gemaakt der aarde.

'Ja, ik begrijp ten volle hare opvattingen omtrent het gedrag harer ouders; maar juist daarom wordt zij mij te meer dierbaar, als dat mogelijk ware. Haar edelaardig karakter treedt daarin in het volle licht, en dwingt onverdeelden eerbied af. Willem, hoe komt toch zoo een ouderonpaar aan zulk kind? Is het eene speling der natuur, dat uit de samenkoppeling van twee zoo bedorven geaardheden zoo'n reine en edele telg gesproten is? Hoe komt het, dat Anna in zoo'n midden, als waarin zij opgevoed werd, onbesmet gebleven is? Allemaal raadsels, die voor ons, die met de moedermelk de zwartgallige leer inzogen, dat de schuld der ouders op de kinderen verhaald wordt, onoplosbaar zijn...

'Gij ziet het, Willem, alles wat ik ondervind, vermeerdert mijne liefde voor het reine wezen, dat ik op mijn

levenspad ontmoet heb. Waartoe zal dat alles leiden? Dat vraag ik mij veelmalen ernstig af; maar moet daarbij bekennen, dat ik het antwoord nog niet, gevonden heb. Ik deins soms voor mij zelven terug:... want ik begin veranderingen in mijn gemoedsleven te bespeuren, die ik ternauwernood waag te ontleden. Worden die veroorzaakt door de hinderpalen, welke mijn gevoel voor Anna ondervindt? Zouden die ook geboren zijn, wanneer mijne liefde, evenals bij zoovele mijner medemenschen, een ongestoord verloop had gehad? Ik durf daarop niet antwoorden; want het ideaal, dat ik mij vroeger van het huwelijksleven vormde, was zoo verschillend, met hetgeen thans in mijn binnenste woedt, dat ik mij soms op een pijnlijken glimlach betrap, wanneer ik mijne droombeelden van weleer herdenk, waarin de vrouw meer een etherisch wezen gelijk was, dan wel eene natuurgenoote van vleesch en bloed, die hartstochtelijk kan zijn en hartstocht kan inboezemen.

'Gij weet, hoe onaangevochten ik bleef ten opzichte van het sexueele leven. O, dat is thans heel anders! Ik voel somwijlen een orkaan in mijn binnenste loeien. Bij tijden stijgen brandende verlangens in mij op voor dat schoone en bevallige wezen, voor die zoo fiere maagd, welker kieschheid en reinheid haar boven alles aantrekkelijk voor mij maakt. Zij ontvlucht mijne liefde, en... ik verheel het niet: er zijn oogenblikken, dat ik niet alleen naar haar bezit haak; maar dat ik mij zelven de belofte afleg, dat zij de mijne zal zijn, dat ik haar wil, dat ik haar zal bezitten! En, dan is, helaas! in die uiting, niets teeders, niets sentimenteels te ontwaren; maar dan is het de hartstocht, die mij beheerscht, de doldriftige en zelfzuchtige opwelling van den onbeteugelden natuurmensch, die zich op het voorwerp, dat zijne genegenheid gaande maakt, gewelddadig tracht te werpen.

‘Na de ontvangst van dien brief heb ik aan Anna ontelbare malen geschreven. Ik heb haar mijne liefde andermaal beleden. Ik heb haar bezworen, haar hart niet voor mij te sluiten. Ik heb haar gesmeekt, gebeden mij hare hand te reiken. Hare ouders zouden niet eeuwig mijn aanzoek afwijzen. Mijne loopbaan zoude verbeteren; daarenboven, in mijne geldelijke omstandigheden was reeds eene gunstige verandering ontstaan, daar eene zuster mijner moeder mij bij haar overlijden wel geen aanzienlijk vermogen nagelaten had, maar toch groot genoeg, om onbezorgd de toekomst tegemoet te kunnen treden. Ik zou wel eene plaatsing als rechterlijk ambtenaar weten te verwerven, vet van de woonplaats harer ouders en, mocht werkelijk het verblijf in Indië haar ondragelijk zijn, welnu, dan stelde ik haar voor te zamen naar Australië te gaan. Daar zouden wij in den echt kunnen treden, en stil en vergeten, maar gelukkig in onze liefde, in ons samenzijn kunnen leven.

‘Dat alles schreef ik haar. O, ik schreef haar nog veel meer! Maar, vriend, ik bekwam geen antwoord. Mijne brieven werden mij nauwgezet ongeopend teruggezonden. Dat kenmerkte een vastgenomen besluit, waarvan zij niet wilde afwijken. Zelf deed zij de brieven in hunne enveloppen, en schreef er met vaste hand het adres op. O! daarin was zich niet te vergissen, het was hare hand!

‘Wat moest ik doen? Wat moest ik doen? Ik verkeerde in de grootste spanning. En toch kon ik door de massa werk, waarmede de raad van Justitie overladen is, Santjoemeh niet verlaten. O, ik was zoo gaarne naar Karang Anjer geijld. Mij dunkt, dat ik er in geslaagd zoude zijn, om Anna de toekomst minder somber te doen inzien.

‘Eindelijk ontving ik ook mijn laatsten brief terug.

Toen ik de enveloppe in handen had, overviel mij reeds een soort van angst. En, werkelijk, het adres was van eene andere hand. Haastig scheurde ik den omslag open. Ja, het was alweer mijn ongeopende brief, waarbij evenwel een blaadje gevoegd was, waarop slechts deze weinige woorden voorkwamen: 'Anna Van Gulpendam heeft Karang Anjer verlaten.'

'Gij kunt begrijpen, Willem, wat er in mijn binnenste omging. Anna heeft Karang Anjer verlaten! En geen enkele lettergreep daarbij, om mij in te lichten, waarheen het dierbare schepsel vertrokken is! Wie had die weinige woorden geschreven? Anna niet, dat zag ik met een oogopslag. Maar, wie dan? Was het eene vrouwenhand? Och, het schrift was regelmatig, fraai, met goed gevormde letters. Ja, dat kon! Er was iets zachts, iets teers in die halen, in die lijnen. Ja, het moest het schrift eener vrouw zijn! Maar, van wie? Dat moest ik weten. Ik had rust noch duur. Ik zou en moest naar Karang Anjer. Maar, hoe weg te komen? Ge weet, dat de voorzitter van den raad van Justitie een vriend van den resident Van Gulpendam is; waaruit voortvloeit, dat van het verkrijgen van verlof geen sprake kmi zijn. Ik vroeg dat dan ook niet, en gelukkig ook; want voorzeker zoude dan later op mijne gangen gelet zijn.

Intusschen kwam onverwacht hulp. Ik werd bedenkelijk ongesteld. Congesties, gepaard met koortsen, maakten mij voor iederen arbeid onbekwaam en, hoewel ik nog niet bedlegerig was, maakte mijn geneesheer zich zoodanig ongerust over de hardnekkigheid der ziekteverschijnselen, die voor de krachtigste medicamentatie niet wilden wijken, dat hij een eenigszins voortgezet verblijf in een koel bergklimaat voor mijn herstel noodzakelijk achtte. Gij kunt begrijpen, hoe ik te moede was, toen hij die uitspraak deed.

Zoudt gij mij eenige plaats bij voorkeur aanwijzen?' vroeg ik hem zoo kalm mogelijk.

'Mij dankt Salatiga,' antwoordde hij. 'Dat ligt op ruim 1800 voet.'

'Zou Wonosobo niet verkieselijker zijn?' vroeg ik onverschillig.

'Hebt gij daar eenige voorkeur voor?'

'De assistent resident aldaar is mijn vriend,' antwoordde ik, 'terwijl ik onder de beheerders der landbouwondernemingen in den omtrek verscheidene bekenden tel. Te Salatiga zou ik geheel vreemd zijn.'

'Wel, ga dan naar Wonosoho,' besliste hij. 'Dat ligt nog hooger, ik meen op 2200 voet, en zal dus voor uw herstel nog meer bevorderlijk zijn.'

Hij teekende het noodige bewijs, en.... reeds twee dagen later zat ik in den reiswagen, en was naar mijne bestemming op weg, Willem, gij weet: Wonosobo ligt op een afstand van drie en zeventig palen van Karang Anjer. Wat hadden die te beduiden voor mijn ongeduld? Was het de zekerheid, dat ik licht in de duisternis zoude erlangen? Of trad reeds reactie in? Zoo veel is zeker, dat ik mij als herboren gevoelde, toen de reis begon.

'Ware ik in eene andere gemoedsstemming geweest, dan ware die reis voor mij van de meeste belangrijkheid geweest; dan zoude de streek, die ik doortrok, mij hebben kunnen boeien. Ik trok toch over het ruim acht duizend voet hooge Prahoe-gebergte, daarna over het Diëng-plateau, dat klassieke vulkaanstelsel, door den Duitschen natuuronderzoeker Frans Junghuhn zoo meesterlijk beschreven; mijn weg voerde toch verder langs den Goenoeng Panggonang en den Goenoeng Pakoeodja met hunne immer werkende solfatara's en ziedende heetwaterwellen; langs den Telerep, dien verbrokkelden vulkaan,

die van vroegere ontzettende uitbarstingen, wat krachtsbetoon betreft, ons voorstellingsvermogen tartende, getuigt; langs de Telogo Mendjer, dat dichterlijke kratermeer, hetwelk, diep ingezonken en door hooge rotswanden omgeven, een der liefelijkste waterbekkens vormt der geheele aarde; en verder langs de westelijke hellingen van den Goenoeng Sindoro, dien schoonsten en regelmatigsten van alle vulkanen van Java, welker horizontale kegelsnede zich op bijna tienduizend voet boven de oppervlakte der zee verheft; om eindelijk te Wonosobo aan te komen. Maar, ik had geen oogen voor al die schoonheden, voor al die natuurwonderen, die in den vorm van piramidale vuurbergen, van grillige bergruggen, van steile en hemelhooge rotswanden, van woestvlietende bergstroomen, van donderende watervallen, van verrukkelijke kratermeren, van overschoone bergvlakten, van schilderachtige dalen, van schrikkelijke ravijnen, van donkere afgronden, van eeuwenoude hoogwouden en liefelijke koffieen theeplantingen mij voorbijijlden. Ik had slechts ééne gedachte: Anna! en slechts één streven: zoo spoedig mogelijk aan te komen.'

'Ajo! k'sier, maadjoe! madjoe!' (komaan, koetsier, voort, voort!) was mijn schier onafgebroken aanmoedigingskreet tot den automédon, die toch al reeds zijn best deed, en zijn lange zweep nut onbarmhartige behendigheid hanteerde.

'Toen ik Wonosobo bereikte, was mijn ongeduld nog niet bevredigd. Nog lang niet!

De liefderijkste ontvangst en verpleging viel mij bij den assistent resident van Ledok ten deel. Gij kent de familie Kleinsma; ik behoef dus daarover niet uit te weiden. De reis had ook den meest gunstigen invloed op mijn gezondheidstoestand uitgeoefend; maar, toch zou-

den ettelijke dagen noodig zijn, alvorens ik den tocht naar Karang Anjer mocht en kon ondernemen.

Gedurende dien tijd bracht ik mijn gastheer zoo wat op de hoogte, en gaf hem te kennen, dat ik, om zooveel mogelijk opspraak te voorkomen, bij die excursie Poerworedjo, Bagelen's hoofdplaats, wenschte te vermijden.'

'Drommels,' zei Kleinsma, 'dat is niet gemakkelijk. Dan moet ge over Kaliwiro, Ngalian, Peniron en zoo naar Karang Anjer.'

'Is dat een groote omweg?' vroeg ik hem, meenende dat de mindere gemakkelijkheid, waarvan hij sprak, daarop doelde.

'Volstrekt niet,' antwoordde hij. 'Integendeel, die richting verkort den afstand ruim een derde. Maar, die route is niet per rijtuig af te leggen. Het wegenstelsel hier is zeer goed te noemen; maar in het innerlijke der residentie is het slechts te paard te berijden. Daarbij hebt gij een gids noodig, want die wegen kruisen elkander zoodanig, dat zij een waren doolhof vormen, en dat, zelfs met de meest nauwkeurige kaart van den topografischen dienst, verdwalen niet tot de onmogelijkheden zou behooren.'

'Dat schrikte mij niet af, Willem. Toen ik dan ook acht dagen in dat gunstige klimaat doorgebracht had, en van koortsachtige aandoeningen niets meer te bespeuren was, ondernam ik den tocht, die niet van moeielijkheden ontbloot was. Wel waren de wegen uitmuntend; maar het ging voortdurend bergop bergaf. De eene bergnok op, om in het daarachter gelegen ravijn neer te dalen, en het stijgen andermaal te beginnen. Het paard, dat Kleinsma mij bezorgd had, was een uitmuntend, stevig, Javaansch bergpaard, hetwelk, in weerwil van dat terrein, zijn zes palen per uur geregeld aflegde. Ging de weg bergopwaarts, dan nam het edele dier, zonder daartoe aangemoedigd

te zijn, den galop aan; ging het bergafwaarts, en was de helling niet al te steil, dan was het steeds in draf; en in ieder ander geval in stevigen stap, die den meest wakkeren voetganger deed achterblijven.

'Te Ngalian verwisselde ik van paard, en verkreeg op aanbeveling van den assistent resident zoo mogelijk een nog beter rijdier van den loerah dier plaats. Zoo trok ik over het Bessergebergte,[18] over de uitloop, is van het Midangang-, Parasen Boetak-[19]gebergte, en kwam des namiddags te vier uren te Karang Anjer aan.

Helaas, Willem, al die moeite was te vergeefs! Ik zou omtrent mijne Anna niets vernemen. Ik zal u dat later wel mededeelen; thans ontbreekt mij de moed om voort te gaan.'

Eindnoten:

(16) De landrente verhoogd (bladz. 89). Zie daaromtrent o.a. *het voorloopig verslag van de commissie tot onderzoek der otdiwerpen van wet tot vaststelling der begrooting van Ned. Indië voor 1886 in de afdeelingen der Tweede Kamer* (laatste alinea § 3, te vinden op bladz. 4).

(17) De patroontrommel in de wachtkamer van het residentiehuis niet ontzegeld is (bladz. 94). In Nederl. Indië bevinden zich in alle wachtkamers van de militaire garnizoenen scherpe patronen, die in eene blikken trommel opgeborgen zijn. Die trommel is evenwel verzegeld, en de kommandant der wacht is voor den goeden staat der zegels verantwoordelijk. Natuurlijk mag die trommel bij dreigend gevaar onder verantwoordelijkheid van dien kommandant geopend worden.

(18) Besser-gebergte (bladz. 103) is een bergketen, die dwars door de residentie Bagelen en meer bepaald door de afdeeling Ledok loopt, en een verbindingsrug daarstelt tusschen het Midanganggebergte aan de eene zijde en de vulkanen Soembieng en Sindoro aan de andere zijde. Het punt, waar de weg over den nok van het Besser-gebergte voert, ligt op 1900 voet boven de oppervlakte der zee.

(19) Midangang-, Paros- en Boetakgebergte. (bladz. 103) Het Midanganggebergte vormt de grens tusschen de residentiën Banjoemas en Bagelen. In zijn hoogsten top bereikt het 3336 Meter. Het Paros-gebergte ligt in de Afdeeling Keboemen. De hoogste top verheft zich op 1660 voeten. Het Boetak-gebergte ligt in de Afdeeling Karang Anjer en bereikt eene hoogte van 1252 voeten.

XXIX.
Van Nerekool op verkenning. Eene vrijspraak.

Ja. al die moeite van Van Nerekool was te vergeefs geweest! Toen hij te Karang Anjer aangekomen was, vond hij in mevrouw Steenvlak eene lieve, beschaafde, volbloed Nederlandsche vrouw, die hem, bij afwezigheid van haren echtgenoot, gastvrij, ja gul ontving; maar zich geen woord liet ontvallen, omtrent hetgeen van Anna Van Gulpendam geworden was. Hoe de rechterlijke ambtenaar zijne vragen ook inkleedde, de schrandere vrouw wist eene directe beantwoording te ontwijken en, bleef zij niet hare lieftalligheid der wellevendheid getrouw, dan toch lieten die antwoorden den wanhopigen verliefde in het meest pijnlijke onzekere. Hoe hij ook bad en smeekte, hij vond een gewillig oor, dat hem met het meeste geduld en met de innemendste zachtzinnigheid aanhoorde; maar zijne smeekingen en beden stuitten af op het onverzettelijke van een genomen besluit.

‘Anna heeft hier bij ons eenige weken gelogeerd,’ sprak zij, ‘en in dien tijd ben ik er in geslaagd, mijnheer Van Nerekool, hare vriendin, hare vertrouwelinge te worden. Het wanhopige meisje heeft mij alles beleden. Alles, hoort ge? Zoowel uw beider liefde voor elkander, als de oorzaken, die een onoverkomelijken slagboom tusschen u beiden daarstellen.’

‘Mevrouw!’ kreet Van Nerekool, ontzet bij die woorden.

‘Ik heb het lieve kind in alles gelijk moeten geven. Neen, van een huwelijk tusschen u heiden kan onmogelijk iets komen, al slaagdet gij er ook in om de toestemming harer ouders te verwerven. Dat zou slechts een vreeselijk bestaan te gemoet treden zijn. Anna heeft gelijk, wanneer zij beweert, dat de vrouw bij eene dergelijke vereeniging een reinen, onbevlekten naam ten huwelijk moet medebrengen...’

‘Maar, mevrouw, Anna is rein’ viel haar Van Nerekool hartstochtelijk in de rede.

‘Ik spreek van haren naam, mijnheer Van Nerekool, niet van hare persoon. Een man moet in staat zijn steeds den naam zijner vrouw te kunnen noemen, en daarover niet behoeven te blozen. Hare ouders moeten zijne achting bezitten, en zijn eerbied waardig zijn. Bestaat dat niet, dan is het leven eene hel voor beide echtgenooten; voor den een, die steeds gedwongen zal zijn het nauwlettendste toezicht op hetgeen hij zegt en ook niet zegt te houden, dat iedere vertrouwelijkheid zoude verbannen; terwijl het minste ondoordachte woord de andere diep zou wonden, en zelfs bij de meest onschuldige uiting eene zinspeling zoude ontwaard worden. Een compromis in zulke omstandigheden is geheel en al ondenkbaar.’

‘Maar, mevrouw steenvlak, ik stelde Anna voor, om Java te verlaten, om naar Australië, naar Singapore of wie weet waar heen elders te gaan, om ons daar in den echt te laten verbinden. Daar zoude niemand den naam Van Gulpendam kennen, daar zouden wij voor elkander kunnen leven en dan, dan... geloof ik wel, zoude met de liefde, die wij voor elkander gevoelen, een vergeten van het ouderlijke verleden, en derhalve een compromis mogelijk zijn. Van mijne zijde zoude nimmer een woord mijn mond ontvallen, dat op gebeurde zaken zoude zin-

spelen. Ik zou beseffen, hoezeer ik haar wonden zoude; en... vergeef mij, daartoe heb ik haar te lief en zal ik haar immer te lief hebben.'

'Daaraan twijfel ik geen enkel oogenblik, mijnheer Van Nerekool; maar zelfs in het betrachten van die behoedzaamheid, die zij bespeuren zou moeten, zou eene pijniging voor haar, en op den duur een onuitstaanbare dwang voor u gelegen zijn. Overigens weet ik niet, wat gij haar geschreven hebt. Dienaangaande heeft zij mij nimmer eenige mededeeling gedaan.'

'Dat heeft zij ook niet kunnen doen, mevrouw; want zij zond mij steeds mijne brieven ongeopend terug.'

'Daaraan heeft ze wel gedaan, en daardoor heeft zij zich vernieuwd lijden bespaard... Ieder aanzoek van u, iedere poging van uwe zijde, om de hinderpalen uit den weg te ruimen, kunnen niet anders dan kwetsen.'

'Mevrouw!...'

'Gij zegt mij, dat gij haar voorgesteld hebt naar Australië, naar Singapore te gaan, om daar in het huwelijk te treden, nietwaar? Hoe zoudt gij die reis volbracht hebben? Afzonderlijk?... Gij hebt er zelfs niet aan gedacht, om haar als jong meisje die reis alleen te laten maken! Te zamen?... Bedenk eens: hoe dat voorstel hare reine en fijngevoelige ziel zoude gekwetst hebben! Neen, ik ben blij, dat zij dien brief niet gelezen heeft.'

'Maar, lieve mevrouw, wanneer ik mij nu eens bij den bestaanden toestand neêrlei?'

'Wat bedoelt ge?'

'Wanneer ik over alle hinderpalen heenstapte, en haar trots hare familie ten huwelijk begeerde?....'

'Ga niet voort, mijnheer Van Nerekool,' sprak mevrouw Steenvlak met hoogen ernst. 'Ga niet voort! Trots hare familie,... dat wil zeggen: met alle gevolgen daaraan verbonden; met andere woorden: dat gij gereed

zoudt zijn, die familie overal met die achting en dien eerbied te bejegenen, waarop zij door hare bloedverwantschap met uwe echtgenoote aanspraak zoude hebben.... Gij zoudt u zoodoende verachtelijk in Anna's oogen maken... Aan den eenen kant zoudt gij daardoor het afzien van uwen persoon gemakkelijker maken; maar... van de andere zijde zoudt gij de rampzalige den laatsten steun in hare ballingschap ontrukt hebben. Eene vrouw te overtuigen, dat zij een onwaardigen hare liefde geschonken heeft, is wel de wreedste marteling, die men haar kan aandoen. Het ongeschonden beeld van hem, dien zij bemind heeft, wellicht nog bemint, in haar hart, veroorzaakt, in weerwil van den onoverkomelijken slagboom tusschen u beiden, thans reeds de grootste verzachting voor de vlijmende smart; zal later, naast het bewustzijn van stipt volgens plicht gehandeld te hebben, de voornaamste troostgrond in haar eenzaam leven zijn.'

Karel Van Nerekool had zich bij die uiteenzetting door mevrouw Steenvlak het gelaat met beide handen bedekt. Bij die laatste woorden sprong hij van zijn stoel op, trad op haar toe, en greep haar bij de hand.

'Haar eenzaam leven? zegt gij, mevrouw. O! zeg mij, waar Anna zich bevindt? Misschien slaag ik er in, om haar te verteederen.... Zeg mij, waar zij is?'

'Doe daartoe geene moeite, mijnheer Van Nerekool. Zij schonk mij haar vertrouwen; dat zal ik niet schenden. Zij heeft mij alle bizonderheden medegedeeld; zij heeft mij geraadpleegd over de door haar te volgen gedragslijn en ik heb haar levensplan ten volle goedgekeurd. En ik zou haar de volbrenging van dat plan moeielijker maken dan het is? Dat kunt gij van mij niet verlangen.'

'Maar dat levensplan, wat is dat, wat behelst het?'

'Eenvoudig, om vergeten te leven.'

‘Wellicht om te huw....’

‘Spreek dat woord niet uit, mijnheer Van Nerekool. In uwen mond is dat eene lastering. Gij zijt onbillijk in uw veronderstelling! Zij heelt u afgewezen; zij zal nimmer huwen.’

‘Maar, wat wil zij dan?’

‘Eenzaam en vergeten leven, en zoo den dood te gemoet gaan, die zij hoopt, dat niet lang uitblijven zal.’

‘Zij is toch niet ongesteld?’ vroeg hij ontsteld.

‘Neen, maar dergelijke schokken zijn toch wel geschikt om de gezondheid van een jong meisje te verwoesten, en haar leven te verkorten.’

‘Mevrouw, gij beangstigt mij.’

‘Ik deel u de waarheid mede.’

‘O, zeg mij, waar zij is?’

‘Nooit!’

‘Is zij op Java, is zij in Indië?’

‘Ik zeg niets.’

‘Is zij naar Europa?... O, ik smeek u, verlos mij uit die wreede onzekerheid.’

‘Ik zeg niets; hoort ge: niets, mijnheer Van Nerekool!’

‘Zijt gij dan niet te vermurwen, mevrouw Steenvlak?’

‘Ik ben getrouw aan het eens gegeven woord. Daarenboven....’

‘Maar, mevrouw, heb medelijden met mijn toestand...’ viel Van Nerekool in.

‘Daarenboven,’ ging mevrouw steenvlak voort, ‘ik heb de overtuiging, dat, door te handelen, zooals ik doe, ik vele rampen voorkom.’

‘O, onverbiddelijk! Onverbiddelijk!’ riep de jonge man wanhopig, terwijl hij de woning uitstoof.

Hij bleef nog een paar dagen te Karang Anjer, en nam zijn intrek bij den regent, bij wien hij de gulste gastvrijheid ondervond. Hij poogde dien inlandschen hoofd-

ambtenaar uit te hooren. Ja, die kende nonna Anna wel. Menigmaal toch had zij met de njonja van den Kandjèng toean bezoeken bij de radhen ajoe[20] afgelegd. Maar, zij was vertrokken, zonder dat zij bij haar afscheidsbezoek medegedeeld had, werwaarts zij reizen zou. Hij en zijne vrouw hadden gedacht, dat zij naar Santjoemeh teruggekeerd was.

De rampzalige verliefde doolde in den omtrek rond, informeerde bij de loerah's der omliggende dessa's, trachtte berichten in te winnen bij den mandoor (opziener) van de paardenposterij[21]; maar nergens, nergens ontving hij eenige aanduiding, die hem op het spoor kon brengen. Of de menschen wisten niets, of zij gehoorzaamden aan een gegeven wachtwoord, en wilden niets zeggen. Dat laatste was volgens hem het meest waarschijnlijke, daar hem bij de paardenposterij verzekerd werd, dat men niet wist, dat de ‘nonna menoempang’ (juffrouw logé) vertrokken was.

Bij zijne omzwervingen ging hij bij ettelijke gardoe's[22] aanzitten, en herhaalde alweer zijne vraag of niemand wist, waarheen de ‘nonna menoempang’ vertrokken was, maar kreeg onverbiddelijk ten antwoord: ‘Botten, droh!’ (neen, mijnheer).

In arrenmoede vertrok hij van Karang Anjer naar Tjilatjap. Hij wilde onderzoeken, wat er van het praatje aan was, dat de resident Van Gulpendam behendig verspreid had, als zoude zijne dochter naar Port Adelaïde gereisd zijn. Gelukkig bezat de regent van Karang Anjer een reiswagen, dien hij den rechterlijken ambtenaar volgaarne leende; anders had deze de twee en vijftig palen, die hem van die havenplaats scheidden, te paard moeten afleggen, hetgeen bij zijne zwaarmoedige gemoedsstemming niet gunstig op zijn gezondheidstoestand zoude gewerkt hebben. De weg van Karang Anjer naar

Tjilatjap voert toch door eene vlakte, die met het peil der zee bij vloed weinig verschilt en, waar hij nog dwars over eenige heuvelenrijen slingert, brengen die laatsten door hare afhelling van noord naar zuid en hare nabijheid van den Indischen Oceaan, waardoor zij voor een geregeld doorkomen van landen zeewind een hinderpaal daarstellen, het hare bij om de temperatuur nog drukkender te maken.

Maar ook daar was niets te vernemen. Noch de assistent resident, noch de havenmeester, noch de agent van de Indische stoomvaartmaatschappij, noch eenig ander cargadoor, wisten van een vertrek van een jong meisje naar Australië of naar elders af. In maanden had geen vreemd stoomschip die havenplaats aangedaan, en de booten van de Indische stoomvaartmaatschappij, die Australië bezochten, koersten niet langs Java's Zuidkust, maar door de Java-zee, om door Straat Bali den Indischen Oceaan binnen te stoomen. Het verhaal dan ook, van die twee dames, onder wier geleide Anna vertrokken zoude zijn, door Van Gulpendam geleverd, kon geheel en al als een verzinsel beschouwd worden.

Eindelijk keerde Karel Van Nerekool over Bandjar Negara naar Wonosobo terug. Daar verbleef hij slechts nog veertien dagen en vertrok toen, dewijl zijn gezondheidstoestand onder den invloed van dat overheerlijk luchtgestel daar aanmerkelijk verbeterd was, naar Santjoemeh, alwaar hij zoowel door August Van Beneden en Leendert Grashuis, als door Theodoor Grenits en Eduard Van Rheijn ontvangen en verwelkomd werd.

‘En?...’ was de algemeene vraag, toen de vrienden den lichamelijken welstand van Karel Van Nerekool geconstateerd hadden. ‘En...?’

Klaarblijkelijk doelden zij op zijne nasporingen. Het wenschen en verlangen, het trachten en pogen van den

gemeenschappelijken vriend was toch geen geheim voor hen gebleven.

‘Niets!’ antwoordde Van Nerekool met een diepen zucht. ‘Zelfs geen spoor!’

‘Ik ook,’ sprak Grenits.

‘Gij ook?’ vroeg Karel.

‘Ik heb mij tot de geheele handelswereld van Nederlandsch Indie gewend,’ antwoordde de jeugdige koopman, ‘maar van alle zijden luiden de berichten, dat geen jong meisje, hetwelk ook maar eenigermate aan de beschrijving, die ik gaf, voldoet, van de respectieve plaatsen vertrokken is.’

‘Zoodat, volgens uw gevoelen?...’ vroeg Karel.

‘Zoodat, volgens mijn gevoelen juffrouw Van Gulpendam Java niet verlaten heeft.’

‘Maar, waar zou zij dan toch kunnen zijn?’ vroeg Van Rheijn.

‘Ja, dat weet God!’ zuchtte Van Nerekool.

‘En hare ouders,’ meende Leendert Grashuis. ‘Het zou toch niet aan te nemen zijn, dat een jong, minderjarig meisje ergens heen getrokken is, zonder medeweten van vader en moeder.’

‘Daarenboven de resident Van Gulpendam is geen papa om mee te gekscheren,’ zei Van Rheijn.

‘Toch vrienden, meen ik. dat noch de resident, noch zijne echtgenoot weten, waar Anna is,’ antwoordde Van Nerekool.

En daarop verhaalde hij zijn gesprek met mevrouw steenvlak tot in de kleinste bizonderheden aan zijne getrouwen.

‘Alleen die vrouw zou inlichting kunnen geven; maar zij wil niet!’ zoo eindigde hij die mededeeling.

‘Dan dient in de omstreken van Karang Anjer ge zocht te worden,’ meende Van Beneden.

‘Dat heb ik gedaan; ik heb de gebeele streek doorkruist, ik heb een teder ondervraagd, dien ik maar gissen kon, dat inlichtingen zou kunnen geven. Alles, alles te vergeefs!’

‘Dan, Karel, dient ge de oplossing van dat raadsel aan den tijd over te laten,’ sprak Grashuis.

‘Aan den tijd!’ zuchtte Van Nerekool. ‘Het moet wel! Maar, vrienden, ik gevoel mij diep ongelukkig.’

‘Gij zult afleiding in uwe bezigheden vinden,’ zei Van Beneden. ‘De zaken bij den raad van Justitie zijn sedert uw vertrek niet verminderd.’

‘Dan maar aan den arbeid! sprak Karel. God geve, dat hij die uitwerking moge hebben, die gij voorspelt, August.’

‘Dat brengt mij in herinnering, dat ik morgen voor dien raad moet verschijnen,’ zei Grenits.

‘Gij?’

‘Ja, in zake Mokesuep.’

‘O ja, die paar oorvijgen, die gij dien aterling toegediend hebt.’

‘Een achttal dagen brommen, vriend Theodoor,’ zei Van Beneden. ‘Nu, dat is zoo erg niet.’

August Van Beneden had zich niet erg vergist. Grenits werd door den raad van Justitie tot tien dagen gevangenisstraf en eene boete van *f* 25 veroordeeld, wegens het toebrengen van slagen, die noch ziekte noch ongesteldheid hadden veroorzaakt, maar die toegebracht waren aan iemand, ter zake zijner afgelegde getuigenis in eene opiumsmokkelzaak, waarbij evenwel de verontwaardiging van den beschuldigde in aanmerking genomen was, over de onkiesche handelingen, die bij de visitatie aan den lijve van een meisje door de opiumpolitie gepleegd waren, en waarbij de klager Mokesuep tegenwoordig geweest was, zonder haar in bescherming te nemen.

Toen het vonnis, hetwelk door een groot publiek aangehoord werd, uitgesproken was, staken alle handen zich naar Theodoor Grenits uit; terwijl een ieder zich van Mokesuep afwendde en hem ontweek, als ware hij een giftig kruipend gedierte geweest. In de openbare meening was de gevonnisde de geschandvlekte niet.

Weinige dagen later nam de landraad van Santjoemeh zitting in zake van baboe Dalima, beschuldigd van opium-smokkelarij. Ten heftigste ontkende het Javaansche meisje, dat opium bij haar gevonden was, en beweerde zelfs, dat niemand naar sluikwaar bij haar gezocht had.

Zij gaf een ongekunsteld verhaal van het gebeurde, dat, zoowel door de getuigenis van mevrouw Van Gulpendam als door die van Mokesuep weersproken werd. Eerstgenoemde toch had eene schriftelijke verklaring afgegeven, waarin zij getuigde, dat de baboe geen permissie had, om den nacht buitenshuis door te brengen; maar wel om den volgenden ochtend naar Kaligaweh te gaan, waarbij zij nog mededeelde, dat zij haar eene voldoende taak van naaiwerk opgelegd had, die afgemaakt moest zijn, alvorens te kunnen vertrekken. Mokesuep stak beide vingeren op en bezwoer, dat het geheele verhaal van het meisje een verzinsel was; dat zij zich wel is waar tegen eene visitatie aan den lijve hevig verzet had, dat zij zelfs den Chinees Lim Ho, die gepoogd had hare handen vast te houden, in het oor gebeten had, en dat bij de worsteling haar baadje gescheurd en haar sarong losgerukt was, en zij daarbij eenige onbeduidende krabben op de dijen en beenen bekomen had; maar dat van eene mishandeling, als waarvan zij Lim Ho beschuldigde, geen sprake kon zijn. Ook het visum repertum van den eerstaanwezenden officier van gezondheid ontkende de misdaad, waarover het meisje zich beklaagde, en constateerde alleen een

viertal ontvellingen, die tot eenig bloedverlies aanleiding hadden kunnen geven. Waarlijk, de demoraliseerende invloed van den pachter was wel waarneembaar bij de getuigen, en boe gewetensvol de nieuwe landraads-voorzitter, die Mr. Zuidhoorn vervangen had, ook was, zoo had hij zich genoodzaakt gezien, van eene vervolging betreffende de misdaad, waarover baboe Dalima klaagde, wegens gebrek aan bewijzen af te zien.

Bleef dus de beschuldiging tegen haar, van opium gesmokkeld te hebben, over.

Ja, de verklaring van den overleden bandoelan Singomengolo was stellig. Hij had een doosje, met tjandoe gevuld, onder den buikband, die den sarong om haar middel sloot, tusschen de plooien van genoemd kleedingstuk gevonden. Dat doosje was door de zorgen van den controleur Verstork behoorlijk verzegeld geworden: en door de commissie van weging en keuring was bevonden geworden, dat het inhield: achtentwintig mata's bereide opium, die er ruw en zwart uitzag, (roepanja kasar dan hitam) en een zuren reuk (bahoenja ketjoet)[24] had, en derhalve beschouwd werd, als niet afkomstig te zijn van den opiumpachter. Toen evenwel het bedoelde doosje, dat in judicio aanwezig was, aan Mokesuep en Lim Ho vertoond werd. aarzelde laatstgenoemde een poos, maar eindigde toch met, de verklaring af te leggen, dat hij bij de worsteling niet opgemerkt had, dat Singomengolo het aangeduide doosje had gevonden, daar hij te veel pijn aan zijn oor had, en zich onledig hield met dat gekwetste deel te verbinden; dat hij dat doosje eerst gezien had, toen de bandoelan het aan den controleur Verstork overhandigde.

Zoo men ziet, was alle gevoel bij dien vrouwenschender nog niet geweken. Maar, boe geheel anders was het met Mokesuep, den ellendigen fiscalen ambtenaar gesteld.

Toen die voor de balie getreden was, om getuigenis der waarheid te geven, verklaarde hij met een zekeren ophef, dat hij den bandoelan het doosje had zien te voorschijn brengen, en trad daarbij zelfs in zulke bizonderheden bij de plastische beschrijving van de bewegingen van het meisje, dat de aanwezigen er van walgden, en niet onduidelijk een gemompel van afkeuring lieten hooren. De voorzitter zag zich dan ook genoodzaakt hem aan te manen, zich stipt bij de zaak te houden, daar dergelijke uitweidingen overbodig geacht moesten worden.

De eisch van den hoofddjaksa. die als openbare aanklager optrad, was dan ook schuldigverklaring van de beklaagde, en veroordeeling tot eene straf van drie maanden ten arbeidstelling aan de publieke werken voor den kost zonder loon, zijnde zij voor de eerste maal ter zake in overtreding bevonden[25].

Tegenover dat requisitoir wees August Van Beneden er evenwel op, dat het in judicio aanwezige doosje volmaakt geleek op dat, hetwelk ook door dezelfden bandoelan bij Setrosmito, den vader van baboe Dalima, zou aangehaald zijn. Hij constateerde, dat bij Singomengolo, na diens vermoording een aantal doosjes gevonden waren, die geheel en al met die twee overeenkwamen. Hij legde eene authentieke verklaring over van den koperslager, van wien de bandoelan de bedoelde doosjes, twaalf in getal, voor eene som van zeven gulden gekocht, had, en stond bij dit punt stil, vooral om de listige streken van de opiumjagers in herinnering te brengen, aangewend om de beklaagden aan overtreding schuldig te doen verklaren[26]. Ten slotte viel hij het proces-verbaal van keuring van de in het doosje aanwezige opium aan. en verwierp dat stuk als zonder bewijskracht in rechten, daar het afgegeven was door Chineezen, daarenboven geen scheikundigen, die slechts op de kleur, op

den reuk en op het gevoel van het product waren afgegaan, om tot de slotsom te geraken, dat het niet afkomstig was van den opiumpachter, daarbij aantoonende, dat die pachters in den regel de grootste opium-smokkelaars zijn, wier ellendig mengelmoes voortdurend verschilt, en gerust de meest eminente scheikundige getart, kan worden eene volmaakte gelijkheid van twee verschillende kooksels, afkomstig van denzelfden pachter[27] aan te toonen.

De overwinning, door den jeugdigen pleitbezorger behaald, was volkomen. De landraad van Santjoemeh rechtdoende, verklaarde, dat het aan baboe Dalima ten laste gelegde feit rechtens niet was bewezen, sprak haar mitsdien daarvan vrij, en gelastte hare onverwijlde in vrijheidstelling met verwijzing van den lande in de kosten.

Een daverend hoerah begroette die uitspraak, en het publiek werd zoo uitbundig in zijne uitingen, dat de voorzitter tot stilte moest doen aanmanen. Toen Mokesuep de zaal verliet, vielen hem slechts blikken en gebaren van diepe verachting ten deel; terwijl gesis en gefluit hem begroette, toen hij in zijn rijtuig stapte, en wegreed. Blijkbaar was men geheel en al op de hoogte van hetgeen in de hut bij den Djoerang Pringapoes was voorgevallen, en was een ieder bekend met de walgelijke rol, waartoe de fiscale ambtenaar zich geleend had.

Toen de zitting afgeloopen was, omringde een talrijk publiek het zoo ongelukkige Javaansche meisje. Helaas, haar toestand was niet meer voor het oog te bemantelen. Ware het onderzoek naar het vaderschap toegelaten in rechten, dan voorzeker zoude de procedure voor Lim Ho een anderen afloop gehad hebben. In weerwil daarvan omringde haar thans een talrijk publiek, en deed van de innigste deelneming blijken. Een ieder had een gelukwensch over den afloop van het proces, een woord

van troost, een woord van aanmoediging voor haar. Ook Grenits, Van Nerekool, Van Rheyn, Grashuis en Van Beneden verdrongen zich om het arme schepsel, dat bij zooveel bewijzen van deelneming zich bewogen gevoelde; maar toch tranen stortte bij de gedachte aan hare verwoeste jeugd. Van Nerekool stelde haar voor, haar bij een bedaagd echtpaar te brengen, waar zij al hare diensten aan de dame des huizes zou kunnen wijden, en de liefderijkste verpleging zou ondervinden. Zij bedankte den 'toean rakker' hartelijk voor zijn aanbod; maar verklaarde bij hare moeder haren intrek te willen nemen tot na hare bevalling. Als echt natuurkind sprak zij die laatste woorden, zonder schroom en zonder valsche schaamte. Zij nam evenwel de gelegenheid te baat, om eenig bericht omtrent nonna Anna in te winnen. Helaas, Karel van Nerekool kon haar niet anders mededeelen, dan dat hare meesteres naar Karang Anjer vertrokken, en daarna spoorloos verdwenen was.

'Karang Anjer, di mana?' (Karang Anjer, waar ligt dat) vroeg zij nadenkend.

Van Nerekool gaf haar de noodige aanwijzing, en vervoegde zich daarna bij zijne vrienden, die door Grenits verzocht waren om een glas op de welgeslaagde pleitbezorging van August van Beneden te drinken. Wel was het niet vroeg meer, en drukten de schier loodrecht vallende zonnestralen zwaar. De paarden der rijtuigen van onze bekenden waren evenwel vurig, en in weinig tijds was de woning van den jeugdigen koopman bereikt.

Binnenstormende, riep deze zijn bediende met alle haast:

'sidin! Sidin! lakas! kassi anggoer poeff!' (Sidin! gauw! geef Champagne!)

En weldra zat het vijftal met een kelk schuimende Veuve Cliquot in de hand, en bracht August van Beneden zijn welgemeende gelukwenschen toe.

Toen de opgewondenheid over het behaalde succes eenigszins bedaard was, en de loop van het geding overzien werd, kon een gevoel van teleurstelling niet bedwongen worden.

‘Is het niet om aan de toekomst van ons schoon Indië te moeten wanhopen, dat wij in zoo'n zaak ons nog met dien afloop moeten gelukwenschen!’ sprak Grashuis. ‘Iedereen, zelfs de leden van den landraad zijn overtuigd, dat de arme Dalima het slachtoffer geweest is van de snoodste misdaad, en niet alleen is de misdadiger ongestraft gebleven, maar de beste krachten moesten ingespannen worden, om de onschuldige voor een strafvonnis te beveiligen. Zou zoo iets in Nederland mogelijk zijn? Wat is er toch rots in den toestand hier?’

‘Wat er rots is in den maatschappelijken toestand hier?’ vroeg Grenits. ‘Dat is de opiumpacht, die alles overheerscht, alles demoraliseert! Gij hebt de akte van beschuldiging van den hoofddjaksa geboord. Hoe zat dat stuk slim in elkander, en hoe sloeg het merkwaardig juist met het bevelschrift van den resident tot terechtstelling van de arme Dalima! Hoe behendig waren alle getuigen, die ten voordeele van haar konden verklaren, geëcarteerd: Versterk naar Atjeh, juffrouw Van Gulpendam niet te vinden: terwijl Mokesuep tegenwoordig was.’

‘Die ellendeling!’ bromde Van Rheijn.

‘Zonder onzen August,’ ging Theodoor Grenits voort, ‘zoude, evenals zooveel andere beklaagden voor opium-overtredingen, het mishandelde meisje veroordeeld zijn. Gij vraagt, Leendert, of zoo iets in Nederland mogelijk zou zijn. Ik matig mij geen oordeel aan, over hetgeen daar mogelijk of onmogelijk is; maar vergeet niet, dat de opium-politiek van daar uitgaat; dat telken jare het opium-middel ettelijke millioenen hooger geraamd wordt, waardoor de opium-hartstocht al hoogor en hooger op-

gezweept wordt, en waardoor regeering en ambtenaren hier genoodzaakt zijn de opium-pachters bij hun ellendig bedrijf en zijnen noodlottigen nasleep te schragen. Is het niet om zich van schaamte te verbergen, tot eene natie te behooren, die ter wille van ellendige geldzucht, ter wille van meedoogenloos schrapen, zulke toestanden niet alleen gedoogt, maar in het leven roept, en met de meest angstvallige zorgvuldigheid kweekt?'

Allen zuchtten. In die woorden lag niets dan waarheid.

'Is het de natie wel, die de schuld aangewreven moet worden? Is het de regeering niet, die dat alles verordent?' vroeg Van Rheijn.

'Eene natie heeft slechts de regeering, die zij verdient!' antwoordde Grenits heftig. 'Ja, de regeering handelt en verordent; maar de natie ziet toe, en.... heeft nog eene loftuiting voor den minister over, wanneer deze op de meest cynische wijze verklaart, dat hij er uithaalt, wat er uit te halen is. Het is of de Nederlandsche natie eene natie geworden is die, òf hare viriliteit verloren heeft, òf het idiotisme zeer nabij is! Voor de koloniën geen oog, geen hart; slechts... ééne gedachte: de minister balanceert zijne begrooting alleraardigst! En deze van zijn succes zeker, veroorlooft zich in de Vertegenwoordiging *bons mots*, die een gewoon mensch in een bierknijp niet zoude durven gebruiken; maar vindt daarvoor nog dankbaren in en buiten de wetgevende collegiën, welke die geestigheden uiterst leuk vinden.'

Gelukkig kwam Sidin binnen, en deed door zijn verschijnen wat de anderen niet te doen vermochten, namelijk: de verontwaardiging van den jongen koopman te stuiten. De Javaan had twee groote brieven in de hand, en reikte die aan zijn meester over.

'Drommels, twee officiëele stukken!' zei Van Rheijn.

‘Een weddingschap, dat daar het bevelschrift is, om je naar Z.M. boeien te begeven!’

Grenits antwoordde niet, maar brak een der missives open.

‘Eene gewone huwelijks-aankondiging!’ zei hij.... ‘Maar, van wien?’

En het papier inziende:

‘Drommels, dat's aardig,’ zei hij. ‘Vrienden luistert:

Mijnheer en mevrouw Lim Yang Bing en mijnheer en mevrouw Ngow Ming Than hebben de eer kennis te geven van het voorgenomen huwelijk van den heer Lim Ho, den zoon van eerstgenoemden, met mejuffrouw Ngow Ming Nio, dochter van laatstgenoemden. De plechtigheid en de daaropvolgende receptie zal plaats hebben op den 3^{den} September a.s. ten huize van den heer Lim Yang Bing te Santjoemeh in Gang Pinggir.’

‘Warm van de plank,’ zei Grenits met een bitteren glimlach. ‘Het proces van Dalima is ternauwernood uitgewezen.’

‘De plechtigheid van zoo'n Chineesch huwelijk moet toch curieus zijn,’ viel van Rheijn in. ‘Wij gaan er toch heen, nietwaar?’

‘Mij wel, dat gij gaat,’ sprak Van Nerekool, ‘als gij mij maar te huis laat. Het zou mij onmogelijk zijn dien ellendigen Lim Ho eene hand te reiken, en hem de gebruikelijke gelukwenschen aan te bieden.’

‘Kom,’ zei Grashuis, ‘bij de groote menigte, die tegenwoordig zal zijn, zal wel gelegenheid wezen om die plichtpleging ongemerkt achterwege te laten. Wie zal zoo iets opmerken?’

‘Alweêr: *des accommodements avec le ciel*,’ antwoordde Grenits lachende. ‘Maar laat mij inzien, wal de tweede brief behelst.... Waarachtig, Eduard zou zijne weddingschap gewonnen hebben! Ik moet mij overmorgenochtend

ten negen uur aanmelden bij den cipier, om de mij opgelegde gevangenisstraf gedurende tien achtereenvolgende dagen te ondergaan.'

Allen zaten een oogenblik stil daar neer. Hoezeer het gedrag van Grenits te verdedigen, ja de uiting van een ridderlijk gemoed te noemen was geweest, zoo wierp het denkbeeld, tot gevangenisstraf verwezen te zijn, een kil waas over die jonge mannen, die overigens enkel levenslust ademden. De veroordeelde zelf was het eerst, om de sombere gedachten van zich te worpen.

'Gij zult mij voor verveling behoeden, nietwaar, vrienden?'

'Ik heb een prachtigen roman van Ebers, Serapis, nieuw uitgekomen, dien zal ik je zenden.'

'Ik zal mijn pianino naar de "cipieran" (gevangenis) laten brengen, dan kun je naar hartelust tokkelen.'

'En, wij zullen je zoo dikwijls gezelschap komen houden, als zulks mogelijk zal zijn.'

'Juist vrienden, dat zal nog het beste zijn.'

'En dan breng ik mijne viool mede.'

'En ik mijn fluit.'

'En dan laten wij de geheele cipieran *une sarabande de condamnés* uitvoeren.' gilde Grenits bij voorbaat van de pret.

'Wij zouden behalve die sarabande nog wat beters kunnen uitvoeren,' viel Van Beneden in.

'Wat dan?' vroegen allen.

'Herinnert gij u nog, dat ik, toen wij onder den Wariengienboom op de aloon-aloon van Kaligaweh gezeten waren, het plan opperde, om eene proof te nemen met het opiumschuiven, ten einde de uitwerking daarvan te ondervinden? Welnu, wij zouden dat plan ten uitvoer kunnen brengen, b.v. aanstaanden Zondag.'

'Aangenomen, aangenomen!' was aller kreet.

‘Maar wie zal veer de madat en voor de bedoedan zorgen?’ vroeg Grashuis.

‘Dat heb ik op mij genomen.’ antwoordde Van Rheijn. ‘Weest zonder zorgen. Dat alles zal gereed zijn.’

‘Dat is dus afgesproken, nietwaar heeren?’

Toen allen hunne instemming met een handdruk bezegeld hadden, ging de vergadering uit elkander.[23]

Eindnoten:

(20) Radhen ajoe. (bladz. 109) Zie daaromtrent de aanteekening N°. 74 op bladz. 388 van het eerste deel.

(21) De paardenposterij. (bladz. 109) In Java's binnenlanden zijn langs de groote wegen op bepaalde afstanden van Gouvernementswege postpaarden gestationneerd, die, wanneer de dienst zulks toelaat, ook voor particulieren tegen betaling verkrijgbaar zijn.

(22) Gardoe (bladz. 109) is een wachthuis. Op Java bestaan overal dergelijke wachthuizen, die door dessavolk betrokken worden.

(24) Roepanja kasar dan itam en bahoenja ketjoet. (bladz. 114) De in den tekst bedoelde commissie van keuring en weging bij opiumsmokkel bestaat gewoonlijk uit Chineezen, die van scheikunde in de verste verte geen denkbeeld hebben, en dan ook slechts op gevoel, kleur en reuk afgaan, om te constateeren of de aangehaalde opium al dan niet afkomstig is van de Gouvernementskitten. Wanneer de lezer nu zal weten, dat de opium-pachters in den regel de grootste opiumsmokkelaars en opium-vervalschers zijn, dat de kithouders op hunne beurt een gild vormen nog van erger allooi dan hunne bazen, dan kan hij zich een denkbeeld maken, welke soort van rechtsbedeeling den Javanen gewordt. Dat de lezer nu niet meene, dat ik hier fantaiseer of overdrijf. De hierboven gebezigde maleische uitdrukking is getrokken uit een behoorlijk beëedigd proces-verbaal van zoogenaamde deskundigen. Hij, die daaromtrent meer wil weten, zie het *Ind. Weekblad van het Recht* N°. 863 van 1879, waarin een vonnis van den landraad te Djoana, praeside M^{r}. J.H. ABEDANON, dat te recht eene dergelijke keuring brandmerkte. Maar tegenover ééne zoodanige behandeling van zaken, hoevele veroordeelingen geschieden niet ter wille van de opiumpacht? De inzage van N°. 879 jaargang 1880 van hetzelfde weekblad is ook aanbevelenswaardig. Daarin komt een vonnis voor van den landraad te Koedoes, en stelt de redactie daaronder: ‘Bovenstaand vonnis is wel in staat om menigen politierechter te doen terugdenken aan de tallooze veroordeelingen in dergelijke zaken, die hij op grond van een onderzoek door deskundige Chineezen op de politierol beeft uitgesproken.’

(25) Een straf van drie maanden ter arbeidstelling aan de publieke werken voor den kost zonder loon, zijnde zij voor de eerste maal ter zake in overtreding bevonden. (bladz. 115) Die straf is geheel en al overeenkomstig de 6de alinea van art. 23 van het reglement voor de opiumpacht op Java en Madoera, (Ordonn. 25 Sept. 1874 Stbl. N°. 228) zooals zij gewijzigd werd bij Ordonn. dd. 27 Aug. 1879 Stbl. N°. 262.

(26) De listige streken van de opiumjagers, om de beklaagden aan overtreding schuldig te doen verklaren (bladz. 115). Die omtrent zulke streken gesticht wil zijn, sla het *Indisch Weekblad van het Recht* op bij voorbeeld van 1878, 1879, 1882, N°s. 804, 843 en 966 en leze daar ter plaatse de betrekkelijke vonnissen van de landraden te Japara, Koedoes en Bodjonegoro. Hij leze ook de Indische dagbladen b.v. de *Locomotief* van 18 Januari en 21 Februari 1883, *het Indische Vaderland* van 27 Januari, 7 en 17 Februari, 23 en 24 Augustus 1883. En wanneer zulke vonnissen en dergelijke feiten te constateeren zijn, dan moet de bekentenis afgelegd worden, dat de Javaan ter wille van den opiumpachtschat met gebonden handen en voeten aan eene vreeselijke bende is overgeleverd. Want, dat men zich eens afvrage: tegenovor ééne vrijspraak, hoeveel veroordeelingen door de politierechters? Tegenover één ontmaskerd feit in de dagbladen, hoevele ergerlijke gebeurtenissen door de opiumbent in het donker gepleegd?

(27) Twee verschillende kooksels van denzelfden pachter (bladz. 116). Opium ondergaat tot zuivering eene koking met water. Gewoonlijk gaat die koking gepaard met eene vorvalsching, die ten doel heeft een veel grooter product aan tjandoe te verkrijgen, dan bij het opiumreglement bodoeld wordt. Dat nu dergelijke bewerkingen door niet-scheikundige uitgevoerd, niet steeds identiek hetzelfde product opleveren, ligt geheel voor de hand, en zal voornamelijk begrepen worden door apothekers, bierbrouwers, zeepzieders enz., menschen, die, met de meest mogelijke kundigheden toegerust, toch niet altijd verhoeden kunnen, dat hunne praeparaten verschillen met vroegere door hen vervaardigd. Bovendien het *Ind. Weekblad van het Recht* N°. 955 van 1881 levert het bewijs dat zelfs reuk, smaak en gevoel voor de Chineesche deskundigen volstrekt niet voldoende zijn om sluikopium van wettelijke opium te onderscheiden. De landraad van Blitar onder voorzitterschap van Mr. M. LEVIE behandelde toch eene zaak, waarbij opium onder de noodige waarborgen bij den opiumpachter gekocht, door de Chineesche Commissie van keuring verklaard werd voor clandestine opium, omdat de opium van de pachters was geuriger, donkerder en dikker van stof.

(23) Acht-en-twintig mata's (bladz. 114) staat gelijk met 0.0108 kilogram. Een mata gelijk 0,000386 kilogram.

XXX.
Baboe Dalima naar Karang Anjer.

Op het hobbelige bergpad, dat tusscnen de vulkanen Soembieng en Sindoro doorslingerde, stapte weinige dagen later Dalima met onbezweken en veerkrachtigen pas voorwaarts. Het Javaansche meisje was eenvoudig in sarong en kabaja gekleed, waarbij evenwel hare gewone netheid en zindelijkheid niet onopgemerkt bleven. Over haren schouder droeg zij een 'boengkoesan', een pakje, dat in haren slendang gebonden was, en waarschijnlijk eenige schamele kleedingstukken bevatte. Wat ook nog opmerking verdiende, was: dat zij niet blootvoets, maar met een soort sandalen geschoeid was, waarmee zij goed overweg scheen te kunnen.

Dat alles wees er op. dat het meisje eene verre reis wilde afleggen, en haar uiterlijk duidde er op, dat zij reeds een aardig eind wegs achter den rug had.

Hoe kwam zij hier ep dit punt, waar wij haar ontmoeten, en dat zoo ver van Kaligaweh verwijderd lag, en wat was het doel van hare reis?

Wij hebben reeds gehoord met hoeveel belangstelling zij berichten inwon omtrent nonna Anna. Toen zij vernam, dat hare jeugdige meesteres naar Karang Anjer gegaan, en daarna spoorloos verdwenen was, was haar oorspronkelijk brein werkzaam, en ontkiemde bij haar het plan,

om van haren kant nasporingen in het werk te stellen. Zij had, hoewel weinig begrip hebbende van de maatschappelijke verhoudingen der Europeanen, zoo'n gevoel, dat de lieve Nana rampzalig ongelukkig was, en besefte, dat het arme kind behoefte had aan eene gezellin, aan een vertrouwd en getrouw liefderijk wezen, die haar hare ramp zou helpen dragen. Maar... Karang Anjer lag zoo ver, zou onmetelijk ver in haar oog. Daar ginds niet ver van de groote zee, in de nabijheid van het gebied van Ratoe Loro Kidool,[28] hadden haar hare dessagenooten verteld! Maar dat schrikte haar niet af. Zij zou moedig de reis aanvaarden, en koen voorttreden, al voerde de weg ook, zooals haar verzekerd werd, langs brullende ‘kawah's’ (solfatara's), langs brandende ‘mer-api's,’[29] langs duizelingwekkende ‘djoerang's’ (ravijnen), door eenzame ‘oetan's’ (bosschen). Zij zou slechts bij dag reizen, dan had zij van wild gedierte niets te vreezen. En zij was niet bang voor slecht volk; want, wat zou bij haar vermoed kunnen worden? Zij zag er zoo armoedig uit, dat niemand op de gedachte zou kunnen komen, dat bij haar wat te rooven viel. En toch bezat zij een schat, een schat, dien zij angstvallig bewaard had, en die zij nu ook in een slip van een baadje geknoopt had, en nu in het pakje, dat zij droeg, medevoerde. Van tijd tot tijd had nonna Anna haar toch eenig geld in de gevangenis te Santjoemeh bezorgd. Ook August Van Beneden en Karel Van Nerekool hadden zich beijverd, het arme Javaansche meisje wat toe te reiken, wanneer zij haar in de cipieran opzochten, om inlichtingen omtrent het gebeurde in te winnen. Zij had dat dankbaar aangenomen en zorgvuldig opgespaard; want zij dacht aan de toekomst. En, zoo was zij thans bezitster van ruim veertig guldens, die zij, alvorens te vertrekken, tegen ‘katip's’ (dubbeltjes) en ‘tali's’ (kwartjes) had gewis-

seld, om onder weg geen ‘roepiah's’ (guldens) en ‘ringgiets!’ (rijksdaalders) behoeven te laten zien, hetgeen wellicht begeerlijkheid zou kunnen opwekken.

Dat geld had het meeste hare gedachten beziggehouden, en haar wel een oogenhlik doen aarzelen om die groote reis te ondernemen. Zij had dat toch bespaard, om de onkosten te bestrijden, die hare bevalling noodzakelijk zoude veroorzaken. Er zou toch eene ‘doekoen’ (vroedvrouw) noodig zijn. medicijnen zouden aangeschaft moeten worden. Haar kindje zou ook eene ‘klamboe’ (bedgordijn) behoeven, om het te beveiligen voor de muskieten. Zoo iets was wel geene gewoonte in de dessa; maar zij had toch bij de familie Van Gulpendam gezien, hoe rustig sienjo Leo daarachter had liggen slapen. Zeker, haar kindje zou ook zoo'n klamboe gekregen hebben! Daarenboven èn eenigen tijd vóór, èn eenigen tijd nà hare bevalling zou zij niet kunnen werken. Toch zou zij moeten eten; want zij mocht hare moeder niet ten laste komen, die toch reeds zooveel zorgen had met hare broertjes en zusjes, nu haar vader Setrosmito nog steeds in de gevangenis zat. Ja, dat geld was haar dierbaar, aan dat geld was zij gehecht; want zij begreep, hoe jeugdig zij ook was, dat de nood hoog zou kunnen stijgen. Maar, al die overwegingen verdwenen, nu het hare Nana gold! Neen, zij mocht niet aarzelen! Maar.... de toestand, waarin zij zich bevond? Zou die geen hinderpalen in den weg stellen? Daaraan dacht zij zelfs niet. Eene bevalling heeft voor eene Javaansche vrouw, dank zij hare onbekendheid met het noodlottige corset harer Noordsche zusteren, niets angstverwekkends, en wordt beschouwd als eene verrichting, waaraan de natuur geene bizondere hinderpalen in den weg gelegd heelt.[30] Daarenboven het tijdstip harer verlossing was nog veraf. Zij had nog ruim vier maanden voor zich.

En zou dan hare taak niet volbracht zijn, zou zij dan hare meesteres niel gevonden bebben, af zou zij die dan nog niet kunnen verlaten.... welnu, zij kende de liefderijke goedhartigheid harer landgenooten. Zij wist, dat haar toestand haar in het oog van niemand zou onteeren, al kon zij niet aan iedereen gaan vertellen, op welke noodlottige wijze zij daarin geraakt was. Zij wist, dat zij in dien grooten nood wel een beschermend dak zou vinden, dat zelfs de meest behoeftige haar de behulpzame hand zou bieden, en zijn schamel rantsoen rijst met haar zonde deelen. Neen, al had zij aan haren toestand gedacht, dan zou zij daarin geen beletsel gevonden hebben, om haar plan ten uitvoer te leggen.

Wel had M' Mok Kåryåh, de walgelijke handlangster van mevrouw Van Gulpendam, misschien wel op aanraden van deze, het meisje te Kaligaweh opgezocht, en had haar iets van ‘obat mentellang’[31] in het oor gefluisterd. Eerst had Dalima haar niet begrepen, en verwonderde oogen opgezet. Zij kende alle draden niet, waardoor die oude tooverkol aan hare vroegere njonja verbonden was. Maar toen M' Bok Kåryåh, onder het mom van belangstelling in het lot van het Javaansche meisje, duidelijker gesproken, en zich zelfs daarbij een afzichtelijk gebaar veroorloofd had, toen onder den aandrang van de grenzenlooze verontwaardiging, welke zij voelde opwellen, had zij het oude wijf de deur uitgejaagd, en haar gedreigd, dat zij hef dessa-volk te hulp zoude roepen, wanneer zij zich weer vertoonde. Neen, het kind, dat zij onder het hart droeg, was geen pand der liefde; het was geen afgebeden, zelfs geen gewenscht kind! Het was haar zelfs door middel van misdaad opgedrongen. Hoevele Christen jonkvrouwen zouden niet met haat en verachting op dat product eener schandelijke handeling neerzien? Hoevelen harer zouden niet

voor een moord terugdeinzen, om zich van dien noodlottigen last te ontslaan? Zij niet. O, zij zou dat kind, hetwelk geen schuld aan de misdaad zijns vaders had, liefhebben, zij zou het koesteren, zij zou hef opkweeken, zij zou het troetelen. En in afwachting van het oogenblik, dat het onschuldige wicht zijne intrede in de wereld zoude doen, gunde zij het met innige liefde haar hartebloed, waarmede zij hef voedde. Neen, tot zoo eene misdaad was zij niet in staat; die liet zij, als zij besef had kunnen hebben van hetgeen in de wereld omging, aan de uitverkorenen der beschaving over!

En, zoo was zij op weg gegaan met haar boengkoesan over den schouder, die haar geheele bezitting bevatte. Zij was over berg en dal getrokken, eu was nu, na een achttal dagen ijverig doorgestapt te hebben, het einddoel der lange reis nabij.

Wanneer zij des avonds eene dessa bereikte, dan vroeg zij naar den panghoeloe, den dorpspriester, en meldde zich bij dien aan als eene zwerfster, die haren vader te Karang Anjer ging opzoeken. Die, met het oog op haren zichtbaren toestand, verwees haar dan steeds naar de eene of andere brave vrouw, die haar liefderijk opnam, en zich niet altijd bare herbergzaamheid met een tiental centen liet betalen, maar integendeel hare gast zich voor het vertrek nog te goed deed doen, en nog menige ‘katoepat[32] aan haar pakje bond, om onder weg te verorberen. Niet altijd evenwel viel haar die gastvrijheid ten deel. Het gebeurde toch, dat de inlichtingen, die zij onderweg ingewonnen had, omtrent de afstanden, door haar verkeerd verstaan waren, dat de nacht inviel, alvorens zij eene dessa bereikte. Dan vroeg zij een plaatsje op de ‘baleh-baleh’ (ligplaats, brits) van de eerste de beste gardoe, wat haar niet geweigerd werd. Eens zelfs ontbrak haar die toevlucht, De weg voerde

toen door een dicht bosch, de zon was ondergegaan, en daar onder dat dicht bladerendak werd het donker, ja schier zwart. Het pad was nog alleen te honden door, wanneer zij naar boven keek, de smalle strook van het hemelruim waar te nemen, die tusschen de boomkruinen zichtbaar was, en zich in de richting van den weg uitstrekte, en waartusschen de sterren fonkelden. Van eene dessa was heinde en ver niets te ontwaren. Zij spitste de ooren, om eenig geluid waar te nemen, zooals b.v. hanengekraai of het rythmisch geluid van het rijsttombokken, dat van de nabijheid van nienschou zou getuigen. Maar, niets, niets! Hoe zij ook uitkeek, en zich voortrepte, de zwarte omtrekken eener gardoe doemden maar niet voor haar op. Plotseling deed zich het schrille ‘meoh! meoh!’ eener pauw hooren, die in den bovensten top van een hoogen boom de laatste schemering van het daglicht, hetwelk in het westen op het punt waste verdwijnen, begroette.

Met schrik bedacht Dalima, dat de ‘merak’ (pauw) hoogst zelden in de wildernis alleen ontmoet wordt, maar dat zij steeds in gezelschap van den ‘harimao’ (tijger) aangetroffen wordt.[33] Als echt natuurkind nam zij niet veel tijd van beraad, maar wierp snel een blik rondom haar, trad onmiddellijk het woud binnen, en klom ijlings in een niet te dikken boom, die in hare nabijheid stond. Wel was hare toestand haar een ernstige hinderpaal voor die gymnastische oefening, maar zij volbracht die klautering bedaard, omvatte den boom met beide handen, steunde de voeten tegen den stam, en werkte zich zoo zonder gevaar voor beschadiging van hare vrucht naar boven, totdat zij de onderste takken bereikt had. Eenmaal daar aangekomen, voelde zij zich in veiligheid. Een ‘toetool’ (panter) toch valt in den regel den mensch niet aan, en een harimao, dat wist zij,

klimt niet in de boomen. Zij maakte het zich op die benedenste takken, die gelukkig sterk genoeg waren om haar te dragen en zich horizontaal uitstrekten, zoodat zij tot zitplaats konden Strekken, zoo gemakkelijk mogelijk; maar die nacht van bijna elf uren, viel haar toch buitengewoon lang. Aan slapen viel niet te denken, want dan liep zij gevaar haar evenwicht te verliezen, en naar beneden te vallen. Daarenboven, die takken, waarop zij zat, en de stam, waartegen zij rustte, waren ruw en knoestig, zoodat die hare ledematen pijnlijk drukten. Wel poogde zij herhaaldelijk van houding te veranderen, maar dat gaf slechts kortstondig verlichting. Zelfs beproefde zij op inlandsche wijze gehurkt te gaan zitten, maar zij had bij het klimmen hare sandalen moeten laten vallen, zoodat de ruwe oneffenheden van den bast der takken diep in de voetzolen drongen, en haar die houding onverdragelijk maakten. Daarbij kwam nog, dat vele insecten als mieren, bosch-muskieten, houtkevers, enz. haar kwelden, en zij niet altijd de handen vrij had om hevige jeukingen, door dat lastig gedierte veroorzaakt, te bestrijden.

Zij had ook haar boengkoesan laten vallen, waarin hare kleederen, haar geld, hare geheele bezitting, besloten waren. Maar daaromtrent bekommerde zij zich weinig. Menschelijke wezens zouden toch op dat uur niet in dat woud vertoeven, en, waren die er, dan zouden die nu wel niet precies op die plek komen zwerven, en dieren zouden haar pakje wel ongedeerd laten liggen.

Zoo kroop die lange nacht voorbij, en begroette Dalima met een zucht van verlichting het zwakke schijnsel, dat den oostelijken gezichteinder eindelijk zwak begon te tinten.

Toch was daarmede hare beproeving nog niet ten einde. In den nacht had zij zeer verdachte geluiden

waargenomen. Onmiskenbaar meende zij het doffe en angstverwekkende ‘hoh! hoeh!’ van een harimao gehoord te hebben. Neen, zij moest nog daar hoog gezeten blijven, hoe onduldbaar zeer haar hare ledematen ook deden. Zij wist toch, dat de tijger juist in de morgenschemering ronddwaalt; dat hij dan, onhoorbaar voortsluipende, onrustig en ijverig zijne prooi opspoort; dat hij dan naar de boschbeek ijlt om zijn brandenden dorst te lesschen, om voorraad vocht op te doen voor den geheelen dag; dat het dan in een woord juist het gevaarvolste tijdstip van den geheelen nacht is. Zij zou, zij moest nog blijven, totdat het helder dag zou wezen, totdat de zon boven den horizon gekomen zou zijn, om alles met haar vriendelijk licht te beschijnen, en het verscheurend gedierte naar zijne schuilhoeken te jagen.

En dat zij goed ingezien had, bleek haar uit het geschreeuw der pauw, die den dageraad met haar ‘meoh! meoh!’ begroette, zooals zij het met het avondrood gedaan had. Dalima begreep, dat de tijger niet ver was.

Zoo zat zij daar boven, bibberende in de koele morgenlucht, en zag de lichtstrook in het oosten zich langzamerhand uitstrekken en de sterren van lieverlede verbleeken. Zoo zag zij den hemel daar ginds een licht rose-tint aannemen, die terwijl zij al meer en meer naar het zenith optrok, de donkere schakeeringen voor zich uitdreef, en haar naar het binnenste van het woud deed terugtrekken.

O, wat ging dat alles langzaam in zijn werk! Wat viel haar de tijd lang! En geen wonder; want haar lijden was schier duldeloos. Zij draaide en wrong hare verstijfde ledematen. Zij keek ongeduldig rond.

Daar, onder haar, was alles nog grauw en donker. Ternauwernood kon zij haar pakje en hare sandalen, die in het gras lagen, onderscheiden. Maar boven haar

heerschte reeds het volle licht, en jubelde een talrijk vogelenkoor in de bladerenkronen, om de komst van de dagvorstin te verheerlijken.

Wat ging dat toch langzaam!

Zij zag het uitspansel zich al meer en meer in een rood waas hullen, terwijl de horizon in het oosten in donkerpurper getint was. Onder den weerschijn daarvan tooiden zich wolken, boomen, bladeren, takken in het goud, en drong het fraaie licht nu ook langzaam tot op den woudbodem door.

Eindelijk brak de zon door, steeg boven den boschrand, en overgoot alles met haar verblindend licht.

Nu was het oogenblik voor Dalima gekomen, om hare standplaats te verlaten. Zij deed dat, na nog eens behoedzaam rondgekeken te hebben, en betrachtte bij het omlaag klauteren dezelfde voorzichtigheid, met betrekking tot haren toestand, als bij het omhoog klimmen, Toen zij den bodem bereikt had, rekte zij hare ledematen uit, om die hunne vroegere lenigheid te hergeven, greep naar boengkoesan, waaraan nog een paar katoepats bengelden, reinigde die van den zwerm mieren, die haar ontbijt wenschten te deelen, ijlde toen naar een beekje toe, dat zij in de nabijheid hoorde murmelen, verfrischte zich het gelaat, de handen en de voeten met het koele water, en zette zich daarop neder, om hare katoepats met een dronk uit de heldere beek te nuttigen; ten einde daarna, gesterkt en bemoedigd, haren tocht voort te zetten.

Zoo stapte zij dag in, dag uit voort, totdat zij eindelijk bij eene gardoe het heuglijke bericht inwon, dat de eerstvolgende dessa, die zij ontmoeten zou, Karang Anjer was.

Of dat nog ver was? vroeg zij haren landgenoot.

Deze krabde zich achter het oor. In het bepalen van afstanden heeft de eenvoudige Javaan het voorzeker niet

ver gebracht. Hij antwoordde evenwel, na een poos nagedacht te hebben, dat zij ongeveer nog ‘limå poeloe pal kawat’[34] vijftig telegraafpalen, voorbij te komen had. Bemoedigd bij dat bericht, stapte zij met rappen voet voort, en bereikte dan ook een groot half uur later de bedoelde dessa.

Natuurlijk begaf zij zich dadelijk naar mevrouw Steenvlak, meldde zich daar aan als de gewezen baboe van nonna Anna, en, daar deze laatste veel, zeer veel over haar gesproken had, werd zij uiterst welwillend, ja zelfs liefderijk door de familie Steenvlak ontvangen. Maar, omtrent het doel harer reis kreeg de arme baboe daar niets te weten. Hoe zij ook bad en smeekte, het was alles te vergeefs. ‘Ik weet het niet,’ was het eenige antwoord, hetwelk zij op alle hare vragen ontving.

‘Maar njonjaa, Nanna heeft toch hier gelogeerd!’ smeekte het Javaansche meisje met tranen in hare stem.

‘Ja, Dalima, dat heeft zij.’

‘Maar waar is zij dan, njaa?’

‘Zij is vertrokken.’

‘Waarheen, njaa?’

‘Dat weet ik niet.’

Hoe het brave meisje hare vragen nuk draaide of keerde, hoe zij ook haar ‘njaa’ smeekend lang aanhield, zij ontving niets anders dan dit onverzettelijke antwoord.

Wist mevrouw Steenvlak werkelijk niet, waarheen haar lief logeetje getrokken was? Dat was toch niet aannemelijk. Of vreesde zij, dat baboe Dalima voor Van Nerekool werkzaam was? Dat kwam haar niet onwaarschijnlijk voor, te meer niet, daar zij bevroedde, dat het Javaansche meisje niet onkundig kon gebleven zijn omtrent de genegenheid van de beide Europeesche jongelieden voor elkander, en ook, dewijl Dalima zich geheel argeloos in het gesprek had laten ontvallen, dat

Karel Van Nerekool haar wel eens in de gevangenis van Santjoemeh opgezocht, en haar geld gegeven had. Zij zou de baboe daarom niet minder geacht hebben. Integendeel; want zij doorzag zeer goed, dat genegenheid voor hare jeugdige meesteres de voorname drijfveer van hare handeling was, al zou die dan ook vermengd geweest zijn met een zweem van dankbaarheid voor den rechtsgeleerden ambtenaar. Was het niet aannemelijk, dat het eenvoudige Javaansche gemoed in eene vereeniging der geliefden het hoogste geluk meende te zien voor beiden? Die gedachte deed haar een oogenblik aarzelen; maar....

‘Njonjaa, zeg mij toch, waar Nanna is!’ hield Dalima aan.

‘Ik herhaal het, baboe: ik weet het niet,’ antwoordde mevrouw Steenvlak.

‘Maar, njaa, gij weet toch waarheen zij gereisd is?’ vroeg het meisje handenwringend.

‘Neen, zeg ik u, boe!’

‘Maar gij weet toch, in welke richting zij afgereisd is?’

Zooals men ziet, het meisje was vasthoudend en liet zich niet gauw uit het veld slaan.

‘Ja.... dat weet ik natuurlijk.’

‘O, zeg het mij, njaa.’ sprak het meisje met een straal van hoop in het oog.

‘Ik mag, ik kan niet, boe!’

‘Waarom niet, njaa?’

‘Voor dat nonna Anna vertrok, heb ik haar moeten beloven....’

Mevrouw Steenvlak aarzelde.

‘Wat njaaa?’

‘Dat ik aan niemand hoort ge aan niemand, Dalima! iets zeggen mocht.’

‘Maar aan mij wel, njaaa!’

‘Neen. Aan niemand! Aan niemand! Daar heeft zij op gedrukt.’

‘Och, zij heeft wellicht mijne hulp noodig, njaaa! Waar is zij toch? Zij is zoo ongewoon voor zich zelf te zorgen! Wie weet, hoe alleen zij is! Och, zeg mij toch, njaaa, waar Nanna is!’ kermde het jonge meisje.

‘Ik kan, ik mag niet, Dalima!’ antwoordde mevrouw Steenvlak onverzettelijk. ‘Ieder mensen moet de eenmaal gegeven belofte nakomen, niet waar.’

Toch was de goede dame geroerd door de aanhankelijkheid van het lieve schepsel, dat evenwel reeds zoo veel in het leven ondervonden had, zoodat een verbitterd gemoed haar waarlijk wel te vergeven ware geweest. Zij betreurde, dat zij aan Anna die belofte gedaan had; maar met hare opvattingen meende zij daarop niet te mogen terugkomen, zoolang de betrokkene daarin niet bewilligd zoude hebben.

‘Het beste, wat ik u raden kan,’ vervolgde zij na een oogenblik het snikkende meisje aangestaard te hebben, dat aan hare voeten zat te kreunen, ‘is dat gij weer naar Santjoemeh, of beter nog naar Kaligaweh terugkeert. Kan ik u daarin iets helpen?’

Baboe Dalima knikte ontkennend.

‘Kom, gij zult wel reisgeld noodig hebben voor dien langen tocht, niet waar?’

En haar beursje te voorschijn halende, reikte zij het weenende meisje vier rijksdaalders toe.

Zonder een woord te spreken nam Dalima het haat aangeboden geld aan, knoopte het in een der punten van haren zakdoek, stond toen op, kuste de handen van mevrouw Steenvlak en verdween. Toen zij buiten was, prevelde zij:

‘Zoo veel dagen langer, dat ik Nanna zoeken kan!’

O, zij had niet veel noodig! Weinige centen voor haar nachtverblijf, twintig of vijfentwintig centen voor hare voeding, dat was alles. In plaats van dan ook te vertrek-

ken, doolde zij nog ettelijke dagen in Karang Anjer en omstreken rond. Zij strekte hare omzwervingen voor haren toestand ver, zeer ver uit en bezocht daarbij vrij afgelegen dessa's. Overal vroeg zij, overal onderzocht zij, overal drong zij door. Zij deed wat Van Nerekool, als blanke, als rechterlijk ambtenaar niet had kunnen doen. Zij nam plaats aan iederen 'warong,'[35] dien zij op haar pad ontmoette, at hier wat rijst in een pisangblad[36] gevuld, overheerlijk smakelijk gemaakt met wat sambal peteh,[37] nuttigde elders wat 'nassi ketan',[38] overdekt met fijn geraspte klappernoot, of wel met siroop van 'goela aren.'[39] Op eene andere plaats slurpte zij een kop koffie, of verorberde een paar pisangvruchten, of een tros 'ramboetan'[40] of wel een paar pitten van eene heerlijke 'doerian.'[41] Die lekkernijen overschreden evenwel hare middelen niet volgens hare rekening; want zij betaalde die met slechts weinige centen. Ja, hier en daar bekeek naar de waronghoudster en antwoordde, wanneer de smulster hare centen te voorschijn bracht: 'bewaar die maar voor je kindje, en neem nog een kop koffie.'

Maar,... zij zat daar niet aan om te smullen; wel om berichten in te winnen, om te ondervragen. Maar, helaas, hare pogingen werden aanvankelijk met geen gunstigen uitslag bekroond. In de eerste dagen vernam zij niets, hoegenaamd niets! Zij was wanhopig. Gelukkig, dat dit zoo niet blijven zou.

Eens toch, toen zij tot de dessa Prembanan, op een drietal palen ten zuidwesten van Karang Anjer gelegen, doorgedrenteld was, kreeg zij eenig licht. Zij vernam daar, dat op zekeren dag, meer dan twee maanden geleden, een der 'pikolans' (draagbamboe) van een 'tandoe'[42] gebroken was, die noodzakelijk vervangen moest worden. Het draagtoestel was neergezet moeten worden, en, daar een stevige bamboe niet heel spoedig gevonden

werd, sprong er eene nonna uit, die zich hier neerzette en een kop koffie vroeg.

‘Eene nonna?’ vroeg Dalima gejaagd. ‘Zijt gij daar wel zeker van?’

‘Ja, zeer zeker. Wel was zij geheel en al als een Javaansch meisje gekleed, met een zeer eenvoudigen gebatikten sarong en een chitsen kabaja, ook had zij sandalen aan hare voeten. Maar die voetjes gaven genoegzaam te kennen, dat zij niet veel het zonlicht gezien hadden. Zij waren blank en klein, en niet uit elkander getreden, zooals onze voeten gewoonlijk zijn. Ik geloof, dat de “poetri's” (prinsessen) te Sålå geen kleinere en geen fraaiere kunnen hebben, hoewel het wel zijn kan, dat zij eene poetri ware.’

‘Wat bedoelt gij?’ vroeg Dalima.

‘Wel, zij sprak het Javaansch geheel en al met de å klank[43], zoodanig dat ik wel eenige moeite had, om haar te verstaan.’

‘Hebt gij met haar gesproken, ma?’[44]

‘Ja; zij heeft zoo wat uw tongval.’

‘Maar, wat vroeg zij u, ma?’

‘Zij vroeg mij koffie, en daarna ook eenige ramboetans.’

‘Niets anders, ma? Herinner u goed.’

‘Jawel, zij vroeg mij ook: hoe ver de dessa Sikaja van hier ligt? Ik antwoordde twee palen.’

‘En verder?’

‘Toen vroeg zij: hoe ver Sikaja van de dessa Pringtoetoel gelegen is? Daarop kon ik haar geen antwoord geven; want ik ben buiten de negorij hier niet bekend.’

‘Hebt gij niets anders gehoord, ma?’

‘Neen.’

‘Maar, ma, hebt gij haar gelaat gezien?’

‘Zeker. Zou ik niet?’

‘En?’

‘Ja, het gelaat eener blanke, alleen wel wat bruin. Haar gelaat en hare handen kwamen niet met hare voetjes overeen. Ik had zelfs eene opwellende gedachte, alsof dat gelaat geverfd was. Misschien had de nonna veel in de zon geloopen.’

‘En de haren, ma?’

‘In een “kondeh” (haarwrong) opgebonden.’

‘Maar welke kleur, ma?’

‘Donker als het uwe; maar toch zachter. Zelfs eenigszins gewolkt. O, voorzeker is zij eene nonna.’

‘Ja, zij is het,’ dacht Dalima. En overluid vroeg zij:

‘En weet gij niets meer, ma?’

‘Niets,’ antwoordde de waronghoudster.

Baboe Dalima bedacht zich niet lang. Een kwartier later was zij op weg naar Sikaja.

Of zij daar even gelukkig in hare nasporingen was?.... Daags daarna verscheen zij weer te Karang Anjer; maar thans om haar pakje te halen. Toen verdween zij, en werd niemand meer iets van haar gewaar. Mevrouw Steenvlak liet nog door een paar oppassers naar haar informeeren. Maar die kwamen te huis met de boodschap, dat het meisje vertrokken was. Waarheen? Dat hadden zij niet kunnen vernemen.

‘Zij zal naar Santjoemeh teruggekeerd zijn,’ dacht mevrouw Steenvlak. ‘Heb ik goed gedaan, met ook tegenover Dalima mijn woord te houden? De tijd zal het uitwijzen.... Anna scheen toch zeer gehecht aan hare baboe, en deze zou ongetwijfeld eene goede vriendin voor haar in hare eenzaamheid geweest zijn.’

Eindnoten:

(28) Ratoe Loro Kidool (bladz. 124). Is een bovennatuurlijk wezen van het vrouwelijk geslacht, dat den Javanen groot ontzag inboezemt. De naam zou kunnen vertaald worden door: Koningin van het Zuiden. Zij wordt gezegd hare woonplaats in de holen van het Zuidergebergte opgeslagen te hebben en oppermachtig over de wateren van den Indischen Oceaan te gebieden.

(29) Mer-api (bladz. 124) letterlijk vertaald: vuurberg. Hoewel er een groote vulkaan op de grenzen van de residentie Soerakarta, Djokdjokarta en Kedoe gelegen en 2807 M. hoog, met dien algemeenen naam door de Europeanen aangeduid wordt, zoo worden door de bevolking veelal de nog werkende vulkanen echter met bijvoeging van een onderscheidingsnaam zoo genoemd. Er bestaat zelfs in het Semarangsche een Marakmatti of Merapi-matti = doode of uitgebrande vuurberg.

(30) Wanneer de natuur geene bizondere hinderpalen in den weg gelegd heeft (bladz. 125). De schrijver heeft het te Meester Cornelis bijgewoond, dat de jonge Javaansche vrouw van een inlandsch militair, nog geen half uur na hare verlossing, zich met haar kind c. ann. naar de rivier begaf, daar zich zelve en haar kind reinigde, de ann. in een pot deed, die door haren echtgenoot dadelijk begraven werd, waarna zij naar de kazerne terugkeerde, een paar uren rust genoot, met haar kind aan de borst, en toen hare gewone werkzaamheden hervatte, alsof er niets gebeurd was, terwijl een oude vrouw met de jonggeborene solde. Ik wil dat voorbeeld nu niet als eene type geven, alsof alle Javaansche kraamvrouwen zoo zouden handelen. Toch kan betuigd worden, dat de bevalling der Inlandsche vrouwen in Indië lang zoo lastig niet is als van hare Europeesche geslaohtsgenooten.

(31) Obat mentellang (bladz. 126). Obat beteekent medicijn. Menrellang is eene windende halfheester, die door de geleerden Clitorea Tornatea genoemd wordt, en tot de Papilionaceeën behoort. Aan den wortel worden zekere eigenschappen toegeschreven, die hier niet nader behoeven aangeduid te worden, daar die uit den tekst genoegzaam duidelijk zullen zijn.

(32) Katoepat (bladz. 127). Van de smalle, lange bladeren van den kokosboom wordt een vlechtwerk gemaakt, dat den vorm heeft van een vierkant zakje. Dat zakje wordt gedeeltelijk niet rijst gevuld, en dan gekookt. Door de koking zet de rijst uit, en vudt het zakje geheel, dat nu den vorm van een kussentje verkregen heeft. Zoo'n zakje met gekookte rijst wordt katoepat genaamd, on is voor reizigers door eenzame streken schier onontbeerlijk, daar die rijst, wanneer de katoepat goed gekookt is, eene deegachtige massa oplevert, die niet gauw verzuurt of tot bederf overgaat, en met wat lombok on zout genuttigd zeer smakelijk is.

(33) Steeds in gezelschap van den tijger aangetroffen wordt. (bladz. 128) Dat wanneer een pauw gezien of gehoord wordt, een tijger steeds nabij is, heeft de schrijver meermalen door Javanen en ook door Eur. liefhebbers van de jacht hooren verzekeren. Junghuhn vermeldt die bizonderheid ook, en meent de oorzaak van dat samenzijn daarin te vinden, dat de pauw op de uitwerpselen van den tijger zou azen.

(34) Kawat (bladz. 132) beteekent eigenlijk metaaldraad, waarvan kabar kawat = telegram, pal kawat = telegraafpaal, bitjara kawat = telegrapheeren. De telegraafpalen, die in Java's binnenlanden gewoonlijk uit kapokboomen (Eriodendron anfractuosum) bestaan, zijn op ongeveer 50 passen van elkander geplant, zoodat de afstand, hier aan Dalima opgegeven, op ± 1750 M of 1□ paal geschat kan worden.

(35) Warong (bladz. 135) is een kraampje, waarin etenswaren, vooral rijst en vruchten, verkocht worden. Zulke kraampjes worden in Java's binnenlanden langs druk begane wegen veelvuldig aangetroffen. De koffie, welke daar geschonken wordt, is in den regel overheerlijk. Het ligt in den aard der zaak, dat die warongs, waar de voorbijgangers zich laven en te goed doen, de uitverkoren plaatsen zijn, waar de nieuwtjes gewisseld worden; terwijl daarenboven de waronghoudster, wie niets ontgaat, al de menschen uit de geheele buurt kent.

(36) Pisangblad, (bladz. 135) De pisang = musa paradisiaca, draagt lange en vrij breede bladeren, die door den inlander tot velerlei doeleinden, maar vooral bij zijne maaltijden bij wijze van bord gebezigd worden.

(37) Sambal peteh. (bladz. 135) Zie daaromtrent de aanteekening N°. 128 op bladz. 395 van het eerste deel.

(38) Nassi ketan. (bladz. 135) Is eene kleverige soort rijst, door de geleerde Oryza glutinosa geheeten. Is met de in den tekst aangeduide toespijs eene zeer gewilde lekkernij.

(39) Goela aren (bladz. 135) beteekent arengsuiker. Is een product van den palmboom Arenga saccharifera.

(40) Ramboetan. (bladz. 135) = Nepheleum Lappaceum. Is eene zeer smakelijke vrucht, die zoowel door Europeanen als door inlanders met graagte gegeten wordt.

(41) Doerian (bladz. 135) = Durio zebethinus. Van deze vrucht kan hetzelfde niet gezegd worden als van de vorige. Vele Europeanen staat zij tegen door haren scherpen geur, die een mengelmoes van augurken- en knoflooklucht aanbiedt.

(42) Tandoe (bladz 135) is een draagtoestel op Java, dat velerlei vorm heeft. Soms van een licht bamboehuisje, waarin een of twee personen zitten kunnen als in een klein rijtuig. Meestal is het evenwel slechts een linnen zak, waarin de vervoerd wordende reiziger uitgestrekt ligt, eene soort hangmat, die door een licht dak tegen zonneschijn en regen beschermd wordt. Bij de eenvoudigste zijn twee dragers voldoende; bij zwaardere toestellen bedraagt dat aantal meer. Het gebeurt wel, dat zoo acht of tien koelie's benoodigd zijn.

(43) Zij sprak het Javaansch geheel en al met den å-klank. (bladz. 136) Java kan ten opzichte van de taal in twee helften verdeeld worden door eene lijn, die iets ten westen van de hoofdplaats Pekalongan bij de Javazee begint; nagenoeg het Rogo Djembangan en Boetah-gebergte tot bij den Goenoeng Prahoe in oostelijke richting volgt, daarna zuidwaarts wendt, de residentie Bagelen in twee vrij gelijke deelen verdeelt, en iets ten westen van Poerworedjo bij den Indischen Oceaan eindigt. Ten oosten van die lijn heerscht de o met onbeperkte macht, terwijl ten westen daarvan die klinker door den å-klank, die eene a met een eigenaardigen keelklank doet hooren, vervangen wordt. Het valt den reiziger op, dat in twee plaatsen vrij dicht bij elkander, maar aan weerszijden van die lijn gelegen, zoo'n verschil in uitspraak bestaat. Bij voorbeeld Wonosobo en het dicht daarbij gelegen Leksånå. Nog eigenaardiger is het woord Negoro, dat oostelijk zoo, maar westelijk Negårå uitgesproken wordt.

(44) Ma. (bladz. 136) Is eene hartelijke uitdrukking, welke jonge meisjes tegen niet oude getrouwde vrouwen bezigen.

XXXI.
Vriendengekeuvel. De opium te Atjeh.

Op een vriendelijken Augustus-Zondag-namiddag was het levendig op het aloon-alnon-plein van Santjoemeh. Daar liet zich toch het korpsmuziek van het aldaar in garnizoen zijnde bataillon infanterie hooren. Vele rijtuigen en ontelbare wandelaars bewogen zich op dat plein, dat door zijn verschroeid aanzien wel verried, dat het in langen, zeer langen tijd niet door den regen gedrenkt was. Het fijne gras, hetwelk in den westmoesson aan dat plein een zoo frisch uiterlijk verleent, was toch verdroogd, en tot donkerbruin verbrand; terwijl de roode kleiaarde hier en daar kloven en reten vertoonde, gespleten als zij was onder den invloed van de brandende zonnestralen. Maar op dat uur van den dag was de dagvorstin reeds ver gevorderd in haren dalenden tak, en glinsterde nog slechts achter de kruinen der Kanarieboomen, die met haar donkergroen de aloon-aloon als in eene lijst omgaven, en hare slagschaduwen over het geheele plein wierpen. De noordoostmoesson heerschte langs Java's noordkust, ritselde in het gebladerte, bracht overal, tot ver in de binnenlanden frischheid aan, en temperde de warmte in de middaguren opgedaan.

Geheel Santjoemeh was dan ook op de been, en wemelden zoowel inlanders als Europeanen, zoowel Chinee-

zen als Arabieren door elkander. Het was, alsof een ieder zijn deel van de heerlijke muziek, zijn deel van de frissche lucht wilde hebben.

Geheel Santjoemeh? Toch niet. Voor hen, die met de Europeesche ingezetenen bekend waren, en die kennis behoefde zoo groot niet te zijn in eene plaats van Java's binnenlanden, bestond in die menigte eene leemte. Wel was de resident Van Gulpendam met zijne gade, de schoone Laurentia, in een fraaien landauer met een paar prachtige Sydneyers bespannen, op de aloon-aloon verschenen, en knikten allerwegen niet de meeste beminnelijkheid de groetenden toe. Wel wemelden daar ambtenaren van de rechterlijke macht, ambtenaren van het binnenlandsch bestuur, ambtenaren van den fiscus, met de hoofden subalterne-officieren van het garnizoen, met de kommiezen, met de schrijvers van de verschillende bureaux, met de koryphaeën van den handelsstand, van het nijverheids-wezen door elkander; en waren allen vergezeld van hunne echtgenooten, van hunne dochters; maar allen misten een viertal, dat bij dergelijke gelegenheden nooit ontbrak, een viertal, dat door jeugd en vroolijke geaardheid als het ware een cachet van opgewektheid aan dergelijke bijeenkomsten in de open lucht bijzette, en dan ook de fraaiste oogen tot zich trok en de innemendste glimlachjes oogstte.

‘Waar zou Eduard van Rheijn toch zitten?’

‘Waar Leendert Grashuis?’

‘Waar August van Beneden?’

Zoo waren de uitroepen, die zich onder de wandelaars allerwegen kruisten.

‘En Grenits? Theodoor, de vroolijke Theodoor? Waar die zit?’

‘O, die zit in de nor.’

‘In de nor?... Dat 's waar ook! Voor tien dagen,

niet waar? Maar,... dan is het duidelijk, waar de anderen zitten!'

'Die houden hem gezelschap.'

'Dat 's huiten kijf.'

'Het is een troepje trouwe vrienden.'

'Dat is zoo. Het is hartverheffend hen bij elkander te zien... Maar.... daar wandelt Mokesuep!'

'Kijk eens, hoe diep hij voor den resident buigt! En met wat zwaai hij zijn cilinder afneemt! De bol raakt haast den grond.'

'En wat innemenden glimlach de schoone Laurentia hem toezendt!'

'Dat mag ook wel. In die zaak met Lim Ho....'

'Shut!... geen cancans!'

'Zijn dat cancans, wat geheel Santjoemeh weet?'

'Muizenkop zal Theodoor geen gezelschap gaan houden, meent ge?'

'Hij moest zich daar vertoonen! Ik geloof, dat hij van eene onaangename kermis zou te buis komen!'

'Ten volle zou hij zijn verdienste bekomen, die ellendeling!'

'Kijk eens, daar wisselt hij een handdruk met den assistent resident!'

'O, die is nog baar hier. Als die hem zal kennen...'

'Dan zal hij doen evenals de resident.... en.....'

'Zulke luidjes zijn niet zonder waarde....'

'Shut hoeren! Laat ons een oogenblik luisteren: *Le lever du soleil*...'

'Van wien?... Het is wat moois! Kijk, de zon gaat juist onder!'

'Stil nu, luistert!'

Het was de laatste aria, die ten gehoore werd gebracht. Toen met eene algemeen fuga het verschijnen der

dagvorstin boven den horizon gevierd was, en de muziektonen in een plechtig koraal wegsmolten, dook de werkelijke zon achter de westelijke heuvelen van Santjoemeh weg.

'Net twaalf uur in de war!' riep er een. 'of de zon of de kapelmeester heeft te diep in het glaasje gekeken!'

Eenige minuten later was de aloon-aloon van Santjoemeh verlaten.

Maar de bezoekers van de zondag-namiddag-muziek hadden gelijk gehad. Van Norekool, Van Rheijn en Van Beneden, of de drie Vans, zooals de geestigen van Santjoemeh de drie jongelieden noemden waren Grenits gezelschap gaan houden in de gevangenis, waarin hij sedert eenige dagen opgesloten zat. Zij waren reeds vroeg derwaarts gegaan, dadelijk nadat zij na het middagdutje gebaad hadden; zoodat de zon toen nog erg hoog stond, en geen wandelaars zich op het pad vertoonden. Als trouwe vrienden hadden zij die wandeluren, de kostelijkste van eene geheele week, wel voor den armen gevangene over, eene opoffering, die hare belooning in zichzelve vond.

Het vertrek, waarin de vier jongelieden bij elkander waren, had volstrekt geen naargeestig voorkomen, en was wel het minst geschikt, om aan eene gevangenis te doen denken. Het was eene niet al te groote kamer, volmaakt vierkant, van zes op zes meters, met Escauzijnsche steenen bevloerd, en voorzien van twee vensters, die met jaloezie-ramen konden gesloten worden, en ter weerszijden van de deur geplaatst waren. Voor die kamer strekte zich eene vrij breede galerij uit, welker architraaf door zuilen gedragen werd, die wat weelde nietwaar? wel eenigszins het streven naar Dorische bouworde verrieden, evenwel van hoogst eenvoudige echinus-kapitteelen voorzien, en overigens zonder cannelures waren.

Die galerij was gemeenschappelijk aan een viertal dito vertrekken, die een zelfde doeleinde hadden, als waarvoor Grenits hier was, namelijk: om hunne bewoners van de vrijheid te berooven. De galerij paalde aan een pleintje, dat met frissche grasperken en fraaie sierplanten prijkte, welke laatste eene groote verscheidenheid van veelkleurige bloemen ter bewondering aanboden. Dat pleintje werd gevormd door de verschillende gebouwen, die de eigenlijke gevangenis uitmaakten, en haaks ten opzichte van elkander opgetrokken waren; zoodat zij een ruim vierkant omgaven. Een der zijden van dat vierkant werd ingenomen door de woning van den cipier, welke met een dubbele zuilenrij prijkte, en welks voorgalerij opgevroolijkt werd door eene fraaie collectie rozen, die de meest uiteenloopende variëteiten van de koningin der bloemen te zien gaf, van de dikke dubbelde Persische roos af tot de fraaie Devonshire en Malmaison, ja tot de theeroos en altijd groene roos toe.

Het vertrek zelf was niet onaardig gemeubeld. Eene nette tafel, eene gemakkelijke bank, een zestal stoelen,allen Japara-meubelen[45] een smaakvolle spiegel, een viertal snoeperige medaillon-portretten aan den wand, eene fraaie hanglamp aan het plafond, terwijl de vloer met eene sierlijke mat van fijn gespleten rottan bedekt was. Wat evenwel het fraaiste stuk in het vertrek moest genoemd worden, was de piano, die Van Beneden naar de cipieran had laten brengen. De slaapkamer, die vlak naast het beschreven vertrek lag, en door middel van eene binnendeur daarmede in verbinding stond, was even smaakvol gemeubeld, zoodat Theodoor Grenits zijne gevangenschap dan ook niets bar vond, en volstrekt geene aanvechting gevoelde om '*Mes prisons*'[46] of iets dergelijks te schrijven.

'Het ziet er hier bepaald prettig uit,' merkte Grashuis

op. ‘Het is de eerste maal, dat ik eene gevangenis betreed, en kon derhalve niet gissen, dat het gouvernement zoo voor de booswichten zorgde, die het achter het slot houdt.’

‘Het mocht wat!’ grinnikte Van Rheijn.

‘Gij moest maar eens hier aan de overzij gaan,’ zei Van Beneden.

‘Waar hier aan de overzij?’

‘Daar, in dien vleugel. Daar is de gevangenis der inlanders. Daar zoudt gij wel anders spreken.’

‘Willen wij gaan kijken?’ vroeg Leondert, die al opgesprongen was.

‘Dank je wel. Laat het je genoeg wezen, dat ge daar door de ongure geuren gauw verjaagd zoudt worden. Die menschen liggen daar opeengehoopt, in eene ellendige ruimte, veel te klein voor zooveel gevangenen. Het eenige meubilair, dat gij daar zoudt zien, is niets anders dan eene baleh-baleh, die in onzindelijkheid zoodanig met den vloer wedijvert, dat van beiden de oorspronkelijke kleur niet meer te erkennen is. Terwijl 't het meubilair wel te verstaan des nachts nog vermeerderd wordt met ettelijke vertegenwoordigers van het tonnenstelsel, die het hunne er toe bijbrengen om de lucht te verpesten. Voegt daar nu bij, dat slechts zeer spaarzaam licht en lucht door een paar ronde en zwaar getraliede luiken aan de gevangenen bedeeld wordt, zoodat het er uiterst bedompt en tamelijk schemerachtig is, dat de wanden, die witgekalkt heeten, overdekt zijn met bloedvlekken, die er streepsgewijs op gesmeerd, en afkomstig zijn van muskieten en ander nog meer onrein gedierte, die door de menschelijke bewoners met den vinger tegen den muur platgedrukt werden, met sirih-spuw[47] en met andere nog meer walgelijke viezigheden, dan zult gij mij dankbaar zijn, niet waar? dat ik u zoo'n bezoek afraad.’

‘August heeft gelijk,’ sprak Grenits. ‘Gisteren waagde ik zoo'n bezoek, en walg er neg van. Maar, laat ons van iets anders praten. Eduard, uw jongen heeft straks een pakje gebracht.’

‘Zoo, dat is hem geraden. Waar ligt het?’

‘Daar op de piano.’

‘Vrienden,’ sprak Van Rheijn, terwijl hij het bedoelde pakje opende. ‘Hier hebt ge een fonkelnieuwe bedoedan. Ziet een smetteloos pijpenkopje en een ongebruikten bamboesteel. En hier heb ik een partijtje prachtige tjandoe, prima kwaliteit, zou Grenits zeggen.’

‘Het is waar ook,’ zei Van Beneden, ‘onze schuitpartij, niet waar? Hoeveel tjandoe hebt ge?’

‘In dit doosje bevinden zich vijfentwintig mata's.’

‘Dat is in Nederlandsch gewicht?’

‘Drommels, laat zien.... Dat zal zoo wat ongeveer een centigram zijn.’[48]

‘Is dat wel genoeg?’ vroeg Grashuis.

‘Te veel, Leendert.’

‘Maar Von Micclucho Macclay[49] gebruikte honderd en zeven greinen bij zijne merkwaardige proef.’

‘Jawel, maar reken maar na, zooals ik het gedaan heb. Honderd en zeven greinen zijn nog maar achttien mata's en eene breuk.’

‘Nu, dan zouden wij kunnen beginnen.’

‘Ho, ho! Niet zoo haastig gebakerd,’ antwoordde Van Rheijn.

‘Waarom langer te wachten? Wij bevinden ons zoo gezellig bij elkander, dat de schuifpartij nu best plaats kan hebben.’

‘Ons doel is niet alleen, niet waar, om te gevoelen en waar te nemen, welke uitwerking het opiumrooken heeft?...’

‘Mij dunkt,’ sprak Grashuis, ‘dat van niets anders sprake is geweest.’

‘Jawel, dat is zoo; maar in ieders brein zal toch nog wel eene andere gedachte voorgezeten hebben,’ meende Van Nerekool. ‘Ongaarne toch zou ik deelnemen aan eene proef, alleen om.... ja, hoe zal ik mij uitdrukken? om het dierlijke van het vraagstuk te ondervinden of waar te nemen.’

‘Ik ook niet,’ sprak Van Beneden.

‘En ik ook niet,’ zei Van Rheijn.

‘Toch,’ zei Grenits, ‘zou dat wel de Studie waard zijn. Als gij u maar eens herinnert, wat wij in de kit te Kaligaweh zagen.’

‘Poeah! Poeah!’ riepen de anderen.

‘Schei uit! Als onze proef tot zoo iets moet leiden, dan pas ik,’ zei Van Nerekool hoogst ernstig.

‘Daarom, vrienden, wilde ik aan onze proef een ander doel verbinden,’ sprak Van Rheijn, ‘namelijk: hoogst wetenschappelijke waarnemingen.’

‘Ja, maar.... wie zal die verrichten? Daartoe hoort een geneeskundige,’ meende Grashuis.

‘En wij met ons vieren vertegenwoordigen wel de rechterlijke macht, den civielen ambtelijken dienst, de landmeterskennis, den handelsstand; maar niet de faculteit,’ zei Van Beneden.

‘En daaraan heb ik juist gedacht,’ zei Van Rheijn.

‘Komaan, biecht op!’

‘Ik heb Murowsky verzocht om van de partij te zijn.’

‘Murowsky, de Pool?’

‘Murowsky, de slangentemmer?’

‘Murowsky, de kapellenvanger?’

‘Ja, heeren, onze officier van gezondheid Murowsky. Maar shut!.. Een weinig eerbied voor den priester der wetenschap. Vergeet niet, dat hij is de meest merkwaardige entomoloog, dien Indië ooit bezeten heeft, en dat wil wat zeggen, niet waar? sedert de Duitsche vorsten

en vorstjes zich om het zeerst beijverd hebben, om hunne huisen keukenorden te verleenen voor iedere compleete of niet-compleete verzameling van opgeprikte of opgezette beestjes, of voor een bokaal walgelijke insecten, die den folterdood in arak gestorven zijn. Vergeet ook niet, dat hij is een ernstig waarnemer, die onze séance een waas van geleerdheid zal verleenen, waardoor ze tot de merkwaardigste van de geleerde wereld gestempeld zal worden. Onze Pool was verrukt, toen hij ons voornemen vernam; hij was boven de wolken, toen ik hem verzocht de proefneming bij te wonen, ja, te leiden. Hij zou zijne maximum en minimum thermometers meebrengen, ook zijn stethoskoop. Hij zou de dichtheid en de vochtigheidsgraad van den dampkring waarnemen en... wat niet al meer. Gij zult eens zien, welke dosis geleerdheid hij zal uitkramen!'

'Maar, intusschen is hij nog niet hier,' merkte Grashuis op.

'Misschien nog op de kapellenjacht,' meende Van Beneden.

'Vergeef mij, hij is een groot muziekliefhebber,' antwoordde Van Rheijn. 'En voor niets ter wereld zou hij de uitvoering op de aloon-aloon willen missen. Daarenboven hij is "sakit rindoe" (verliefd) op Agatha Van Bemmelen, en die zal wel in het familie-rijtuig op het plein zijn.'

'Zoo, zoo!' zei Grenits. 'Dat's een aardig kapelletje! En.... duiten ook!'

'Ja, de Polen zijn niet dom.'

'Maar, wanneer komt hij nu?'

'Hij heeft mij beloofd dadelijk na de muziekuitvoering hier te zijn. En een zijner deugden is: dat hij stipt woord houdt.'

'Intusschen zouden wij wat muziek kunnen maken,' was het voorstel van August van Beneden.

‘Karel is al aan den gang,’ wenkte Grenits, terwijl hij op den genoemde wees.

En, inderdaad, Van Nerekool, die zich slechts weinig in het gesprek gemengd bad, was opgestaan en de pianino genaderd. Eerst had hij gedachteloos eenige accoorden aangeslagen, eenige motieven gepreludeerd; maar eindelijk, als onder den invloed van zijne gedachten aan Anna, die hem maar niet ontvloden, weerklonk *l' Absence* van Tal, en vulde het vertrek met hare weemoedige melodie en aangrijpende trillers.

‘Neen,’ zei Eduard van Rheijn, ‘geen muziek! Gij ziet er de uitwerking van. Waarachtig, hij zit daar met tranen in de oogen! En, zoo iets is ongezond in een klimaat als dit, en in eene gevangenis als deze.’

Toen dan ook het laatste accoord aangeslagen was, en wegstierf, en Van Nerekool de handen mismoedig op de toetsen liet rusten, terwijl hij het hoofd diep voorover boog, riep hem Eduard:

‘Zeg eens, Karel, nu geen muziek! Kom bij ons zitten, en in afwachting dat Murowsky komt, heb ik hier een brief, dien ik van Verstork ontvangen heb.’

‘Van Willem?’ vroeg Van Nerekool, niet zonder belangstelling; terwijl hij opstond en weer in den kring plaats nam. ‘Ik heb nog geen antwoord op mijn schrijven.’

‘Ik ook niet,’ zei Van Beneden.

‘En ik ook niet,’ zei Grenits.

‘Geen uwer heeft nog antwoord gekregen,’ hernam Eduard. ‘Hij heeft het veel te druk daar te Kotta Radja. En dat laat zich wel begrijpen, hij thans de eenige civiele ambtenaar in die militaire wereld.’

‘Die zeer klein geworden is, nu het concentratiestelsel tot stand gebracht werd,’ merkte Grashuis op.

‘Dat gij wel het isoleerstelsel kunt noemen, Leendert,’ zei Grenits. ‘Het zal niet lang meer duren, of onze

krijgsmacht zal daar zitten als Robinson Crusoë op zijn eiland, met geen andere aanrakingspunten dan die der kogels met de omringende ingezetenen.'

'Kom, Theodoor, geen politiek!'

'Vooral geen Atjeh-politiek,' grinnikte Grenits. 'Ja, ik weet het, daar hebben wij Nederlanders nog grooter afkeer van dan de katten van het water. En toch geldt het daar het innigst belang van vaderland en kolonie, die....'

'Schei uit! Schei uit!'

'Uw wil geschiede, vrienden!' zei Grenits lachende. 'Ik mag mijne gasten, die mij, armen gevangene, liefderijk den tijd komen korten, geene conversatie opdringen, die hun onaangenaam is. Maar ik begrijp niet, wat Willem daar te Kotta Badja te besturen heeft. De inlandsche bevolking, die ons trouw gebleven is, en onze soldaten verraderlijk overvalt....'

'Alweer?.. Schei uit, Theodoor!'

'Hij zal toch niet voor de menage der troepen.' ging Grenits voort, 'en voor de gamelle der marine te zorgen hebben?'

'Och, wat begrijpt een koopman van zoo iets?' antwoordde Van Rheijn ietwat spijtig. 'Het is net, alsof ik over den handel in madapollanis wilde medesproken.'

'Dat's waar ook,' viel Grenits lachende in. 'Ik beken schuld. Schoenmaker, houd je bij je leest! Maar, nu Willem's brief? Wat schrijft hij?'

'Hier is hij,' zei Van Rheijn. 'Vooraf dien ik ulieden evenwel te zeggen, dat ik hem een overzicht gegeven heb van de veranderingen, die in zijne vroegere contrôle-afdeeling Banjoe Pahit voorgevallen zijn, en welken invloed de meegaandheid van den tegenwoordigen controleur op den toestand der bevolking aldaar heeft. Hij antwoordt daarop, en gij kunt wel begrijpen, dat

zijne ontboezemingen deswege niet rooskleurig zijn. Luistert maar:

‘Hetgeen gij mij medegedeeld hebt, waarde Eduard, omtrent de verhoudingen te Banjoe Pahit, heeft mij diep neerslachtig gemaakt. De akkerbouw verwaarloosd, contractbreuken aan de orde van den dag, de opiumhartstocht oppermachtig zijn scepter zwaaiende! Och! och! Is dat alles wel aan mijn opvolger te wijten? Of moet niet die toestand geheel en al voor mijne rekening gebracht worden? Zulke veranderingen geschieden toch niet in eens! Neen, en doen zich de waarnemingen binnen een kort tijdsbestek zoo verschillenil voor, als gij die beschrijft, dan zijn er toch voorafgaande gebeurtenissen noodig geweest, om tot zulke veranderingen aanleiding te geven. Welnu, ik gevoel wroeging, dat ik niet altijd gedaan heb, wat ik had moeten doen, en dat ik niet meer gedaan heb, dan wat ik deed, om het opiumgebruik in die ongelukkige afdeeling tegen te gaan. Wel is waar, is het mij niet te wijten, dat de bestaande opiumkit, te Kaligaweh gevestigd werd. Zij bestond reeds, toen ik te Banjoe Pahit geplaatst werd. Maar het kwaad had toen de afmetingen nog niet, die het later aangenomen heeft. Toen nog waren zeer vele dessalieden in de afdeeling, die geen opium rookten. Ik kon toen aantoonen, dat die kit geen reden van bestaan had, dat zij in geene bestaande behoefte voorzag. Ik heb dat destyds gedaan; maar zwak, vreesachtig als ik was, verzuimde ik om aan te toonen, dat diezelfde kit tot verleiding diende, dat zij de bevolking tot volslagen armoede en ellende moest voeren. Zie dat is mijne schuld! En nu moge ik mij als verzachtende omstandigheden voorprevelen kunnen, dat ik gehouden was als ambtenaar de rijksinkomsten te vermeerderen; dat, door het opiumverbruik niet in den

weg te staan, ik meehielp het nadeelige saldo voor de Nederlandsche schatkist te bestrijden, dat ik vooral niet van wege den resident Van Gulpendam, en ook niet van wege de regeering hulp te verwachten had, wanneer ik aan de verwoestingen van het opiumgebruik zou pogen paal en perk te stellen; dat ik integendeel als glas zou verbrijzeld geworden zijn, wanneer ik den vinger naar dien kurk van het nationale financie-wezen zoude uitgestoken hebben; dat mijne dierbare familiebetrekkingen, wier heden en wier toekomst van het geregeld vloeien van mijn traktement afhankelijk zijn, tot de diepste ellende verwezen zouden zijn, wanneer mijne ambtenaarsloopbaan gesloten zoude zijn; dat alles baat mij niets, geeft mijn geweten geene bevrediging. Want, onverbiddelijk als een streng geweten kan zijn, doet dat mij de aanklacht hooren: dat ik aan mijnen eersten plicht als ambtenaar te kort deed, door niet met klem voor de bevolking op te komen, die ik toch bescherming toegezegd had. Helaas! gedane zaken hebben geen keer....

'Als het geoorloofd ware, zich over den dood van een mensch te verheugen, dan zou ik zulks kunnen doen, ten opzichte van Singomengolo, den afzichtelijken bandoelan, die zooveel ongelukken veroorzaakt heeft. Maar.... waartoe zich verheugen?... Voor hem zal weer een ander gevonden worden, die de afzichtelijke rol van opiumspion op zich zal nemen. De pachters zijn rijk genoeg om zulke nietswaardigen, als het zijn moet, te scheppen, en het Gouvernement?... het Gouvernement,... nu, ja??... dat steekt de op gruwelijke wijze verkregen penningen met een glimlach in den zak, terwijl het Nederlandsche volk applaudisseert.'

'Wordt het nog geen tijd om "schei uit!" te roepen?' vroeg Grenits sarcastisch.

‘Zoo straks beschuldigde ik mij mijnen plicht als ambtenaar niet gedaan te hebben,’ vervolgde Eduard Van Rheijn onverstoorbaar zijne lezing. ‘Ik zal wel niet behoeven te zeggen, dat ik het stellige voornemen gemaakt heb, in de toekomst anders te handelen; dat ik mij tot plicht gesteld heb, voortaan de bevolking tegen den opiumgruwel zooveel mogelijk te beschermen. Maar.... maar, die gelofte is gauwer gedaan geworden, dan wel volvoerd. Want wie heb ik hier te Atjeh te beschermen? Eene bevolking? O, Heer, alles wat hier rondom mij krioelt, lijkt overal op, daarop evenwel niet. Gaat in uwe gedachten na, wat hier is geschied. Na de landing van generaal Van Swieten in 1873 is de bevolking stelselmatig achteruitgetrokken, naarmate onze troepen vooruitdrongen. Toen die opperoftieier naar Nederland terugkeerde, hadden wij eene plek grond in bezit, die door de ingezetenen volkomen verlaten was, en waarop geen enkele hunner voorkwam, tenzij men de strook tusschen de Atjeh-rivier en de zee, het zoogenaamde gebied van Marassa uitzonderen wil, waarop hoogstens twee duizend zielen woonden, die zich evenwel volstrekt niet verslaafd aan het opiumgebruik betoonden. Later onder het beheer van kolonel Pel verbeterde de toestand niet, het tegendeel was waar. Verbitterder dan ooit streed de bevolking tegen de gehate indringers; en hoewel de opperbevelhebber het benarde Kotta Radja, dat hem toevertrouwd was, poogde lucht te verschaffen, en daarin ook meesterlijk slaagde, zoo werd zijne positie nog meer geïsoleerd, als het mogelijk was, en hadden geene andere aanrakingen met de bevolking plaats dan niet de wapens in de hand, en dat niet om elkander eerbewijzingen toe te brengen; maar wel om elkander op het allervinnigst te bestoken.... Gij weet het, althans de geschiedenis heeft het u kunnen leeren, het eerste, wat onder de

plooien van de Nederlandsche vlag hier in Indië verrijst, is niet een bedehuis, niet eene school, maar eene opiumkit. Dat zijn de eerste zegeningen van de beschaving. Zoo ook hier. Van de overwonnelingen was nog niemand aanwezig om opium te rooken, toch moest er een pachter zijn!... Waarom?... Zie Eduard, wanneer ik mij die vraag ernstig stel, dan valt er geen ander antwoord op te geven, dan dat zulks geschiedde om de Nederlandsche natie diets te maken, dat de periode van gelduitgeven voor Atjeh haast gesloten zou zijn, en dat die van geldverdienen ging aanbreken. Gij zult u nog herinneren, hoe de dagbladpers in Nederland een jubelkreet uitte, toen in 1875 vernomen werd, dat het recht tot het verkoop van opium in het klein te Atjeh 190,000 gulden s jaars of 16,000 's maands opgebracht had. Zij, die nadachten, schudden bedenkelijk het hoofd, en toch kon in hun brein niet opkomen, welke schromelijke gevolgen die ongelukkige zoogenaamde bate zou hebben.

Het ligt voor de hand, niet waar? dat geen pachter zou gevonden zijn, wanneer slechts opium te verkoopen ware geweest aan de trouwgebleven Marassanen. Wanneer toch aangenomen zou kunnen worden, dat daarvan alle mannen schoven, hetgeen in de verste verte niet waar is; onder den kleinen man is het opiumschuiven minder in zwang dan op Java dan zoude dat nog geen driehonderd schuivers uitmaken. Van die is onmogelijk 16,000 gulden 's maands pacht te betalen, al aten zij opium, al dronken zij opium, in stede van dat vergift slechts te rooken. Reken dat de pachter ook nog de van Gouvernementswege verstrekte opium te betalen heeft, dat hij zijne overige uitgaven het hoofd moet bieden, dat hij leven moet, en er ook op staat om eenige winst te maken; zoodat veilig mag aangenomen worden dat, om 16,000 gulden pacht te kunnen betalen

minstens voor driemalen die som aan opium is verkocht moeten worden.[50] Maar, wie verbruikte dan de opium, die zoo'n bate aan 's lands kas bezorgde?

Wie? Ik zal het u zeggen, Eduard:

In de eerste plaats de inlandsche soldaten van het leger te velde alhier, over wie ten gevolge van den oorlogstoestand, en ten gevolge van de hoogst gebrekkige kampementen en bivouacs onmogelijk voldoende toezicht te houden was; terwijl van repressieve en nog minder van preventieve maatregelen sprake kon zijn. De handlangers van den opiumpachter zwierven door die kampementen en die bivouacs rond, en verwaardigden zich grootmoedig, niet alleen de soldij, maar als de gelegenheid er voor bestond, ook de kleeding van den verlokte tegen het vergift in te ruilen. Zeg, begrijpt gij nu, waarde vriend, waarom de verliezen aan zieken gedurende den Atjeh-oorlog zoo groot zijn geweest, zoo groot blijven? Begrijpt gij nu, waarom de Indische hospitalen en gezondheids-etablissementen zoo overvuld zijn geworden en gebleven? Begrijpt gij nu, een der redenen, waarom het Indische leger zoo gedemoraliseerd is, dat, rekent men de krijgsmacht te Atjeh niet mede, die men, ondanks alle vrede-ficties en alle hansworsterijen van geconcentreerde stellingen, wel genoodzaakt is op compleet en in staat van tegenweer te houden, het dan volgens bevoegde beoordeelaars niet overdreven genoemd mag worden, de bewering te uiten, dat van dat leger bij ernstige opstanden of bij aanranding onzer koloniën door een westerschen vijand zeer weinig of niets te verwachten is.

'Wijdt nu eens eene gedachte aan de som gelds, die ieder soldaat, wanneer hij, afgericht en gedrild, bij het leger te velde ingedeeld wordt, vertegenwoordigt; eene gedachte aan de uitgaven, welke zijne verpleging in de

ziekeninrichtingen vereischt, en vraagt, u dan af, of het niet van bekrompenheid bij onze bestuurders getuigt, die zulke fictieve baten te hulp riepen.

Ik noemde de inlandsche soldaten in de eerste plaats als de verbruikers van het vergift, door het vaderlijke Nederlandsche bestuur langs wettigen weg beschikbaar gesteld. De Chineesche arbeiders en landbouwers, die men met overgroote kosten te Penang, te Malakka, te Singapore, te Tandjong Pinang, tot in China toe van Gouvernementswege aangeworven heeft, om de veroverde maar door de Atjehers verlaten landstreek te bevolken, leverden een ander contingent, en een groot ook aan de opiumschuivers, en derhalve ook aan de vlottende bevolking der hospitalen en aan de blijvende der kerkhoven. Wie zal het wagen de onkosten naar waarheid te berekenen, benoodigd geweest om de bressen, door het heulsap in de gelederen dier arbeiders veroorzaakt, te dichten?

Eene derde categorie van klanten van den opiumpachter alhier waren en zijn de bedienden van officieren, van ambtenaren, van leveranciers. En al veroorzaakt die categorie nu wel geene onkosten voor vervanging en verpleging aan het rijk, zoo moet van eene andere zijde geconstateerd worden, dat ten gevolge van de demoralisatie, onder die klasse teweeggebracht, te Kotta Radja, maar vooral te Oleh-leh eene onveiligheid voor have en goed heerscht, waarvan gij u op Java moeielijk een met de werkelijkheid overeenkomend denkbeeld zult kunnen vormen.

Wat op zedelijkheidsgebied te Oleh-leh, die havenplaats van Kotta Radja, waar te nemen is, is mij onmogelijk te beschrijven. Wat er in en om de opiumkit, in en om het plekje, waar het gift langs wettigen weg verkregen wordt, gebeurde en nog steeds gebeurt, is eenvoudig niet

weer te geven. Wij zagen afzichtelijke tooneelen in de kit te Kaligaweh, niet waar? Welnu, wat hier voorvalt, overtreft hetgeen de meest bedorven verbeelding zich kan voortooveren. Hier zijn polyphilen volstrekt niet zeldzaam; terwijl de dienst, waartoe de Macaosche hetaires, die in hare vreemdsoortige kleeding aan jongens gelijk zijn, veelal geprest worden, eenvoudig afzichtelijk is te noemen.

Gij zult mij wellicht te gemoet voeren, dat, wanneer het vergift niet langs wettigen weg, het langs clandestienen verkregen ware geworden. Neen! driemaal neen!!! Het vijandelijk land bevond zich destijds, en bevindt zich thans weer zoo streng mogelijk geblokkeerd(51). Geen handelsvaartuig kon of kan het noordwestelijke gedeelte van Sumatra's kust naderen, zonder doorzocht te zijn. Toen was, en nu nog is een betrekkelijk gering toezicht voldoende om te beletten, dat ook maar een enkele taël(52) clandestiene opium in het door ons bezette gedeelte van het Atjehsche rijk aan wal kwam, of komt. Er was toen, en er is ook thans slechts zeer weinig moeite te nemen, om het vergift te weren(53). Maar, neen, dat vooral wilde men niet, en wil men nog niet. Bij voorbaat moeten reeds maatregelen genomen worden, om de opiumpacht tot vollen bloei te brengen, wanneer de bevolking van het beoorlogd wordende land den nek onder het juk zal gekromd hebben. Ook moest der Nederlandsche natie zand in de oogen gestrooid worden met eene bate, die door Atjeh werkelijk opgebracht wordt, maar die op zedelijk en zelfs op financiëel gebied hoogst nadeelig werkt. Om dat tweeledige doel te bereiken, is er niet voor teruggedeinsd, de militaire macht en andere landsdienaren te vergiftigen, te demoraliseeren, ja aan de grootste verdierlijking prijs te geven! En, dat alles ter wille, van het

uitzicht op de rijke baten, die het opium-monopolie ook in dien hoek van den Archipel aan 's lands kas zal afwerpen, wanneer Atjeh eenmaal de zegeningen van het Nederlandsche bestuur zal aanvaarden, en langs wettigen weg vergiftigd zal kunnen worden.

Dat het mij onder die omstandigheden moeielijk, ja ondoenlijk zal worden om mijnen plicht als mensen te kunnen uitvoeren, zal ik wel niet behoeven uiteen te zetten. Die plicht kan toch met dien van ambtenaar onmogelijk overeengebracht worden....'

Eindnoten:

(45) Japara-meubelen. (bladz. 142) In de residentie Japara houden veel Javanen zich onledig met het vervaardigen van meubelen, die wat smaak en soliditeit betreft, het bewijs leveren dat zij, met goed beleid, ook op dal gebied, degelijke werklieden kunnen opleveren.

(46) Mes prisons. (bladz. 142) Hier wordt het zoo dichterlijke werk van Silvio Pellico bedoeld.

(47) Sirihspuw. (bladz. 143). Bij het kauwen van sirih - die uit tabak, kalk en een stukje pinangnoot bestaat, welke ingrediënten in een sirihblad gewikkeld, en zoo tot eene pruim gevormd zijn, - wordt het speeksel bruinrood. De pinangnoot is afkomstig van de Areca catechu, het siriblad van de Chavica bettle.

(48) Dat zal zoo wat ongeveer een centigram zijn. (bladz. 144) Van Rheijn gaf hier bewijzen vlug benaderend uit het hoofd te kunnen rekenen. Een mata is golijk aan 0,000386 kilogr. Vijfentwintig mata's zijn dan = 0,00965 kilogr. De vergissing is dus niet groot.

(49) Von micclucho macclay. (bladz. 144) zie daaromtrent de aanteekening N°. 96 op bladz. 391 van het eerste deel.

(50) Dat om 16.000 gulden te kunnen betalen, minstens voor drie malen die som aan opium is verkocht moeten worden (bladz. 153). Dat zal wellicht overdreven voorkomen. Ik laat hieronder woordelijk eene rekening volgen, die mij door een opiumambtenaar werd ter hand gesteld, en die aan de offlciëele bescheiden kan getoetst worden.

Op bladz. 154 van het Kol. Verslag over 1883 vind ik aangeteekend, dat de opiumpachter van het perceel Semarang aan pachtschat betaald heeft	*f* 1,260.000
dat aan hem gedurende dat jaar verstrekt zijn 23600 katties ruwe opium uit 's rijks magazijnen ad. *f* 30 het kattie	708,000
Nu heeft die pachter eene uitgave gehad, om van die hoeveelheid ruwe opium te maken tjandoe en madatpilletjes, gereed om gerookt te worden, ongeveer van	12,000
In het pachtperceel Semarang bestaan volgens Stbl. N°. 229 van 1874, 52 opiumkitten,* die gemiddeld eene uitgave vereischen van *f* 1000 's maands	624,000
totaal uitgaven	2,604,000

Volgens alle deskundigen, ook volgens art. 16 van de ordonn. van 25 Sept. 1874, Stbl. 228, levert het zuiveren van ruwe opium 50% verlies op, zoodat van de uit de 's rijks magazijnen ontvangen 23600 katties ruwe opium slechts 11800 katties tjandoe verkregen werden.

Het aangehaalde Koloniale Verslag geeft aan, dat de pachter zijn tjandoe verkocht heeft tegen *f* 0,14		
per mata of ad. *f* 224 per katti		2,043,200
zoodat er eene netto winst gemaakt is van *f*		39,200
Maar een opiumpachter in N.I. is in weinige jaren millionair. De bedoelde heeft minstens *f* 10,000 's maands noodig om zijn huishouden te voeren. Vraagt u nu eens af, hoe dat van nog geen *f* 40,000 's jaars te doen is.		
De quaestie verandert evenwel, wanneer de sluikhandel in het spel komt. Een der meest bevoegde autoriteiten, de Directeur der Middelen D. Castens, nam aan, dat de pachters bij de 1600 kisten opium, die hen van gouvernementswege verstrekt worden, nog 800 kisten sluiken. Dat is dus de helft. Nemen wij dat ook aan voor het onderhavige geval, dan debiteerde de bedoelde opiumpachter nog 11800 ruwe opium of 5900 katties tjandoe, tegen *f* 0,14 de mata, en dus eene ontvangst verkreeg van.		1,121,600
tegen oene uitgaaf van 11800 katties opium maal *f* 13,87, die hem de gesmokkelde opium maar kost.	163,777	
waarhij te voegen om te zuiveren en te prepareeren	6,000	169,777
	———	
zoodat er overblijft eene winst van		*f* 951,823

En die gevoegd bij de winst behaald op het wettig verstrekte vergift, toelaat eene aardige som 's jaars, stuk te slaan, en na ommekomst van een driejarigen pachttermijn als Chinees-millionair in de wereld rond te kijken.
Gij zult wellicht tegenwerpen, dat eene maandelijksche uitgaaf van *f* 1000 voor iedere opiumkit te overdreven is. Toch niet. Iedere kit, zelfs de kleinste, behoeft minstens twee Chineesche beambten: een weger en een kassier, ettelijkr hetaïren en ander ontuchtig gespuis, enz. Voegt daar nu bij het legio van opium-beambten, opiumjagers, opiumspionnen, dat betaald en goed betaald moet worden, de ongelden die besteed moeten worden tot omkooperij van Inlandsche en Europeesche ambtenaren, tot het geven van tandakpartijen, tot het onderhoud der kitten, der wachthuizen langs het strand en de wegen, enz. enz. enz., dan beweer ik bij mijne raming van *f* 1000 's maands per kit ver beneden liet gemiddelde te zijn gebleven.

(51) Het vijandelijke land bevond zich destijds en bevindt zich thans weer zoo streng mogelijk geblokkeerd. (bladz. 155) De lezer zal zich herinneren dat, toen de Heeren Van Golstein en Van Lansberghe in 1881 de vrede op het papier decreteerden, de blokkade opgeheven en de havens onzer vredelievende vijanden voor den handel opengesteld zijn geworden. Sedert is men daarop terug moeten komen.

(52) Taël (bladz. 155) is het 1/16 gedeelte van een katti of 0,0386 kilogr. De taël heeft 100 mata's.

(53) Slechts weinig moeite te nemen om het vergift te weren. (bladz. 155) Wil de lezer weten, hoe de regeering zich beijvert de opium te Atjeh te weren. Bij art. 1 van *het reglement voor de pacht van het recht tot invoer en verhoop van opium in Groot Atjeh*, vastgesteld bij ordonn. d.d. 6 October 1884 Stbl. N°. 168, en op 1 Januari 1885 in werking getreden, is o.a. bepaald:

‘De pachter is bevoegd te onderzoeken of en zoo ja, hoeveel opium een vaartuig aan boord heeft, zoomede om een wacht aan boord te plaatsen, om te waken tegen ongeoorloofde lossing van opium.’
Ik laat de mogelijkheid van het ontstaan van internationale geschillen door dien maatregel buiten sprake. Daardoor evenwel wordt zeer zeker de opiumpachter gebaat; maar's lands kas?... Ik geloof niet, dat er eene bepaling zou kunnen uitgedacht zijn, die beter eene overstrooming van sluikopium in de hand zou kunnen werken, en de verstrekking van wettige opium tot een minimum zou kunnen brengen. In verband hiermede herleze men nog eens de aanteekenung N°. 33 op bladz. 381 van het eerste deel.

XXXII.
Eene wetenschappelijke opiumkit.

‘Nu donnerwetter! Wo ist meinherr Grenits dan toch?’ deed zich in de buitengalerij een stem hooren, die Van Rheijn's voorlezing afbrak.

‘Daar is onze Pool,’ zei deze, terwijl hij Verstork's brief samenvouwde en in den zak stak. ‘Het restant van Willem's schrijven bevat verder weinig belangrijks meer. Of het daarenboven voorzichtig zou mogen heeten, om van dergelijke ontboezemingen buiten onzen kring te laten blijken, betwijfel ik zeer, en....’

De heer Murowsky verscheen in de omlijsting der deur.

‘Ich kom spaat, niet waar?’ zeide hij, nadat hij den gevangene als gastheer begroet, en met den andere een handdruk gewisseld had, in zijn koeterwaalsch, dat wij evenwel achterwege zullen laten. ‘Maar, donnerwetter....’

‘Niet vloeken, dokter,’ zei Van Beneden. ‘Was juffrouw Van Bemmelen op de aloon-aloon?’

De Pool bloosde tot achter zijn ooren.

‘Ja,’ antwoordde hij, bedremmeld.

‘Nu, dan behoeft ge u niet te verontschuldigen. Gij hebt met haar gewandeld, en dan....’

‘Maar, ik heb niet met haar gewandeld.’

‘Waarom komt gij dan zoo laat?’ vroeg Van Rheijn. ‘Gij wist toch, dat wij u wachtten.’

‘Misschien nog eens eventjes op de kapellenjacht geweest?’ vroeg Grashuis.

‘Ik zie onzen Pool al met zijn netje een prachtige sfinx achterna zitten,’ zei Van Beneden.

‘Het mocht wat!’ bromde Murowsky niet zonder hoon. ‘Een rare sfinx, die mij te pakken had.’

‘Kom, vooruit, illustre landgenoot van Sobiesky, van Poniatowsky en andere helden op sky! Vooruit met je nieuws!’ riep Van Rheijn. ‘Maar, pas op, als uwe verontschuldiging geen steek houdt!’

‘Toen ik op de aloon-aloon wandelde, wenkte mijn chef mij tot zich,’ verhaalde Murowsky, ’en verzocht mij om na de muziekuitvoering bij hem aan huis te komen.’

‘En?’ vroegen allen.

‘Zoo'n verzoek is een order, dat weet gij allen wel,’ knorde de Pool.

‘Jawel. Wat had hij u te vertellen?’ vroeg Van Rheijn nieuwsgierig.

‘Misschien wel een zeldzame vorm van pneumato....?’ wilde Van Beneden vragen.

De Pool liet hem daartoe geen tijd.

‘Hij had mij mijne overplaatsing mede te deelen,’ zei hij.

‘Uwe overplaatsing?’

‘Ja, ik was ook al zoo lang hier! Bijna vijf en een halve maand.’

‘Maar, waarheen?’

‘Naar Gombong.’

‘Wel, dan feliciteer ik u wel,’ zei Grashuis. ‘Gombong is een allerliefst plaatsje.’

‘Ge hadt het erger kunnen treffen, b.v. Singkel of Atjeh,’ meende Van Rheijn.

‘Dat's waar,’ zei Murowsky met een zucht. ‘Maar,

waar ligt Gombong? Vergeef mij die vraag; maar de Indische aardrijkskunde wordt in Polen slechts spaarzaam beoefend.

‘Gombong ligt in Bagelen,’ antwoordde van Rheijn.

‘Maar waar ligt Bagelen?’ ging Murowsky met vragen onverstoorbaar voort.

‘Bagelen? Wel in die richting,’ antwoordde de adspirant-controleur met een gevoel van meerderheid in een gewilde richting wijzende.

‘Dus niet over zee?’

‘Neen, waarde Pool. Ge kunt er met een rijtuig komen. Vraag maar aan Van Nerekool, die is er kort geleden nog geweest. Die heeft er zijn hart verloren.’

‘Te Gombong?’ vroeg Murowsky.

‘Neen, dicht bij, te Karang Anjer. Gij kent toch juffrouw Anna Van Gulpendam wel?’

‘Zeker,’ antwoordde de officier van gezondheid. ‘Wie zou dat mooie kind niet kennen?’

‘Welnu, juffrouw Van Gulpendam is derwaarts vertrokken en heeft het hart van onzen vriend medegenomen’

‘Dat is slim,’ zei Murowsky, zich in de beteekenis van dat Nederlandsche woord vergissende.

‘Vindt ge?’ vroeg Grashuis.

‘Zouden we niet aan onze proefneming denken, heeren,’ viel Karel Van Nerekool in, wien dat gesprek over Anna weinig behaagde.

‘Dat's waar ook!’ riep de dokter uit. ‘Onze experientia! Gij weet het: experientia optima rerum magistra (de ervaring is de beste leermeester der dingen). Hebt gij mijn pakje ontvangen?’

‘Ja,’ antwoordde Grenits; ‘daar ligt het op dat knaapje.’

Murowsky haalde een paar thermometers, een hygrometer, een aneroïde barometer, een stethoscoop en een

weegschaaltje te voorschijn; terwijl Van Rheijn een bedoedan en een doosje niet tjandoe voor den dag haalde.

‘Wat ziet dat goedje er vies uit,’ zei Van Beneden, die het doosje geopend had.

Murowsky nam het van hem over, en doceerde pedant weg:

‘Opium is eene amorfe kleverige massa, die snijdbaar is, en op de snijvlakken eene bruinzwarte kleur vertoont. Als een gomachtig lichaam is die massa niet splijtbaar, daarentegen kneedbaar. De reuk is flauw zoetachtig, en het aanvoelen is tamelijk vettig. De hoofdbestanddeelen, die er in aangetroffen worden, zijn de morphine en de narcotine. Zonder deze is het product geheel waardeloos.’

‘Maar, wie onzer zal zich aan de proef onderwerpen?’ vroeg Van Beneden.

‘Wij zullen er om loten,’ antwoordde Van Rheijn.

‘Als ik maar niet mee behoef te doen,’ sprak de dokter. ‘Want ik moet de waarnemingen verrichten.’

‘Zou het niet het beste zijn, dat ik de proef nam?’ zei Grenits.

‘Waarom gij eerder dan een ander?’

‘Omdat ik hier in de gevangenis al den tijd zal hebben om mijn roes uit te slapen.’

‘Dat's waar,’ zei Van Rheijn. ‘Ik stem voor het voorstel. Want ik moet morgen ochtend op het residentie-bureau aanwezig zijn.’

‘En ik moet morgen pleiten,’ zei Van Beneden. ‘Gijlieden weet: de zaak van Setrosmito?’

‘Dat is waar ook,’ riepen allen. ‘En die zitting van den landraad zouden wij ongaarne missen.’

‘Dan aangenomen, dat ik schuiven zal, niet waar?’ vroeg Grenits.

‘Ja, ja,’ antwoordden allen. ‘Dat is goed, Theodoor!’

‘Welaan dan, ik ben gereed,’ zei Theodoor.

‘Jawel, maar ik nog niet,’ zei Murowsky.

‘Ik ook nog niet,’ voegde Eduard van Rheijn er bij.

De Pool begon met den meest deftigen ernst de voorhanden zijnde tjandoe te wegen, en bevond dat er 0,0092 kilogr. aanwezig was. Dat teekende hij zorgvuldig in een zakboekje op.

‘Zet er bij,’ zei Van Rheijn, ‘dat het vijf en twintig mata's zijn.’

‘Vijf en twintig wat?’ vroeg Murowsky.

‘Vijf en twintig mata's!’

‘Mata's?[54]... Oogen?’ vroeg de Pool.

Allen barstten in lachen uit.

‘Neen, waarde dokter,’ hernam Van Rheijn. ‘Luister. Voor de opium heeft het gouvernement het navolgende standgewicht: de pikoel = 100 katties, het kattie = 16 taëls, de taël = 10 tji, de tji = 10 mata's; zoodat...’

‘Jawel, jawel,’ zei de dokter, ‘nu begrijp ik. Laat ons voortmaken. De zon is reeds onder. Vriend Grenits laat de lamp opsteken.’

Inderdaad, het was bijna kwartier over zessen, en dan is de zon in de maand Augustus reeds eenigen tijd onder de kim verdwenen.

Toen de bediende van Grenits de astraallamp opgestoken had, en heengegaan was, ging de Pool voort:

‘En nu uitkleeden,’ zei hij tot Theodoor.

‘Uitkleeden?’ vroeg deze.

‘Ja, zeker. Gij moet slechts in slaapbroek en kabaai gekleed zijn. Ik moet het bovenrif kunnen zien.’

Grenits ging naar zijn slaapvertrek, en kwam een oogenblik daarna terug in het traditioneele nachttenue van Nederlandsen Indië.

De dokter liet hem zich nu op den divan uitstrekken, voelde hem den pols, deed hem de tong uitsteken, aus-

culteerde hem, door aandachtig met den stethoscoop zijn borstkas te beluisteren. Hij percuteerde die borstkas met zijn plessometer, waarop hij met een coquet hamertje uiterst handig kon tikken. De gelaatstrekken van den Pool stonden bij die verrichtingen bij het strakke af; zij moesten den verheven ernst te kennen geven, die den priester der wetenschap bezielde; maar misten hare lachverwekkende uitwerking op de omstanders niet. Zelfs Grenits kon een glimlach niet weerhouden.

'Waartoe al die poespas?' mompelde August van Beneden Leendert Grashuis in het oor.

'Waarom schermt gijlieden juristen steeds met latijnsche aanhalingen?' vroeg deze schalks, maar ook op gedempten toon. 'Dat hoort er zoo bij.'

'Wel dokter is mijne karkas in orde?' was de vraag van Grenits.

'Normaal!' sprak Murowsky, met iets hols en iets plechtigs in zijne stem uit. 'Nu moet ik nog den barometer observeeren, dan kan met de proef begonnen worden.'

Hij bevond, dat het genoemde instrument op 765° stond, en teekende dat op.

'Zie zoo,' zei hij tot Theodoor, 'nu ben ik klaar. O, ja, nog wat... Wanneer hebt gij het laatst gegeten?'

'Om half een, de gewone rijsttafel.'

'Het is nu half zeven,' zei de arts, terwijl hij nauwkeurig op zijn horloge zag. 'Dus zes uren geleden. Hebt gij daarbij geestrijke dranken gedronken?'

'Niets, als een enkel glas pale ale.'

De dokter plaatste hem toen zijne twee thermometers onder de oksels.

Eduard van Rheijn had intusschen den voorraad tjandoe in vijf en twintig nagenoeg gelijke deelen afgedeeld. Daarna ontstak hij de palita, en hield zich onledig de

deeltjes tjandoe aan het einde van een stokje in de vlam van het lampje te verwarmen, en zacht te maken, ten einde ze met zeer fijn gesneden Java-tabak te vermengen, en tot ronde pilletjes te kunnen rollen. Dat ging onzen adspirant-controleur vrij handig af. Hij had zich door Lim Ho laten wijzen, en deze had met genoegen onderricht gegeven.

'Wie weet,' had de Chinees met een grijns gedacht, 'of de Europeanen ook nog niet eens smaak in de lekkernij zullen krijgen[55]?'

Toen Eduard met zijn pillendraaien klaar was, haalde hij de bedoedan te voorschijn, die uit een vrij dikken bamboesteel bestond, die zoo wat drie decimeters lang, fraai lichtbruin gepolitoerd, en waarvan het eene uiteinde der buis gesloten en het andere open was. Dicht bij het gesloten einde was op het buitenvlak en loodrecht op de as van de buis een klein aarden pijpenkopje aangebracht.

'Het is eene spiksplinternieuwe,' verzekerde Van Rheijn, 'die ik aangeschaft heb.'

'Goddank!' zei Grenits. 'Verbeeldt jullie, dat het eene gebruikte was, waaraan zoo'n oude schuiver gezogen en gesaliveerd had! Poeah!'

'Toch is voor de lekkerbekken, voor de "feinschmeekers" een oude pijp zeer gewild. Hoe donkerder de steel doorgerookt is, en hoe meer de pijpenkop met "tahi madat"[56] aangeslagen is, hoe heerlijker het schuiven moet zijn.'

Eduard deed toen een madatpilletje in het pijpenkopje, reikte de bedoedan aan Theodoor over, en plaatste de brandende palita op een knaapje onder het bereik van den proefnemer. Deze lag op een divan uitgestrekt met geopende kabaai, dus met de borstkas bloot, met het hoofd op een niet te zacht kussen.

‘Wij moesten dat vuile, smerige hoofdkussen hier hebben,’ zei Grashuis lachende. ‘Gij weet wel, wat wij te Kaligaweh in de opiumkit gezien hebben.’

‘Dank je wel, Leendert,’ antwoordde Grenits. ‘Daartoe zou ik mijn krullebol niet leenen. Neen, dit kussen is goed.’

Hij draaide zijn hoofd naar de palita, nam den steel der bedoedan in den mond, en wilde het pijpenkopje bij de vlam brengen, zooals hij dat op den bewusten avond de schuivers had zien doen.

‘Een oogenblik! Een oogenblik!’ riep Murowsky uit. ‘Niet zoo haastig!’

Hij greep Theodoor's polsgewricht, en keek toen gedurende eene minuut met den meest deftigen ernst op zijn horloge, legde den stethoscoop aan, en luisterde aandachtig. Daarna nam hij de thermometers en las af, maar herplaatste ze terstond. In zijn boekje schreef hij op: pols 72, ademhaling 24, temperatuur 37,5.

‘Zie zoo,’ zei hij. ‘Ga nu je gang maar.’

Grenits zoog het vlammetje met een lange ademhaling door den pijpenkop naar binnen. Bij het verbranden van het opiumballetje verbreidde zich eene onaangename, zoetachtige lucht door het vertrek, die de omstanders aan lauw bloed en keukenstroop deed denken.

‘Inslikken! Inslikken!’ riep Van Rheijn tot Grenits.

Maar dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. Bij de poging daartoe overviel Theodoor eene hoestbui, die hem noodzaakte den mond te openen, waardoor de ingezwelgde rook in dikke spiralen ontsnapte, en de onaangename lucht in het vertrek nog vermeerderde.

‘Poeah! Poeah!’ riep Grenits al kuchende uit.

‘Wat gevoelt ge? Wat proeft ge?’ vroeg Murowsky.

‘Ik gevoel niets, als wat benauwdheid van het hoesten. Wat ik proef, is een akelige, zoete smaak, waarvan ik geene beschrijving kan geven.’

De haal was flink gedaan. Het geheele madatballetje was verbrand. Van Rheijn laadde den pijpenkop met een tweede pilletje.

'Gij moet nu trachten den rook in te slikken,' zei hij. 'Gij hebt dat toch meer gedaan bij het gebruiken van sigaren, om den rook door de neusgaten te doen uitkomen.'

'Ik zal probeeren,' antwoordde Theodoor. 'Maar hij is zoo walgelijk zoet, die rook.'

Het rooken werd herhaald. Het gelukte Grenits werkelijk den rook in te slikken, hem een poos binnen te houden, waarna hij hem in fijne krulletjes langs den neus liet ontsnappen.

Dokter Murowsky teekende in zijn zakboekje op: pols 70, ademhaling 25, temperatuur normaal.

Op zijne vraag: 'wat ondervindt ge?' antwoordde Grenits:

'Niets. Alleen de zoete smaak is verdwenen, en door een vrij bitteren vervangen.'

Bij de derde pijp klaagde Theodoor, dat zijn hoofd zwaar werd, en hij eene lichte neiging tot slapen ondervond.

Bij de vierde en vijfde pijp nam de slaperigheid toe. Grenits weerstond die neiging evenwel. Hij gaf op alles correct antwoord, hoewel hij een poos op dat antwoord liet wachten. Hij verklaarde te merken, dat zijn denkvermogen langzamer werkte. Hij moest namelijk iedere vraag lang overdenken, om haar te begrijpen, en een antwoord er op te vinden. Hij kon evenwel nog zonder hulp overeind gaan zitten, en ook ongehinderd door het vertrek op en neer gaan. Nauwkeurig teekende dokter Murowsky dat alles op, en bevond na de zesde pijp, dat de slaperigheid toenam, en dat de pols 70 slagen sloeg, terwijl de ademhaling tot 28 steeg.

Na de achtste pijp was de slaperigheid nog toegenomen; Theodoor vermocht evenwel nog op het horloge te zien, hoe laat het was. Na de negende werd het spreken moeielijker en onduidelijker. Op aandringen van den dokter verklaarde Grenits, dat hij een gevoel had, alsof zijne tong in omvang toegenomen was. Na de tiende pijp klaagde de proefnemer andermaal over den bitteren smaak in den mond, alsook over duizelingen. De dokter greep dadelijk zijne hand, en bevond den polsslag en de ademhaling onveranderd. Na de elfde kon Grenits zich niet meer zonder hulp van den divan oprichten, en moest bij het gaan ondersteund worden; want zijne schreden waren zeer onzeker. Na de twaalfde pijp, die zeer langzaam gerookt werd, trad eene merkbare verandering in. Theodoor lag met gesloten oogen. Wanneer hij die bijwijlen opende, dan was de blik helder, hetgeen zeer afstak met de slaperigheid van vroeger. Hij verklaarde, dat hij een uiterst aangenaam gevoel ondervond, waarvan hij evenwel geene beschrijving wist te geven.

‘Karel, Karel,’ wendde hij zich tot Van Nerokool, ‘maak wat muziek.’

Deze stond op, en zette zich aan de pianino, en begon zeer zacht de variaties van Chopin op den ‘Don Juan’ te spelen. Het gelaat van den schuiver teekende verrukking. Het was te zien, dat hij iederen toon, ieder accoord genoot, in zich opnam.

‘Nog meer spelen!’ prevelde hij, toen Karel geëindigd had. ‘Nog meer spelen, nog meer rooken!’

Na de dertiende pijp nam het verrukken toe. Grenits gaf steeds het verlangen te kennen meer te rooken. Hij lachte, strekte de armen uit, en maakte bewegingen, alsof hij iets zeer aangenaams zag. Op Murowsky's vraag, waarom hij lachte, antwoordde hij, terwijl hij het uitschaterde, dat hij het niet wist. Eindelijk verzocht hij

Van Nerekool om eene passage uit Schumann's ‘Manfred’ te spelen. Bij de veertiende en vijftiende pijp nam de verrukking steeds toe. Onafgebroken zetelde een glimlach op het gelaat des rookers. Hij gaf evenwel op geen der hem gestelde vragen antwoord. Daarenboven begon hij iets meer beweeglijk te worden en lag niet meer zoo stil als voorheen.

Na de zestiende pijp klaagde Grenits, dat hij het rooken telkens afbreken moest om de pijp te stoppen. Hij verweet Van Rheijn, dat hij geen tweede bedoedan medegebracht had. Dan had de proef onafgebroken kunnen voortgezet worden. Dokter Murowsky constateerde, dat de polsslagen 72 en de ademhaling 28 bedroegen, dat evenwel de conjungtiva (bindvlies van het oog) sterk met bloed beloopen, en dat de oogleden zwaar en de oogen zelven gesloten waren.

Na de zeventiende pijp sprong de rooker plotseling op, en wilde door het vertrek heen en weer wandelen; maar viel daarbij omver, en kon niet meer opstaan. Hij moest op den divan teruggedragen worden. Hij verzocht met schuiven door te gaan, hetgeen, nadat de dokter verklaard had, dat er hoegenaamd geen gevaar bestond, toegestaan werd.

Na de achttiende pijp begon de verrukking, die een weinig geweken scheen, andermaal in te treden. De bewegingen des schuivers werden vaker, en kregen een schijn van ongebondenheid. Als hij de oogen opende, was het alsof hij een beeld met de oogen vervolgde.

Na de twintigste pijp nam de verrukking hand over hand toe. Grenits' bewegingen waren thans libidineus, zijne gebaren, alsof hij onzedelijke betastingen verrichtte. Zijn mond prevelde vrouwennamen, vermengd met zeer erotische beschrijvingen. Op de vraag van Murowsky, hoe hij zich bevond, antwoordde hij:

‘O, ik ondervind een overheerlijk gevoel! Zoo iets wat ik nimmer voorheen ondervonden heb!’

Terwijl de dokter opteekende: ‘Sclerotica (oogwit) zeer ontstoken, pols 70, ademhaling 26, temperatuur 37,8, en daarop liet volgen: ‘algemeene verhooging der sexualiteit, satyriasis treedt in,’ ging Theodoor voort met zijne ongebonden bewegingen en gebaren. Op de vraag van Murowsky, of hij niets verlangde, antwoordde hij:

‘Ik wil en verlang niets, als dat ge mij met rust rooken laat. Waar is eene nieuwe pijp? Die Eduard ook!... Zoo moet de proef mislukken!’

Een oogenblik daarna riep hij uit:

‘O! als dat Mahomet's paradijs is, dan wil ik steeds rooken! Waar is toch de pijp?’

‘Zouden wij er geen eind aan maken?’ vroeg Van Nerekool. ‘Ik vrees, dat bij dien staat van overspanning den armen vriend een ongeluk overkomt.’

‘Neen, daar is geen gevaar voor,’ antwoordde de Pool. ‘Daar sta ik voor in. De pols is zoo kalm mogelijk. De ademhaling is sedert het begin der proef ietwat versneld, terwijl de temperatuur slechts 0,3. toegenomen is. Het zou jammer zijn de proef te staken. Zij is allerbelangrijkst voor de wetenschap.’

Na de een en twintigste pijp, werd Grenits al woester en ongebondener. Meestal lag hij stil en onbeweeglijk. Maar aan zijn gelaat was genoeg te ontwaren, wat in zijn binnenste omging; terwijl, wanneer hij woorden prevelde of bewegingen of gebaren volvoerde, die van den meest dierlijken wellust getuigden.

Zoo ging het voort tot bij de vier en twintigste pijp. Toen antwoordde hij op Murowsky's vraag, hoe hij zich gevoelde?

‘Ik heb een gevoel van groote rust, een uiterst aangenaam gevoel.’

Dat was evenwel voor den Pool lang niet voldoende. Hij hield Grenits' pols met den rechterwijsvinger bedekt, terwijl zijne linkerhand vlak uitgestrekt lag op diens borst.

‘Maar wat gevoelt gij?’ vroeg hij met aandrang.

Theodoor antwoordde niet. Zijne borst hijgde hartstochtelijk, zijne handen strekten zich naar een denkbeeldig wezen uit, alsof hij het wilde omarmen. Zijn gelaat teekende zoo eene gelukzaligheid, dat alle omstanders hem met bewondering gadesloegen.

‘Dokter, dokter!’ prevelde Van Nerekool, ‘is het nog geen tijd om die proef te beëindigen? Het begint walgelijk te worden. Zie die gebaren, die heupbewegingen eens!’

Maar de Pool had daar geen ooren naar.

‘Geen gevaar, geen gevaar!’ riep hij. ‘In het belang der wetenschap moeten wij voort!’

Met de taaie vasthoudendheid van den geleerde, die met zijn wetenschappelijk oog een hem nog onbekend verschijnsel bespiedt, sloeg hij Theodoors bewegingen gade. Hij bevoelde hem, hij betastte hem, en keek hem daarbij als het ware de woorden uit den mond. Hij was wanhopig, dat de patiënt zoo weinig sprak.

‘Grenits! Grenits!’ riep hij, ‘hoort ge mij? Zeg, zeg, hoort ge mij?’

En hij opende hem inmiddels de oogleden en knipte hem tegen den neus.

‘Hoort ge mij?... Grenits! hoort ge mij?’ herhaalde hij trillend van ongeduld.

Deze bromde eenige woorden, terwijl hij zich heen en weer bewoog.

‘Hoort ge mij?’ herhaalde de Pool. ‘Zeg, hoort ge mij?’

‘Ja, ja, maar laat mij met rust,’ kwam er met moeite uit.

‘Wat gevoelt ge toch? Zeg mij den aard van hetgeen gij gevoelt.’

Hij boog zich nog verder over den patiënt, en wendde het angstige oog niet van hem af. Het was de geleerde, die, bij zijn hartstocht om een der natuurgeheimen zich te zien ontraadselen, in staat is vivisectie op zijn evenmensch uit te voeren.

‘O, zeg mij den aard van hetgeen gij gevoelt,’ kreet hij; terwijl hij voortging Theodoor tegen den neus te knippen.

‘Wat ik gevoel....’ bromde deze.... ‘wat ik gevoel.... o! het is nog heerlijker dan.....’[57]

‘Afschuwelijk! Afschuwelijk!’ kreet Van Nerekool. ‘Aan dat tooneel moet een einde komen!’

Hij rukte Eduard de pijp uit de hand, en trapte die met den voet plat, greep het doosje met tjandoe, en wierp het laatste balletje, dat Van Rheijn reeds klaar had gemaakt, de deur uit.

‘Goed zoo!’ riepen Grashuis en Van Beneden. ‘Daar moest een einde aan komen!

‘Het is jammer, doodjammer!’ mompelde de geneeskundige.

Hij begon evenwel gauw van meening te veranderen. Grenits' toestand begon hem inderdaad bezorgd te maken. De pols was tot 62 slagen en de ademhaling tot 24 gedaald. Daarentegen steeg de lichaamswarmte tot 38,6. De patiënt was zeer onrustig, stamelde voortdurend bandelooze taal. Zijn oogen waren met bloed beloopen, en zijn aangezicht zeer opgezet. De huid van het lichaam had een droog gevoel, toch waren de handen vochtig van een klam zweet. Voortdurend vroeg hij om te rooken.

‘De pijp?... Waar is de pijp?.... Van Rheijn, de pijp!’ schreeuwde hij schier, te midden der meest gruwelijke en onsamenhangende uitdrukkingen.

Murowsky beijverde zich hem zeer sterke koffie, die

hij door den cipier bijtijds had laten gereed maken, te doen drinken, waarbij hij hem het vocht met een lepel in den mond goot. Hij verfrischte zijn hoofd met ijswater, liet hem van tijd tot tijd aan vluchtige alkali ruiken, en slaagde er eindelijk na lang tobben in, om hem tot bedaren te brengen.

Het was vooral de koffie, die hem scheen goed te doen. Na eerst dien drank afgeweerd te hebben, vroeg hij er later om. Langzamerhand begon hij rustiger te worden. Lang nog evenwel behielden de volzinnen, die hij uitte een niet te miskennen erotische tint. Ook dat begon eindelijk te verminderen. Zijne stem werd zachter, zijn spreken zeldzamer, en eindelijk viel hij in een gerusten slaap; waarbij Murowsky constateerde, dat de pols 70, de ademhaling 24 en de lichaamswarmte 37,4 bedroeg.

'Gansch normaal!' verklaarde hij thans. 'Ik zal evenwel heden nacht bij hem doorbrengen.'

De vergunning van den cipier daartoe werd niet moeielijk verkregen. Grenits sliep evenwel drie en dertig uren aan een stuk, en gevoelde zich bij het ontwaken vrij wel, een weinig afgematheid en hoofdpijn niet medegerekend. Nadat hij gebaad had, was ook dat over. Toen evenwel ondervond hij een schrikbarenden honger, en kon de cipier hem niet vlug en copieus genoeg laten bedienen.

Drie dagen later was Murowsky naar zijn nieuw garnizoen vertrokken. Hij had zich evenwel voorgenomen zijne aanteekeningen uit te werken, en zijn opstel aan een der wetenschappelijke tijdschriften van Duitschland toe te zenden.[58]

De opinie der overige vrienden omtrent het opiumverbruik was thans onwrikbaar gevestigd. Zelfs Van Rheijn, die vroeger, wel niet als verdediger van het opiummonopolie was opgetreden, maar toch wel eens verschoonende omstandigheden voor de Indische regeering bepleit had,

was volkomen bekeerd. Theodoor Grenits evenwel werd knorrig, wanneer later op zijne bewegingen, gebaren en uitingen gedurende de proefneming gezinspeeld werd.

'Het is verdraaid,' riep hij uit, 'dat ik de bedoedan nog zal aanraken, hoe verleidelijk mij de beelden nog voor den geest staan! Gijlieden zult mij evenwel zeer verplichten, wanneer gij voortaan geen woord meer daarover zult reppen. Intusschen,' zoo vervolgde hij met geestdrift, 'Vrienden, de handen in elkander! En oorlog, oorlog *à outrance*, aan de opium!'

Eindnoten:

(54) Mata (bladz. 161) Dat woord beteekent eigenlijk: oog.

(55) Wie weet, of de Europeanen ook nog niet eens smaak in de lekkernij zullen krijgen. (bladz. 163) De schrijver heeft een voorbeeld gezien van een volbloed Europeaan, die zich aan het opiumschuiven had overgegeven. Het was iemand van aanzienlijke afkomst, die evenwel misbruik van sterken drank maakte. Tengevolge van dat misbruik was hij impotent geworden, en had toen ter opwekking zijne toevlucht tot de opiumpijp genomen. Na volslagen uitputting is hij ellendig gestorven.
Te London bestaan volgens den anti-opium-bond reeds verscheidene kitten, en neemt die hartstocht hand over hand toe.

(56) Tahi madat. (bladz. 163) Zie daaromtrent de aanteekening N°. 41 op bladz. 383 van het eerste deel.

(57) O, het is nog heerlijker dan..... (bladz. 170) Het restant van den volzin is te vinden op den 20sten regel van bladz. 246 van Deel XXXV van *het Natuurkundig tijdschrift voor Nederlandsch Indië*. De openhartigheid, die daar door den geleerden Duitschen schrijver betracht wordt, mag ik mij als romanschrijver niet veroorloven. Ik vind hier aanleiding om mede te deelen, dat ik in hoofdzaak de proefneming door den heer Von Miclucho Macclay gevolgd heb. Ik heb haar echter verrijkt met ettelijke waarnemingen, die ik gelegenheid had te doen, alsook met die welke mij door zeer geloofwaardige mannen medegedeeld werden. Ik heb het manuscript eener beschrijving van zoo eene proefneming voor mij liggen, die in afschuwelijkheid alles te boven gaat, wat te bedenken is.
Intusschen dien ik hier bij te voegen, dat niet dikwijls dergelijke hoeveelheden opium, als bij die proef verbruikt werd, in eens geschoven worden; hoewel te constateeren valt, dat er zijn, die veel meer gebruiken. Oppenheim geeft aan, dat de meeste schuivers met een grein beginnen, dus met iets minder dan twee mata's, en het al heel spoedig brengen tot drie drachma's dus tien mata's. Verscheidene Javaansche hoofden hebben mij bekend, dat er schuivers waren, die voor vijf gulden in één keer gebruiken. De gemiddelde prijs der mata is 14 cent, dat zou dus ruim 35 mata's zijn. Von Miclucho Macclay had bij zijn proef 107 grein of 18,4 mata gebruikt.

(58) Zijn opstel aan een der wetenschappelijke tijdschriften van Duitschland toe te zenden. (bladz. 171) Of Murowsky - een pseudoniem natuurlijk, evenals al de andere namen in dezen roman - aan zijn voornemen gevolg gegeven heeft?.... Ik twijfel er aan. Ik heb er nimmer meer iets van vernomen. De door mij bedoelde geneeskundige overleed geruimen tijd later. Had hij het gedaan, dan zou ik zeker een exemplaar ontvangen hebben. Erg jammer voor de Duitschers, die thans zooveel met koloniën op hebben! Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht!

XXXIII.
In de regents-pandoppo.

Daags na die proefneming zou het een merkwaardige dag zijn voor de ingezetenen van Santjoemeh.

De landraad vergaderde toch, en zou heden na te voeren pleidooien uitspraak doen in de zaak van Setrosmito, - den vader, zooals men weet, van baboe Dalima, - die beschuldigd van opiumsmokkelarij en van moord op een bandoelan in de uitoefening zijner functiën gepleegd, in de gevangenis zijn lot zat af te wachten.

De getuigen waren gehoord, en de beschuldigde had bekend een Chinees met zijn kris gedood te hebben; maar hardnekkig ontkend, dat hij schuldig was aan opiumsmokkelarij.

Geheel Santjoemeh was op de been, althans het Europeesche gedeelte; want men wist dat August van Beneden pleiten zou. Wel was onze rechtsgeleerde reeds in de zaak van baboe Dalima als pleitbezorger opgetreden; maar had zich daarbij meer tot aanwijzingen bepaald, en zich minder als redenaar ontwikkeld; zoodat zijne thans te voeren pleitrede als zijn maidenspeech kon beschouwd worden. Daarenboven had hij in gezellige kringen en bij verschillende andere gelegenheden genoegzame bewijzen van redenaarstalent gegeven, om te doen veronderstellen, dat men heerlijke oogenblikken van kunstgenot zoude door-

brengen. Br werd bij verteld, dat de gepleegde moord aanleiding gevonden bad in onbetamelijke handelingen door den vermoorden bandoelan jegens het dochtertje van den moordenaar gepleegd. Het Santjoemehsche publiek was vrij wel op de hoogte van de afzichtelijkheden, die zich de bandoelans bij de visitatie aan den lijve gewoonlijk veroorloofden, zoodat een ieder het er voor hield, dat zeer pikante zaken gehoord zouden worden, en overtuigd was, dat de jeugdige rechtsgeleerde, die van ijver voor den dienst van Themis blaakte, de gelegenheid niet zoude laten voorbijgaan zonder den vinger te leggen op de opiumpacht, die snerkende brandwonde voor de Javaansche maatschappij, die schande voor de blanke overheerschers.

De pandoppo van de regentswoning, waarin de landraadzittingen plaats hadden, was dan ook reeds lang voor den tijd der opening gevuld. Zelfs dames waren verschenen, en onder haar de schoone Laurentia Van Gulpendam, waarschijnlijk ter wille van de kiesche dingen die gehoord zouden worden.[59] Het talrijke bediendenpersoneel dier pandoppo keek verwonderd op, want dat was aan zoo'n toeloop niet gewend; - gewoonlijk toch blonk het publiek bij dergelijke zittingen door zijne afwezigheid uit -: De ‘boedjang's’ (bedienden) hadden de handen vol met het aanbieden van stoelen, en waarachtig die kwamen weldra tekort, hoe weelderig zoo eene Kaboepaten (regentswoning) ook gemeubeld is.

Ware het avond geweest, en hadden de kroonlampen, die in die pandoppo hingen, met heldere vlam geschitterd, dan had men aan eene gezellige bijeenkomst kunnen gelooven, of beter nog aan eene séance van een goochelaar of zoo iets. Aan het uiteinde der ruime hal bevond zich toch eene verhevenheid, drie trappen hoog, waarop eene vrij groote tafel, met groen laken bekleed, bevracht met een dik boek en allerlei overtuigingsstukken,

en omgeven met een aantal stoelen. Een politie-oppasser, die blijkbaar, uit houding en gelaat af te leiden, het gewicht zijner functie begroep, stond op post bij die tafel om de profanen daarvan verwijderd te houden. Wanneer een spotvogel dien man opgedragen had zijn sabel te trekken, zou bij voorzeker het roestige stuk ijzer met edelen zwaai uit de scheede voor den dag gehaald hebben.

In afwachting van de komst van de leden van den landraad, kortte de menigte den tijd zoo aangenaam mogelijk. Men begroette elkander, men lachte, men kortswijlde, men praatte, en gedroeg zich daar in dien tempel der gerechtigheid als in een café-chantant gedurende de pauze.

'Goeden morgen, mevrouw Van Gulpendam, komt gij ook eens eene zitting bijwonen?'

Het was de heer Thomasz, de substituut-griffier, die heden en amateur een kijkje kwam nemen, omdat de griffier zelf fungeerde, en dus van de gelegenheid gebruik maakte om de schoone Laurentia zijne hulde aan te bieden.

'Goeden morgen, mijnheer Thomasz,' antwoordde de residents-vrouw, terwijl zij hem hare fraaie hand reikte. 'Ja, ik kom ook eens kijken. Ik heb nimmer eene landraadzitting bijgewoond. Ik ben wel nieuwsgierig. Het zal wel interessant wezen, niet waar?'

'Dat denk ik ook, mevrouw. Hoewel voor mij, de getuigenverhooren meer pikants opleverden.'

'Dat kan ik denken. Maar... die afschuwelijke moordenaar zal zeker veroordeeld worden?'

'Dat is nog zoo geheel zeker niet, mevrouw.'

'Niet?'

'Neen, wel sluit het requisitoir van den hoofddjaksa als een bus; maar sedert de resident en assistent-resident als voorzitters van de landrechterlijke raden door

ambtenaren vervangen zijn,[60] speelt eene ziekelijke philantropie den baas, en het zou mij niet verwonderen, dat deze booswicht vrijgesproken werd, vooral nu....'

'Ja, ik weet wat gij zeggen wilt, mijnheer Thomasz,' viel Laurentia hem in de rede. 'Vooral nu een Europeaan voor zoo'n Javaanschen ellendeling zal gaan pleiten[61]. Het is ongehoord! Maar wie betaalt dien advocaat, mijnheer Thomasz?'

'Shut! mevrouw. Dat is een geheim!'

'Een geheim?... Gij schijnt het toch te weten. Kom vooruit! met wat gij weet. Voor de vrouw van den resident moogt gij geen geheimen hebben.'

Thomasz glimlachte even.

'Laten wij even op die estrade gaan,' zeide hij, 'dan kan niemand ons hooren.'

Beiden stapten de verhevenheid op, naderden de tafel en hielden zich, alsof zij de voorwerpen, daar op uitgespreid, bekeken. De politie-oppasser wachtte zich wel der njonja resident en den toean-kripier dat te beletten.

'Welnu,' vroeg Laurentia, 'nu kunt gij spreken. Wie betaalt dien advocaat?'

'Een kongsie, mevrouw.'

'Van Chineezen?' vroeg de schoone Laurentia onstuimig.

'Dat heb ik niet gezegd, mevrouw,' antwoordde de substituut-griffier met eene buiging.

'Eene kongsie van wie dan?'

'Van Europeanen, mevrouw.'

'Gij kent ze! O, loochen dat maar niet. Ik zie het uw gezicht.'

'Stil, mevrouw, daar naderen een paar dames den trap.... Zie,' sprak Thomasz overluid, 'dat is de kris, waarmede de moord geschied is. Het bloed zit nog aan het gevlamde lem. Daar, die zwarte vlek.'

Mevrouw Van Gulpendam greep het wapen.

‘Zeg mij de namen,’ zei zij zacht.

‘Ik weet maar een. Van Norekool....’

‘Van Nerekool!.... Altijd die Van Nerekool!’ siste de schoone vrouw tusschen de tanden.

En zich naar de pandoppo wendende:

‘Henriëtte! Henriëtte!’ riep zij tot een der genaderd zijnde dames. ‘Kijk, hier is de kris, waarmede de moord gepleegd werd.’

De geroepene trad met hare vriendin de estrade op. Het was alsof de politie-oppasser een pas vooruit wilde doen. Een trotsch gebaar van de schoone Laurentia weerhield hem.

‘Is dat de kris?’ vroeg Henriëtte.

‘Ja!... Zie, zoo.... dwars door den strot,’ zei mevrouw Van Gulpendam, met het wapen een gevaarlijken zwaai makende, die de dames deed achteruit stuiven.

‘De schoone Laurentia is inderdaad schoon!’ prevelden een paar jongelieden tegen elkander. ‘Kijk die houding eens, die buste, dat trotsche gelaat, die hand welke den dolk omklemt. Net Lady Macbeth! En kijk die onberispelijke voetwreef eens!....’

‘Ja, zij poseert!’ antwoordde een ander. ‘Zij weet, zij gevoelt, dat wij haar bewonderen.’

‘Wees niet bang,’ ging mevrouw Van Gulpendam voort. ‘Kijk, hier zit het bloed van het slachtoffer, niet waar mijnheer Thomasz?’

‘Ajakkes!’ riepen de beide dames. ‘En durft gij dat aanraken, lieve mevrouw?’

‘Waarom niet?’ antwoordde Laurentia hooghartig, terwijl zij den kris kletterend op tafel smeet. ‘Dat ding bijt niet.’

‘Dat is zoo, lieve mevrouw,’ zei Henriëtte. ‘Maar, de gedachte alleen, dat daarmee een mensch vermoord is....’

‘Slechts een Chinees!’ antwoordde mevrouw Van Gulpendam neusoptrekkend.

‘Is een Chinees dan geen mensch, lieve mevrouw?’

‘Maar zoo wat,’ was de meening van de trotsche Laurentia.

‘Goed dat Lim Vang Bing of Lim Ho u niet hooren, mevrouw!’ merkte de heer Thomasz op.

‘O, met die is het wat anders!’ hervatte de hooghartige vrouw.

‘Dat zijn de opiumpachters!’

‘Dat zijn de millionnairs!’

Die beide uitingen waren door de twee andere dames met de aan haar geslacht eigen beminnelijkheid gezegd, welke Laurentia onaangenaam kittelde. Zij liet er evenwel niets van ontwaren.

‘Ja, het is waar ook,’ sprak Henriëtte, de beminnelijkheid vervolgende. ‘Waar zijn die twee Chineezen? Kijk, daar is de Kapitein-Chinees, daar is ook Kam Tjeng Bie, de rijke handelaar; maar de opiumpachters zie ik niet.’

‘Die zullen zich wel wachten heden de landraadzitting bij te wonen!’ antwoordde de andere dame.

‘Ja; want die hebben genoeg te doen met de toebereidselen der bruiloft, die eerstdaags zal plaats hebben.’ liet mevrouw Van Gulpendam als 't ware achteloos volgen.

‘Is de moordenaar niet de vader van baboe Dalima?’ vroeg Henriëtte, ‘welke Lim Ho beschuldigd heeft van....’

‘Allemaal praatjes, liefste Henriëtte!’ viel Laurentia in, ‘en daarvan mag men in het babbelachtige Santjoemeh geen tiende voor waar aannemen. Maar.... mijnheer Thomasz, wat is dat voor “gollokh” (kapmes), welke daar op tafel ligt? Heeft de moordenaar dat ook gebruikt? Er zit bloed aan.’

‘O, dat is eenvoudig kippenbloed,’ antwoordde de substituut-griffier.

‘Kippenbloed?’ vroeg Henriëtte lachende.

‘Ja, lieve mevrouw, dat is de ‘gollokh soempah.’

‘De golokh soempah?’

‘Het eeds-kapmes in onze taal, mevrouw. Het is daarmede dat de Chineezen den eed afleggen.’

‘Hebt gij dat wel eens gezien, mijnheer Thomasz?’

‘Dikwijls, mevrouw.’

‘Toe vertel eens. Hoe gebeurt dat?’

‘Och, heel eenvoudig, dames. De te beëedigen getuige wordt door den Chineeschen tolk en vergezeld van een der leden van den landraad buiten gebracht bij een houtblok. Daar wordt hem den gollokh ter hand gesteld, waarmede hij een zwart kuiken op dat houtblok den kop afhouwt. Niets meer en niets minder. Het is eene handeling zonder beteekonis, die wanneer men haar voor den eersten keer ziet gebeuren, een zeer bespottelijk figuur maakt.’

‘Waarom een zwart kuiken, mijnheer Thomas?’ vroeg Henriëtte.

‘Ik weet het niet, mevrouw,’ antwoordde de substituut-griffier. ‘Maar, gij weet, dat het wit de rouwkleur der Chineezen is.’

‘Dat's waar ook. Maar... eene zwarte kip?... Dus zou er toch eene beteekenis ten grondslag van de handeling liggen?’ hernam Henriëtte nadenkend.

‘Het is mogelijk; maar ik heb ze nimmer kunnen ontdekken, hoeveel navraag ik ook bij de tolken en bij de Chineesche hoofden ingesteld heb,’ antwoordde de heer Thomasz. ‘Er bestaat evenwel eene andere Chineesche eedsaflegging, dames, die in zeer wichtige gevallen gebezigd wordt. Die is niet van beteekenis ontbloot.’

‘Bestaan er wichtiger gevallen, dan voor den rechter getuigenis der waarheid af te leggen?’ vroeg Henriëtte schamper.

‘Zeker, mevrouw!’

‘Wichtiger dan het geven van getuigenis, waarvan de veroordeeling en het leven van een mensch kan afhangen?’

‘Zeker, mevrouw!’

‘Die ben ik wel benieuwd te hooren!’

‘Bij voorbeeld: de groote eed, die door het gouvernement gevergd wordt bij de aanstelling der Chineesche officieren.’[(62)]

‘Zoo, is dat wichtiger?’ vroeg Henriëtte met een schaterlach.

‘Die groote eed wordt ook, evenwel zelden, bij zeer belangrijke civiele gedingen gevergd.’[(63)]

‘Waarbij het dubbeltjes geldt, niet waar? Dat begrijp ik. Maar toe, vertel ons iets van dien eed.’

‘Gaarne, mevrouw. Ik weet er evenwel niet veel van. De ritus, daarbij gebezigd, is ontleend aan den eed, die men in China aan de vorsten en hoofdbeambten bij hunne aanstelling oplegt, en bestaat daarin, dat de persoon, die den eed aflegt, het door hem betuigde op een rood papier schrijft, en het alles met de zwaarste vervloekingen, die bij onwaarheid of bij niet-nakomen hem zullen treffen, beëedigt. De eedaflegger brengt dit papier in gezelschap van een paar officieren zijner natie, en van een paar tolken naar den Pen-ta-King[(64)] (tempel), waar hij door een drietal Chineesche priesters den ‘King-long’ (tempelheer) en den ‘Low-tsoe’ (meester van den wierookpot), bijgestaan door een ‘Thao kew’, (hoofdman) bij den ingang ontvangen wordt. Die priesters zijn gekleed in een soort van miskleed van roode zijde, niet ongelijk aan de koorkappen der Roomsche

priesters bij sommige gelegenheden. Evenwel is daarop eene graphische voorstelling van het Cosmogenische Eerste beginsel[65] in gouddraad geborduurd. Zoodra in den tempel aangekomen, legt de eedaflegger het beschreven roode papier op de 'Hijeng-Keng'[66] (offertafel) tusschen een aantal brandende kaarsen, eenige flesschen wijn en wat gebak, die tot offerhande bestemd zijn, voor den 'Tao-peh-kong'[67] (afgodsbeeld) neder. De priesters schreeuwen dan gedurende een poos eenige gebeden, waarbij zij bij sommige passages geducht de schel bengelen. Daarna leest de eedaflegger het geschrevene op het papier met luide stem voor, terwijl alsdan vlijtig wierook gebrand wordt. Eindelijk brengt hij het papier bij de vlam van een der kaarsen, en laat het op de offertafel tot asch verbranden. Daarmede is de plechtigheid uit. De priesters schreeuwen nog wel hunne onaangenaam klinkende neusklanken; maar de gecommitteerden en de beëedigde maken dat zij buiten den tempel komen. Ziedaar dames, het weinige, wat ik heb kunnen waarnemen. Ik hoop, dat ik een verstaanbaar begrip van die plechtigheid medegedeeld heb.'

'Wij danken u zeer, mijnheer Thomasz,' antwoordde Laurentia, terwijl zij hem minzaam een handje toestak, maar intusschen den trotschen blik over de verzamelde menigte in de pandoppo liet waren.

'Naar wien zou zij kijken?' prevelde een der jongelieden beneden in de ruimte.

'Naar mij niet, helaas!' antwoordde zijn toespreker. 'Misschien naar....'

'Toean, toean darie rad!' (de heeren van den raad) kondigde een politie-oppasser aan met eene stem, alsof een Fransche *huissier* het 'la Cour, messieurs!' uitgegalmd had.

De naam van hem, naar wien de schoone Laurentia kon uitgezien hebben, bleef onuitgesproken.

En, inderdaad, daar uit een der vertrekken van de bijgebouwen, waarop men van uit de pandoppo tusschen de ‘kree's’[68] door uitzicht had, verschenen een paar Europeesche heeren, een paar Javaansche hoofden en een paar Chineesche officieren, die zich in plechtstatigen optocht naar de pandoppo begaven, en op de estrade plaats namen.

In de eerste plaats verscheen Mr. Greveland, de opvolger van Mr. Zuidhoorn en voorzitter van den landraad, daarop volgden Radhen Mas Toemenggoeng Pringgoe Kesoemo, de regent van Santjoemeh, Radhen Pandjie Merto Winoto, de patih, en babah Tang Ing Gwam, de Majoor der Chineezen, welke drie de leden van den landraad uitmaakten. Daarop kwam Mas Wirio Kesoemo, de hoofddjaksa, waarachter de griffier trad; terwijl de stoet besloten werd door Hadjie Moehammad Kassan, de panghoeloe of priester.

De voorzitter was gekleed in de rechterlijke toga met bef en barret, de griffier in zwarten rok en witte pantalon. De Javaansche leden van den raad natuurlijk in hun nationaal kostuum: kort buisje met staanden en met goud geborduurden kraag, daaronder een met idem geborduurd vest, en eindelijk de fraai gestikte sarong in fijne plooitjes voor den buik geordend, en het hoofd, behalve met den hoofddoek, ook met het ‘kopja’ gedekt, dat vormlooze tooisel, hetwelk op een eindje kachelpijp gelijkt, dat met smalle galonnetjes versierd zoude zijn. de Majoor-Chinees was in het Mandarijnen pak gestoken, dat in vorm zooveel van een Roomsch miskleed heeft, hetwelk evenwel zoowel aan den voor- als aan den achterkant met een monsterachtigen draak in goud geborduurd op het lichtblauw laken zou prijken. Zijn hoofd was getooid met eene soort pet, ook van lichtblauw laken, die veel van eene barret had, maar stijver was, en die op den eenigszins

verheven bol een pluisje of kwastje vertoonde, waarin een veelvlakkige schitterende blauwe steen ontwaard werd.

De panghoeloe was in de Arabische Chlamyde gehuld, eene soort lange jurk van donkere stof, die hem tot aan de hielen reikte. Hij had een vervaarlijken grooten tulband op het hoofd, die aanduiden moest, dat de man het graf des Profeets bezocht had, en dus ‘Hadjie’ (bedevaartganger) was. In zijne handen hield hij een boek, dat er niet zeer zindelijk uitzag. Dat was de Koran.

Op de trappen van de estrade, ter weerszijden van de tafel, namen ettelijke Javaansche jongelingen plaats, die natuurlijk ook in het nationaal costuum gedost waren, evenwel geen kopja droegen. Dat waren de ‘mantrie's,’ gewoonlijk jongelieden van aanzienlijke geboorte, die toeluisteren en zich oefenen kwamen om later in staatsdienst te kunnen treden. Zij zaten daar op die treden met voor zich gekruiste beenen, en hadden hun schrijfbordje op de knieën rustende, gereed om de snuggere opmerkingen te ontvangen, welke aan de vergetelheid moesten ontrukt worden.

Mr. Greveland zat natuurlijk voor het midden der langwerpige tafel. Rechts van hem zat de regent, en links de griffier. Naast den regent zat de djaksa, die den panghoeloe aan zijne rechterzijde had. Naast den griffier zat de patih en naast dezen de Majoor-Chinees. Deze plaatsing was stipt volgens de etiquette, waarop de meeste Oostersche volkeren zoo gesteld zijn, bepaald.

Een oogenblik, nadat die rechterlijke stoet had plaats genomen, verscheen August Van Beneden, ook gekleed in de toga, en nam op aanwijzing van den voorzitter plaats aan het uiteinde van de tafel naast den Majoor-Chinees. Het was een eigenaardige aanblik, welke die pandoppo van de regentswoning thans opleverde.[69]

Zooals gewoonlijk, was het eene ruime loods, welker hoog dak op een achttal pilaren rustte, en dus aan de zijden geheel open was. Tot tempering van het schelle licht, en ook om de onbescheiden blikken van buiten te weren, waren de vakken tusschen de pilaren door groene kree's beschermd, terwijl bovendien achter de leden van den landraad nog een zeildoek gespannen was.

Vlak achter die leden zaten eenige Javanen nedergehurkt, die belast waren met de dichtgeslagen pajoengs der Javaansche hoofden in de hand te houden, evenwel zoo, dat die emblemata van gezag achter hunne meesters goed zichtbaar waren.

Zooals die raad daar zitting nam, en als type kon gelden voor de rechterlijke organisatie ten opzichte der inlanders op Java[(70)], vertoonde hij een wonderlijk mengelmoes van de drie grondbeginselen, welke het Nederlandsche bestuur min of meer, maar steeds uiterst behendig, tracht te behartigen. Vooreerst het Europeesche recht, vertegenwoordigd door den voorzitter; dan de Inlandsche gewoonten en gebruiken, die vergen dat de beide raadsleden uit Javaansche grooten, als het kan uit edellieden bestaan, en eindelijk het Musulmansche recht, waaromtrent de priester de leden op de hoogte moet brengen.

Tusschen de estrade en de eerste rij stoelen was eene betrekkelijk groote ruimte gelaten, zonder dat evenwel een zweem van afsluiting te bespeuren was. Ter weerszijden van die estrade stonden een paar politie-oppassers met hunne gele uitmonstering en met hunne sabels op zijde, die aan gele bandelieren bengelden. Die Javanen schenen vrij wel met hunne figuur verlegen. Zij waren niet gewoon bij dergelijke gelegenheden zooveel publiek te zien.

Dat de schoone Laurentia in het midden der eerste rij stoelen had plaats genomen, verwonderde niemand.

Die plaats kwam haar als njonja-resident toe. Naast haar zaten een paar harer vriendinnen. Naast en onmiddellijk achter die hadden zich de voornaamste van Santjoemeh, of die zich daarvoor hielden, gerangschikt. Daarachter vulde eene bonte menigte de pandoppo, die evenwel sedert dat de landraad binnengekomen was, fluisterend met elkander sprak.

Eduard Van Rheijn, Karel Van Nerekool en Leendert Grashuis ontbraken natuurlijk niet, en hadden op de derde of vierde rij stoelen plaats genomen, vanwaar zij een goed overzicht hadden.

'Kijk Thomasz zich eens aangenaam bij de schoone Laurentia maken,' merkte Van Rheijn op.

'Ja, hij zet zijn beste beentje voor,' antwoordde Grashuis.

'Het is met hem tegenwoordig koek en ei in het residentiehuis,' prevelde een jongmensch, die achter onze vrienden gezeten was.

'Er loopen al zeer zonderlinge praatjes,' fluisterde een ander.

'Ja, in Santjoemeh zijn de praatjes niet zeldzaam.' zei Van Rheijn glimlachend. 'Santjoemeh zonder chronique scandaleuse is ondenkbaar.'

'Drommels, als het er naar gemaakt wordt!'

'En als de waarschijnlijkheid een handje medehelpt!'

'Zoo, gaat gij dan op waarschijnlijkheden af, wanneer het de eer van eene vrouw geldt?' vroeg Eduard stekelig.

'Men verhaalt, dat de tusschenkomst van M' Bok Kårijåh ingeroepen is.'

'En als dat afzichtelijke wijf ergens in gemoeid is, ja, dan....'

'Men?' vroeg Van Rheijn. 'Wie is die "men"?' hernam Van Rheijn ongeduldig.

'Wel iedereen.'

‘Daar hoor *ik* toch niet bij!’

‘En *ik* ook niet!’ betuigde Grashuis.

‘Shut!.... Laurentia schijnt iets te hooren,’ fluisterde Van Rheijn. ‘Zie haar de ooren eens spitsen!’

‘Wat ziet Van Beneden er deftig uit in zijn toga!’ zei Leendert Grashuis hardop.

‘Die japon flatteert hem niets,’ zei Van Rheijn. ‘Hij zit er in als een parapluie in zijn foudraal!’

In dit oogenblik keerde zich Mevrouw Van Gulpendam om, en monsterde met een blik de groep jongelieden daar achter haar. Allen bogen diep bij wijze van groet. Minzaam beantwoordde zij dien. Van Rheijn evenwel werd met een innemenden glimlach begunstigd. ‘Goldt die zijne vergelijking van Van Beneden met een parapluie?’

‘Olijkert!’ prevelde een der achter hem zittenden, en gaf hem een lichten stomp in de zijde. ‘Geeft ge daarom zoo af op die men?’

‘Schei toch uit met dien nonsens! Je moest je schamen!’

‘Hebt gij al eene invitatie gekregen?’ vroeg Grashuis, om het gesprek eene andere richting te geven.

‘Welke invitatie?’

‘Om de receptie bij gelegenheid van het huwelijk van Lim Ho bij te wonen.’

‘Ja, die heb ik gekregen.’

‘Ik ook.’

‘En, ik ook.’

‘Een rare gewoonte,’ zei Van Nerekool, ‘die receptie ten huize van den bruidegom te houden.’

‘Dat is zoo geheel afwijkend van hetgeen bij westersche volkeren plaats heeft.’

‘Zooals alles, wat bij de Chineezen voorvalt,’ zei Eduard van Rheijn lachende. ‘Het is bij hen alles averechts. Zij hebben wit voor rouwkleur, blauw voor halven

rouw; hunne dames dragen pantalons en de mannen waaiers; zij laten messen, lepels en vorken aan ons barbaren over, en goochelen hun maal met een paar stokjes heel behendig naar binnen; zij hebben een afschuw van eene pen, maar schilderen hunne gedachten met een penseel in loodrechte zuilen op het papier; zij meenen dat de nakomelingen de voorouders tot adellijken stempelen, zoodat men bij hen na den dood graaf of baron kan worden; zij betalen hunne dokters, wanneer zij gezond, maar weigeren betaling, wanneer zij ziek zijn. Laat die menschen dan ook bruiloft houden bij den bruidegom in stede van bij de bruid.'

Een algemeen gelach begroette dien koddigen uitval van den adspirant-controleur, die niet zacht gesproken had. Zelfs mevrouw Van Gulpendam stemde met het gelach in, en knikte hem vriendelijk toe.

'Ziet ge wel, gelukkige sterveling, in welk goed boekje ge staat?'

'Shut... heeren. Daar komt de moordenaar!'

'Zoo zonder boeien?'

'Ja wel, de wet vergt, dat de beschuldigde vrij en frank voor zijne rechters verschijne!'

'Maar verbiedt niet dat de suppoosten in zijne nabijheid blijven.'

'Shut!....'

Mr. Greveland had een slag op de tafel met den houten hamer gedaan.

'Deurwaarder, zorg dat er stilte heersche!' sprak hij met waardigheid.

'Deze een sienjo, liep door de pandoppo op en neer, en beijverde zich stilte te verkrijgen.

'Shut!... Shut!... dames en heeren!... Shut!' schreeuwde hij, en maakte daarbij alleen meer leven dan het geheele gezelschap bij elkander.

De voorzitter klopte herhaaldelijk met zijn hamer.

‘Stilte!’ werd er geroepen.

‘Stilte!... Shut!’ herhaalde de deurwaarder; terwijl hij bedarend en smeekend de armen uitstak, alsof hij òf zwemmen òf een storm bezweren wilde.

Eindelijk gelukte het al die tongen, al die monden in bedwang te krijgen. Een der minst volgzamen was de schoone Laurentia. Voor wie zou zij zich ook als residentsvrouw te ontzien hebben. Die hoeren van de rechterlijke macht zijn ook zoo aanmatigend!.... Maar eindelijk hield ook haar gekakel op.

‘De zitting is geopend!’ sprak de voorzitter plechtig; terwijl hij andermaal een slag met den hamer deed hooren.

‘Suppoost, laat den beschuldigde nader komen.’ Setrosmito werd door een der politie-oppassers tot bij de trappen der estrade voor de tafel gebracht, waar men hem deed nederhurken. De man zag er ellendig uit. Wie hem vroeger gezien had, zou hem waarlijk niet herkend hebben. Die lange maanden, welke hij in de gevangenis doorgebracht had, hadden hunne werking waarlijk niet gemist. Hij was verschrikkelijk vermagerd; het bruin zijner gelaatskleur was in een fletsgrauw overgegaan; zijne lange haren, die bij vlokken onder zijn hoofddoek uitkwamen, waren grijs, schier wit geworden. Hij zag hij zijn voorwaarts treden schuchter rond, sloeg een smeekenden blik op August Van Beneden, die hem bemoedigend toewenkte, en hurkte toen gelaten neder. Bij zijn verschijnen voor de estrade was een hartverscheurende gil van: ‘Allah! tobat!’ (Ach God!) opgegaan, die een streng: ‘diam!’ (stilte!) aan den deurwaarder ontlokte. Daar achter stonden ettelijke Javaansche vrouwen, die de echtgenoote van Setrosmito, welke de zitting had willen bijwonen, vergezelden. De laatst-

bedoelde had dien gil, welke ieder hoofd had doen omwenden, geslaakt, toen zij den ongelukkigen, in wien zij haren echtvriend ternauwernood herkende, had zien voortreden. Van Nerekool snelde naar de arme vrouw toe, liet haar door een der bedienden van den regent een soort tabouret geven, en bracht haar tot bedaren.

'Nu bedaard zijn, M'Bok Dalima,'[71] sprak hij. 'Anders kunt gij hier niet blijven.'

Snikkend verborg het arme schepsel het gelaat in hare beide handen. Allerwege werd gemompeld:

'De vrouw van den moordenaar!.... Arme vrouw!'

'Stilte!' brulde de deurwaarder.

Eindnoten:

(59) Waarschijnlijk ter wille van de kiesche dingen, die gehoord zouden worden. (bladz. 174) Dit is ten opzichte der Indische dames eene licentia poëtica, die mijne pen in den tekst ontsnapt is, en die ik mij haast te redresseeren. Zelden of nooit worden rechtsgedingen in Indië door vertegenwoordigsters van het schoone geslacht bijgewoond. Zij laten dat volgaarne over aan hare zooveel volmaaktere zusteren in de brandpunten der beschaving b. v. te Brussel bij het proces der gebroeders Peltzer, of te 's-Gravenhage bij het proces van Jeanne Lorette. Vooral de laatsten zien met diepe kleinachting op hare Indo-Europeesche geslachtsgenooten neêr. Zij hebben er wel redenen toe!

(60) Sedert de residenten en assistent-residenten als voorzitters van de landraden door rechterlijke ambtenaren vervangen zijn. (bladz. 176) Zie daaromtrent de aanteekening N°. 36 op bladz. 382 van het eerste deel. Dat er menschen zijn, die de vroegere toestanden betreuren, dat laat zich begrijpen.

(61) Vooral nu een Europeaan voor zoo'n Javaanschen moordenaar zal gaan pleiten (bladz. 176). Gewoonlijk worden voor den landraad geen pleidooien gehouden. Ziehier wat Mr. Winkel in zijn *Essai sur les principes régissant l'administration de la justice aux Indes Orientales Neêrlandaises* op bladz. 309 dienaangaande zegt: La procédure devant le C.d.P. (conseil du pays) est assez semblable à celle en tout pays civilisé, sauf que le M.P. (ministère public) assiste aux délibérations en chambre du conseil, *l'absence normale d'un défenseur* et la manière de prêter serment.

(62) Bij de aanstelling der Chineesche officieren (bladz. 180). Hier mag niet aan militaire instellingen gedacht worden. De Chineezen in N.I. hebben een soort van zelfbestuur - o, heel weinig, zeer weinig! - en worden hunne hoofden door het Nederl. Ind. gouvernement aangesteld. Daarbij verkrijgen zij evenwel militaire titels - niets meer - als van majoor, kapitein en luitenant, welke titels ook nog titulair verleend kunnen worden. Zoo bezat de Chineesche gemeente te Batavia in 1881 een majoor, vier kapiteins en zes luitenants-effectief en een majoor, drie kapiteins en tien luitenants-titulair.

(63) Die groote eed wordt ook bij zeer belangrijke civiele gedingen gevergd (bladz. 180). Zie daaromtrent bladz. 311 van Winkels *Essai*, hierboven in de aanteekening N°. 61 aangehaald.

(64) Pen-ta-king (bladz. 180) letterlijk vertaald: tempel van de witte steenrots.

(65) Eene graphische voorstelling van het Cosmogenisch Eerste beginsel (bladz. 181). Die voorstelling is te vinden op bladz. 46 van de *Jaarlijksche Feesten en gebruiken van de Emoy Chineezen* door Dr. J.J.M. DE GROOT.

(66) Hijèng-Keng (bladz. 181) letterlijk: het aanbieden der offerande.

(67) Tao-peh-kong (bladz. 181) letterlijk: groote heeroom, is het beeld, dat in de meeste Chineesche tempels en huizen op Java aangetroffen wordt. Vertegenwoordigt de goden en het beginsel van het graan, door de eerste kolonisten uit hunne haardsteden medegebracht.

(68) Kree's (bladz. 182) Een soort van matwerk van gespleten bamboe of rottan, ter afwering van het schelle daglicht.

(69) Het was een eigenaardige aanblik, welke die pandoppo van de regentswoning thans opleverde (bladz. 183). De heeren WOONBURY en PAGE photografen te Batavia hebben indertijd eene fraaie photographie in den handel gebracht, zoo'n landraadzitting voorstellende. Waren de uitgevers er niet tegen, dan zou ik mijn werk met eene copie daarvan hebben willen verrijken.

(70) Als type kan gelden voor de rechterlijke organisatie ten opzichte der Inlanders op Java (bladz. 184) Java, zonder Madoera, Bawean en Karimon Djawa, bezit 83 dergelijke landraden, waarvan 53 door rechterlijke ambtenaren voorgezeten worden.

(71) M'Bok Dalima' (bladz. 189.) Het is de gewoonte op Java, dat de ouders bij de geboorte van hun oudste kind diens naam aannemen met voorvoeging van Pak of van M'Bok (vader of moeder). Zoo beteekent Pak Ardjan eigenlijk: vader van Ardjan. M'Bok Dalima: moeder van Dalima. Er is iets liefs, nietwaar, in die gewoonte?

XXXIV.
Eene landraadzitting. Van Beneden's pleidooi.

Toen de opschudding, door dien gil veroorzaakt, bedaard was, begon Mr. Greveland, zich tot den beschuldigde wendende, het verhoor:

‘Hoe heet gij?’ vroeg hij.

De djaksa vertolkte die vraag in het Javaansch.[72]

‘Setrosmito, Kandjeng toean,’ antwoordde beklaagde, met voorover gebogen hoofd en den blik op den vloer gevestigd.

‘Waar zijt gij geboren?’

‘Te Kaligaweh, Kandjeng toean.’

‘Hoe oud zijt gij?’

‘Dat weet ik niet, Kandjeng toean.’

‘Schrijf maar op: omstreeks veertig jaren,’ zei de djaksa tot den griffier.

Die had niet noodig dat op te schrijven. Het stond er reeds uit het voorloopig verhoor.

‘Waar woont gij thans?’

‘In de cipieran, Kandjeng toean,’ antwoordde de beklaagde onnoozel.

‘Maar, voordat gij in de gevangenis kwaamt?’

‘In de dessa Kaligaweh. Kandjeng toean.’

‘Setrosmito, weet gij waarom gij thans voor den raad verschijnt.’

‘Engèh, Kandjeng toean.’

‘Zeg het ons dan.’

‘Ik ben beschuldigd van opiumsmokkelarij en van moord op een Chinees,’ antwoordde de Javaan uiterst kalm en steeds met neergeslagen blik.

Eene rilling ging door de pandoppo. Algemeen gefluister werd vernomen.

‘Stilte!’ riep de voorzitter.

‘Stilte!’ brulde de deurwaarder.

‘Bekent gij dat gedaan te hebben?’ vroeg Mr. Greveland.

De djaksa herhaalde de vraag. De beschuldigde antwoordde niet dadelijk. Het was alsof hij zich bedacht. Steelsgewijze wierp hij een blik op August Van Beneden, die hem bemoedigend toesprak:

‘Antwoord vrijuit, Setrosmito.’

‘Neen, Kandjeng toean, ik heb geen opium gesmokkeld. Ik maak nimmer gebruik van de bedoedan. Ja, ik heb den Chinees gedood, omdat hij zich onwelvoegelijke handelingen jegens mijn kind veroorloofde.’

De Javaan sprak uiterst zacht tegenover die heeren en tegenover zijne hoofden. Hij bezigde daarenboven de Javaansche taal, die bijna door niemand in de pandoppo verstaan werd, zoodat zijn antwoord geen indruk maakte.

‘Setrosmito,’ ging de voorzitter voort, ‘luister nu goed. Men zal u voorlezen, waarvan gij beschuldigd wordt, als ook wat gij zelf en de getuigen verklaard hebben.’

‘Engèh, Kandjeng toean.’

Daarop begon de griffier met die eentonige stem, die soort ambtenaren zoo eigen, de voorlezing van de verschillende verhooren bij de voorloopige instructie opgemaakt. Dat ging zoo vlug, zoo rad, en met zoo gedempte

stem, dat niemand in de pandoppo, zelfs de voorzitter, die toch zoo nabij den griffier zat, iets er van begreep. De beklaagde nog het minst van allen, daar de voorlezing in het Maleisch geschiedde, eene taal, die door een eenvoudigen Javaanschen dessaman niet begrepen wordt. Van tijd tot tijd hield de voorlezer stil, om den djaksa tijd te gunnen het voornaamste voor den beklaagde te vertalen. Dit ging ook zoo rad en vlug, dat betwijfeld moest worden, of deze ook van die vertaling iets begreep. Hij zat daar steeds met gebogen hoofd nedergehurkt, hield den blik onafgebroken op eene plek van den grond gevestigd, frommelde met beide handen als in de grootste verlegenheid aan de slippen van zijn baatje, en antwoordde slechts, wanneer de djaksa hem vroeg of hij begreep:

'Engèh, Kandjeng toean.'

Die voorlezing was vervelend. Zelfs de leden van den raad fluisterden onder elkander, en herhaaldelijk moest Mr. Greveland door een ernstigen blik aan dat gefluister een einde maken. Onder de toehoorders evenwel bepaalde men zich niet tot gefluister, en hoewel men nu wel niet hardop praatte, zoo ontstond er toch een gebrom en gegons, hier en daar vermengd met damesgegichel, die aan de waardigheid der justitie wel afbreuk deden. Te vergeefs riep de deurwaarder al de macht zijner longen te hulp om stilte te gebieden. Een oogenblik hielp het; maar ook slechts een oogenblik. Onmiddellijk daarop had het gegons weer plaats, alsof een geheele bijenzwerm de pandoppo vulde.

'Wat leest die griffier onverdragelijk,' grinnikte mevrouw Van Gulpendam.

'Hij draagt zijn neus steeds dat baantje op,' antwoordde de heer Thomasz.

'Als uw chef dat eens hoorde?' vroeg een der dames.

‘Shut!...’ zei de substituut-griffier. ‘Hij weet niet, dat hij door zijn voorgevel praat. Hij mocht zich eens willen beteren.’

‘Stil, mijnheer Thomasz,’ zei Laurentia schaterend. ‘Gij moet mij niet zoo aan het lachen brengen.’

‘Ik, mevrouw?’

‘Ja, gij! De resident heeft wel gelijk, als hij beweert, dat gij een droge komiek zijt.’

‘Is dat de meening van den resident, mevrouw?’

‘Staat het praedicaat u niet aan?’

‘Het is niet vleiend voor een rechterlijk ambtenaar,’ antwoordde de substituut-griffier met een gezicht zoo uiig ernstig, dat de schoonen het uitgierden. ‘Denk eens dames! Een komiek griffier!’

‘Schei uit, mijnheer Thomasz,’ gilde schier Laurentia. ‘Zie de heer Greveland eens een ernstigen blik op u werpen!’

‘Wat duurt dat geprevel lang!’ klonk eene stem in het achterste gedeelte der pandoppo. ‘Als men nog eene sigaar kon aansteken tot tijdverdrijf!’

‘Of een bittertje krijgen!’ riep een ander.

‘Ik vroeg straks een glas bier aan den oppasser; ik stik van den dorst!’

‘En?...’

‘Jawel, morgen brengen! “Traboleh, toean” (dat mag niet, mijnheer) kreeg ik ten antwoord van dien kanarievogel, die een gezicht zette als drie dagen westmousson.’

‘Willen we naar de soos gaan? Die is vlak bij.’

‘Als ik wist, dat die vervelende pruttelaar nog lang werk had....’

‘Stilte!’ riep de deurwaarder. ‘Eerbied toch voor de justitie!’

Eerbied voor de justitie!... Men was gekomen om zich to vermaken en... men verveelde zich doodelijk.

Eindelijk had de griffier zijn rol ten einde, en was de laatste vraag van den djaksa: ‘hebt ge verstaan, Setrosmito?’ geschied, en had deze zijn eentonig klinkend: ‘engèh, Kandjeng toean’ gepreveld. Er had nog eenig geschuifel en gemompel plaats, dat zoo krachtig mogelijk door de stentorstem van den deurwaarder overvleugeld werd.

Toen de stilte weer ingetreden was, nam de djaksa het woord, om als officier van het Openbaar Ministerie zijne akte van beschuldiging voor te dragen. Deze, een merkwaardig stuk, kon evenwel slechts hen boeien, die van de aanhangige zaak niets afwisten.

Het was eene omvangrijke uiteenzetting der feiten, zooals zij door den bandoelan Singomengolo opgegeven waren. De officier van het Openbaar Ministerie nam de beschuldiging van opiumsmokkelarij als overtuigend bewezen aan. Hij wees op het sluwe van de bergplaats, waar de sluikwaar onder het pandanmatje der baleh baleh gevonden was. De opium en het doosje, waarin zij vervat was, lagen daar als stukken van overtuiging ter tafel! Hij ging in korte trekken na, tot welke listen de smokkelaars hunne toevlucht nemen, hoe zij daarbij eene stoute vindingrijkheid ten toon spreiden, maar daarbij van de grootste demoralisatie bewijzen geven. Ernstig ontwikkelde Mas Wirio Kesoema, hoe de opiumhartstocht hand over hand op Java toenam, hoe die hartstocht vooral voeding vond door den smokkelhandel. Hij werd schier welsprekend, toen hij op de noodzakelijkheid drukte, om dien morshandel met alle ten dienste staande middelen te breidelen.

‘Gaat eens in uwe gedachten na,’ riep hij met schier indrukwekkende stem uit, ‘hoeveel millioenen door die

bedriegelijke handelingen aan 's rijks schatkist ontsnappen, waardoor èn de welvaart van het groote rijk der blanken ginds aan de overzijde van de onmetelijke wereldzee gelegen, èn de welvaart van geheel Indië, maar vooral van ons gezegend Java ergerlijk benadeeld wordt. Die millioenen zijn niet bij eenheden, maar bij tientallen te tellen; en vraagt u nu eens af, welk nuttig gebruik van die schatten kon gemaakt worden, wanneer zij regelmatig en ongestoord in 's lands kas vloeiden!'

Bij die laatste zinsnede had de hoofddjaksa, die aanvankelijk meer het woord tot de leden van den landraad richtte, zich naar het publiek gewend, overtuigd dat zijne woorden daar wel instemming zouden vinden. Het waren toch voor het meerendeel Nederlanders, die daar verzameld waren, en op die miste dat geklikklak van tientallen millioenen, hetwelk een weerklank van geldstukken, die tegen elkander geschud zouden zijn, liet hooren, zijnen invloed niet. Een goedkeurend gemompel werd vernomen, vele knikken van goedkeuring werden ontwaard, en menige stem prevelde onhoorbaar zacht:

'Ja, als we van dien ellendigen opiumsmokkelhandel verlost waren!'

Sterk door die bewijzen van instemming, die zijn vluggen blik niet ontgaan waren, uitte Mas Wirio Kesoemo dan ook de hoop, dat de rechters geene gelegenheid zouden laten voorbijgaan om die slang, die zich ten koste van den volkswelvaart voedde, te verpletteren, en rekende er op, dat zij den beschuldigde, die voor hen zat, en die zich nog aan eene andere veel grootere euveldaad schuldig had gemaakt, de zwaarst mogelijke straf zouden opleggen, door de reglementen en wetten aangegeven. Zij zouden daardoor daadwerkelijk aanspraak verwerven op de dankbaarheid van de geheele Nederlandsche natie!

Het scheelde weinig, of het meerendeel der aanwezigen in de pandoppo had met een daverend handgeklap een voorproef van die dankbaarheid gegeven. Een enkel bravogeroep werd vernomen, maar onmiddellijk gesust onder het indrukwekkende geschreeuw van: ‘stilte! stilte!’ van den deurwaarder.

De hoofddjaksa was bij zijne laatste woorden tot het tweede gedeelte van de beschuldiging, waaronder Setrosmito gebukt ging, gekomen, namelijk die van moord op den Chineeschen bandoelan, welke met de misdaad van smokkelarij eene ondeelbare zaak uitmaakte.

Schier ademloos hing het geheele publiek aan zijne lippen, toen hij, zijn requisitoir vervolgende, een verhaal gaf, hoe de beschuldigde zich tegen de huiszoeking verzet had; hoe hij bij het vinden van het noodlottige doosje vertoornd den bandoelan voor ‘gemeenen hond’ had gescholden; hoe hij naar de kris gegrepen en zich, toen Singomengolo verschrikt achteruitgestoven was, op den Chineeschen opiumjager gestort had, en dien weerloozen, de gesiksakte kris door de keel gehaald had; terwijl moordenaar en vermoorde door een gulp bloed als overstroomd werden.

Die beschrijving, in alle hare ruwheid voorgedragen, verwekte eene diepe sensatie onder de menigte. Een der dames viel onder het slaken van een gil in onmacht, en moest naar buiten gedragen worden. Dat gaf eenige opschudding, waarbij Setrosmito een angstigen blik achter zich wierp, om toch te zien, wat er gebeurd was.

‘Stilte!.. Stilte!’ schreeuwde de deurwaarder met onvermoeide longen.

Toen de menigte tot bedaren gebracht was, ging Mas Wirio Kesoemo voort met op de toenemende stoutmoedigheid der smokkelaars te wijzen, die voor geen moord terugdeinsden om hunne sluikwaar te redden. Hij drong

er op aan, dat de rechtbank een streng vonnis zoude stellen, ter bescherming der opiumpolitie, die anders hare zoo zwaarwichtige zaak niet zou kunnen volvoeren, en eindigde zijn requisitoir met den eisch van de straffe des doods door ophanging, of mocht de verdediging er in slagen verzachtende omstandigheden te bepleiten, tot twintigjarigen dwangarbeid in den ketting.

Toen de djaksa zweeg, heerschte er een diepe stilte in de pandoppo. Men zou een speld hebben kunnen hooren vallen. De eisch van een menschenleven maakt steeds een vreeselijken indruk op de menigte, hoe wuft die ook wezen moge. Een soort van betoovering snoerde aller monden, het was alsof eene algemeene beklemming aller harten tot stilstand dwong. Die stilte duurde een korte poos, en was allen ondragelijk, terwijl niemand zich aan den invloed daarvan wist te ontworstelen. Een zucht van verlichting ontsnapte dan ook aan aller borst, toen de voorzitter die stilte verbrak.

'Setrosmito,' vroeg Mr. Greveland, 'hebt gij gehoord, wat de "toean-flskal" (heer flskaal) gezegd heeft?'

De beschuldigde keek op die vraag den spreker aandachtig aan, maar antwoordde niet. Het geheele requisitoir was in het Maleisch voorgelezen, waarvan de eenvoudige dessabewoner geen woord verstaan had. Dat drukte zijn gelaat genoegzaam uit. De voorzitter herhaalde zijne vraag, die door den djaksa vertolkt werd. Setrosmito sloeg een blik op August Van Beneden, en antwoordde op een hoofdknik van dezen:

'Engèh, Kandjeng toean.'

'En hebt gij daar niets op aan te merken?'

Een nieuwe blik op den advocaat.

'Bottèn, Kandjeng toean,' klonk het onverschillig.

Een kreet van afgrijzen ging in de pandoppo op.

'Stilte!.. Stilte, heeren!' brulde de deurwaarder.

‘Het woord is aan de verdediging!’ sprak daarop Mr. Greveland, toen hij zich kon doen verstaan.

‘Eindelijk!’ prevelde Grashuis diep ademhalend.

‘Nu zullen wij wat moois hooren!’ zei mevrouw Van Gulpendam smalend, en zoo overluid, dat de advocaat haar hooren kon.

Deze verrees kalm van zijn stoel, veegde zich, alvorens het woord te nemen, het zweet af, dat op zijn voorhoofd parelde, en sprak met eene duidelijke stem, die door de geheele pandoppo weerklonk:

‘Het proces, dat voor U Edel Achtbaren thans bepleit zal worden, behoort gansch eigenaardig op Java te huis, ja, zou op geen andere plek der aarde mogelijk wezen. Niets eenvoudiger dan de eisch van het Openbaar Ministerie! Er is gesmokkeld, er moet gestraft worden! Er is gedood, er moot gehangen worden! Zeker het recht moet zijn loop hebben. Die misdaan heeft, moet gestraft worden. Wij leven in het Oosten, in het land der vergeldingswet: Oog om oog, tand om tand! Maar, zelfs tegenover die harde wet, der beschaving zoo onwaardig, staat het recht van onderzoek, het recht van verdediging, dat vooral onze mildere wetgeving den beklaagde verzekert, en waarvan ik namens den ongelukkige, die voor u zit zijn lot af te wachten, wensch gebruik te maken.

Hadden zich de daadzaken toegedragen, zooals die door het Openbaar Ministerie zijn uiteengezet, dan zou mij niets anders overblijven dan den rampzaligen in de clementie van de rechtbank aan te bevelen. Maar, neen, dan zou ik mij niet ingelaten hebben met eene verdediging, die door mijn gemoed zoude veroordeeld worden. Ik ben dus eene andere meening toegedaan, dan het Openbaar Ministerie, en ik ben gereed de gronden te ontwikkelen, die mij tot eene geheel andere con-

clusie zullen voeren, dan wij zoo even gehoord hebben. Leent mij derhalve eene onverdeelde aandacht.

Maar alvorens tot die ontwikkeling over te gaan,' ging de jeugdige advocaat met sympathieke stem voort, 'wensch ik hulde te brengen aan den ijver, aan de toewijding, aan het schrandere begrip van een man, van wien ik moeielijk zonder terughoudendheid spreken kan, omdat ik door de innigste vriendschapsbanden aan hem verbonden ben.

'De heer Willem Verstork, die controleur van de afdeeling Banjoe Pahit was, toen de feiten plaats hadden, welke ons bezighouden, nam de taak op zich, om naast de instructie, die van wege den officier van Justitie ingesteld werd, de onderzoekingen, die hij begonnen had, voort te zetten. Hij heeft het resultaat zijner bevindingen in handen der bevoegde autoriteiten gesteld. Waarom die niet bij de stukken der procedure aangetroffen werden? Vergeeft mij, dat ik daarover heenglijd. Ik zou zoo'n poel van ongerechtigheden aan te roeren hebben, in onmiddellijk verband staande met de opium-pacht, dat ik daarvoor te eerder terugdeins, daar ik een aanzienlijk gedeelte van uwen kostbaren tijd zou vorderen. Voor de zaak van den ongelukkige, die ik te bepleiten heb, zal het voldoende zijn te constateeren, dat de stukken, waar ik op doel, onwraakbaar bestaan, en dat ik volkomen authentieke afschriften daarvan, door den Gouverneur van Atjeh en door den Directeur van Justitie te Batavia behoorlijk gelegaliseerd, hier voor mij heb liggen.

'Gij allen,' en hierbij wendde de jeugdige advocaat zich met een sierlijke beweging zoowel naar de leden van den landraad als naar het publiek, 'kent Willem Verstork, en zou ik kunnen heenglijden over de edele eigenschappen, welke het karakter van dien landsdienaar-

sieren, ware ik der verdediging, die ik op mij genomen heb, niet verplicht Mr. Greveland, den voorzitter van den raad, die eerst onlangs te Santjoemeh aankwam, op de hoogte te brengen, dat de schrijver der stukken de onkreukbaarste ambtenaar is, die de achting en liefde van al zijne ondergeschikten, hetzij inlanders of niet, heeft weten te verwerven; dat hij de edelste zoon en bloedverwant is, die voor zijne moeder en zijne nog jongere zusters en broeders alles over heeft; en dat ik geen tegenspraak te vreezen heb, wanneer ik in dezen kring verklaar, dat hij is de rechtschapenste mensch, die zich in onze Nederlandsche kolonie beweegt.'

Een stormachtige toejuiching, gepaard met een oorverdoovend handgeklap, was het antwoord van dat beroep op de algemeene instemming. Terwijl zij aan den eenen kant mevrouw Van Gulpendam de lippen van kwalijk verbeten toorn op elkander deed klemmen, maakte zij den deurwaarder schier waanzinnig, die dan ook zijn 'stilte!' met alle macht hooren deed.

'Terwijl ik toch met ingenomenheid eene zoodanige hulde begroet, een onzer verdienstelijke ambtenaren gebracht, waarvan ik reeds veel vernam,' sprak Mr. Greveland, na met zijn hamer de noodige stilte verkregen te hebben, 'zie ik mij toch verplicht tegen zoodanige betuigingen hetzij van bijval, hetzij van afkeuring te waarschuwen, daar ik anders verplicht zoude zijn het lokaal te moeten doen ruimen!... Mr. Van Beneden mag ik u verzoeken met uwe verdediging voort te gaan.'

'Na het gepleegde feit,' ging August voort, die zich den tijd te nutte gemaakt had, om zich het voorhoofd af te wisschen en een teug ijswater te verorberen. 'Na het gepleegde feit vertrok Verstork herhaaldelijk naar Kaligaweh. Hij herinnerde zich Racine's vers:

Un seul jour ne fait point d'un mortel vertueux,
Un perfide assassin, un lâche meurtrier!

‘Hij meende Setrosmito te kennen; maar hij wilde zich grondig overtuigen. En allerwegen vernam hij, dat de man, die daar voor u zit, gebukt onder de zoo zware beschuldiging, welke wij gehoord hebben, een onbesproken echtgenoot is, een braaf vader, een arbeidzaam landbouwer, een van die onderworpen naturen, die, door hun veelvuldig voorkomen hier op Java, het mogelijk maken, dat geheel een volk, al wordt het ook het zachtmoedigste der aarde genoemd, den nek kromt onder het juk, dat het met fiscalische wreedheid op de schouders is gelegd. Ik heb hier een stuk voor mij liggen, waarbij de wedono van het district Banjoe Pahit getuigt, bij gelegenheid, dat er een loerah voor de dessa Kaligaweh moest gekozen worden, niemand waardiger geacht moest worden dan Setrosmito, vooral omdat hij geheel vrij was van opium-verbruik; maar dat hij toch die keuze moest ontraden, omdat de eenvoudige sawahbewerker niet lezen of schrijven kon.

Hoe komt het, dat zoo'n man, waarvan zulke onwraakbare getuigenissen te geven zijn, voor u zit als een opiumsmokkelaar, als een moordenaar?

Opiumsmokkelaar!... O! uw oog heeft reeds verrat den, wat in uwe ziele omgaat. Gij lieden weet genoegzaam, wat in de residentie Santjoemeh omgaat. Gij keerhet hoofd af, wanneer gij dat woord hoort! Opiumsmokkelaar!... Waarop grondde het Openbaar Ministerie die beschuldiging?... Op niets anders, gij hoordet het, dan op de verklaring van een bandoelan van den opiumpachter, van een afzichtelijk wezen, die door de publieke opinie als tot alles in staat gebrandmerkt werd! Op niets anders dan op dat doosje, dat daar ligt, hetwelk Singomengolo bij den beklaagde zoude gevonden hebben!

Maar,... het is nog zoo lang niet geleden, dat hier op diezelfde tafel een aantal doosjes lagen, afkomstig van denzelfden bandoelan; terwijl U Edel Achtbaren zich toen genoopt zagen de dochter van den beklaagde vrij te spreken, bij wie diezelfde man volgens zijne verklaring een dergelijk doosje zoude gevonden hebben. Met welke bewijzen wordt die verklaring van den bandoelan gestaafd, dat dat doosje onder het pandan-matje van de baleh baleh in Setrosmito's woning gevonden werd? Door geen enkel, hoort ge? Door geen enkel! Wij daarentegen kunnen op bewijzen steunen, die onweerlegbaar blijken. Ik neem al weer mijn toevlucht tot de geschriften van Versterk. Luistert:

"Toen de Chineesche bandoelan, van een paar oppassers vergezeld, zich aan de hut van Setrosmito aanmeldde om huiszoeking te doen werd hem dat gereedelijk toegestaan, nadat die drie zich aan de gewone visitatie hadden onderworpen.(73) Toen werd niets gevonden, ook niet onder het pandan-matje van de baleh baleh. Dat hebben mij de twee politieoppassers en de dessalieden Sidin en Sariman, die bij de huiszoeking tegenwoordig waren, onder aanbod van eede verklaard. De laatsten betuigden zelfs, dat bedoeld pandan-matje twee malen opgetild was geworden, en dat de Chinees het hoofdkussen, hetwelk daarop lag, nauwkeurig doorzocht had."

Dat is duidelijk, mijne heeren! Maar laat ik met de lezing van Verstork's schriftuur vervolgen:

"Later kwam Singomengolo om zelf huiszoeking te doen. Toen deze zich niet aan de gebruikelijke visitatie wilde onderwerpen, protesteerde Setrosmito en zeide: "dan zal er wel opium in mijn huis gevonden worden. Ik ken die streken!" Ik heb een bewijs van dat alles, door den Kebajan der dessa geteekend, hier bij mijn schrijven gevoegd."

‘En er werd opium gevonden, mijne heeren! En wel ter plaatse, waar de Chineesche bandoelan, toch een slimme vogel, tot twee keeren niets gevonden had! Is dat duidelijk of niet?

Opiumsmokkelaar!.... De raad zal begrijpen, dat ik die beschuldiging ver, ver wegwerp, niet omdat ze niet rechterlijk zoude bewezen zijn, in opium-procedures worden soms de vreemdsoortigste bewijzen aangenomen, maar omdat mijn cliënt geheel onschuldig en het slachtoffer is van een dier snoode aanslagen, die iedereen weet dat zoo gewoonlijk gebezigd worden, wanneer iemand uit den weg geruimd moet worden, of wanneer een ellendeling zich wreken wil.

Opiumsmokkelaar!... Het Openbaar Ministerie heeft met onmiskenbaren toeleg gewezen op de millioenen, die door den sluikhandel voor de schatkist verloren gaan. Wiens hart heeft niet getrild bij de ontwikkeling van die welsprekende woorden, al zij het dan ook van niet edele gevoelens! Ja, daar gaan millioenen door den sluikhandel verloren, maar niet op de wijze, zooals het ons voorgelegd werd, niet in doosjes, waarin slechts voor luttele waarde geborgen is. De millioenen, die gesloken worden... Och, heb ik wel noodig aan te wijzen, wie de sluikers zijn? Uw hart heeft de namen reeds geraden, uw mond die reeds gepreveld. Die sluikers verblinden ongemoeid de goê gemeente met hunne weelde, en houden er Singomengolo's op na om ongelukkigen, die hen in den weg staan, uit den weg te ruimen. Heb ik wel noodig die namen, die op aller lippen zweven, te herhalen? Och, wat zou het baten? Een Procureur-Generaal van het hoogste rechterlijke college was eens zoo vrij den vinger op de wond te leggen, en zijne onthullingen aan den Gouverneur-Generaal te doen. Wat heeft het gegeven? Vraagt u dat af.’

Hier stokte de advocaat een oogenblik, als wilde hij die laatste woorden, aan welke hij de scherpte eener wig gegeven had, tijd gunnen in het brein zijner toehoorders te dringen. Het was stil, zeer stil in die ruimte, en schier ademloos zat de menigte daar de woorden van den jeugdigen rechtsgeleerde aan te hooren. Allen waren onder den invloed van zijn woord, en op ieders gelaat was te lezen: 'Ja, dat is de toestand, zooals hij door de Regeering met haar gruwelijk monopoliestelsel in het leven geroepen is, zooals hij door Haar met allen ijver gekweekt en bestendigd wordt.'

'En nu het tweede feit, waarvan mijn cliënt beschuldigd is,' ging August Van Beneden, na eene korte pauze, voort. 'Zal het mij gelukken hem ook van die aantijging te zuiveren, zooals ik dat van het eerste deed? Hier valt niet te ontkennen. De daad is gepleegd. Het slachtoffer ligt in het graf, en het wapen, de kris, waarmede de daad volbracht werd, ligt daar voor u. Het Openbaar Ministerie heeft afgrijselijk plastisch aangegeven, hoe de beschuldigde dat wapen door de keel van den verslagene gehaald heeft. De toeleg daarvan is niet onduidelijk; toch heeft het de verdediging daarmede meer dienst gedaan dan de gevaarlijke indruk, daardoor teweeggebracht, nadeel heeft kunnen uitoefenen. Want hier moet al dadelijk de vraag rijzen: hoe komt een wezen van zoo zachtmoedigen aard, als de man is, dien ik u deed kennen, tot zoo eene daad van woest geweld?

'Ik beroep mij alweer op het onderzoek van den controleur Verstork. Dat onderzoek heb ik op den voet gevolgd; ik heb het als het ware herhaald. Laat mij u mededeelen, wat ik daarbij ervoer. Ja, ik zal daarbij plastisch zijn, maar het Openbaar Ministerie heeft mij daarvan het voorbeeld gegeven. Ja, ik zal in bizonderheden moeten afdalen, die het gehoor van mijn audito-

rium zullen aandoen; maar ik word door de taak, die ik op mij heb genomen, er toe gedwongen!'

En nu ontwikkelde de jeugdige rechtsgeleerde eene welsprekendheid, welker weerga men nimmer te Santjoemeh, nimmer in geheel Nederlandsch-Indië wellicht vernomen had. Hij sprak niet alleen, hij bezigde ook gebaren. Hij 'speelde comedie,' zooals mevrouw Van Gulpendam hatelijk tot eene vriendin prevelde. Ja, hij vertoonde dat drama, hetwelk hij heropbouwde, zooals Cuvier met een enkel wervelbeentje het geheele geraamte van een antidiluviaansch monster te voorschijn tooverde. Hij vertoonde als het ware, hoe de opiumjagers die rustige hut van den eerzamen landbouwer binnendrongen; men zag, hoe Singomengolo weigerde zich aan ieder onderzoek te onderwerpen; men woonde het bij, hoe de aterlingen het schamele huisraad het onderste boven haalden; men vernam, hoe de kinderen schreiden bij de losbandige handelingen der aterlingen, die noch jeugd, noch kunne ontzagen; men hoorde schier den kreet van 'Allah tobat!' van de radelooze moeder, maar aanschouwde tevens, hoe Setrosmito bij dien kreet het oog van Singomengolo had afgewend, en hoe deze van die verstrooiing gebruik maakte, om met triomfeerend gebaar de sluikwaar te voorschijn te brengen. Hoe de toorn en de verontwaardiging over zoo'n daad den ongelukkigen Javaan tot het bezigen van een scheldnaam verleidde; hoe die met een vuistslag vlak voor den mond door Singomengolo beantwoord werd; hoe dolle drift door die handtastelijkheid opgewekt, den ongelukkigen de hand naar de kris deed uitsteken; hoe in dat oogenblik de kreet van de kleine Kembang weerklonk, en den toestand van het zevenjarige meisje, dat aan de gemeenste betastingen ten prooi stond van den laaghartigen Chineeschen bandoelan, voor den rampzaligen

vader onthulde;... dat alles ging voor de oogen der rechters, der toeschouwers voorbij, en maakte diepen indruk op aller gemoed.

Het ‘laat los’ door den van woede ziedenden vader uitgekreten, werd door den advocaat met onvergelijkelijke energie herhaald; beschreven werd door hem, hoe de aterling in stede van aan dat bevel te gehoorzamen voortging met de ontuchtige beweging, waarop het ‘sterf dan!’ weerklonk op eene wijze, die de geheele pandoppo met ontzetting vervulde.

Het was een benauwende droom, die allen beklemde. Aller oogen, aller harten hingen aan de lippen van den advocaat, die daar stond, alsof hij de geest van het treurige drama was, dien hij door zijn woorden opgewekt had. Zelfs Setrosmito, die van de geheele rede, die in het Nederlandsch gevoerd werd, geen woord begrepen had, en geruimen tijd steeds met gebogen hoofd voor zich had zitten kijken, had zich langzamerhand naar zijn verdediger gewend, en den blik diep doordringend op den jongen man gevestigd. Neen, hij verstond dien woordenvloed niet! Maar hij begreep de gebaren. Hij zag daar het geheele treurspel voor zijne oogen ontwikkelen; hij zag daar zijn geschandvlekt kind; hij zag de hand van den advocaat het noodlottige gebaar, dat een menschenleven kostte, voltooien! Met van hartstocht tintelende oogen knikte hij den jongen man toe, terwijl dikke tranen over zijne wangen biggelden.

‘Engèh, mekaten, Kandjèng toean!’ (Ja, zoo is het gebeurd.) prevelde hij hoorbaar te midden der diepe stilte, die heerschte, tot de Javaansche hoofden, en stak de armen smeekend uit.

‘En als ik nu, na den gang der feiten,’ zoo vervolgde August Van Beneden zijne pleitrede met klimmende geestdrift, ‘onweerlegbaar afgebakend te hebben, de

vraag stel: ‘Is die man schuldig, die, ja een mensch doodde, maar niet anders deed, dan op te treden ineen noodlottig oogenblik tot bescherming van zijn onschuldig kind? Wat zal dan het antwoord op die vraag zijn? Zou iemand den steen kunnen werpen, op dien man, die het wapen trok en hanteerde, maar om zijn kind te vrijwaren van de snoodste mishandeling, die in het bijzijn van een vader gepleegd kan worden? Ja, maar,.... het geldt de opium-politie, hoorden wij uit de akte van beschuldiging! Zou ik kunnen denken, dat iemand hier onder het dak aanwezig is, die ter wille van die opium-politie het schuldig zou wenschen uitgesproken te zien, dan zou ik in volle wanhoop uitroepen: wee der natie, welke zoo'n aterling bevat, die ter wille van de opiumpacht zoo de rechtsbeginselen met voeten treedt! Die natie is hare ontbinding nabij!’

Onbeschrijfelijk was de indruk, welke die woorden op de menigte teweegbrachten. Het was of eene huivering allen daar in die pandoppo overviel.

‘En nu,’ ging de jeugdige rechtsgeleerde, zich tot het Openbaar Ministerie wendende, met klimmende zeggingskracht voort, die de huivering tot rilling deed overgaan. ‘En nu, ga voort, gij! Stapelt de eene rechterlijke dwaling op de andere, maakt er u een voetstuk van, uw onfeilbaarheid hoog genoeg, dat de kreet van de ten offer gebrachte onschuld aan de opiumpacht, dien onverzadelijken Minotaurus, uw oor niet zal kunnen bereiken!

‘Van boven zal eindelijk de wederlegging en de wesdervergelding u eenmaal bereiken. Eens zal het Nederlandsche volk ontwaken, en, bij gebreke van den bliksem des Allerhoogsten, de euveldaders, de aanbidders van den opium-afgod verpletteren!’

‘Wat u betreft, heeren rechters,’ vervolgde August, met veel zachtere stem, maar toch met geestdriftvolle

overtuiging, die onmogelijk te weerstaan was, tot de leden van den landraad. ‘Wat u betreft, stelt u in de plaats van den ongelukkige, wiens oogen straks tranen vergoten, toen ik het voorgevallene ook voor hem bevattelijk schetste. Stelt u voor, welke oogenblikken van hope en vreeze, welke oogenblikken van doodsangsten die man, die daar zijn lot zit af te wachten, ondergaan heeft, en in dezen stond nog ondergaat; dan zult gij eenigermate de onuitsprekelijke vreugde kunnen beseffen, die den ongelukkigen moordenaar, die zijn geheel gezin vervullen zal, wanneer gij over eenige minuten het “niet schuldig” zult uitspreken, dat een vader, die zoo zijn gezin weet te verdedigen, aan zijne kinderen, zal weergeven.’

Na die woorden viel Mr. Van Beneden uitgeput op zijn stoel neder. Het was reeds laat, en de zon stond hoog in het zenith aan den hemel. Een benauwende warmte heerschte in de pandoppo, eu drukte loodzwaar op de menigte; terwijl eene onmetelijke ontroering allen bevangen had, welke het hare er toe bijdroeg, om de gemoederen als in eene schroef te klemmen.... Een oogenblik heerschte er een huiveringwekkende stilte, die door enkele snikken afgebroken werd.... Toen barstte eene algemeene toejuiching los, die het dakgebinte tot in den nok deed trillen, en die de deurwaarder, hoe omvangrijk zijne stentorstem ook was, onvermogend was, tot bedaren te brengen.

Gedurende geruimen tijd hielden die uitingen van geestdriftvolle instemming met het gesprokene aan, en bedaarden eerst, toen de voorzitter andermaal dreigde het lokaal te zullen doen ontruimen.

Het Openbaar Ministerie was verpletterd. Zich door den stroom medegesleept gevoelende, die de geheele beschuldiging verzwolgen had, poogde de djaksa te ver-

werven, dat de zitting verdaagd werd. Maar die poging mislukte. Mr. Greveland doorzag toch welken betreurenswaardigen indruk die verdaging zoude teweegbrengen.

In de noodzakelijkheid zijnde, om dadelijk te repliceeren, kon Mas Wirio Kesoemo niet anders dan beneden zijn onderwerp blijven. Hij prevelde, zonder dat hem eenige aandacht geschonken werd, ettelijke onsamenhangende volzinnen, waarin zoo iets voorkwam van de noodzakelijkheid om de opiumpacht en de bandoelans te beschermen. Hij stotterde, draalde, hervatte later en zweeg eindelijk, zonder dat hij eenige oplettendheid verworven had.

Toen hij geëindigd had, vroeg de voorzitter, of de verdediging van haar recht tot antwoord gebruik wenschte te maken.

Mr. Van Beneden volbracht toen een prachtig gebaar van minachting.

'Neen, mijnheer de voorzitter,' antwoordde hij, 'alles wat ik zou kunnen zeggen, zou slechts den indruk verzwakken van het gesprokene door het Openbaar Ministerie, wien de beklaagde nog meer dan aan de verdediging zijne invrijheidstelling verschuldigd zal zijn!'

Na een oogenblik van stilte vroeg de voorzitter aan den panghoeloe, wat het heilige boek voorschreef.

'Oog om oog, tand om tand!' sprak deze op slaperigen toon uit. 'Die man heeft gedood, die man moet sterven!'

Een kreet klonk door de ruimte. 'Eene Javaansche vrouw was flauw gevallen,' mompelde men.

De leden van den raad trokken zich in de raadkamer terug. Na een poos verschenen zij weder, en las de griffier een breed gemotiveerd vonnis voor, waarin, na een ontelbaar aantal 'aangeziens' en 'overwegingen' eindelijk het 'Onschuldig' voor beide feiten uitgesproken werd.

Nu brak een ware storm los. De meeste toeschouwers vlogen op Van Beneden toe, om hem geluk te wenschen met de behaalde overwinning. Zelfs de voorzitter, wel verre van thans die algemeene geestdrift te stuiten, sloot zich daarbij aan. August trok den steeds gehurkt zittenden Setrosmito overeind, fluisterde hem iets in het oor, dat door den regent bevestigend herhaald werd. Een enkele blik wierp de Javaan op den jeugdigen rechtsgeleerde, wiens hand hij aan zijne borst drukte, terwijl hij eenige onverstaanbare woorden uitte; maar die blik was voor August voldoende. Daarin was zich niet te vergissen; dat was de blik van eene dankbare ziel. Achter in de pandoppo mompelde eene stem: ‘De gerechtigheid der blanken is groot!’

Een oogenblik later was de menigte uit elkander.

‘Drommels,’ zei Grashuis bij het naar huis gaan tot den advocaat, ‘ik ben nog onder de betoovering. Dat is te begrijpen! Maar hoe hebt gij het aangelegd, om de inlandsche leden van den raad onder uwen invloed te krijgen?’

‘Wel, heel eenvoudig. Gisteren avond heb ik hun mijn pleidooi in het Maleisch voorgelezen!’(74)

‘O, zoo! Nu, dat is leuk!’

De jeugdige rechtsgeleerde verzweeg, dat bij die gelegenheid de oude regent van Santjoemeh zijne hand had gegrepen, en hem toegefluisterd had:

‘Gij zijt een braaf mensch!’

Eindnoten:

(72) De djaksa vertolkte die vraag in het Javaansch (bladz. 190). Ongeloofelijk, nietwaar? dat de rechterlijke ambtenaar, die het Openbaar ministerie waarneemt, voor tolk speelt. Ziehier wat Mr. Winckel op bladz. 305 in zijne hiervoren reeds aangehaalde *Essai sur les principes* schrijft: A l'encontre de toutes les ordonnances et de tous les règlements, le ministre public sert d'intreprète. ‘Interrogé *en Javanais* par le djaksa, le témoin et l'accusé répondent naturellement, comme ils ont répondu à l'interrogatoire préalable, fait par le même personnage. Voilà le débat oral devenu inutile.’

(73) Nadat die drie zich aan de gewone visitatie hadden onderworpen (bladz. 202). Zie daaromtrent de aanteekening N°. 86 op bladz. 390 van het eerste deel.

(74) Mijn pleidooi in het Maleisch voorgelezen. (bladz. 210) Dat zoo iets meer gebeurt en ook noodzakelijk is, zal de lezer wel gevoelen. De meeste jonge advocaten kennen geen Maleisch genoeg, om vooral in den beginne van hunne loopbaan met die sierlijkheid en die overtuiging te kunnen spreken, welke toch waarborgen van succès geven.

XXXV.
Twee vriendinnen in het Karang Bollongsche.

Op de westelijke helling van den Goenoeng Poleng,[75] die bergmassa, welke als het ware de kern uitmaakt van het Karang Bollonggebergte, aan Java's zuiderstrand gelegen, verhief zich in de nabijheid van de kleine dessa Ajo, een schamel hutje, dat daar tusschen een paar ribben van den steilen bergwand voor het oog van de van noord of zuid naderenden, als in eene terreinplooi verscholen lag.

De plek, waarop het hutje stond, kon schilderachtig genoemd worden. Wel is waar, werd aan de achterzijde het uitzicht belemmerd door het steil oploopend terrein, dat rotsachtig en derhalve slechts met een mager stekelig gras en met dwergstruikjes bedekt was. Ook ter weerszijden was de blik beperkt, door de slechts spaarzaam met teelaarde bedekte rotswrongen, die de boorden uitmaakten van de versteende plooi, welke het gebouwtje verborg. Maar aan den voorkant strekte zich een vergezicht uit, dat in liefelijkheid en schoonheid uitmuntte, en alles vergoedde, wat het landschap aan de andere zijden tekort kwam. Van het schamele voorgalerijtje gezien, daalde de helling vrij schielijk, en opende daardoor een horizon, die wat afwisseling betrof, de meesteischende verbeelding moest voldoen. Vooreerst

spreidde zich het hellend vlak voor de toeschouwers uit, dat zich aanvankelijk kaal en slechts met bruin verweerde rotsblokken en struikjes bezaaid, vertoonde, waartusschen een paadje grillig slingerde, als wilde het een wedstrijd in bochtige wendingen aangaan met een beekje, dat kronkelend en klaterend, klotsend en schuimend langs zijne phantastisch ingesneden bedding voortspoedde en bruiste. Maar lager op die helling begon zich het plantenrijk al meer en meer te doen gelden, nog maar door enkele dwergboomen met krom verwrongen stammetjes en knoestige takken, later door meer opgaande vertegenwoordigers van het gebied van Silvanus, om eindelijk over te gaan in een vruchtboomen. boschje, waarboven ettelijke klapperboomen met hunne sierlijke bladeren en pluimen uitstaken, en dat allerbevalligst den omtrek der kleine dessa Ajo aangaf.

Liefelijk vertoonden zich van die hoogte de hutten der inlanders met hare bruine daken en goudgele omwandingen te midden van het levendig groen, en spiegelden zich in de Kali Djetis, die de dessa ten westen begrensde, daar ter plaatse een sierlijken bocht beschreef, om zich met eene breede monding in den Indischen Oceaan te storten.

Ook de aanblik van die wereldzee bracht het zijne bij om het panorama, dat zich voor die hut uitspreidde, tot een zeer merkwaardig te maken. Was toch de zee kalm, dan strekte zij zich met haar donkerblauw vlak eindeloos, eindeloos ver, tot bij den gezichteinder uit, die daar ginds zijn onberispelijken boog vormde, en glinsterde onder de tropische zonnestralen als een spiegel van metaal; terwijl eenige weinige visschersvaartuigen, die de Moeara Djetis trachtten binnen te komen, met haar blanke maar vreemdsoortige zeilen de watervlakte aangenaam stoffeerden. Stond de zuidoost-passaat stevig door, en werd

die in zijn opruiënde beweging door den vloed geholpen, ja, dan was er geen zeil te bespeuren; maar dan rolden machtige deininggolven aan, die bij het bereiken van de riviermonding, onder den tegenstand, dien zij van het afstroomende bergwater ondervonden, woest opsteigerden, een oogenblik als een blauwen muur voortrolden, om eindelijk zich in eene machtige krul over te buigen, in verblindend schuim te breken, en zoo eene branding of beter eene baar te vormen, die een verheven schouwspel opleverde, welke de Moeara in eene kokende melkzee veranderde, maar ook ieder vaartuig met verwoesting en verderf bedreigde, dat door zoo'n golf overvallen werd. Dan werd daar een ‘prororoca’[(76)] in het klein vertoond, welk natuurtafereel evenwel, van het standpunt der hut, in zijne geringste bizonderheden kon waargenomen worden.

Het hutje zelf was een schamel gebouwtje, dat even als alle anderen van die soort van de meest primitieve materialen, bamboe en atap, vervaardigd was. Het was eigenlijk slechts een omwand en overdekt klein vierkant, waarin aan de voor- en deachterzijde eene deur uitgespaard was, die daar ter plaatse een soort galerijtje opende; terwijl in de tlankzijden een paar vierkante luiken den dienst van vensters moesten verrichten. Of het innerlijke van dat vierkant in vertrekjes afgedeeld was, weten wij niet. De blik van den romanschrijver mag niet altijd de onbescheidenheid te ver drijven. Hij is gedwongen sommige gevoeligheden te sparen. Hij mag zijne lezers eene opiumkit binnenvoeren, en hen al de gruwelen openbaren, die daarin voorvallen, wanneer hij zich ten doel stelt door de afzichtelijkheid der tooneelen tot verbetering te leiden; hij mag echter niet doelloos eene hut voor zijnen lezer openen, waarin.....

Maar, hoe schamel het gebouwtje ook was, hetwelk daar up die berghelling eenzaam en verlaten stond, hoe

armoedig het zich ook voordeed, toch onderscheidde het zich van die hutten daar ginds, daar beneden, van de hutten der dessabewoners. Het was namelijk proper, en droeg niet dien stempel van onreinheid, welke veelal de Javaansche woning van den eenvoudigen dorpsbewoner kenmerkt, wanneer Europeesch toezicht daaraan ontbreekt. De Javanen zijn en blijven een Oostersch volk, en hebben hunne punten van overeenkomst met andere takken van die groote afstamming, men moge hen Mooren, Hindoe's, Arabieren, Chineezen, Egyptenaren, Berbers of zelfs Grieken, Italianen of Spanjaarden noemen. Het geheele huisje zag er met zijne dakbedekking van nieuwe nipah-bladeren,[77] met zijne omwandingen van goudgele 'poeloepoe'[78] (bamboe-horden) netjes en zindelijk uit, terwijl er zich een voorerfje, tot tuintje ingericht, goed onderhouden paden, door weelderige grasperkjes slingerende, vertoonde. Ook de bloemperken en de sierplanten duidden op nauwgezette verzorging, en was het geheele erfje ook aan de achterzijde door eene vrij dichte 'loentas'.[79] heg omgeven. Achter het huisje strekte zich tusschen de omheining een bescheiden grasperk uit, waarop kruiselings geplaatste bamboestaken ontwaard werden, die door lange touwen aan elkander verbonden, en zoo tot droogtoestellen ingericht waren voor lijnwaden, voornamelijk voor vrouwenkleedingstukken, alssarongs en slendangs, die er dan ook in vrij groot getal in den wind wapperden.

In de kleine voorgalerij ontwaren wij, behalve een enkelen bloempot - zeer zeldzaam in eene Javaansche woning - waarin een prachtige struik van Devonshire rozen in vollen bloei, een 'tenoenan' (inlandsch weefgetouw), waarover een jong meisje, op een laag bamboebankje met kruiselings gebogen beenen gezeten, gehukt is, en vlijtig en met onafgewende aandacht de telkenmale anders zich kruisende draden van den ketting op en neer

doet gaan, om daartusschen de ‘welira’ (schietspoel) met behendige hand heen en weer te voeren. Van ons recht als romanschrijver gebruik makende, naderen wij, hoewel wij dat huisje niet vermochten binnen te dringen, steelsgewijze die voorgalerij, en maken van de onverdeelde oplettendheid der weefster op haren arbeid gebruik, om niet alleen de verdere voorwerpen daarin aanwezig, maar vooral om haar, die zoo ijverig werkt, te bespieden. Dat het lieve kind ijverig arbeidt is te zien, zoowel aan het weefsel, hetwelk op de ‘gondong’ (haspelblok) van het weefgetouw gerold is, en wat zij heden nog vervaardigde, als aan de ‘djantra,’ (spinnewiel) die klaar staat, om dadelijk den draad te leveren, wanneer de welira daaraan gebrek krijgt.

Wat het meisje zelve betreft, zij zit voorover gebogen, haar gelaat is niet te zien. Hare kleeding, een eenvoudig katoenen baatje van lichtblauwe kleur, een fraai gebloemde sarong met donkeren grond, duiden er op, dat het eene Javaansche is, ook de bruingele kleur der handen, en van het weinige, dat van het gelaat zichtbaar is, zoomede de haardos, die glad naar achteren gekamd en in eenen weelderigen ‘kondeh’ (wrong) tegen het achterhoofd opgebonden werd. Maar... die kondeh, hoe zorgvuldig hij gevormd en bevestigd is, trekt toch onze aandacht. Enkele vlokjes ontsnappen daaraan, en kronkelen zich, zoo in tegenstelling van de stijve, pijpesteelachtige haren der volbloed Javaansche schoonen, bevallig om den wrong; terwijl de kortere haartjes daaronder sierlijke krulletjes vormen en den lichtbruinen nek, dien wij bespeuren kunnen, met een donker getint waas overtijgen.

‘Zou het eene nonna[80] zijn?’ prevelen wij onhoorbaar zacht.

Tot die meening hellen wij te meer over, daar bij het bankje een paar ‘tjenella's’ (slofjes) staan, die, hoewel

uiterst eenvoudig, toch hoogst zeldzaam door Javaansche vrouwen en meisjes gedragen worden, daarenboven op een voetje wijzen, zoo geheel verschillend ia afmeting van de gewoonlijk breed uit elkander getrapte onderdanen der inlandsche schoonen. Terwijl wij nog zoo staan te turen, maakt de weefster eene beweging, waarbij een hagelwit teentje onder den sarong uit komt gluren, en door zijn verschil in tint met gelaat, hals en handen ons zelfs aan het nonnaschap doet twijfelen. Zij kijkt op, werpt, onbewust dat zij bespied wordt, een verstrooiden blik over het fraaie panorama, hetwelk zich voor haar uitspreidt, zucht eens diep, en....

'Dat gelaat!...' mompelen wij, 'waar hebben wij dat lieve gelaat aanschouwd?'

Wij hebben geen tijd om ons daarvan rekenschap te geven. Juist, toen het jonge meisje het hoofdje weer wil voorover brengen, om hare; taak te hervatten, worden lichte voetstappen op het pad vernomen, dat van de dessa Ajo naar het hutje voert. De weefster kijkt op, tuurt, kijkt scherp uit, en prevelt schier ontzet van verwondering:

'Dalima!'

Ja, het is Dalima, die daar met vluggen tred het erf optreedt en de voorgalerij genaakt. De weefster vliegt van haar bankje op, en nog voor dat de aankomende het drietal treden opgeklommen is, liggen de twee aanvallige wezens in elkanders armen, terwijl twee kreten in elkander samensmelten:

'Nana!'

'Dalima!'

Ja, nu herkennen wij de eene zoowel als de andere. De weefster is Anna Van Gulpendam, de andere is de arme Dalima, die wij tot bij hare nasporingen te Karang Anjer volgden, maar daar uit het oog verloren.

‘Waar komt gij vandaan?’ vroeg Anna; terwijl zij nogmaals het Javaansche meisje aan het hart drukte.

‘Heden kom ik van de dessa Ajo,’ antwoordde Dalima schalks.

‘Hoe kwaamt gij daar?’

‘Wel, van de dessa Pringtoetool. Daar was ik gisteren.’

‘Maar... wat luidt gij daar te maken?’

‘En daags te voren was ik te Gombong, en daar voor te Karang Anjer.’

‘Te Karang Anjer?.... Maar, wat hadt gij daar te doen?’

‘Om Nana te zoeken!’

‘Om mij te zoeken? Zijt gij daarom van Santjoemeh herwaarts gekomen? Hebt gij daarvoor die verre reis afgelegd en.... dat in uw toestand?’

Die laatste woorden werden met zekere schuchterheid uitgebracht, maar vergezeld van een blik op Dalima's middel, hetwelk geen vergissing toeliet.

‘Ja, Nana!’ sprak het Javaansche meisje kalm en onbevangen. ‘Toen ik de gevangenis verlaten heb, dank zij de hulp van den “toean rakker njang moeda”’ (jongen heer rechter), vervolgde zij met een doordringenden blik op Anna, waaronder deze het bloed naar het hoofd voelde opstijgen, ‘heb ik mijne moeder opgezocht. Die bevond zich, alweer dank zij toean Nerekool, met de kinderen in onbezorgde omstandigheden. Toen dacht ik aan Nana. Ik vernam van den toean, dat nonna niet meer te Karang Anjer was, dat zij van daar spoorloos verdwenen was. Ik begon te begrijpen waarom. Ik gevoelde, hoezeer mijne lieve Nana zich verlaten en ongelukkig gevoelen moest. Ik ondervond een onuitsprekelijk verlangen het onweerstaanbaar verlangen der jonge vrouwen in mijn toestand -’ voegde zij er met

een treurigen glimlach bij, ‘om Nana op te zoeken, ten einde haar mijne diensten te kunnen wijden. Toen ben ik vertrokken, en...’

‘Weet toean Van Nerekool van uw vertrek?’ vroeg Anna verschrikt.

‘Neen, Nana, volstrekt niet.’

‘Hebt gij hem niets medegedeeld omtrent uw voornemen?’

‘Neen, Nana.’

‘Hebt gij u niets van uw plan laten ontvallen? Niet alleen jegens mijnheer Van Nerekool, maar ook jegens uwe moeder? Dalima, bedenk u wel!’

‘Neen, jegens toean Karel, heb ik mij niets laten ontvallen, Nana. Aan mijne moeder heb ik verteld, dat ik u ging zoeken.’

‘Waar?’

‘Wel, te Karang Anjer, Nana.’

‘Maar gij wist, dat ik te Karang Anjer niet meer was?’

‘O, ik wilde njonja Steenvlak vragen. Die zou mij wel vertellen, waar gij waart.’

‘Zijt gij bij mevrouw Steenvlak geweest?’

‘Ja, Nana.’

‘En?’

‘Ik vernam daar niets. De njonja wist uw verblijf, dat erkende zij; maar zij had u beloofd het aan niemand bekend te maken.’

Anna haalde diep adem. Nu scheen zij eerst gerustgesteld.

‘Maar, hoe hebt gij mij dan gevonden, Dalima?’ vroeg zij.

Ja, Nana, hoe moet ik dat verhalen? Ik heb overal rondgedoold; ik heb overal gevraagd: bij de verspanningen van de posterij, bij de loerah's der dessa's,

bij de gardoe's en warong's langs den weg; in één woord overal en bij een ieder. Zoo ronddwalende kwam ik in de dessa Prembanan aan....'

'In de dessa Prembanan?' vroeg Anna gejaagd.

'Daar vond ik uw eerste spoor. Gij hebt daar koffie gedronken aan eene warong, terwijl een gebroken pikolan van uwe tandoe verwisseld werd....'

Anna bekeek hare matgele handen.

'Ja, bekijk uwe handen maar,' vervolgde Dalima glimlachende, 'de scherpziende oogen van de waronghoudster konden door de "boreh"[81] (verf) weinig of niet op een dwaalspoor gebracht worden. Zij giste dat gij eene blanke of eene Solosche poetri waart.'

'En verder?' vroeg Anna.

'Gij hebt haar gevraagd, hoever Prembanan van de dessa's Sikaja en Pringtoetool verwijderd was, niet waar?'

'Dat is zoo.'

'Welnu, dat spoor heb ik gevolgd, berg op berg af.'

'Arm, arm meisje! En dat in den toestand, waarin gij u bevindt!' zei Anna, terwijl zij Dalima andermaal aan het hart drukte. 'Arm kind, gij ziet er dan ook wel vermagerd uit.'

'O, maar ik ben sterk, Nana!... Maak u niet ongerust. Te Pringtoetool kreeg ik verdere tijdingen. Gij waart naar de dessa Ajo. Daar vond ik nog de tandoe, die u aangebracht had, op het erf van den loerah, en vernam daar, dat gij hier een huis hebt laten bouwen.... wat fraai is...'

Bij die woorden keek Dalima rond, en liet een zucht ontglippen, die met het gesprokene wel in strijd was. In de gedachte vergeleek het Javaansche meisje die hut met het residentspaleis te Santjoemeh.

Tot nu toe hadden de beide jonge wezens het gesprek

staande, maar op elkander leunende, als het ware in elkanders armen geklemd, gevoerd.

‘Laten wij gaan zitten,’ sprak Anna, die de aarzeling harer gezellin zeer goed begreep, ‘gij zult wel vermoeid zijn, Dalima.’

Zij nam weer plaats op haar bankje bij de tenoenan. Dalima hinkte aan hare voeten op een matje neder, en leunde het hoofd op den schoot van het blanke meisje. En weldra was het gesprek tusschen de deerns in vollen gang.

‘Neen, ik ben niet vermoeid, Nana,’ hernam Dalima, ‘ik kom heden slechts van Ajo, waar ik gisteren ochtend al heel vroeg aangekomen ben. Ik heb dus tijd genoeg gehad om uit te rusten.’

‘Maar vertel mij nu, Dalima, van uw wedervaren, van uw proces,’ vroeg Anna.

En nu volgde het verhaal van hetgeen de lezer reeds weet. Dat Van Nerekool niet vergeten werd, laat zich begrijpen. Het dankbaar gemoed van het Javaansche meisje gedoogde niet, dat die naam verzwegen bleef. Zelfs had het er iets van, alsof hij meer op hare lippen kwam als stipt noodzakelijk was, zoo zelfs dat Anna andermaal aan Dalima vroeg:

‘Gij verzekert mij, gij zweert mij, dat mijnheer Van Nerekool u niet gezonden heeft, om mij op te sporen?’

‘Dat zweer ik, Nana,’ sprak het Javaansche meisje met volle overtuiging in hare stem.

‘En gij moet mij beloven, dat gij op geenerlei wijze hem bekend zult maken, dat gij mij gevonden hebt.’

Dalima antwoordde daar niet dadelijk op. Blijkbaar aarzelde zij.

‘Als gij mij die belofte niet doet,’ sprak Anna ernstig, ‘dan kunt gij niet bij mij blijven, Dalima. Dan ga ik zelfs verhuizen, en God alleen weet waarheen.’

‘Niet bij u blijven, Nana!’ kreet het Javaansche meisje. ‘Ik, die zoo ver gekomen ben om bij u te zijn! Dat kunt gij niet meenen!... Niet bij u blijven! Dat is immers onmogelijk! Ik heb ouders, vrienden, allen verlaten om bij u te zijn; en... nu spreekt gij er van mij heen te zenden....’

Het arme kind kon niet voort. Onbedwingbare snikken verstikten hare stem.

‘Neen,’ sprak Anna diep met haar bewogen, ‘neen, ik wil u niet wegzenden; integendeel, ik wil u bij mij houden. Maar gij moet mij de belofte doen, aan niemand over mijne aanwezigheid hier te berichten. Wilt gij?’

Dalima wierp zich weenend in hare armen.

‘Gij zijt hier zoo alleen, zoo armoedig!...’ snikte zij.

‘Dat is niets. Daar ben ik al aan gewend.’

‘Hij bemint u zoo zeer!’ vervolgde de kleine baboe.

‘Geen woord meer daarover, Dalima!’ sprak Anna streng. ‘Gij kunt den slagboom niet begrijpen, die tusschen mijnheer Van Nerekool en mij opgeworpen is. Nimmer kan van een huwelijk iets komen! Laat u dat eens en vooral gezegd zijn!’

Het Javaansche meisje antwoordde geen woord daarop, maar snikte voort.

‘Wilt gij mij die belofte doen?’ vroeg Anna.

‘Ik had hem zoo gaarne mijne dankbaarheid betoond,’ prevelde Dalima schier onhoorbaar, ‘door zijn geluk te bewerken.’

‘Gij zoudt oorzaak van zijn ongeluk zijn, Dalima!’

‘Zijn ongeluk?... Vereenigd met u?... o, Nana!...’

‘Nogmaals, geen woord meer daarover!... Geef mij nu de hand, Dalima... Zoo... En gij belooft mij, wat ik van u verg?’

Zij keek het nedergehurkte meisje diep en navorschend in de schoone oogen.

‘Dat alles baart mij groot hartzeer,’ stamelde Dalima; ‘maar als Nana het zoo wil... dan mag ik niet ongehoorzaam zijn... Ik beloof het u.’

‘Zoo is het goed,’ antwoordde Anna gerustgesteld, evenwel met een smartelijken glimlach. ‘Nu ben ik blij, dat gij gekomen zijt; want gij zult mij o, zoo veel kunnen helpen. Kijk eens wat fraai “kain polèng mas[82]” ik daar op de tenoennan heb?’

‘Maakt gij die, Nana?’ vroeg Dalima op medelijdenden toon. ‘Gij, de dochter van een Kandjeng toean resident?’

‘Dat is nog iets, wat gij nimmermeer aanroeren moet, Dalima,’ hernam Anna weemoedig. ‘Niemand kent mij hier. Men weet zelfs niet, dat ik eene blanke ben. Men houdt mij, gij zeidet het reeds, voor eene Solosche prinses, die door haren vader verbannen is. O, er loopen daarover zulke aardige verhaaltjes. Het eene al zonderlinger dan het andere. Dat praedicaat van “poetri” maakt mij voor de bevolking tot een half bovennatuurlijk wezen, en verschaft mij eene onbedongen veiligheid. En zelfs de oude vrouw, die mijne geweefde goederen verkoopt, ziet mij voor eene verwante van “Njahi ratoe Kidool” (vorstin van het zuiden) aan en bedingt er veel hoogere prijzen voor dan anders het geval ware.’

‘Worden die kains, die gij maakt, verkocht, Nana?’ vroeg Dalima, terwijl zij hare handen met smartelijke verbazing in elkander sloeg. ‘Gij, een “annak” (kind) van een Kandjeng toean!’

‘Die annak van een Kandjeng toean moet evenals ieder menschenkind eten, Dalima. Kom, laat mij voortmaken: ik heb al te veel tijd verpraat. Die kain poleng mas is mij besteld, en moet ik zoo spoedig mogelijk afmaken.’

Anna hervatte hare weefspoel, liet de kettingdraden ijverig op en neer gaan, terwijl zij met de ‘tjokel’ (lat)

den inslagdraad nauwkeurig aandrukte. Dalima keek haar aan, en tranen schoten haar in de oogen. Dat duurde evenwel slechts kort.

Het Javaansche meisje greep het spinnewiel, plaatste dat naast de tenoenan, zoodanig dat zij beiden haar gesprek konden voortzetten, en begon nu te spinnen. Zij logde daarbij zoo eene behendigheid aan den dag, dat Anna haar goedkeurend toeknikte en zeide:

'Zoo zal ik flink hulp hebben en goed vooruitkomen. Niets hield mij toch meer op, dan telkenmale te spinnen wanneer mijn welira ledig was.'

'Maar ik kan niet alleen spinnen,' zei Dalima glimlachende, en niet zonder een zweem van trots. 'Gij zult eens zien, ik kan u ook aflossen bij het weven. Maar vooral kan ik goed batikken.'

'Kunt ge? Dat zal mij werkelijk veel helpen. Daarin gevoel ik mij nog een beetje links, hoewel ik al handiger ben dan in den beginne. Straks zal ik u, alvorens wij voor het eten gaan zorgen, mijn kunststukken op dat gebied laten zien.'

Zoo pratende, werkten de beide meisjes een paar uren vlijtig door, totdat het tijd werd om naar de keuken te gaan. Ook hier heerschte de grootste schamelheid, en was geen verfijnd 'kokki bitja' (keukenboek) noodig, om het eenvoudige maal ie bereiden. Dalima wilde niet dat Nana zich met iets zoude bemoeien. Zij nam haar de mand met 'bras' (rauwe rijst) af, liep er mede naar het beekje, dat langs het erf vloeide, waschte de korrels totdat het water helder uit de mand liep, zette de koekoesan in de dandang te vuur, bereidde den sambal oelak,[83] wikkelde eenige gezouten visschen met kruiden en spaansche peper in pisangbladeren, om er 'pèpèsan ikan' van te maken en roosterde die licht op het houtskolenvuur, bakte een paar lapjes vleesch, en was klaar, lang voordat de rijst gaar was.

‘Maar, waar is de tafel, Nana?’ vroeg zij rondkijkende. ‘En waar het tafelgoed? Dat ik alles klaar zet.’

‘Gij vergeet Dalima, dat ik geheel en al eene Javaansche geworden ben. Wil ik niet herkend worden, dan meet ik mij geheel en al naar de gebruiken der dessabewoners voegen. Daar is mijne tafel, en hier zijn mijn lepel en vork.’

Dat zeggende, wees Anna op een gebloemd pandanmatje, dat op den vloer in het middenvertrek harer woning uitgestrekt lag, en liet hare fraaie vingertjes zien. Dalima zuchtte diep.

‘Maar, is het noodzakelijk, dat gij zoo werkt, zoo leeft, Nana?’ vroeg zij. ‘Hebt gij dan in het geheel geen geld?’

‘Geld heb ik wel, Dalima. Ik ben zelfs rijk voor mijn toestand,’ antwoordde het fiere meisje. ‘Maar gij vergeet altijd, dat ik mij schuil houd, dat ik dat niet doen kan, wanneer ik als eene blanke leef en niets doe, en van de levenswijze der Javanen afwijk. Wie weet daarenboven, welke toekomst mij boven het hoofd hangt, en hoe te pas mij het geld kan komen, dat ik nu zoo spaarzaam mogelijk, in uw oog schriel misschien, uitzuinig.’

‘O, Nana!’ wilde Dalima met een zucht tusschenbeide brengen.

‘Och, laten wij over wat anders praten,’ ging Anna kalm voort. ‘Kom, terwijl de rijst gaar kookt, mijne pogingen om te batikken bekijken.’

Zij nam hare baboe mede naar de achtergalerij, waar verscheidene ‘gawangan's’ (ramen) stonden, waarop geweven lijnwaden gespannen waren, die alle de stadiën van het batikken vertoonden. Hier was er een, waarvan de grond nog geheel wit was, en waarop de teekening nog eerst aangebracht was, die het bloemwerk zoude vormen. Elders was die teekening reeds gedeeltelijk met was

overdekt, om die plaatsen bij het verven te beveiligen. Op een ander raam was reeds de grondverf aangebracht en was de teekening bij deelen van de wasbescherming ontbloot, om op hunne beurt de gewilde kleur te ontvangen. Overal stonden kuipjes met verf: met ‘nila’ (indigo), met ‘njoganni’ (roode verf),(84) met ‘mengkoedoe’ (bruine verf), met ‘koenier’ (gele verf) enz., die gereed waren om de lijnwaden op te nemen, die gekleurd moesten worden. Voor alles had Dalima een goedkeurenden knik. Zij greep zelfs een ‘tjanting’ (pannetje) met was gevuld, zette dat op het vuur, en beijverde zich daarna het vloeibare kleefmiddel door het fijne tuitje op eene teekening te brengen, om zoo een proef van hare behendigheid te geven.

‘Ziet ge, Nana,’ riep zij na welslagen triomfeerend uit, ‘dat ik u zal kunnen helpen! Ik zal u zelfs leeren de “aboe kesambi”(85) te gebruiken, die ik hier niet zie. Dan zult gij eens zien, welke fraaie bloemen gij verkrijgen zult!’

Zoo was Dalima in de hut op de helling van den Goenoeng Poleng een onderkomen gewaarborgd, een onderkomen bij hare haar zoo dierbare jonge meesteres, aan wie zij met de aanhankelijkheid, der Javaansche bedienden meestal zoo eigen, innig verknocht was. Beide meisjes werkten en zwoegden thans te zamen. Anna stond geen der werkzaamheden van haar schamel huishoudentje af. Alles moest gezamenlijk volbracht worden. Zij had in Dalima niet de aanwinst eener bediende, maar wel van eene vriendin gedaan. Zij zouden elkander tot steun strekken.

Of dat lang zou duren?

Eindnoten:

(75) Goenoeng Poleng (bladz. 211) verheft zich op ongeveer 1500 voeten boven de oppervlakte der zee.

(76) Een ‘prororoca’ (bladz. 213) is de Spaansche benaming voor een natuurverschijnsel, dat zich bij vloed in de monding van snelstroomende rivieren voordoet. Aanvankelijk is het, alsof de zoetwaterstroom den vloed weerhoudt door te komen, ja terugdringt, totdat deze laatste in den strijd eindelijk de overhand verkrijgt en dan binnen den tijd van een uur, soms binnen minder, den waterstand in zoo eene monding twaalf tot vijftien voet boven den ebstand doet stijgen, waartoe op de omliggende kusten zes uren noodig zijn. De meest merkwaardige ‘prororoca’ wordt in de monding van de Amazonen-rivier aangetroffen. Intusschen wordt het verschijnsel bij springvloed ook op Sumatra's Oostkust, en wel in de Kampar, de Rokan, de Panei en Assahan-rivieren waargenomen, ook in sommige rivieren op de Zuidkust van Java.

(77) Nipah. (bladz. 214) Nipa Fruticans is volgens professor W.F.R. SUBINGAR een zonderlinge dwergpalm met zeer korten stam, en eene kroon van 13 tot 30 voet lange vederbladeren.

(78) Poeloepoe. (bladz. 214) Daardoor verstaat men den bamboe-halm in de lengte doorgespleten en platgeslagen. Zij vormt dan eene soort lenige plank.

(79) Loentas (bladz. 214) is een sierlijk struikgewas, door de geleerden Conyza indica geheeten. Het leent zich bizonder tot het daarstellen van fraaie heggen en heeft zeer welriekende bladeren.

(80) Nonna (bladz. 215) beteekent eigenlijk jonge juffrouw en wordt die naam steeds aan meisjes gegeven van blank ras, hetzij volbloed of gemengd. Hier is dat nonna ovenwel in de beteekenis opgenomen van meisje van gemengd ras. Het is eene nonna, wil zeggen: het is een dochter van ouders, waarvan de een tot, het Europeesche en de andere tot het inlandsche ras behoort. Nonna voor de vrouwelijke, sienjo voor de mannelijke telgen.

(81) Boreh (bladz. 219) is een geel kleurmiddel, afkomstig van de radix curcuma officinalis, hetwelk veelvuldig door Javaansche vrouwen gebruikt wordt, om zich de huid bij feestelijke gelegenheden te verwen. Hier werd het door het Europeesche meisje gebruikt om de blankheid van hare tint

te verbergen; in zoo'n geval wordt de gewone boreh vermengd met poeder van de Koenir poetih toma of curcuma Zerumbet, welk mengsel eene fraaie bruine kleur oplevert.

(82) Kain poleng (bladz. 222) is gestreept goed, dat met vooraf geverfde garens geweven en somwijlen met gouddraad doorweven wordt. Is dus een tegenhanger van de "kain batik", waarbij de figuren later op het witte goed gebracht worden.

(83) Sambal oelak. (bladz. 223) Zie daaromtrent de aanteekening N° 128 op bladz. 395 van het eerste deel.

(84) Njoganni (roode verf) (bladz. 225) is afkomstig van de Caesalpinia sapan; Mengkoedoe (bruine verf) wordt voornamelijk getrokken uit de bast van de Morinda citrifolia; Koenier (gele verf) curcuma longa.

(85) Aboe kesambi. (bladz. 225) Aboe beteekent asch. Kesambi is een boom, die door de geleerden Schleichera trijaga geheeten wordt. Van die asch wordt door de Javaansche ververs een loog gemaakt, om de overgangen der tinten zacht, minder scherp te maken.

XXXVI.
Lim Ho's huwelijk.

Op een mooien Septembermorgen van hetzelfde jaar, waarin ons verhaal speelt, was geheel Santjoemeh in rep en roer. En niet zonder reden. Het was toch de vastgestelde huwelijksdag van Lim Ho. Van Lim Ho, den zoon van den opiumpachter, den zoon van den millionair Lim Yang Bing, met de lieve Ngow Ming Nio, het schoonste Chineesche meisje van Santjoemeh, wellicht van geheel Nederlandsch Indië, de eenige dochter van den schatrijken ouden Ngow Ming Than, die in alles, alles handel gedreven had, waarmede maar geld te verdienen was geweest, en dan ook geacht, geëerd en gevierd was ter wille van de millioenen, die ook hij bezat.

Het geld heeft overal eene zekere aantrekkingskracht, dus ook te Santjo emeh, en de samenkoppeling van zoo onmetelijke kapitalen moest de algemeene belangstelling opwekken. Daarenboven, een dergelijk Chineesch huwelijk kwam zeldzaam voor, en wat verhaald werd van de pracht, die bij de feestelijkheden ten huize van Lim Yang Bing zoude ten toon gespreid worden, grensde aan het wonderbaarlijke, en klonk als een sprookje uit de Duizend en één nacht. Geheel Santjoemeh, dat hier verstaan moet worden als *tout Paris* bij dergelijke gelegenheden, had dan ook gedongen en geïntrigueerd om eene

invitatie-kaart machtig te worden, en menig bekoorlijk glimlachje was babah Ong Sing Kok of babah Than Soeï, de ‘lengganan's’ (leveranciers) van mevrouw Zoetbrouw of van mevrouw Greenhoed, dames die over het algemeen met hare glimlachjes, vooral tegenover Chineezen niet kwistig waren, ten deel gevallen, omdat vermeend werd, dat die leveranciers een wit voetje bij het bediende-personeel van Lim Yang Bing hadden, en zoo een uitnoodigings-kaart machtig konden worden. Er werd zelfs verhaald, dat eene nonna[86] een zoen beloofd had aan een neef van Lim Ho, wanneer die hare ouders zoo'n kaart bezorgde. Deze, een sluwe vogel, zooals de meeste Chineezen zijn, had evenwel de onderhandeling niet willen aanvaarden, zonder vooraf voorschot genoten te hebben, dat bij de eindafrekening niet meegeteld zoude worden. Daar werd nog bij gefluisterd, dat de onderhandelingen lang, zeer lang geduurd hadden, en dat Lim Ho's neef iedere gelegenheid te baat genomen had, om het lieve meisje in het geheim omtrent de gemaakte vorderingen te komen berichten en dan verdere pogingen van verder voorschot afhankelijk gesteld had. Als het waar was, dan had de nonna de zoo innig verlangde kaart met menigen zoen betaald.

Hoe het ook zij, Santjoemeh had dien dag de koorts, de koorts van opgewondenheid. En mocht nu ook al eene herinnering oprijzen aan het gebeurde met Lim Ho en baboe Dalima, dan stoorde dat de feestvreugde niet, en deed niemand te huis blijven. De meest kitteloorige gewetens werden gerustgesteld met de machtspreuk: Er heeft geene vervolging plaats gehad, dus is er niets gebeurd. En is er ook al iets geschied, dan zal het wel zoo erg niet geweest zijn. Er waren er zelfs, die stipt aan de geruchten dienaangaande geloof geslagen hadden, en den Chinees omtrent zijne *bonne fortune* benijd hadden. Dalima was toch zoo mooi!

Neen, niemand ontzag zich om de feestelijkheden bij te wonen. Integendeel!

Reeds daags te voren was Santjoemeh in rep en roer gebracht door een optocht naar den Chineeschen tempel.

Hoewel de zonen van het Hemelsche rijk geen kerkelijk huwelijk kennen,[87] had men het toch raadzaam geacht, de gunsten van de godin Má'Tsów Pô,[88] die beschermheilige der huwelijkscandidaten en jonggetrouwden te laten afsmeeken.

Daartoe had zich in den vooravond van den huwelijksdag een stoet gevormd voor het huis der bruid van twaalf Chineesche knapen, welke door de stad trokken, voorafgegaan eerst door een talrijk korps inlandsche muzikanten, die op hunne koperinstrumenten, geaccompagneerd door eene monsterachtige dikke trom, de meest luchthartige walsen, polka's, mazurka's en redowa's ten geboore brachten, die in weerwil van de onwelluidendheid hunner uitvoering een Johann Strauss aan het trippelen zouden gemaakt hebben, wanneer die hen had kunnen hooren. Daarop volgde een Chineesch muziekkorps, dat met zijne krassende, eensnarige violen, met zijne trillende bekkens, en zijne valsch klinkende en krijschende blaasinstrumenten met het eerste afwisseling hield, en een mengelmoes van tonen te berde bracht, die alle gehoortrommelvliezen alleronaangenaamst aandeden, maar toch het vermogen niet hadden de nieuwsgierige menigte op de vlucht te drijven.

De stoet werd geopend en besloten door een zestal fakkeldragers, terwijl hij ter weerszijden door een achttal ‘lolleng's’ (papieren lantaarns) omgeven werd, die met hun fraai getemperd licht hoog, op rood beschilderde stokken gedragen, en met hunne wonderlijke vormen aan het geheel een echt Chineesch relief verleenden.

De knapen, die den hoofdtrein van den stoet vormden

en ‘lo jen see’ (blootvoeters) genoemd worden, wandelden twee aan twee, en waren gekleed met een soort nangkin jasje, dat slechts tot aan de knie reikte, en waaronder de bloote beenen en voeten uitstaken.[89] Op het hoofd droegen zij kegelvormige boeden met opliggende roode franjes versierd. Ieder hunner hield een ‘pa-lee’ in de hand, een metalen hollen ring, waarin kleine stukjes ijzer verborgen, of waaraan kleine belletjes bevestigd waren, en waarmede zij een zacht ratelend geluid voortbrachten.

In den tempel aangekomen, schaarden zich de knapen rondom het beeld van Má Tsów Pô, dat voorgesteld was op de wolken staande, met eene kroon op het hoofd, als zinnebeeld van hare waardigheid van Koningin des Hemels, murmelden, zongen, en prevelden op de maat gebeden en bezweringen, terwijl zij daarbij hunne ringen krachtig schudden. Toen dat zoo omstreeks een uur geduurd had, keerde de stoet huiswaarts, onder begeleiding van eene nog grootere volksmenigte dan zich bij den heenmarsch te zaam gedrongen had.

Maar den volgenden dag was de groote feestdag.

Reeds van des morgens vroeg ratelden de rijtuigen door Santjoemeh om de gonoodigden uit de omstreken, als: landheeren, ambtenaren, enz. af te halen. Toen het tien uren sloeg, was de élite van de ingezetenen van de residentie in de binnengalerij van de woning van Lim Yang Bing vereenigd. De heeren waren òf in galacostuum, òf in groot tenue òf zwart gerokt. De dames waren in baltoilet, en werden bij den ingang door jeugdige Chineezen van bouquetten voorzien, bestaande uit licht rozenkleurige rozen. Naarmate de gasten verschenen, werden bij den ingang ‘mertjons’[90] (klappers) afgestoken, en dat in grooter aantal naar gelang de binnentredende een hooger standpunt in de maatschappij innam.

Wanneer twee of meer gasten tegelijk binnentraden, werd een evenredig grooter aantal bossen mertjons afgebrand, en knetterde dat vuurwerk soms zoodanig, dat hooren en zien verging.

Eindelijk verscheen ook de resident Van Gulpendam met zijne gade, die plechtstatig door de officieren der Chineezen ontvangen en binnengeleid werden; terwijl intusschen buiten een geknetter en gedonder weergalmde, alsof geheel Santjoemeh uit elkander moest springen. Bij die gelegenheid werden ook een paar lilla's (koperen slangstukken) afgevuurd, en waren er vleiers, die èn aan de schoone Laurentia èn aan Lim Yang Bing verzekerden, dat daarbij vergeleken de uitbarsting van Krakatoea kinderwerk was geweest.

Het doel van dat vreeselijk spektakel was tweeledig: vooreerst om de ‘shan Sao’ (booze geesten) te verschrikken en te verdrijven, ook om tot vreugdebewijs op dezes heugelijken dag te dienen.

Zoodra de resident aangekomen was, trok, voorafgegaan door een korps muzikanten en door de blootvoeters, die des avonds te voren gefungeerd hadden, een lange stoet van vrienden en bekenden van den bruidegom voorbij om de bruid aan het huis harer ouders te gaan afhalen.

Intusschen nam Lim Yang Bing, bijgestaan zoowel door den majoor als door den kapitein der Chineezen, de honneurs waar, terwijl de hoeren luitenants dier natie heel galant als ceremoniemeesters diertden. Allen beijverden zich dan ook, om ‘ie gasten van ververschingen te doen voorzien, en begon reeds een geknal van ontkurkte Champagneflesschen, hetwelk zich met het geratel der vuurwerken mengde, en bruiste het heerlijke vocht, dat in groote zilveren kommen in een ijsbad afgekoeld was, in prachtig geslepen kristallen kelken. Der dames werd

Hypocras, Guldenwater, Chartreuse, enz. aangeboden.

Lim Yang Bing had de schoone Laurentia den arm geboden, en beiden bewogen zich ongedwongen door de ruimo binnengalerij, die reeds in gewone omstandigheden prachtig mocht heeten, maar thans voor deze plechtige gelegenheid feestelijk was uitgedost. Alle houtwerken, als draagstijlen, balken, architraven waren kunstig gebeeldhouwd en zwaar verguld, en stelden òf afzichtelijke draken óf tooneelen uit het huiselijk leven in China voor. De omwanding was zacht rozerood genuanceerd,[91] terwijl de vloer, die uit lijn Carrarisch marmer bestond, bedekt was met matten, van uiterst smal gespleten rottan vervaardigd. Aan het uiteinde der galerij bevond zich het altaar van den Tao Peh Kong, dat allerprachtigst versierd was, terwijl groote strooken van roode zijde, waarop zwarte Chineesche letters, ter weerszijden daarvan prijkten.

'Vertel mij toch eens, babah,' vroeg de residents-vrouw, 'wat beteekent toch dat gekrabbel op die roode lappen?'

'Dat zijn spreuken, njonja, afkomstig van Kong Foe Hi,' antwoordde de Chinees galant.

'Maar, wat beteekenen zij?'

'O, die eene, njonja, beteekent: moge de vijf zegeningen nederdalen over deze woning.'

'En de anderen?'

'Dat zijn de vijf zegeningen.'

'En die zijn?'

'Een lang leven, vrede en rust, liefde voor de deugd, rijkdom en een einde dat het leven kroont.'

'En wat beteekenen die letters op die 'lollengs' (lantaarns)? Hé! wat zijn die mooi!' sprak mevrouw Van Gulpendam, terwijl zij op de vele lantaarns wees, die aan de zoldering en aan de balken der galerij hingen.

Het waren prachtige zeskantige toestellen, uiterst kunstig van gedreven koper in Chineeschen stijl vervaardigd, met kristallen vakken, die zeer fijn geslepen waren.

‘Ja, die zijn zeer fraai,’ erkende Lim Yang Bing met een glimlach van zelfvoldoening. ‘Maar zij kosten ook veel geld. Zou njonja kunnen raden hoeveel zoo'n lolleng kost?’

‘Hoe wil ik dat, babah, misschien vijftig gulden?’ De Chinees verhief de borst, en een eigenaardig glimlachje speelde om zijne lippen.

‘O, njonja, hoe kunt gij zoo misraden! Ik dacht, dat gij onze kunstwerken meer waardeerdet.’

‘Hoeveel kosten ze dan?’ vroeg de sluwe vrouw.

‘Iedere lolleng kost te Canton drie honderd en vijftig gulden, en met de vracht en inkomende rechten...’

‘Zij zullen wel gesmokkeld zijn,’ zei Laurentia lachende.

‘Bij Kong! Neen! Ik kan de bewijzen van de betaalde rechten laten zien. Wil njonja....?’

‘Neen, neen; ik geloof u. Maar hoeveel kosten ze u hier?’

‘Bijna vierhonderd gulden, njonja.’

‘En daar hangen er een dertigtal neen ik?’

‘Neen, slechts vijf en twintig, njonja.’

‘Slechts! slechts!’ zei mevrouw Van Gulpendam lachende. ‘Me dunkt, voor tienduizend guldens aan lantaarns!’

Lim Yam Bing's gelaat glom van genoegen. Evenals de meeste parvenu's genoot hij dubbel, wanneer de menschen bekend waren met de prijzen der kostbaarheden, die hij uitstalde.

‘En zie eens die “how-iâ's.”’

De pachter wees op een paar levensgroote tijgerbeelden van rood marmer, die ineengedoken op een voetstuk

van zwart marmer voor de twee hoofdpilaren der galerij voor het altaar zaten.

‘Ja, die zijn mooi!’ zei de njonja. ‘Die zullen ook niet goedkoop zijn. Is het niet?’

‘Zij kosten ieder vijfduizend gulden.’

‘Maar, babah.’

‘Ja, als men bruiloft houdt, dan moet men het goed doen. Ziet gij dien haan daar op het altaar?’

‘Ja, babah; die is prachtig gesneden.’

‘Die is van perzikhout gebeeldhouwd, en kost alleen twaalfhonderd gulden.’

‘Maar, gij moet rijk zijn, babah.’

‘Och zoo,...’ meesmuilde de Chinees overdreven trotsch in zijn bescheidenheid. ‘Weet gij, wat mij het bruiloftsmaal en het diner van heden avond kosten?’

‘Neen, babah, zeg op.’

‘Die kosten bijna vijftienduizend gulden.’

‘Gij moet zeer rijk zijn, babah,’ vleide de residents-vrouw.

‘Och, zoo maar, niet erg,’ teemde de Chinees. ‘Gij weet nog niet, hoeveel ik mijn zoon medegeef, njonja.’

‘Aan Lim Ho, den bruidegom. Neen, dat weet ik niet. Toe, zeg mij, babah.’

‘Twee millioen guldens,’ fluisterde hij half dronken van genot.

‘Twee millioen guldens!’ kreet mevrouw Van Gulpendam. ‘Maar gij moet ontzettend rijk zijn, babah Lim Yang Bing!’

‘Toch niet zoo erg, njonja.’

‘En dat alles uit de opiumpacht, niet waar?’

De Chinees keek haar aan. Dat woord opiumpacht ontnuchterde hem een weinig.

‘En gij zijt nog niet ten volle drie jaren pachter, niet waar, babah?’

Lim Yang Bing knikte stilzwijgend. Hij verwenschte reeds in zijn binnenste zijne praalzucht en snoeverij.

‘Hebt gij dezer dagen den resident gesproken?’ vroeg de schoone Laurentia, die het ijzer smeedde, terwijl het heet was.

‘Neen, njonja,’ antwoordde de Chinees beleefd maar teruggetrokken.

‘Hij zal u over de pacht spreken, babah. Die eindigt immers met dit loopende jaar, niet waar?’

‘Ja, njonja.’

‘En de verpachting van de volgende drie jaren zal nog in deze maand plaats hebben, is zoo niet?’

‘Ja, njonja.’

‘Zijt gij van plan mede te bieden?’

‘Ik denk het wel, njonja.’

‘Ja, njonja; neen, njonja; ik denk het wel, njonja...’ herhaalde Laurentia op kluchtigen toon. ‘Maar... shut! men beluistert ons... Wat beteekenen die letters op die lollengs, babah?’

Die laatste vraag was met luider stem door de schoone vrouw op den haar eigen gigelenden, luchthartigen toon gesproken.

‘Op die twee staat slechts: ‘hemellantaarn.’

En op die daar?’

‘Die letters beteekenen: ‘Wij smeeken U om geluk en voorspoed.’

Zij waren inmiddels verder voortgetreden, en verwijderd van de vermeende luisteraars.

‘Wij kunnen nu weer voortgaan,’ zei Laurentia fluisterend. ‘Gij schijnt het met die pacht lauw op te nemen. Ik vrees, dat gij een mededinger zult hebben.’

‘Wie?’ vroeg Lim Yang Bing thans met eenige drift.

‘Ik heb hooren mompelen van Kwee Sioen Liem,van Solo.’

‘Die!’ mompelde de Chinees onthutst.

‘Hij is rijk en kan u veel schade doen,’ sprak mevrouw Van Gulpendam, terwijl zij hem strak aankeek.

Lim Yang Bing antwoordde niet, maar stapte met algemeten schreden naast de schoone vrouw voort.

‘Dat nieuws schijnt u niet te deren,’ merkte de residentsvrouw met iets schampers in hare stem op.

‘Is het daarover dat de resident met mij spreken wil?’ vroeg hij.

‘Daarover en over nog iets anders. Het gouvernement wil hoogere pacht innen.’

‘Ho, ho!’ grinnikte de Chinees.

‘Ge betaalt thans twaalf ton aan pachtschat, niet waar? Dat zal minstens twintig ton moeten worden... Anders exploiteert het gouvernement zelf het monopolie.’

‘Ha, ha!’ zei thans Lim Yang Bing, daarbij smadelijk glimlachende. ‘Dat zou ik wel eens willen zien!... Maar een verhoogde pachtschat is onmogelijk,’ voegde hij er nadenkend bij.... ‘thans kost het moeite, om zonder verlies te werken.’

‘En gij geeft uwen zoon twee millioen ten huwelijk mede[92]!’ merkte Laurentia spottend op.

‘Ja,...’ ging hij onverstoorbaar voort, als hadde hij die woorden niet gehoord, ‘werd het aantal kitten in de residentie vermeerderd... dan...’

‘Is het niet anders?’ vroeg Laurentia luchthartig. ‘Hoeveel zijn er thans? Dat is mij om het even. Hoeveel wilt gij er meer hebben?’

De pachter dacht een oogenblik na. Hij prevelde iets binnensmonds, en scheen in berekeningen verdiept te zijn.

‘Minstens tien,’ antwoordde hij.

‘Dat is veel;... maar als tien opiumkitten meer in het pachtcontract opgenomen worden, zijt gij dan bereid tot twintig ton op te bieden?’

Lim Yang Bing hoog toestemmend; maar had den tijd niet om mondeling daar nog iets bij te voegen.

De stoet, die de bruid afgehaald had, was aangekomen, en verscheen aan den ingang van de galerij. Het was thans alsof hemel en aarde vergaan moest, zooveel niertjons werden thans afgestoken, terwijl de Chineesche muzikanten, die den stoet vergezelden, eene krijschende cacophonie deden weerklinken, die aller gehoorvliezen op eene geduchte proef stelde. Als er nog een booze geest in den omtrek achtergebleven was, dan moest die bij dat spektakel wel de vlucht nemen. Tegen zoo iets was zelfs geen Shan Sao bestand.

Inmiddels was een troep Chineesche meisjes, met fraai besneden gelaat, en zedig in hare schilderachtige kleeding van gele zijde, met rose sjerpen om de slanke middels, te voorschijn getreden, om de bruid te verwelkomen, en haar een krans van perzikbloesems en eenige snuisterijen, o.a. een haan, van perzikhout gesneden, aan te bieden[93]. Lim Ho was ook vooruitgetreden, om de lieve Ngow Ming Nio de hand te reiken, en haar naar eene welvoorziene tafel te geleiden. Op die tafel waren, behalve eene menigte spijzen, waaronder haaienvinnen, soep van hertenpezen en vogelnestjes, ‘kiemlo’ en ‘bahmieh’[94] niet ontbraken, eene menigte ‘tsoe’ (granaat-appels) aanwezig, zoodanig opengesneden, dat de geheele kern met de menigvuldige zaadpitten blootlagen, als zinnebeeld van het groot aantal kinderen, dat men het jonge paar toevvenschte. Daar naast lagen een groot aantal kaam’ (oranjeappels) opgestapeld, als zinnebeeld van de zoetheid des levens, die de jonge lieden eeuwig mochten smaken; alsook eenige klompen aan elkander gegroeide ‘ô-á’ (oesters), als zinnebeeld van de splitsing en toch onverbreekbare eensgezindheid van de familie; en eindelijk eenige stekken ‘koaka’ (suikerriet), als zinnebeeld

van het huwelijksleven, dat even als het riet, van knoop tot knoop, van geleding tot geleding, in zoetheid toeneemt.

De beide verloofden namen aan de tafel plaats, Lim Ho links van Ngow Ming Nio.[95] Voor ieder hunner werd een prachtige gouden bokaal nedergezet. Beide bekers waren met wijn gevuld, en door middel van een rooden zijden draad aan elkander verbonden. Bruid en bruidegom dronken tegelijkertijd, elk voor zich, de helft van den wijn, ruilden daarop van bokalen, evenwel daarbij zorgende, dat de verbindingsdraad niet brak, en ledigden nu de bekers geheel en al.

'Oef!' mompelde Van Beneden, die met zijne vrienden ook de huwelijksplechtigheid bijwoonde. 'Oef! het is om den adem er bij te verliezen. Ik wed dat zoo'n bokaal anderhalve flesch inhoudt. Voor Lim Ho is dat niets; maar dat lieve kind....'

'Zou je niet eens met de lieve Ngow Ming Nio willen drinken?' vroeg Grenits ondeugend.

'Shut!...' zei Grashuis, en wees op een groepje Chineezen in de nabijheid.

'Hoe heet de plechtigheid, babah?' vroeg hij aan een hunner.

'Tsioe Hoen, toean,' antwoordde de aangesprokene.

'Tsioe Hoen? Wat beteekent dat?'

De Chinees lachte schalksch.

'Kawin babassa,' antwoordde hij ondeugend..

De omstanders proestten het uit.

'Dus eigenlijk het huwelijk bewijnen,'[96] zei Grenits die in de algemeene hilariteit deelde.

'Shut!! Shut!!' klonk het van alle kanten.

De resident Van Gulpendam keek vervaarlijk boos rond. De schoone Laurentia was diep verontwaardigd over de stoornis der bekerplechtigheid. Van Rheijn had

wel onder den grond willen kruipen tegenover die toornige blikken.

‘Shut!... Shut!!’ schreeuwde hij nog harder, als al de anderen te zamen.

Toen het huwelijk bewijnd was, greep de bruidegom de linkerhand der bruid, hief die ter hoogte harer borst op, terwijl beiden tegen elkander bogen.

‘Ik woû, dat dat lieve bekje ‘ja’ tegen mij knikte,’ mompelde Grenits.

‘Een lief bekje dat millioenen meêbrengt!’ beaamde August van Beneden knikkend.

‘Shut!’ klonk het alweer.

‘Millioenen, die voortspruiten uit de opiumpacht?’ vroeg Theodoor fluisterend, maar uitdagend.

Onze advocaat boog verlegen het hoofd.

‘Gij hebt gelijk!’ prevelde hij. ‘Uit die bron verlang ik geen cent.’

‘Shut!’

De oogen van den resident Van Gulpendam schoten bliksemstralen.

Nu werden twee schotels voor het paar neergezet, die met pilletjes ter dikte van eene groote erwt, rood en wit van kleur dooreengemetigd, gevuld waren.

‘Waarschijnlijk bruidsuikers?’ zei Grashuis.

‘Ik weet het niet,’ antwoordde Van Beneden.

‘Babah,’ vroeg Grenits aan zijn nevenbuurman in het gedrang, ‘is dat “obat” (medicijn)?’

‘Tida toean,’ antwoordde de Chinees. ‘De roode balletjes stellen den Jang voor, het mannelijk beginsel, en de witte de Jin of het vrouwelijke beginsel der natuur[97]....’

‘Shut!’ klonk het allerwegen.

Bruid en bruidegom grepen een gouden lepel, namen een rood en een wit balletje, lieten dat in den mond

glijden, en negen diep tegen elkander. Daarna werden de schotels omgeruild en de ceremonie herhaald, waarmede, in verband met de beduiding daarvan op het dualisme der Natuur, de bezegeling van het huwelijk afgeloopen was. De band was geklonken, en de lieve Ngow Ming Nio was met Lim Ho onverbreekbaar verbonden. Het eene stel millioenen aan het andere! Of er bij het voltrekken der plechtigheid door den bruidegom eene enkele gedachte aan zijn slachtoffer, aan baboe Dalima gewijd werd?

Als laatste ceremoniëel nam de jonge gade den lepel, schepte daarop twee balletjes, bracht die met liefelijk gebaar tot voor de lippen van haren echtgenoot, en noodigde hem met verlokkenden lonk te eten. Die daad was de betuiging der jonge vrouw, dat zij gereed was om alle lasten van het innerlijke huishouden te torsen. Een der oudste familieleden prevelde echter hoorbaar voor iedereen eenige Chineesche woorden.

'Wat beduidt dat?' vroeg Grenits aan zijn vriendelijken Chineeschen berichtgever.

'O, toean,' antwoordde deze, 'dat is eene aanhaling uit de Sji-king, uit het Boek der Liederen, dat lang, zeer lang geleden gedrukt werd.[98]

'Maar, wat beteekent die aanhaling?'

'O, zij is zeer fraai,' hernam de babah. 'Luister slechts: De perzikboom is jong en schoon, en schitterend zijn zijne bloesems; deze jonge vrouw gaat naar haar toekomstig huis. en zal uitmuntend hare huiselijke zaken regelen.'

Toen de jonge vrouw haren echtgenoot zoo zinnebeeldig bediend had, negen beiden andermaal zeer diep voor elkander, en was de huwelijksplechtigheid afgeloopen.

Zoodra was die laatste buiging niet volbracht, of daar

bulderden de kanonnetjes weer, daar knetterden de salvo's van ontelbare bossen mertjons, daar joedelde de kapel der Santjoemehsche schutterij, die ook verschenen was om het feest op te luisteren, hare vroolijkste deuntjes, daar krijschte het Chineesche orkest allerjammerlijkst en veroorzaakten dat geknal, dat geknetter, dat getrommel, dat getoet, dat gezaag een broehaha van geluiden, dat de gehoorvliezen der aanwezigen verondersteld konden werden met buffelleder te zijn gevoerd.

Inmiddels namen de jonggehuwden plaats voor het altaar van den Taó Peh Kong, staken eerst een paar geurige offerstokjes[99] aan, bogen toen voor het beeld, ook voor elkander, en staken daarna de brandende stokjes in een wierookpot, prachtig in goud gedreven, die ter halver hoogte met welriekende asch gevuld was. Na die plichtpleging jegens den huisgod, keerden zich de jonggetrouwden om, ten einde de gelukwenschen der aanwezigen te ontvangen.

Dit gedeelte van het ceremoniëel was niet nationaal. Bij Chineesche huwelijken, waarbij de blanken geen toegang hebben, begeven de jonggehuwden zich dadelijk na afloop der plechtigheid naar hunne vertrekken. Hier was het een te gemoet komen aan Westersche gewoonten, en onthielden de Chineezen zich dan ook aan die felicitatiën deel te nemen; maar beijverden de meeste hunner zich om eene verdubbeling van vuurwerk af te steken, en zoo de spoken en kwade voorteekenen te verdrijven.

De resident Van Gulpendam, met de schoone Laurentia aan den arm, openden den optocht van Europeanen, die zich daar voor de saamgekoppelde millioenen kwamen buigen. Want, al was de bruid ook al lief, al werd ook Lim Ho in het dagelijksche leven een ‘aardige vent’ genoemd, het zou niemand in de gedachten ge-

komen zijn, om die plechtigheid bij te wonen. Het gebeurde met baboe Dalima was van nog te jonge dagteekening. Maar, nu twee millioenen van den eenen kant met twee millioenen van den anderen kant verbonden werden, nu het den zoon van Lim Vang Bing, den uppermachtigen opiumpachter gold, nu verdrong zich de blanke bevolking van Santjoemeh om het jeugdige echtpaar, om hun hare oprechte heilwenschen aan te bieden.

Van Gulpendam meende zelfs, na de jonggetrouwden de hand gedrukt te hebben, hen met een paar gevoelvolle woorden te moeten toespreken. Gelukkig voor de jonggehuwden, dat zij de hollandsche scheepstermen, die hij bezigde, en niet in het maleisch vertalen kon, niet verstonden; gelukkig voor het ongeduld der achteraankomenden, dat Laurentia haren echtvriend tot beknoptheid met de punt van haren blooten elleboog aanmaande. De banaliteiten van het hoofd van gewestelijk bestuur namen een einde, en nu was het een handjes-drukken, een gefleem, een geteem, zoowel ten opzichte; van de rijke ouders der jonggehuwden als tegenover dezen, dat den opmerkzamen toeschouwer het hart van walging moest beklemmen.

Toch ontging het noch aan Lim Yang Bing, noch aan Lim Ho, dat noch Theodoor Grenits, noch August van Beneden, noch Leendert Grashuis, noch Eduard van Rheijn vooruitgetreden waren om een handdruk met de jonggehuwden te wisselen. Zij hadden van het algemeen gedrang gebruik gemaakt om naar buiten te treden. Karel van Nerekool was zelfs in het geheel niet verschenen. Hij had den afkeer niet kunnen overwinnen, dien hem de bruidegom inboezemde, hoewel hij zich, toen hij later de bizonderheden der trouwplechtigheid vernam, de belofte deed om bij voorkomende gelegenheid zoo'n

ceremoniëel te gaan bijwonen, al zou het dan ook op bescheidener voet gevierd worden.

Gelukkig, dat onze vrienden het huis verlaten hadden; want nog was de ommegang der feliciteerenden niet ten einde gebracht, toen eensklaps de champagnekurken knalden, alsof zij een wedstrijd in ruchtbaarheid wilden aangaan met de buiten steeds knetterende mertjons. Weldra stonden alle aanwezende Chineezen, zoowel als alle Europeanen met een beker schuimenden feestwijn in de hand, en weerklonken allerwegen de luidruchtige toejuichingen, terwijl de Chineesche 'trauwkooi's' (violen) en bekkens krijschten, alsof zij tandenknarsing wilden te voorschijn roepen, de schutterijkapel fanfares deed hooren, en de slangstukjes en mertjons losbrandden, alsof het de bestorming eener vijandelijke veste gold. Het echtpaar verdween te midden van dat ontzettend rumoer, waarschijnlijk om hunne gehoorvliezen te redden.

Des avonds had een vormelijk diner van 80 couverts plaats, waarvan het menu zorgvuldig door een Franschen *maître d'hûtel* was opgemaakt. Grappenmakers vertelden evenwel daags daarna, dat daarop echte Chineesche gerechten voorgekomen waren, als: *Potage Kiemlo à la Tartare, Potage Printanier à l'ail*,[100] *Croquettes aux oreilles de rats*,[101] *Bouchées d'ailerons de requins, Consommées de tripang*[102] enz., enz.

De resident Van Gulpendam bracht bij het dessert een luisterrijken dronk op de jonggehuwden. Daarna ook een op de Chineesche officieren, waarbij hij de hoop uitdrukte, dat Nederland steeds in hen zulke trouwe en nuttige onderdanen mocht vinden, als tot heden plaats gevonden had. Het hoofd van gewestelijk bestuur drukte op dat woord *nuttig*, en verwierf dan ook aan het einde zijner rede een storm van toejuichingen. Die laat-

ste toast werd beantwoord door Lim Yang Bing, die een dronk aan mevrouw en den heer Van Gulpendam wijdde, daarbij Santjoemeh golukwenschte met het bezit van zoo'n achtbaar echtpaar en den wensch uitsprak, dat het tot heil der bevolking in het algemeen, en der Chineesche maatschappij in het bizonder, gegeven mocht zijn, die edelaardige menschen nog lang aan het hoofd der residentie te zien.

Het was geraden, dat het dakgebinte der Chineesche woning stevig, dat de muren en zuilen onwrikbaar gegrondvest waren, anders hadden ongelukken plaats gegrepen bij de daverende toejuichingen, die met het geweld van een orkaan losbarstten. De grond schudde letterlijk onder de voeten van de feestvierenden bij de losbrandingen van het geschut en van de mertjons, terwijl de lucht binnenshuis in trilling geraakte door het snelvuur, dat door de knappende champagnekurken, die met behendige hand gelicht werden, uitgevoerd werd. Waarlijk, met zoo'n geestdrift werden de woorden van den lijken opiumpachter begroet!

Na het diner volgde de dansreceptie, die door bijna geheel Santjoemeh bijgewoond werd. Tegen middernacht werd in den tuin van de woning een prachtig Chineesch vuurwerk afgestoken, waarbij onze gestaarte broeders het bewijs leverden, hoe onmetelijk ver zij in de pyrotechnie boven de Europeesche kunstenaars van het vak stonden. Daarna werd de partij voortgezet, en eerst bij het aanbreken van den dag verlieten de laatste paren het dansterrein.

‘Een prachtig, een luisterrijk feest, babah!’ complimenteerde de resident een paar dagen later Lim Yang Bing. ‘Drommels, de kombuis heeft gerookt!’

‘Ja, Kanfjeng toean,’ antwoordde de opiumpachter, terwijl een glimlach van voldane ijdelheid zijne lippen deed

krullen. ‘Het heeft ook aardig geld gekost. Er is alleen aan champagne voor tweeduizend gulden gedronken, en aan rhijnwijn voor twaalf honderd gulden. Het vuurwerk, dat ik uit Canton liet komen, kost ruim drie duizend gulden.’

De man zwom in een hemel van gelukzaligheid bij die mededeeling.

Eindnoten:

(86) Nonna. (bladz. 227) Hier in de beteekenis van: meisje van gemengd ras. Zie de noot N°. 80 hiervoren.

(87) De zonen van het Hemelsche rijk kennen geen kerkelijk huwelijk. (bladz. 228) Zie deswege bladz. 586 van *de jaarlijksche feesten en gebruiken van de Emoy-Chineezen* door Dr. I.J.M. de Groot.

(88) Má Tsów Pô (bladz. 228) kan vertaald worden door Voor-moeder de Vrouw. Dat is een wonderdoend wezen, dat door Keizer Thai Sioe van de Soeng Dynastie in de laatste helft der X^{de}, eeuw tot godin verheven werd onder den titel van Onze Lieve Vrouw van Macht en Goedertierenheid. Dr. de Groot vertelt omtrent die godin eene aardige legende op bladz. 208 en volgd. van het hier in de onmiddellijk voorafgaande aanteekening aangehaald werk. Má Tsów Pô is de beschermster van jonge huwelijken en staat als godin der vruchtbaarheid in groot aanzien.

(89) Waaronder de bloote beenen en voeten uitstaken. (bladz. 229) Daarom worden zij ook Lo-hân-kha of blootvoeters geheeten. Dat costuum is een stipt vereischte.

(90) Mertjons (bladz. 229) zijn kleine cilindervormige kokertjes van dichtineengerold papier, die met kruit zijn geladen. In ieder kokertje zit een lontje, dat met eene lange algemeene lont is saamgevlochten. Een ris mertjons bestaat gewoonlijk uit een paar honderd van die kokertjes. Zoo een ris wordt gewoonlijk aan den deurstijl of het raam der feestvierenden opgehangen en het benedeneinde van de lont aangestoken. Het opklimmende vuur ontsteekt achtervolgons de lontjes der kokertjes, die opvolgend uit elkander barsten, hetgeen een geluid veroorzaakt alof een goed govoed rottenvuur van degelijk gedrilde soldaten vernomen wordt. Van afstand tot afstand worden soms grootere en zwaardere mertjons ingevlochten, die dan ook een veel zwaarder slag geven, hetgeen voor het gehoor het zware geschut tusschen het geknetter van het geweervuur laat vornemen.

(91) Zacht rozerood gonuanceerd. (bladz. 231) Beter ware hier gezegd in fijn perzikbloesemkleur. De perzikbloesem is het emblema van geluk in den echtelijken staat.

(92) En gij geeft uwen zoon twee millioen ten huwelijk mede. bladz. 235) Het zij ons veroorloofd hier een entrefilet, dat voor ons ligt en uit een der Indische dagbladen - waarschijnlijk uit de Locomotief - uitgeknipt is: ‘CIJFERS EN FEITEN. Een paar weken geleden zonden “de Heer en Mevrouw” Tan Thwan Tik en “de Heer en Mevrouw” Liem Liong Kien communicatie rond omtrent het voorgenomen huwelijk van den broeder der eerstgenoemden “den heer” Tan Thwan Soen, met de dochter der laatstgenoemden, de bekoorlijke “Mejuffrouw” Liem Yang Nio, met de mededeeling, dat de receptie zou plaats hebben ten huize van den WelEd. Heer Liem Liong Kien te Semarang Gang Pinggir.’

‘Gister had de receptie plaats. De grootpapa van Mejuffrouw Liem Yang Nio - ach! thans geen Mejuffrouw Liem Yang Nio meer! de oude Majoor Chinees Beh Biauw Tjoan, heeft volgens de Chineesche kerk *f* 14,000 opgedokt voor de bruiloftskosten. En de bruigom brengt *twee millioen*, volgens anderen *vier millioen* mee ten huwelijk.

Ho Yam Lo, de tegenwoordige opiumpachter van Semarang, ‘heeft in drie jaren tijd, zegt men, drie millioen netto winst gemaakt. Men vraagt natuurlijk niet *hoe*. Men vraagt ook niet in welk een poel van corruptie en rechtsverkrachting wij hier rondbaggeren. Indien wij trachtten daarop een antwoord te geven, zou het ons, bij gebrek aan wettig bewijsmiddel, waarschijnlijk slecht vergaan.’

(93) Een krans van perzikbloesem en eenige snuisterijen, o.a. een haan, van perzikhout gesneden, aan te bieden (bladz. 236). De perzikboom is bij de Chineezen het zinnebeeld van levenskracht en eeuwigheid. De perzikbloesem is het zinnebeeld van vrouwelijke deugd. De perzik is een schrikbeeld voor spoken en kwade geesten. De haan is het zinnebeeld der zon en als zoodanig ook een afweerder van spoken en kwade invloeden. Het aanbieden van eon krans van perzikbloesem op Java moge onwaarschijnlijk voorkomen, maar men vorlieze niet uit het oog dat de perzikhoom, de Amygdalus Persica der geleerden, in het Tergersche gebergte veelvuldig voorkomt en de vrucht op de passars van Java's oostkust te koop aangeboden wordt. Schrijver dezes heeft meermalen op de hellingen van den Merbaboe en Merapi talrijke perzikboomen in vollen bloei en de vruchten op den passar van Salatiga te koop aangeboden gezien.

(94) Kiemlo en bahmieh (bladz. 236). Kiemlo is een eigenaardig machtig vette soep, van varkensspek gekookt. Bahmieh is ook een vet kostje, maar waarbij het varkensvleesch en spek in kleine dobbelsteentjes gesneden, te midden van een hoop Taughi, peultjes, en andere ingrediënten en van een hoop mieh, een soort van Chineesche vermicelli voorkomt, Kiemlo en bahmieh worden zelfs door onze Europeesche dames niet versmaad.

(95) Lim Ho links van Ngow Ming Nio (bladz. 237). De linksche kant is bij de Chineezen de eereplaats.

(96) Het huwelijk bewijnen (bladz. 237). Zie omtrent die plechtigheid de reeds vroeger aangehaalde *Jaarlijksche feesten en gebruiken enz.* van D^{r}. J.J.M. DE GROOT op bladz. 68.

(97) De roode balletjes stellen den Jang, of het mannelijke beginsel en de witte de Jin of het vrouwelijke beginsel der natuur voor (bladz. 238). Volgens de Chineesche cosmogonie is als eerste beginsel der natuur de Thaï Ki of het Groote Opperste aangenomen. Uit dat Groote Opperste werd Jang en Jin of het mannelijk en het vrouwelijk principe geboren, die de beide regelaars der natuur genoemd werden. De Hemel, de vader van het Heelal, vertegenwoordigt dat mannelijke en de Aarde, die door hem met warmte en regen wordt bevrucht, het vrouwelijke. Ook is de zon vereenzelvigd met Jang en de maan met Jin, en warmte en koude, licht en duisternis, in één woord, alle werkingen der Natuur worden zooveel mogelijk tot die twee principes teruggebracht. (Zie DE GROOT'S *Feesten en gebruiken* op bladz. 45).

(98) Het Boek der Liederen, dat lang, zeer lang geleden gedrukt werd (bladz. 239). Volgens D^{r}. J.J.M. DE GROOT dagteekent de ode, waarin de in den tekst bedoelde woorden voorkomen, van uit de XI^{de} eeuw vóór Christus.

(99) Offerstokjes (bladz. 240). Dat zijn lange dunne staafjes, van een mengsel van wierook en asch van sandelhout vervaardigd. Die welriekende staafjes worden op dunne stokjes bevestigd.

(100) A l'ail (bladz. 242). De Chineezen zijn groote liefhebbers van knoflook.

(101) Oreilles de rats (bladz. 242). In het Maleisch ‘koeping tikoes’ (rattenooren) geheeten. Dat is een soort champignon, die den vorm van de ooren van die knaagdieren hebben. Vandaar de meening bij sommigen als zouden de chineezen rattenooren verorberen.

(102) Tripang (bladz. 242) is een zeedier, dat tot de stekelhuidigen behoort en dat gedroogd en gerookt den Chineezen een zeer gewild gerecht oplevert. De soort, die daartoe gewild is, wordt door de geleerden Holothuria edulis genoemd. Zij wordt bij de Moluksche en Philippijnsche eilanden gevangen en veelvuldig in den handel gebracht.

XXXVII.
Eene walgelijke tegenkanting. Twee opium-kongsie's in gevecht.

Bijna geheel Santjoemeh had feestgevierd. Het was dan ook geen alledaagsche zaak, dat namelijk de zoon van den rijken opiumpachter van Santjoemeh trouwde met de dochter van een niet minder rijken emeritus-volgeling van Mercurius. Bij de samenkoppeling van zoovele millioenen kon en mocht een Nederlandsch publiek niet anders dan de grootste belangstelling aan den dag leggen, en dat had het ook gedaan.

Bijna geheel Santjoemeh werd gezegd; en daarin ligt opgesloten, dat niet allen behoefte gevoeld hadden de receptie met hunne tegenwoordigheid luister bij te zetten. Hadden ook onkelen, zooals Van Beneden, Grashuis, Van Rheijn en Grenits, zich door hunne weetgie-righeid op ethnologisch gebied laten verlokken om de Chineesche huwelijksplechtigheid te gaan zien, zoo waren zij niet over te halen geweest bij het diner aan te zitten of de danspartij bij te wonen. Zij waren integendeel overeengekomen, om, terwijl de Europeesche bewoners zich binnen, en de Inlandsche bevolking voor het woonhuis van Lim Yang Bing in gang Pinggir verdrongen, ten huize van Van Nerekool bij elkander te komen om gezellig dien avond door te brengen.

Toen zij evenwel Karels woning binnentraden, vonden zij den jeugdigen rechter nog in zijn studeervertrek onder de kap eener groote astraallamp over zijne schrijftafel gebogen.

‘Nog aan den arbeid?’ vroeg de een.

‘Is het zoo druk bij den raad van Justitie?’ meesmuilde de andere.

‘Drommels, dat heet ik dienstijver hebben!’ kreet een derde.

‘In de ornithologie zou Karel onder de ‘rari aves’ (zeldzame vogels) gesorteerd worden!’ riep August van Beneden uit. ‘Kom, wie werkt er nog op dit uur, nu geheel Santjoemeh feestviert? Hoort ze daar ginds eens toeteren en spektakel maken.’

En inderdaad bij de doodsche stilte, die in het overige gedeelte der residentie's hoofdplaats heerschte, werden in de verte het geschetter der fanfares, het geknetter der mertjons en het gedonder van het geschut vernomen.

‘Ja, daar wordt spektakel genoeg gemaakt.’ merkte Theodoor Grenits verachtelijk glimlachende op.

‘Vrienden,’ zei Van Nerekool, ‘wel heb ik het grootste gedeelte van den dag ijverig besteed; want zooals Leendert juister opgemerkt heeft, dan hij wel meende, is het in den tegenwoordigen tijd zeer volhandig bij den raad van Justitie; toch hield iets anders mijne aandacht bezig, toen gij heden binnentraadt.’...

‘En is het onbescheiden te vragen, wat onzen gastheer het hoofd zoo over zijne schrijftafel deed bukken?’ vroeg Theodoor.

‘Ik bracht juist een brief van Willem ten einde, dien ik zooeven ontvangen had, en die mij de pen heeft doen neerleggen.’

‘Van Willem Verstork?’

‘Hoe maakt hij het?’

‘Is hij welvarend?’

‘Kan hij het te Atjeh nog al uithouden?’

Die vragen kruisten elkander en werden nagenoeg gelijktijdig uitgesproken. Een ieder van dat vijftal droeg den waardigen controleur een goed hart toe.

‘Vrienden,’ antwoordde Van Nerekool, ‘Willem is welvarend, en weet zich uitmuntend in die militaire wereld daar ginds te schikken.’

‘Gelukkig!’ meende Van Rheijn, die niet veel met sabelslepers, zooals hij gewoonlijk de officieren noemde, ophad. ‘Ik verlang volstrekt niet in zijne plaats te zijn.’

‘Wat schrijft hij, Karel?’ vroeg August van Beneden.

‘Och, zijn brief is te lang, om u heden voor te lezen,’ antwoordde Van Nerekool. ‘Daarenboven is het grootste gedeelte gewijd aan mijne particuliere omstandigheden, en treedt hij omtrent de ouders van Anna van Gulpendam in bizonderheden, die ik zonder onkiesch te zijn, niet kan mededeelen. Zijne bedoeling om mij van mijne liefde te genezen is voorzeker welgemeend, toch maakt dat schrijven mij diep neerslachtig, daar mij de klove, die mij van het lieve meisje scheidt, al meer en meer onoverkomelijk aangrijnst.... Waar mag zij toch zijn?.... Wist ik dat maar; och, dan was alles nog niet verloren.’

Allen keken elkander aan. Er was daar eene snaar aangeroerd, die den gastheer tot weemoed moest stemmen.

‘Kom Karel,’ sprak Grashuis bemoedigend, ‘geef aan die neerslachtigheid niet toe. Gij moet u in het onvermijdelijke weten te schikken. Daarenboven, wie weet wat de toekomst bereidt....’

‘Maar, zij is weg... spoorloos verdwenen!’ jammerde Van Nerekool.

Eduard van Rheijn glimlachte vreemdsoortig, maar antwoordde tiaar niet direct op.

‘Ook baboe Dalima is verdwenen,’ zeide hij.

Van Nerekool schudde ongeduldig het hoofd, alsof hij zeggen wilde: ‘wat kan dat mij schelen?’

‘Ik ben dezer dagen te Kaligaweh geweest,’ ging de adspirant-controleur voort, ‘en heb daar bij toeval den ouden Setrosmito gesproken. Zij is volgens hem geruimen tijd geleden naar Karang Anjer gereisd....’

‘Naar Karang Anjer?’ riep Van Nerekool uit. ‘En wat?....’

‘Maar sedert heeft hare familie niets meer van haar gehoord.’

‘Niets?’

‘Neen, niets. Zoodat hare ouders niet weten, of zij dood of levend is.’

Moedeloos liet Karel het hoofd op de borst zinken.

‘Een opflikkering der hoop....’ prevelde hij; ‘en daarna weer zwarte nacht!’

Allen keken een poos bedrukt voor zich.

‘En schrijft Willem niets anders dan over die aangelegenheid?’ vroeg Van Beneden, die den godachtenloop van den gastheer eene andere wending wenschte te geven.

‘Jawel,’ antwoordde Karel, die langzamerhand zijne geestkracht herwon. ‘Kom, laten wij in de binnengalerij plaats nemen, dan zal ik u het meest wetenswaardige van zijn brief mededeelen. liet is hier niets gezellig voor vriendenkout.’

Allen verlieten het studeervertrek van den rechtsgeleerde, dat inderdaad met zijne folianten, die van waanwijsheid zwollen, niet tot vertrouwelijkheid verlokte.

‘Sabieio, lakas kassi karossi, dan roko sarna toean toean!’ (Sabieio, geef de heeren stoelen en sigaren.) klonk het bevel des gastheers. En toen allen gezeten waren, en geurige manillasigaren opgestoken hadden:

‘Zullen de heeren een glas bier gebruiken?’ vervolgde hij.

En op de toestemmende beweging zijner gasten:

'Sabieio, kassi bier ajam,'[103] vervolgde hij, 'sama ajer batoe.' (Sabieio, geef haantjesbier met ijs).

Toen allen zich aan het heerlijke Cambrinusvocht gelaafd hadden, hernam Van Nerekool:

'Ik zal u het bedoelde gedeelte van Willem's brief voorlezen. Luistert:

'Herinnert gij u nog, dat ik ulieden bij het diner na de varkensjacht in den djoerang Pringapoes mededeeling deed van een recept van pilletjes om de opium te bestrijden,[104] alsook welk succes ik en anderen daarmede reeds verworven hadden. Grenits was niets gesticht over die mededeeling, en zag de toekomst niet rooskleurig voor mij in. Zijne woorden hebben mij lang in de ooren geklonken, en nog staan zij onuitwischbaar in mijn geheugen gegrift. 'Houdt dat pillenrecept voor u,' sprak hij waarschuwend. 'De minister van Koloniën, die bezig is de opiuminkomsten door alle mogelijke middelen zoo hoog mogelijk op te zweepen, zou daarin eene aanranding van het Gouden Kalf zien. En er zijn zendelingen in hun evangeliearbeid verhinderd, er zijn menschen de Koloniën uitgezet, en er zijn ambtenaren gepensionneerd geworden, die veel minder gedaan hadden, dan zulke pillen aan den man gebracht.' Karel, gij weet dat, hoewel, met het oog op de toekomst mijner familieleden een oogenblik terneergeslagen, ik toch Theodoor's woorden bij eenig nadenken slechts opnam als eene zwartgallige ontboezeming, geuit ten gevolge van ons gesprek bij den maaltijd, dat hoofdzakelijk over opium-schandalen en opium-ongerechtigheden geloopen had. Grenits zelf zag den toestand minder donker in dan zijne woorden wel aanduidden; want lachende hernam hij op mijne bewering, dat het zoo erg niet loopen zou: 'Maar een Nederlandschen Leeuw zult gij met uwe pillen niet verdienen.'

Neen, Karel, eene decoratie heb ik niet beoogd. Het weinige goede, wat ik deed, verrichtte ik om dat goede zelf, niet met den blik op eene mogelijke belooning. Zulk streven heb ik steeds volgaarne aan anderen overgelaten, omdat zelden het waarlijk goede, soms wel het tegendeel daarvan, maar bijna immer eene zekere ruggegraatslenigheid met die uiterlijke teekenen van de tevredenheid der machthebbenden beloond wordt. De gedachte alleen, dat ik zou kunnen verdacht worden van zoo dienstvaardige spierbundels in mijne lendenen te hebben, zou mij ongeschikt tot iedere poging daartoe maken.

'De pijl door Theodoor afgeschoten, miste dus zijn doel. Toch kon hij noch ik vermoeden, hoeveel sarcasme in zijn laatsten volzin, en hoe doeltreffend zijne voorafgegane raadgeving geweest was. Let goed op hetgeen volgen gaat.

'Ik was nog niet lang hier, toen mij een schrijven van de Bataviasche Secretarie gewerd. Dat gebeurde wel meer, wanneer men inlichtingen omtrent sommige civiele kwestiën, b.v. inkomende rechten of zoo iets wenschte te hebben, en den Militairen Gouverneur niet bemoeielijken wilde. Maar ditmaal bevreemdde het mij toch, dat ik dat stuk niet door tusschenkomst der hoogstgeplaatste autoriteit ontving. Wel was het een geschreven stuk, toch was het geene missive. Het had meer den vorm eener circulaire, die evenwel gewoonlijk gedrukt of geautografeerd is. Dat document luidde:[105] 'Te Batavia is eene poging ontdekt om pillen, bestaande uit of vermengd met opium, in te voeren als medicijn. Ter zake is door de Indische regeering beslist, dat, aangezien die pillen moeten worden beschouwd als bereide opium, invoer van die pillen anders dan voor rekening van het Gouvernement, alsmede de verkoop, anders dan door den pachter, verboden is, behoudens de bij Indisch

Staatsblad 1872, N°. 170 ten behoeve der particuliere apothekers vastgestelde uitzondering. UWEd. Gestr. wordt verzocht aan dien last der Regeering stipt de hand te doen houden.'

'Dat fraaie stuk was geteekend door den directeur van Binnenlandsch Bestuur.

'Ik had hier te Oleh leh met de door mij besproken pilletjes pogingen aangewend om Chineesche opium-schuivers van hunne heillooze verslaafdheid aan het heulsap af te brengen, en die pogingen waren met een uitstekenden uitslag bekroond. Ik had ook een paar honderdtallen van die pilletjes aan ettelijke officieren verstrekt, om aan hunne ondergeschikten uit te reiken, en die ook waren opgetogen over de heerlijke werking van het middel. Mijn trophée bedoedans was dan ook met een zestal vermeerderd; en ik erken, Karel, dat wanneer mijn oog op die werktuigen van zedelijke verwoesting viel, die daar nu als zichtbaar teeken der behaalde overwinning aan den wand hingen, ik een gevoel van tevredenheid met mij zelven niet kon onderdrukken.

'Moest ik nu die pogingen staken? Ik kon niet gelooven, dat de regeering wars zoude zijn, het hare bij te brengen, om zoovele rampzaligen, als ten gevolge van het opiumgebruik in Indië rondkrioelen, de reddende hand toe te steken. Voorzeker zij was misleid, en het gold maar alleen haar de oogen te openen. Die pillen beschikbaar bij de pachters stellen, moest het doel, met dat middel beoogd, doen falen. Ik stelde dan ook een uitvoerig stuk op, waarin ik de uitkomsten aantoonde niet alleen door mij, maar ook door de evangelieverkondigers van het Nederlandsch Zendelinggenootschap, zoo ook door de hierboven bedoelde officieren verkregen. Van de laatstbedoelden legde ik authentieke verklaringen deswege over. Ten slotte stelde ik op grond der opgedane erva-

ring voor, ten opzichte van de pillen, door bedoeld Zendelinggenootschap vervaardigd, eene uitzondering met betrekking tot den uitgevaardigden last te maken.

‘Karel, wat had ik gedaan! Ja, ik had als eerlijk man de inspraak van mijn hart gevolgd. Maar ik was al te eenvoudig van gemoed, toen ik gelooven kon, dat de regeering ook maar een klein beetje van hare prooi, zelfs ter wille van het zedelijkheidsbeginsel, zou laten varen. Ik was al te kinderlijk van gemoed, toen ik zoo'n stuk schreef in een tijd, dat geld, geld bij de regeering alles primeert, dat schrapen als de hoogste vaderlandsche deugd wordt aangemerkt en het oog gesloten wordt voor de *bas-fonds*, waarin geschraapt wordt.

‘Al heel spoedig - ja, zelfs met keerende mail - ontving ik in antwoord op mijn eerlijk voorstel het navolgende schrijven: ‘In het voorstel, vervat in uw schrijven van den zooveelsten, verlangt de regeering niet te treden. Immers invoer van zoogenaamde cpiumpillen moet in den laatsten tijd, behalve ter hoofdplaats Batavia. ook hebben plaats gehad in andere residentiën van Java, Ofschoon die pillen heeten bestemd te zijn, om de schuivers het gebruik van opium af te leeren, dienen zij toch inderdaad om hun, die zich, hetzij wegens de hooge kosten of om andere redenen, niet op de gewone wijze van opium kunnen voorzien, het opiumgenot op goedkooper wijze te verschaffen.[106] Bestond er reeds twijfel, terwijl gij controleur in de residentie Santjoemeh waart, dat gij er u als ambtenaar toe leendet, om - zij het dan ook met een zoogenaamd goed doel - de verordeningen der regeering omtrent het opium-monopolie te ontduiken, en zoo mede te werken tot benadeeling van 's lands inkomsten, - uw schrijven geeft thans de meeste zekerheid, dat gij dergelijke praktijken op uwe nieuwe standplaats beproefd hebt. Op de diensten

van een ambtenaar, die zoo 's lands belangen opvat, kan de regeering onmogelijk prijs stellen; en ware het niet, dat de beweegredenen, die u genoopt hebben te handelen, zooals gij deedt, ontegenzeggelijk een goed doel beoogden, alsook dat uwe familie-verhoudingen mij hebben doen terugdeinzen, zou ik u, als onbekwaam voor den dienst bij het Binnenlandsch Bestuur, voor ontslag hebben voorgedragen. Ik heb den Gouverneur last gegeven u in uwe gangen ernstig na te gaan, en bij de minste tekortkoming onmiddellijk te rapporteeren. Gij moet goed begrijpen, dat de Staat hooger toewijding noodig heeft, dan het gehoor geven aan ziekelijke philantropische opwellingen, en dat derhalve bij de minste reden van ontevredenheid, gij op geene consideratie hoegenaamd te rekenen hebt...'

'Het is schandelijk!' kreet Theodoor Grenits, toen Van Nerekool ophield met lezen. 'En zoo eene behandeling overkomt een man, met zoo'n edelaardig karakter als onze Willem.'

'O, die opium, die opium!' vervolgde Grashuis even opgewonden. 'Hij bederft de beste sappen van onze natie. Is het reeds zoover gekomen, dat men de middelen weert, die bij de bestaande toestanden heil zouden kunnen aanbrengen!'

'Ja, het is schandelijk!' beaamde Van Beneden.

'Maar, vrienden,' kwam Van Rheijn tusschenbeide, 'zijn wij niet te uitsluitend in onze opvattingen, in onze oordeelvellingen? Zou het niet waar kunnen zijn, dat onder het mom van genezing aan te brengen, inderdaad sluikhandel met die pillen beoogd werd. ..'

'O, Eduard,' viel hem Van Nerekool in de rede, 'hoe komt gij er toe Willem Verstork van sluikhandel te verdenken?'

'En het Nederlandsch Zendelinggenootschap?' voegde Leendert Grashuis er aan toe.

‘Vergeef mij, vrienden,’ antwoordde Eduard van Rheijn, terwijl hij driftig van zijn stoel opsprong. ‘Gij verstaat mij verkeerd. Zoo iets te kennen te geven, was mijne meening niet. Voor mij staat het als een paal boven water dat, èn Willem èn de zendelingen bij hunne pogingen onkreukbaar eerlijk en rechtschapen handelden. Maar zoudt gij niet kunnen aannemen, dat onverlaten, zich achter dat geneesmiddel verschuilende, zuivere opiumpillen invoeren, om zoo de schatkist te benadeelen?’

‘Zoo iets kan wel,’ zei Grenits nadenkend.

‘En is het dan geen zaaks.’ vervolgde Van Rheijn, ‘dat de regeering een zoodanigen clandestienen invoer tegenga? Onder den dekmantel van die pillen, zou het opiumverbruik zoo een al te groote vlucht kunnen nemen...’

‘Zonder dat de staatskas er wel bij voer!’ viel Grashuis in. ‘Als die maar gestijfd wordt, dan is men in regeeringskringen van die vlucht van het opiumverbruik zoo afkeerig niet. Integendeel!’

‘Daarenboven Verstork's voorstel, om eene uitzonderingte maken omtrent de pillen van het Nederlandsche Zendelinggenootschap was aannemelijk genoeg,’ merkte Theodoor Grenits op. ‘Men kon het middel handhaven en beschermen, maar de vervalschingen daarop tegengaan. Maar, dat wil men blijkbaar niet. Geen loodje mag aan de hoeveelheid vergift ontbreken, die de inlandsche bevolking opgedrongen wordt, en iedere poging om tot verbetering te geraken, moet, wat er ook al in de Vertegen woordiging in den Haag gefemeld en geteemd wordt, ten ernstigste tegengegaan worden. Vrienden, gij herinnert u onze discussiën nog wel. Valt de uitspraak nog wel te betwisten: dat de opium als eene vervloeking op het arme Indië rust?’

Allen keken elkander een poos ernstig en stilzwijgend aan. Helaas, neen, tegen die uitspraak was niet op te

komen. In aller boezem was die overtuiging gevestigd.

‘Ja, die opium!...’ zei August van Beneden met een zucht. ‘Vrienden,... wij zullen van thema veranderen, zonder ons onderwerp prijs te geven, wat ook jammer zoude zijn. Gelukkig dat een vijftal protesteerenden zich binnen Santjoemeh bevinden, terwijl de lucht van de fanfares trilt, en de grond dreunt door het gedonder van het geschut bij de feestviering van de samenkoppeling der millioenen, uit die bron verkregen. De gestaarte afstammelingen van het Hemelsche Rijk zijn nu zoo eendrachtig om hunnen Tao Peh Kong vereenigd, maar dat is niet altijd zoo. Er kunnen zich omstandigheden voordoen, waarbij zij uiterst vinnig tegenover elkander staan. Bij het nasnuffelen dezer dagen van eenige overjarige documenten stuitte ik op een Kongsie-geschil, dat mij een diepen blik in den fatalen kring gunde, waarin zich de opiumpacht beweegt. Wij zitten zoo gezellig bij elkander, laat mij u die geschiedenis vertellen. Alleen moet gij niet op personen en op plaatsnamen letten, ook niet op de jaartallen. Ik vind geen vrijheid om de handelenden, die nog leven, te brandmerken, en dat zult gij met het oog op mijn standpunt van pleitbezorger, ongetwijfeld billijken. Voor den gang van het verhaal is evenwel iets meer noodig dan het aanduiden van personen door N.N. of P.P. en van plaatsen door X of Y, hetgeen daarenboven iets stuitends heeft, zoo zal ik mij veroorloven gefingeerde namen in te vlechten. Als gijlieden daaraan maar wilt denken.

‘In het jaar kom laten wij zeggen: ruim een tiental jaren geleden, bestond er in eene residentie's hoofdplaats van Java laten wij aannemen in Santjoemeh eene machtige opiumkongsie, die wij Hok Bie zullen noemen. Deze kongsie Hok Bie had het oog geslagen op de opiumpacht van een aan Santjoemeh grenzend pachtperceel, dat wij Bengawan zullen noemen. Maar

ter zelfder tijd had dat pachtperceel Bengawan ook de begeerlijkheid opgewekt van een jeugdig Chinees, - dien wij Tio Siong Mo zullen heeten, - die rijk was, evenwel de millioenen niet zoo voor het grijpen had, als dat met de kongsie Hok Bie het geval was.'

'Het zou mij te ver leiden, vrienden,' vervolgde Van Beneden, 'Wanneer ik u de intrigues mededeelde, die afgesponnen werden, de kuiperijen en onikooperijen, die plaats hadden, om het beoogde pachtcontract machtig te worden. Laat het u genoeg zijn te weten, dat van weerszijden alle krachten werden ingespannen, en niet zonder reden; want het pachtperceel Bengawan gold destijds voor het vetste van geheel Java, en telt thans nog, als ik mij niet bedrieg, het grootste aantal opiumkitten, waar tegenover staat, dat het de meest armzalige bevolking van het geheele eiland bezit.'

'Aanvankelijk scheen de kongsie Hok Bie de overhand te zullen behalen. Zij verwierf toch van den resident, wien de verpachting opgedragen was,[107] dat de soliditeit der borgen van hare tegenpartij betwijfeld werd waardoor deze buiten mededinging gehouden zouden worden. Tio Siong Mo zette zich evenwel schrap, bekampte de omkoopers met hunne eigene wapenen, en wist de soliditeit zijner borgen te staven. Hoe?.... Och, dat zult gijlieden wel kunnen gissen.'

'Jawel, jawel,' zei Grenits. 'Ga maar voort. Dat is klaar voor ons als een klontje kandijsuiker.'

'Toen dat niet lukte, keek de kongsie Hok Bie naar andere middelen om. Eerst poogde zij Tio Siong Mo's borgen om te koopen, dat dezen zich failliet zouden verklaren. Toen dit niet lukte, deed zij den gevaarlijken mededinger een bod van vijf tonnen gouds, wanneer hij zich terugtrok. Vijf tonnen gouds! Het bod was mooi, dat moet erkend worden. Toch aarzelde Tio Siong Mo geen oogen-

blik met zijne weigering; want de pacht van het perceel Bengawan bracht veel meer op.

‘Eindelijk was de groote dag daar. Aanvankelijk werd door een vijftal mededingers geboden, maar drie daarvan verlieten voor en na het strijdperk, en bleven de vertegenwoordigers van de kongsie Hok Bie en Tio Siong Mo alleen tegenover elkander in het krijt.’

‘Ik zal u maar niet vermoeien met den strijd, die met afwisselende stoutmoedigheid en behoedzaamheid gevoerd werd. Er waren spannende oogenblikken. Hok Bie bood eindelijk *f*80,000....’

‘Tachtig duizend gulden!’ kreet Van Rheijn.... ‘Maar, dat is niet veel.’

‘'s Maands! 's Maands, waarde Eduard!’ suste hem Van Beneden.

‘Dat is 960,000 gulden,’ antwoordde Van Rheijn. ‘Nog niet veel. Hier te Santjoemeh....’

‘Voor dien tijd een buitensporige prijs, vrienden,’ viel hem August in de rede. ‘Laat u dat gezegd zijn. Ik heb er mij van overtuigd.’

‘En hoe ging het verder?’ vroeg Van Nerekool.

‘Tachtig duizend, had de vertegenwoordiger van Hok Bie geroepen, en daarmede gemeend zijn tegenstander te overbluften en te verpletteren; want hij was van zestig op tachtig gesprongen.

‘Drommels!’ zei Van Rheijn. ‘En hoe verder?’

‘Tio Siong Mo liet er geen gras over groeien; maar antwoordde leuk:

‘Dan sareboe!’ (nog een duizend)

‘Hij sprak die woorden, alsof hij zeggen wilde, dat hij ieder bod zijner tegenpartij eenvoudig met duizend gulden wilde overschrijden.

‘Hok Bie's ‘wakil’ (vertegenwoordiger) keek verbluft op. Met dien laatsten sprong had hij de uiterste grens

van de strekking zijner volmacht bereikt. Hij mocht niet verder.

‘Delapan poeloe satoe reboe roepiah!’ zei de resident aanmoedigend tot den aarzelende.

‘Delapan poeloe satoe reboe roepiah!’ herhaalde de secretaris, die voor afslager dienst deed.

‘Niemand sprak.’ Eindelijk klonk de formule van ‘tiga kali!’ (derde maal) vergezeld van een harden hamerslag, en was de pacht aan Tio Siong Mo toegewezen.

‘Het was veel: negenhonderd twee en zeventig duizend gulden alleen aan pachtschat!’ Maar ele jeugdige Chinees lachte in zijn vuistje; hij was er overtuigd van, dat in het pachtperceel Bengawan meer dan het dubbele er uit te kloppen was. Of hij niet buiten den waard rekende?....

‘De kongsie Hok Bie was woedend over de geleden nederlaag, en besloot dan ook zich te wreken. In hare eerste bijeenkomst stelde zij vier ton ter beschikking om Tio Siong Mo niet alleen ten val te brengen, maar om hem zelfs een plaatsje in 's lands gevangenis te bezongen. Twee der oudste leden der kongsie belastten zich met die opdragt.’

‘Ik ben eens benieuwd, hoe zij dat aanlengden,’ zei Grenits, die bij zoo'n concurrentie als koopman zenuwachtig de neusvleugels openspalkte, niet ongelijk aan een jong, vurig paard, dat ongeduldig is om vooruit te schieten.

‘Dat ging vrij eenvoudig, hoewel het razend veel geld kostte,’ ging August van Beneden voort. ‘Als het evenwel het koeden hunner hartstochten of het botvieren hunner ijdelheid geldt, dan zijn de Chineezen volstrekt niet gierig....’

‘Ook niet, wanneer het geldt eene spiering uit te gooien om een kabeljauw te vangen,’ meende Leendert Grashuis.

‘Accoord, maar laat mij nu voortgaan,’ zei Van Beneden. ‘Anders komen wij er van avond niet.’

‘Juist,’ zei Eduard. ‘Maak voort; want ook ik heb eene opium-geschiedenis mee te deelen en nog wat meer.’

‘Vooruit dan maar, August!’ maande Theodoor Grenits.

‘Een paar belendende pachtperceelen, die aan de Java-zee grensden, waren nog niet verpacht. De kongsie Hok Bie wierp er zich hongerig op....

‘Nu, dat laat zich hooren,’ zei Van Rheijn. ‘Bij gemis aan het vette perceel Bengawan, een paar ietwat magerder, dat compenseert.’

‘De kongsie Hok Bie wierp er zich hongerig op,’ ging August onverstoorbaar voort, ‘en besteedde voor die beide perceelen *f* 40,000 's maands, hoewel er op de vingeren uit te rekenen was, dat bij een dergelijken pachtschat geld bijgelegd moest worden.’

‘Maar, wat was hun doel met die pacht?’ vroeg Van Nerekool.

‘Eene groote strook van Java's noorderstrand te hunner beschikking te krijgen.’

‘Oho!’ riepen Grenits en Van Rheijn, voor wien een licht opging.

‘Begint gijlieden te begrijpen?’ vroeg August van Beneden met een gullen glimlach. ‘Dat is gelukkig! Gij weet, de residentie Bengawan grenst ten noorden aan die twee pachtperceelen. En de gevolgen bleven dan ook niet uit. De kust aan de Java-zee stond voor de kongsie Hok Bie open. De smokkelvaartuigen voeren ijverig tusschen die kust en Singapore op en neer; de smokkelwaar vond haren weg door hare pachtperceelen, en binnen zeer korten tijd was Bengawan zoodanig met gesloken opium overstroomd, die tegen acht duiten[108] willig van de hand gezet werd, een prijs, waarvoor de

wettige pachter onmogelijk slijten kon. Toch trachtte Tio Siong Mo het onvermijdelijke te trotseeren. Hij begon met stipt aan zijne verplichtingen te voldoen, en den bedongen pachtschat op de gestelde datums in 's lands kas te storten, in de hoop dat de Europeesche ambtenaren hem steunen zouden, tegenover den sluikhandel, die 's lands kas benadeelde. Welk gevolg zijne vertoogen bij de hoofden van Gewestelijk Bestuur in de verschillende residentiën hadden?.... *Schwamm darüber*.... En, mocht hij ook van een enkelen hoofdambtenaar medewerking ondervinden, van de mindere opiumbeambten ondervond hij dat niet. Integendeel, die waren geheel en al op de hand van de machtige kongsie Hok Bie, die geen dienst, haar bewezen, onbeloond liet. Dat prompte betalen van den pachtschat ging goed, zoolang Tio Siong Mo geld had. Hoe welvoorzien evenwel zijne kas was, het was ook hier: waar steeds veel van afgaat en schier niets bijkomt, daar is het einde slechts een quaestie van tijd. In de tweede helft van het tweede pachtjaar failleerde Tio Siong Mo. Hij kon onmogelijk zijne onkosten dekken, en had toen een kolossalen achterstand bij 's lands kas, waarvan zeer weinig te recht kwam; omdat zijne borgen op het wichtige oogenblik naar Singapore ontvlucht waren, en zoo slim met hunne bezittingen omgesprongen hadden, dat zij niets dan schulden achterlieten.

'De Nederlandsche regeering is het zwaard zonder genade,' sprak de Directeur van Financiën, en liet uit naam van diezelfde regeering, die door doeltreffende maatregelen, zoowel in haar als in des pachters belang, sluikerij op zoo groote schaal, als langs de noordkust van Java geschied was, onmogelijk moest gemaakt hebben, maar dat nagelaten had, den armen Tio Siong Mo in de gevangenis stoppen, waarin hij jarenlang zuchtte, en waaruit-

hij eerst kort geleden, toen men zag, dat die gijzeling toch niets gaf, ontslagen is. Kan men op het gebied van belooningen soms niet zonder reden beweren, dat de paarden, die de haver verdienen, ze niet altijd krijgen, zoo ziet gij ook uit deze episode, dat zij die gestraft worden, niet altijd de ware schuldigen zijn.'

'Maar hoe ging het met de pacht van Bengawan na dat faillissement?' vroeg Van Rheijn nieuwsgierig.

'Natuurlijk moest dat perceel door den val van Tio Siong Mo binnenstijds herverpacht worden. Wie de nieuwe pachters geworden zijn, blijkt niet uit de stukken: wel evenwel uit eene teemende jeremiade van den Directeur van Financiën, waarbij hij de rechters tot groote gestrengheid jegens den gefailleerde aanspoorde, dat het perceel bij die herverpachting slechts *f*41,000 opbracht. Zoodat het rijk, behalve de achterstallige tonnen van den gefailleerden, ook nog een geldelijk nadeel van veer tigduizend gulden 's maands had.'

'Goed zoo!' riep Grenits uit. 'Ik wou, dat dit jaar in jaar uit en met alle pachtperceelen gebeurde, dan zou wel een middel gevonden worden, om aan dat opiumverbruik een einde te maken!'

'Maar, hoe ging het met de door de kongsie Hok Bie gepachte perceelen langs de noordkust?' vroeg Eduard, die in zijne qualiteit van adspirant-controleur het naadje van de kous wilde weten.

'Wat zou de kongsie er mede gedaan hebben? Die brachten slechts verlies op. Toen het doel dan ook bereikt was, deed zij de pacht aan eene bevriende kongsie, natuurlijk tegen groot verlies over. Hok Bie wilde er niets meer van weten....'

'En de moraal van die geschiedenis is?' vroeg Leendert Grashuis.

'Eenvoudig deze,' viel Theodoor Grenits in: 'dat, van

welken kant wij ook de opiumpacht bekijken, zij steeds een walgelijken aanblik verleent.'

'En zoo iets vormt de voornaamste bron der koloniale inkomsten der Nederlanders.'

'Ja, daartoe is ze door de machthebbenden, die door de onbegrijpelijke lauwheid der natie de handen vrij hebben, in den laatsten tijd opgevoerd geworden!'

Eindnoten:

(103) Bier ajam (bladz. 249) beteekent kippenbier en duidt op het Haantjesbier van de firma Rendorp, dat te recht eene gunstige vermaardheid in Indië verworven heeft.

(104) Een recept van pilletjes om de opium te bestrijden (bladz. 249). Zie deswege bladz. 342-343 van het eerste deel en de deswege gemaakte aanteekening No. 141 op bladz. 397 van hetzelfde deel.

(105) Dat document luidde (bladz. 250). De twee volgende volzinnen in den tekst zijn letterlijk overgenomen uit het Koloniaal Verslag van 1884, bladz. 145. De lezer zie daaruit, dat ook op letterkundig gebied de ofriciëele literatuur niet zielverheffend is.

(106) Het opiumgenot op goedkooper wijze te verschaffen (bladz. 252). De volzin, waarin die tusschenzin voorkomt en de onmiddellijk voorafgaande is te vinden in het Koloniaal Verslag van 1885 op bladz. 158.

(107) Zij verwierf toch van den resident, wien de verpachting opgedragen was (bladz. 256). De opiumverpachting heeft niet altijd op de hoofdplaats van het betrokken pachtperceel plaats. Art. 4 van de *Voorwaarden, waarop het recht tot den verkoop van opium in het klein op Java en Madura zal worden verpacht (Ordonn. dd. 7 Aug. 1883, Stbl. No. 197)*, luidt:
'De verpachting wordt gehouden:
a) voor de residenten Bantam, Batavia en Krawang door den resident van Batavia, ter hoofdplaats Batavia;
b) voor de residentiën Soerakarta, Djokdjokarta, Kedoe, Bagelen en Banjoemas, door de respectieve residenten, ieder voor zooveel zijn gewest betreft, ter hoofdplaats Semarang;
c) voor de andere gewesten op hunne hoofdplaatsen, door de Hoofden van Gewestelijk Bestuur.'

(108) Acht duiten (bladz. 259) zijn gelijk aan *f* 0.0666. In de binnenlanden van Java zijn nog vele duiten in omloop en in vele gevallen door de bevolking meer gewild dan de centen.

Hoofdstuk XXXVIII.
De ambtenaren en de opium. - De vogelnestpluk te Karang Bollong.

Het vijftal vrienden zat een poos in gedachten verzonken. Het waren harde waarheden voor het Nederlandsche hart, die daar weerklonken hadden; maar het waren waarheden, die niet weg te cijferen of weg te redeneeren waren. Ernstig zaten alle vijf daar op hunne 'karossi gojang' te wiegelen, en de blauwe spiralen, die zij aan hunne manilla-sigaren ontlokten, na te oogen; totdat in de verte een verdubbeld gebulder van het geschut vernomen werd, en een verdubbeld geknetter der mertjons, schier verdoofd door een uitbundig gejuich, hetwelk in het feestgebouw ontstaan, zich naar buiten uitbreidde, en door de duizenden inlanders, die stonden te nontonnen en geduldig op het vuurwerk te wachten, herhaald werd. Dat cressendo van feestgejoel was waarschijnlijk veroorzaakt door den toast van Lim Yang Bing op den resident Van Gulpendam.

'Sabieio, isi glas!' (Sabieio vul de glazen!) riep Van Nerekool, zich aan zijne zwaarmoedige gedachten ontwringende, die door het verhaal van Van Beneden niet verdrongen waren.

Een oogenblik luisterde ons gezelschap nog naar het spektakel. Toen dat evenwel ook weer in de verte weg-

gestorven was, hervatte Eduard van Rheijn het gesprek.

‘Waarde August,’ zei hij, ‘straks bezigdet gij de woorden, dat Tio Siong Mo geene medewerking van de mindere opiumbeambten ondervond, dat die integendeel geheel en al op de hand der machtige kongsie Hok Bie waren. Die uitspraak zal u wel niet ontvallen zijn, maar zult gij wel degelijke motieven daartoe gehad hebben. Evenwel het is mij niet duidelijk, of' gij met dat vonnis de Europeesche dan wel de Inlandsche opiumbeambten wildet treffen. Vergeet niet, uwe beschuldiging is zwaar.’

Van Beneden keek strak voor zich, haalde eens diep adem, en wachtte een paar seconden alvorens hij antwoordde:

‘Zeker is mijne beschuldiging zwaar, dat gevoel ik als rechtsgeleerde het beste. Toch hadt gij gelijk, toen gij meendet, dat ik haar niet ondoordacht uitsprak. Wien zij geldt? Inlandsche of Europeesche beambten? Ik geloof, dat ik beide landaarden gerust in dezelfde beschuldiging wikkelen kan. Het moet mij evenwel van het hart, dat ik vooral de blanken op het oog had....’

‘August, zijt gij niet te eenzijdig in uwe oordeelvelling?’ vroeg Van Rheijn diepbewogen.

‘Luister, Eduard,’ antwoordde Van Beneden. ‘Onder het groot aantal processtukken, die zaak van Tio Siong Mo betreffende, trof ik ook eene nota aan van een hooggeplaatst ambtenaar, die uitermate bevoegd was een oordeel te vellen, en wien dat oordeel ook gevraagd was.[109] Zie hier, wat die nota ongeveer inhield:

‘De traktementen van de ambtenaren tot tegengang van den sluikhandel in opium zijn uiterst schamel; terwijl hun geene hulpmiddelen bij hun zeer moeielijk bedrijf ten dienste staan. Het gevolg daarvan is, dat

zeer weinig geschikte sujetten zich voor dat baantje aanbieden. Hoe geschiedt dan de aanvulling? Te hooi en te gras worden eenige individuen aangenomen, en ter beschikking gesteld van den een of anderen resident. Die menschen, die in den regel een minder gunstig verleden achter zich hebben, en van den opiumsluikhandel een zeer beperkt denkbeeld hebben, worden dan opeen traktement van *f* 150 's maands geplaatst op verschillende punten, waar de meeste clandestiene opium ingevoerd wordt. Uit den aard der zaak zijn die punten niet in of onmiddellijk nabij bewoonde plaatsen gelegen. Het tegendeel is waar. Hunne stations bevinden zich in den regel in de schier ontoegankelijke moerassen, en de schier ondoordringbare wildernissen van Java's noorderstrand. Van eene woning is daar geen sprake, sommigen huren tegen 25 of 30 gulden 's maands een bamboekrotje, of' bouwen er op eigen kosten een.

Personeel ter hunner beschikking, daarvan bestaat niets, niets! Daarvoor is geen geld beschikbaar. Ze moeten - God betere het! - maar hulp vragen, als er wat aan de hand is, aan de dessa-hoofden, en komen dan in den regel bij den duivel te biecht.

Die ambtenaren worden door de residenten verplicht twee paarden te houden, en genieten daarvoor aan fouragegelden *f* 10 's maands per paard. Fondsen tot het aanschaffen dier paarden worden eenvoudig niet verstrekt. Hierdoor worden zij genoodzaakt gebruik te maken van de bepaling om vier maanden voorschot op traktement te mogen nemen, dat hun in zestien achtereenvolgende termijnen afgetrokken wordt. Rekent men nu de korting voor weduwen- en weezenfonds daarbij, dan krijgen de ongelukkigen slechts *f* 102 in handen, waarvan huishuur en bediendeloon afgaat, zoodat hun slechts 67 gulden overblijven om veelal met een gezin van te

even en zich te kleeden. Waar hunne, al is het ook maar eene schamele, inrichting vandaan moet komen? Er blijft die menschen niets anders over dan zich tot de pachters te wenden, die in dergelijke gevallen volgaarne als geldschieters optreden. Wordt zoo den beambten de leer niet opgedrongen: uit hun baantje te halen, wat er uit, te halen is?

En zoo, waarde Eduard, gebeurt het, dat alle opiumbeambten direct of indirect onder de afhankelijkheid van de pachters staan of langzamerhand geraken. De gevolgen daarvan liggen, dat moet ge erkennen, voor de hand. Bij die nota lag eene lijst van individuen, die tengevolge van hulp aan de smokkelaars tegen de belangen der pachters verleend, ontslagen waren. Dat getal was groot. Anderen waren ledepoppen van de pachters en durfden zich niet tegen den sluikhandel van dezen verzetten. Een derde categorie kwam in die nota voor, helaas, de minst talrijke, dat waren zij, die hunnen plicht ernstig opvatten en van de stelling uitgingen, dat de pachters, als smokkelaars evengoed strafbaar zijn als anderen, en derhalve die pachters even ijverig controleerden. Maar... maar... dezen hielden het niet lang uit, maar verdwenen al heel spoedig van het tooneel. Hun werd dan door de residenten ten laste gelegd: gemis aan tact en beleid. Was toch eenmaal eene klacht ingediend, dan moest het recht zijn loop hebben, en... de regoering ziet zeer ongaarne, dat hare pachters bemoeielijkt worden, als dezen maar trouw hunne financieele verplichtingen jegens de Staatskas vervullen...'

'Maar,... waar blijft onder dergelijke omstandigheden de telken jare herhaalde verzekering van den Minister van Koloniën in de vertegenwoordiging,' vroeg Grenits vrij heftig, 'dat het opiumverbruik zoo veel mogelijk tegengegaan wordt. De regeering beschermt, zooals wij hoor-

den, den sluikhandel der pachters, en dezen, om hunne sluikwaren aan den man te brengen, dringen de bevolking met alle geoorloofde en ongeoorloofde middelen het vreeselijke heulsap op.'

'De conclusie van wat ik mededeelde,' ging Van Beneden voort, 'is, dat geen fatsoenlijk man wil of kan in dienst treden als ambtenaar tot tegengang van den sluikhandel, men moet dan de toevlucht tot personen van minder gehalte nemen. En... vandaar, beste vrienden, dat de kuiperijen van de kongsie Hok Bie tegenover den pachter Tio Siong Mo mogelijk waren, en dat zij het verloop konden hebben, hetwelk ik mededeelde...'

'Al weer een blik te meer in den toestand, door de opiumpacht geschapen,' zei Van Nerekool. 'Kom, laten wij het onderwerp uitputten. Zeide Van Rheijn straks niet, dat ook hij eene opiumgeschiedenis te vertellen had?'

'Ja,' antwoordde deze, 'en nog wat anders ook.'

'Kom, vooruit dan,' zei Leendert Grashuis. 'Ik meende al een boel te weten, maar telkenmale openen zich nieuwe gezichtspunten.'

'Zijt gijlieden allen van sigaren voorzien,' vroeg de gastheer uitnoodigend. 'Wij zijn geheel gehoor, Eduard.'

'Ik heb een brief van Murowsky,' begon Van Rheijn.

'Van Murowsky, onzen dokter.'

'Van onzen "beobachter" bij de wetenschappelijke opiumschuiverij.'

'Van hem zelven. Daar die brief weinig of geen zielsgeheimen bevat, en hij daarenboven aan ons allen geadresseerd is, zal ik hem u, in tegenstelling van de gedragslijn door onzen gastheer gevolgd, in zijn geheel voorlezen.'

'Drommels, het is reeds laat,' merkte Grashuis op. 'Reeds negen uur.'

'Komt er iets over kapellen in voor?'

‘Ja.’

‘En over kevers en slangen?’

‘Ook al.’

‘Och, dan sta God ons bij! De heeren entomologen kunnen zoo langdradig zijn; zij schenken je geen enkelen poot, geen antenne (voelspriet), geen dekschild, geen...’

‘Dat zal nog al meevallen,’ antwoordde Eduard op die uitvallen glimlachend. ‘Luistert maar:

Hoe ik het te Gombong uithoud, vroegt gij mij in uwen laatsten brief, waarde vriend. Ja, in den beginne zag het er dienaangaande somber uit. Gij weet, dat ik de lieve Agatha van Bemmelen een goed hart toedroeg, en ik geloof ook, dat zij hare kijkertjes niet dichtkneep, wanneer zij mij te Santjoemeh tegenkwam. Aanvankelijk dus bij mijne komst hier, dacht ik slechts aan haar, verafschuwde mijne nieuwe omgeving en vloekte den chef, die mij de poets gebakken had, mijne overplaatsing naar hier te bewerken. Van entomologie, geen sprake. De enkele malen, dat ik probeerde afleiding daarbij te zoeken, mislukte mijne poging volkomen. Waar ik ook ging of kuierde, zag ik slechts een beeld, dat der bekoorlijke Agatha met hare fonkelende oogen en bekoorlijke koonen, en vergat ik mij zoodanig, dat de fraaiste vlinder-exemplaren mijnen neus voorbijvlogen, zonder dat ik er aan dacht mijn netje er naar uit te steken. Ik gaf het op en smeet mijn insectengereedschap in een hoek. Maar wat te doen te Gombong? Al de officieren, daar aanwezig, hadden hunnen werkkring als leeraren bij de pupillen-inrichting aangewezen, en hadden het druk genoeg. Ik daarentegen had bijna niets te doen. Het luchtgestel te Gombong is wanhopig gezond, en als oprechte Roomsche heb ik menig schietgebedje gedaan om, kon ik geene epidemie verwerven, dan toch een geval onder

handen te krijgen, merkwaardig genoeg om mijne aandacht te boeien.'

'Wel heb je ooit zoo'n Poolschen zonderling gezien!' riep Theodoor uit. 'Bidden om eene epidemie! Zoo'n vent moesten ze de kolonie uitzetten, of op zijn minst in het nieuwgebouwde gekkenhuis te Buitenzorg een plaatsje bezorgen.'

'Bah, iedereen bidt: Geeft ons heden ons dagelijksch brood,' zei Eduard. 'Verlangt hier onze August niet naar processen? En is een geding niet nog erger dan eene epidemie? Maar, laat mij voortgaan.'

'Toen mijn gebed niet verhoord werd, nam ik de dichtkunst te baat, of beter ik wisselde het een met het ander af. Ik bezong haar, die afwezige in alexandrijnen, in jamben, in pentameters, in hexameters, in oden, in idyllen, in lyrische gedichten, in sonnetten, in stanzen, in het Duitsch, in het Poolsch....'

'Dat zal mooi geklonken hebben,' viel Grashuis in. 'In het Poolsch, in het Fransch, ja zelfs tot in het Latijn....'

De vrienden schaterden het uit.

'In het latijn!' schreeuwde Grenits. 'Is de vent dol?'

'Verbeeld je dat het lieve kind,' kwam Van Beneden tusschenbeide, 'eene ode van haar aanbidder ontving, getiteld: 'Solis occasus' en 'virgini Agathae pulcher-rimae Bemmelensi dedicatus.[110] Ik wou dan haar bakkesje wel zien.'

'Schei uit met je gekheid en laat mij voortgaan,' zei Van Rheijn, die evenals de anderen hartelijk lachte, toen hij de vertaling vernomen had.

'....En God weet, hoeveel papier ik vol geklad zoude hebben, toen ik eensklaps vernam dat Agatha van Bemmelen geëngageerd was, en al heel spoedig zou trouwen. Toen greep ik alle mijne dichterlijke producten, stookte

er des avonds een vuurtje van, dat overheerlijk hielp om de muskieten en oude nesterijen te verdrijven. Ik noodigde al de officieren van het garnizoen bij elkander, gaf een flinke champagne-fuif, en was na een nacht, dien ik doorbracht, alsof ik de Zeven Heilige Slapers van de Roomsche Heiligen-legende concurrentie wilde aandoen, totaal genezen.'

'Die Pool is een practische kerel. Om een voorbeeld aan te nemen, hoor je Karel!'

'Ik hervatte mijne insectenjacht en begreep toen eerst dat de hemiptera, de diptera, de hymenoptera, de lepitoptera, de coleoptera....'

'Zeg, zou je die barbaarsche namen, waarvan wij toch niets begrijpen, niet overslaan?' vroeg Grenits. 'Dat zoo'n Pool ze gebruikt, kan er nog door; die weet niet beter. Maar, dat gij ons met dien poespas verveelt, is onvergeeflijk.'

'Ik ben al klaar,' antwoordde Theodoor, '....de coleoptera de crustaceeën[111] mijne beste vrienden waren, en mij de meeste verstrooiing zouden aanbieden. Ik trof het gelukkig. Zieken waren er geene, en tot overmaat van geruststelling was een officier van gezondheid, dus een collega, hier aangekomen, die drie maanden verlof bekomen had, om hier in dit gematigd en bestendig luchtgestel herstel van eene beginnende miltziekte te zoeken. Die vroeg niet beter, dan om mij bij voorkomende ziektegevallen te kunnen vervangen, al ware het ook om de verveling te bestrijden, waaraan hij onmiskenbaar ten prooi was. Gretig maakte ik van de aangeboden gelegenheid gebruik, en vroeg aan den militairen kommandant permissie om mij gedurende acht dagen in het Karang Bollongsche gebergte, dat hier in de nabijheid gelegen is, aan den entomologischen hartstocht te mogen wijden.

“Ga jij maar kapellen en snuitkevers vangen,” sprak de goedhartige kapitein. “Zorg maar, dat ge in dat woeste bergland geen ongeluk krijgt, en dat ge op uw tijd weer present zijt.”

Een uur later was ik met mijn geweer over den schouder, met de weitasch om en de blikken trommel voor mijne verzameling op den rug op het pad, terwijl mijn bediende mij met het overige benoodigde volgde. Van Gombong marcheerde ik over de dessa's Karangdjati, Ringodono naar Pring toetoel, alwaar ik in het hartje van het woeste gebergte was. Ik legde dat traject niet in eens af, maar besteedde er ruim twee dagen over.

Ik zal u niet bezighouden met het welslagen mijner jacht, dat zou parelen voor de zwijnen geworpen zijn....’.

‘Heb je ooit van z'n leven!’ riep Grenits uit. ‘Onze Pool schittert niet door beleefdheidsvormen.’

‘Hij geeft u de pasmunt weerom, van die barbaarsche woorden van straks,’ lachte Van Rheijn, ‘Maar laat mij voortgaan: ‘Toch wil ik u mededeelen, dat ik redenen te over heb tot tevredenheid. Ik heb onder meer anderen een zohlzamen Ulysses gevangen, en een schoonen Priamos. Maar wat de glorie mijner collectie zal uitmaken, is een Atlas, die met zijne uitgespreide vleugelen nagenoeg eene ruimte van een voet in het vierkant beslaat, maar daarover wil ik niet uitweiden. Wat hebt gij daaraan? Neen, ik heb een onderwerp, dat voor u en uwe vrienden meer aantrekkelijk zal zijn. Onze proefneming met het opiumschuiven heeft mij langen tijd in het hoofd gespookt, en ben ik nog lang niet ulieder gesprekken vergeten, welke hij die gelegenheid gehouden werden. Die hebben mij de oogen geopend en mij er toe aangezet, om ook mijne opmerkingen te maken, waar mij bizonderheden van het opiumverbruik

onder de oogen zouden komen. Ik ben hier waarlijk goed terechtgekomen.

'Natuurlijk kwam ik bij mijne omzwervingen in het Karang Bollongsche gebergte in aanraking met den vogelnestpluk. Of gijlieden omtrent dat middel van inkomsten van den Nederlandschen Staat op de hoogte zijt of niet, is mij geheel om het even. Om evenwel tot mijn onderwerp: het opiumverbruik in deze streken te geraken, ben ik verplicht daarvan een vluchtig overzicht te geven. Gij moet er dus aan gelooven.'

'Drommels,' zei Grenits, 'dat belooft!'

'Ik wed, dat wij eene massa geleerdheid zullen te slikken krijgen,' meende Grashuis. 'Zoo'n product der Duitsche universiteiten kan onuitstaanbaar pedant zijn.'

'Toch niet,' antwoordde Eduard van Rheijn. 'Ik voor mij heb tal van wetenswaardige bizonderheden in dezen brief aangetroffen. Maar, laat mij voortgaan.'

'Het Karang Bollongsche gebergte is, zooals gij wel weten zult, een uitlooper van den Goenoeng Djampong[112], die een verbindingsrug daarstelt tusschen het Midanganggebergte en den Goenoeng Batoer met zijne voortzettingen[113]. De hoofdmassa van het Karang Bollonggebergte bestaat uit uitgestrekte kalkbanken, die eene hoogvlakte vormen, Goenoeng Poleng genoemd, en aan de zeezijde door een breeden band van trachietrotsen omgeven zijn, die loodrecht uit den Indischen Oceaan opstijgen. In dien rotsmuur heeft de wereldzee met hare machtige deininggolven, die ongehinderd van de Zuidpool aanrollen, om tegen Java's zuidkust te breken, talrijke holen uitgespoeld, waarvan sommige zeer diep onder den grond uitloopen[114]. In het binnenste gedeelte van die holen bouwen eene soort van zwaluwen, door de inlanders, manoek 'lawet' en door de zoölogen "hirundo esculenta" geheeten...'

‘Dacht ik het niet,’ viel Grenits met koddige verontwaardiging in, ‘daar begint de Pool al met zijne latijnsche benamingen. God alleen weet, wat ons nog te wachten staat!’

‘En ik dan, die den brief reeds gelezen heb?’ vroeg Van Rheijn. ‘Neen, maak je maar niet ongerust, dat latijn zal wel losloopen. Ik ga voort:

‘....Hirundo esculenta geheeten, hunne nesten tegen de kale rotswanden. Die nesten bestaan uit eene slijmerige zelfstandigheid, welke in de maag dier zwaluwen aangetroffen wordt. Die vogeltjes bedekken de plek van den rotsmuur, die zij uitgekozen hebben om hun nest te dragen, met een uiterst dun laagje van dat slijm. Zoodra dat droog en behoorlijk verhard is, leggen ze er een tweede laagje over, dat eveneens drogen moet, alvorens met den bouw verder te kunnen gaan. Zoo wordt voortgegaan, totdat het nestje voltooid is. Is dat het geval, dan heeft het den vorm verkregen van een schoteltje van geringe middellijn, dat doormidden gebroken en met den breukrand tegen de rots zoude gehecht ziju. De nestjes bestaan dus uit eene geleiachtige massa, die eene lichtgele kleur heeft, en zijn, wanneer zij van superieure qoaliteit zijn, een igermate doorschijnend....’

‘En dat eten de Chineezen, niet waar?’ vroeg Grashuis. ‘Wat lekkers zouden zij daaraan vinden?’

‘Laat mij voortgaan.’

‘....De Chineezen vinden die nestjes, behoorlijk geweekt en toebereid, eene délicatesse. Een kop bouillon van die slijmachtige zelfstandigheid vertegenwoordigt voor hen het fijnste, hetwelk het verhemelte streelen kan. Zij schrijven er daarenboven eene groote geneeskracht aan toe, en prijzen zoo'n kop bouillon als een nimmer falend aphrodisiacon aan. Volgens mij is dat

de eenige te noemen eigenschap, welke waarde aan die nestjes verleent....'

'En zoo iets behoort alweer tot de inkomsten van het Nederlandsche Gouvernement!'[115] riep Grenits uit. 'Gelukkig dat de inzameling der vogelnestjes uiterst beperkt is, anders zou men zulke Chineezen, die er afkeerig van zijn, dat kostje wel weten op te dringen, zooals men de pachters behulpzaam is, de bevolking naar de opiumkit te drijven.'

'....De inzameling der nestjes,' ging Eduard van Rheijn met lezen voort, 'geschiedt driemalen in het jaar. De eerste pluk begint in het laatst van April, en wordt 'Oedoean kesongo' geheeten, de tweede begint half Augustus en heet Oedoean telor, en de dorde Oedoean kapat heeft in December plaats.'

'Die inzameling is me een arbeid, dien ik van harte aan de Javaantjes gun, welke zich daarmede bezighouden. Verbeeldt u, dat, om de ingangen der grotten te bereiken, men middels ladders langs den loodrechten wand der rotsen naar berieden moet. De ladder b.v. die naar de Djoembling-grot voert, is maar eventjes 660 voeten lang. O, mijn hart popelde om een zoo'n tocht naar die onderaardsche holen mede te maken. Maar, als ik mij op mijn buik vlijde, en het hoofd over den rotsrand bracht, terwijl een paar Javanen mij bij de beenen vasthielden; als ik dan die bengelende rottangladder zag, die onder den druk der bries heen en weer bewoog, nu eens plat tegen den rotswand aangedrukt, dan eens buigende onder een inspringend gedeelte, en zich daar voor het oog verbergende; als ik dan onmetelijk diep onder mij de lange deiningbaron zag komen aanrollen, om daar aan den voet dier rotsen een woest en wild tafereel te vormen, een chaos van wild opspringende golven, die in verblindend wit schuim, in

fijn verdeeld waterstof braken; als dan mijn oor den donder van die onmetelijke branding vernam, en ik de rots, waarop ik lag, onder mij voelde dreunen, vrienden dan bekroop mij zoo'n gevoel van angst, dat ik onwillekeurig terugdeinsde, en de hand niet uitstak naar die ladder, welke ik besloten had af te klimmen.

'O! hoe verheven en grootsch was toch het tafereel, dat zich daar aan den voet dier steenmassa ontwikkelde. Die aanrollende deininggolf, die als eene beweegbare heuvelreeks over het prachtig azuurblauw van den Indischen Oceaan kwam aanrollen; dat ombuigen van de baar in eene machtige krul, wanneer zij de puinmassa genaderd was, die den voet der rotsen omzoomt, en waarbij zij zich met eene fladderende, zilveren franje tooide; dat neerdonderen van die krul, waarbij zij zich in eene kokende melkzee veranderde, waarin iedere droppel, ieder schuimdeeltje onder de zonnestralen als een diamant fonkelde; dat fijn verdeeld waterstof, dat die dwarrelende massa daar beneden in licht, doorzichtig zilverwaas hulde, dat alles vormde een tooneel, hetwelk voor mij onvergetelijk is en dan ook onuitwischbaar in mijne ziel gegrift staat. Soms als eene hooge baar aangerold kwam, bedolf zij den ingang van sommige grotten geheel en al, en drong er met kracht in, om den uitspoelingsarbeid voort te zetten. Een oogenblik was het dan, alsof die holen verdwenen waren; maar als dan de aangerolde golf terugliep, dan, onder den aandrang der met ontzettende kracht saamgeperste lucht in zoo'n spelonk, spoot het water met een machtigen straal van vijf of zeshonderd meter lengte, als eene onmetelijke horizontale fontein met ontzettend gesis en geblaas, die in de terugijlende baar dwarrelende kolken en hooggaande keergolven veroorzaakte.

'Neen, neen, men! Ik durfde daar langs die ladder

niet naar beneden. Toch ben ik besloten bij een volgenden keer in zoo'n grot in te dringen. De Javanen verzekeren mij dat, wanneer de zon in het zuider halfrond staat, en de zuid-oost passaat derhalve ver van Java's zuidkust verwijderd blijft, er bij uiterst kalme dagen gelegenheid bestaat, de Goewah (grot) Temon met een niet diepgaand schuitje binnen te komen. De loerah van de dessa Ajo heeft mij beloofd, wanneer ik hem vooraf waarschuwde, eene djoekoeng voor mij in gereedheid te zullen houden. In afwachting evenwel, dat ik den pluk met eigen oogen zou aanschouwen, moest ik mij vergenoegen met de beschrijving der werkzaamheden daarvan, welke mij door de hoofden medegedeeld werd, te vergenoegen. Ziet hier wat ik vernam:

'Van af den ingang der grotten, hebben de Javanen een paar stellages van rottangtouwen langs de wanden met 'tali doek'[116] vastgemaakt. Een dier touwen dient om de voeten op te zetten, de andere om zich met ééne band vast te houden, terwijl met de andere hand de nestjes van de wanden worden afgenomen. De nestjes, welke niet met de hand bereikt kunnen worden, en in het algemeen die, welke zich aan liet plafond der grot bevinden, worden met een langen bamboe, waaraan een ijzeren haak bevestigd is, afgestoken en in een netje opgevangen.

'Zooals gij daaruit zien kunt is, dat inzamelen van die vogelnestjes een zeer gevaarlijke arbeid. Eerst de ladder tot aanmerkelijke diepte langs die loodrechte rotsmassa's boven die kokende zee afklimmen; dan in die holen dringen, waarin de oceaan zijne golven stuwt[117]. Bij onstuimig weder kan niet in alle grotten gearbeid worden, en gebeurt het wel, dat de stellingen weggeslagen en de werkers tegen de rotsen verbrijzeld worden of ellendig verdrinken.

‘Of er vele menschen gevonden worden, die zich met die inzameling bezighouden, zult ge vragen. Gij weet, dat geen volk meer gehecht is aan zijn geboortegrond dan de Javaan. Zoo ook hier. Er bestaal geen woester, geen meer ondankbare grond dan die der landstreek in het Karang Bollongsche gebergte. Van den veldarbeid is nagenoeg niets te halen. De kleine rijstvelden, die tusschen de berghellingen aangetroffen worden, hebben niets te beteekenen. De schrale bevolking heeft zich volgens de overlevering steeds met de inzameling der vogelnestjes beziggehouden, en dat doet zij nog. Of zij, voor dat de Nederlandsche regeering zich de opbrengst van de vogelnestklippen toeëigende, beter of slechter betaald werden, heb ik onmogelijk kunnen opsporen. Wat deze evenwel aan hare arbeiders liefderijk verstrekt, is mmder dan schamel te noemen. Ik heb eene opgave in handen gebad van een ambtenaar in deze streken[118], waaruit mij blijkt, dat de arbeider voor iederen zak, waarin tachtig nestjes gaan, in 's lands pakhuis afgeleverd, eene som van 15, zegge in letters VIJFTIEN CENTEN erlangt..’

‘Ja, maar,’ viel Grashuis in, ‘alvorens de mopperijen van den Pool te vervolgen, dienen wij te weten, welke handelswaarde die tachtig nestjes hebben.’

‘Daar kan ik u als koopman op dienen,’ antwoordde Theodoor Grenits. ‘De Chineezen geven heel graag vijf duizend gulden voor een pikol vogelnestjes, en daar honderd nestjes ongeveer één kattie wegen, en een pikol honderd katties bevat, zoo ontvangt ons gouvernement vierhonderd gulden, waarvoor zij den armen drommel met vijftien centen afscheept. Het is bij God schandelijk!’

‘Maar heeft het gouvernement geen andere uitgaven?’ vroeg Van Beneden.

‘Laat mij voortlezen.’ zei Eduard van Rheijn. ‘Uwe vraag, August, zal dan ook beantwoord worden.’

'Welnu, vervolg!'

'....Het is waar,' ging Van Rheijn voort, 'dat hij, wanneer het hem meêloopt, twaalf zakken kan afleveren.....'

'Dat is *f* 1.80!' brulde Grenits. 'En dan moet het nog meeloopen! God betere het!'

'Laat mij nu met lezen voortmaken,' zei Eduard ongeduldig.

'....Men moet Javaan zijn, om zich ter wille van zoo'n luttele som herhaaldelijk in doodsgevaar te begeven; want om dat resultaat te verwerven, moet de arme drommel zeer dikwijls naar beneden naar het hol, wat men hem aangewezen heeft. De kleinste pluk toch duurt nog altijd drie weken, de grootste soms langer dan twee maanden. Hoe het gelukt is, hem daartoe over te halen? Die vraag zie ik op uw aller lippen zweven. Luistert: Vooreerst heeft men de hoofden in den arm genomen. Gij kent de aanhankelijkheid van den inboorling voor hen. Deze worden dan ook oneindig beter betaald. Waar de arbeider slechts *f* 1.80 in handen krijgt, ontvangt b.v. de loerah van de Goewah's Gedee en Lenkong twintig gulden, plus emolumenten van allerlei aard, niet om te werken, maar om wat toezicht te houden, zooals het heet. Maar de eerbied en de gehoorzaamheid van den Javaan voor zijne hoofden, zouden bij zoo schrale verdiensten waarschijnlijk tekort geschoten zijn. Men heeft dan ook een ander middel te baat genomen. En dat middel, vrienden, is.... de opium!

'Ik laat buiten bespreking al de bijgeloovige fratsen, die het gouvernement, niet alleen toelaat, maar betaalt, ter zake van die vogelnest-inzameling; alsook de afgodische eeredienst aan Njahi Ratoe Segoro Kidoel[119] gebracht, alvorens de pluk begint, en uit dezelfde staatskas bekostigd. Maar ik wijs op de opium, die te baat

genomen wordt, en waarvan wij de werking, bij eenigszins aanzienlijke hoeveelheid gebruikt, hebben kunnen gadeslaan. Welnu, bij alles wat die pluk betreft, of daarmede in eenig verband staat, wordt opium verstrekt. Moeten de wajang- en toppengspelers gehaald worden, dan worden vijf 'bekels' (kleine hoofden) en vier 'sekeps' (gewone dessalieden) daarvoor afgezonden, en ontvangen de eersten daarvoor ieder 1 en de laatsten ieder ½ 'kedawang'[120] amfioen. Voor het schoonmaken van de Goewah Bollong worden loerahs en sekeps benoemd, die respectievelijk daarvoor 2 en 1 kedawang amfioen ontvangen. De wajang en toppengspelers ontvangen bij hunne komst ieder 16 kedawangs en 4 voor 'sadjen' of offerande, en bij hun heengaan nog ieder 16 kedawangs amfioen.

'In de Goewah Bollong wordt vóór de pluk gesmuld en feestgevierd, en daartoe sappies of karbouwen en een bok geslacht. Voor het slachten van elk dier worden 8 kedawangs amfioen verstrekt. Voor het aanbrengen van elken achterbout dier geslachte dieren, die ieder begeleid en gedragen worden door een bekel en twee sekeps, ontvangt ieder bekel 1 en iedere sekep ½ kedawang amfioen. Bij het naar de klippen brengen der ladders, iedere ladder begeleid en gedragen door twee bekels en twee sekeps, ontvangen eerstgemelden ieder 1 kedawang en de laatste ½ kedawang amfioen.

'O, ik ben nog lang niet ten einde. De opiumverleiding heeft veel verdere strekking! Vrienden, leest maar verder.'

'Bij het feest worden de navolgende hoeveelheden verstrekt: aan iederen loerah en iederen gandih (klein hoofd) 2 kedawangs, aan de overige feestvierenden ieder 1 kedawang.' In de nota, die ik voor mij heb liggen staat letterlijk:[121]

‘Het is niet mogelijk met juistheid op te geven het getal personen, hetwelk bij die feesten tegenwoordig is; doch aangezien aan elk der aanwezigen amfioen wordt verstrekt, laat het zich denken, dat niemand, die tot die feesten wordt toegelaten, afwezig zal blijven.’

‘Bij het openen der ingangen van iedere grot worden 8 kedawangs amfioen, en voor het vastmaken der stellingen in ieder harer nog eens 8 kedawangs verstrekt.’

‘Gedurende de inzameling der nestjes.... och, hoe zal ik dat ten einde brengen? Laat het mij beproeven. De loerah van de Goewah Gedeh krijgt 76, die van de Goewah Dahar 64, die van de Goewah Mandoe Loro 44 en de overige loerahs 40 kedawangs amfioen. De “toekan's” van die genoemde grotten, ieder 54, de bekels 24 en de sikeps ieder 12 kedawangs.’

‘Maar dat is nog niet alles. De dessa's, die met het vervaardigen der ladders belast zijn, worden in opium betaald; de personen, die de geplukte nestjes moeten bewaken, ontvangen opium. Het verzenden van het product, het overbrengen van bevelen, het terugbrengen der ladders, het bewaken der grotten, alles, alles wordt beloond met het gevaarlijke heulsap. Het is in een woord eene kolossale schuifpartij, en wel het geschiktste middel om het noodlottige narcoticum ingang te doen vinden.’

‘Maar,.... waarom over dat onderwerp verder uitgeweid? Mijn brief is toch al lang genoeg, en ik heb ulieden nog het een en ander te vertellen....’

‘Is de brief nog lang?’ vroeg Grashuis.

‘Ik heb nog eenige bladzijden te lezen,’ antwoordde Eduard van Rheijn.

‘Het is anders eene geheele brochure, die ge reeds voorgelezen hebt.’ meende Van Beneden.

‘Toch uiterst interessant!’ zei Theodoor Grenits. ‘Drommels, die Polen kijken goed uit hun oogen.’

‘Hij is in de leer bij de moffen geweest. Ge weet, die stelen met hun oogen.’

‘Getuige de Fransch-Duitsche oorlog, waarbij de moffen bewezen, Frankrijk veel beter te kennen dan de Pranschen zelven.’

‘Zouden wij niet voortmaken?’ vroeg Van Rheijn. ‘Het allerinteressantste komt eerst aan.’

Die laatste volzin werd door een zonderlingen blik Op Karel van Nerekool vergezeld.

‘Zouden wij eerst niet eens drinken?’ vroeg Grenits.

‘Drommels, ja!’ zei Van Rheijn, ‘Mijne keel is droog als een rasp.’

‘Sabieio!’ riep Van Nerekool, ‘isi glas!’ (Sabieio vul de glazen).

Terwijl de bediende zich van dien plicht kweet, staken de heeren eene nieuwe sigaar op, wiegelden in hunne wipstoelen een oogenblik op en neer, en waren daarna weer geheel gehoor.

Eindnoten:

(109) Eene nota van een hooggeplaatst ambtenaar, die uitermate bovoegd was een oordeel te vellen en wien dat oordeel ook gevraagd was (bladz. 204). Die nota heeft de schrijver in afschrift bij het ternederstellen dezer bladzijden voor zich liggen.

(110) Solis occasus, virgini Agathae pulcherrimae Bemmelensi dedicatus (bladz. 269) beteekent: Een zonsondergang, opgedragen aan de zeer schoone jonkvrouw Agatha van Dommelen.

(111) Hemidiptera,*) diptera, hymenoptera, lepitoptera, coleoptera, crustaceeën (bladz. 270). Hemidiptera zijn halfvleugelige insecten met halve schilden; diptera dubbelvleugelige insecten; hymenoptera vliesvleugelige insecten; lepitoptera zijn stofvleugelige insecten als de vlinders, de coleoptera, de schildvleugelige als de kevers en de torren, crustaceën zijn schaaldieren als de krabben.

(112) De Goenoeng Djampong (bladz. 272) is in de residentie Banjoemas gelegen en bereikt eene hoogte van 2580 voet.

(113) De Goenoeng Batoer met zjne voortzettingen (bladz. 272), ook in de residentie Banjoemas gelegen, is l987 voet hoog.

(114) Waarvan sommigen zeer diep onder den grond uitloopen (bladz. 272.) De Goewah Lengkong strekt zich b.v. over een afstand van 700 voet onder den grond uit.

(115) En zoo iets behoort al weer tot de inkomsten van het Nederlandsche Gouvernement (bladz. 274). De afdeeling Karang Bollong levert jaarlijks 50 pikols vogelnestjes op. De geheele inkomsten van dat middel is voor 1886 geraamd op *f* 174.000.

(116) Tali doek (bladz. 276). Tali beteekent touw. Doek, ook gomoetoe genaamd, zie de aanteekening No. 10 op bladz. 378 van het eerste deel. De rottansoort, waarvan de touwen vervaardigd worden, die zoowel tot het samenstellen der ladders en stellingen, waarvan in dit hoofdstuk gesproken wordt, dienen, wordt doorden geleerden Calamus rhomboideus genoemd, en heeft stengels van vijftig tot zestig M. lengte, die eene dikte van ongeveer tweo duim middellijn hebben.

(117) In die holen, waarin de Oceaan zijne golven stuwt (bladz. 276). In het Karang Bollongsche bestaan slechts drie grotten, waarin de zee niet dringt, dat zijn de Goewah's Lenkong, Loe-ee en Tjangak.

(118) Ik heb eene opgave in handen gehad van een ambtenaar in deze streken (bladz. 277). Zie de Beschrijving van de Vogelnest-klippen te Karang Bollong door C.J.P. CARLIER, assistent-resident

*) In den tekst staat abusivelijk hemiptera.

te Ambal in het *Tijdschrift voor de Indische Taal-, Landen Volkenkunde*, uitgegeven door het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, jaargang 1853, bladz. 304.

(119) Njahi Ratoe Segoro Kidoel (bladz. 278). Njahi is de titel van eene voorname vrouw. Ratoe beteekent: vorstin, koningin. Segoro is zee en Kidoel het zuiden. Dus eigenlijk: mevrouw de koningin van de zee in het zuiden. Dat wonderdoend wezen wordt ook Loro Kidoel of Maagd van het zuiden genoemd. Zij wordt gewoonlijk afgebeeld als eene zeer schoone vrouw, met de voeten staande op den overwonnen stier, met zeven armen, in de handen waarvan zij verschillende voorwerpen houdt, waaronder een zwaard, een pijl, eene werpschijf, een boog, een schild, enz. Het is in een woord Doerga, de gemalin van Siva uit den eeredienst van Brahma, welke hier nog door de Javanen als Ratoe [Loro Kidoel vereerd wordt. Zie ook de aanteekening No. 28 op bladz. 377 hiervoren.

(120) Kedawang (bladz 279) schijnt een plaatselijke naam in het Karang Bollongsche te zijn voor een gewicht, dat de zwaarte van een vierde duit heelt. Eene niet al te afgesleten duit weegt drie milligram, zoodat een kadawang ongeveer twee mata's weegt. Men lette goed op die verhouding, om te kunnen nagaan, hoe alles gedaan wordt om den opiumhartstocht op te zweepen.

(121) In de nota, die ik voor mij heb liggen, staat letterlijk (bladz. 279). Zie bladz. 319 van het onder de aanteekening No. 118 hiervoren aangehaalde boekdoel.

XLIX.
Murowsky op het spoor. - Een opium-verpachting te Santjoemeh.

‘....Dus ter zake.

Twee dagen voor dat mijn verlof om was, en dat ik dus weer in mijn garnizoen te Gombong terug moest zijn, was ik des morgens, voor het aanbreken van den dageraad van de dessa Ajo, waar ik overnacht had, op weg gegaan om de westelijke hellingen van den Goenoeng Poleng te exploreeren, waar ik hoopte een goeden oogst te maken, in welke hoop ik niet bedrogen ben geworden, want, vrienden, ik ben op dien tocht een prachtigen en ongeschonden Arjuna machtig geworden, eene groote beeldschoone kapel met groengouden vleugels, puntig uitloopende en met een breeden rand fluweelachtig zwart omboord. Eene zeldzaamheid! O, ik was in een gelukkig tijdperk! Daags te voren had ik van een dessaman van Ajo, een Cybium Diadema of Grooten Kroontepelbak voor een kleinigheid gekocht, dien hij verzekerde op het strand in een der kleine kreken langs de Zuidkust van het eiland Noesa Kambangan[122] gevonden te hebben. Het is eene prachtige bruine met wit gevlekte schelp, in den vorm eener ineengedrongene evoluta....

Maar genoeg daarvan; ik keer tot mijn onderwerp

weer. Ik was dus voor dag en dauw op marsen gegaan, en was reeds een eind weg op het pad, toen het morgenrood de geheele bergmassa van Karang Bollong in gloed zette. Mijn pad liep dwars over de ribben van den Goenoeng Poleng, en doorsneed ieder ravijn, dat van de hoogte afdaalde, soms erg kronkelde, maar steeds in een breeden trechtervorm in de smalle vlakte vervloot, welke zich langs de zee of langs de Kali Djetis uitstrekte. Hoe hooger ik kwam, hoe fraaier het panorama werd, dat zich aan mijne voeten uitstrekte. Ik was in dit frissche morgenuur geheel en al verrukking, en soms verdwenen mijne entomologische neigingen, om slechts oog te hebben voor de pracht, die mij omgaf. Ik was eindelijk op een wrong aangekomen, die zich tusschen twee vrij diepe ravijnen uitstrekte, en stond een oogenblik stil om uit te blazen van de inspanning, veroorzaakt door de beklimming van de zeer steile helling, waarlangs mijn pad gevoerd had. In beide ravijnen murmelden beekjes, die van den Poleng afdaalden en zich dartelend, schuimend en klotsend zeewaarts spoedden, en zich van de hoogten, waarop ik stond als een paar zilveren linten voordeden, die kronkelend en wondend, bevallig, en als het ware achteloos, daar in de diepte door de morgenbries waren uitgespreid. In het ravijn, dat ik zoo even verlaten had, lagen trachiet rotsblokken, puinbrokken van het centraalgebergte, allerwegen verspreid. Dat was ook het geval in het tweede ravijn, waarin ik afdalen moest; maar tusschen die rotsen en de struiken werd ik, een honderd voeten beneden mij, het atappen dak gewaar eener Javaansche woning, waarvan ik ook een gedeelte der kleine voorgalerij kon waarnemen. Zonderling, die kleine hut, die daar eenzaam in het gebergte en op eenigen afstand van de dessa Ajo gelegen was, trok mijne aandacht. Zou het een men-

schenhater zijn, die daar zoo verlaten leefde. Mijn oog kon door een geopend raam in een der vertrekken dringen, en meende ik eene helderwitte klamboe (bedgordijn) zich onder den invloed der morgenbries lichtelijk heen en weder te zien bewegen. Zelfs meende ik een stoel te ontwaren. Dat vooral intrigueerde mij; want in den regel zijn dat meubelen, waarvan de Javaan zich de weelde niet veroorlooft, of gebruikt hij ook al eene klamboe, dan bestaat die meestal uit bontkleurig katoen....'

Van Rheijn staakte hier zijne voorlezing een oogenblik, om een teug bier te genieten; maar sloeg daarbij een zonderling doordringenden blik op Van Nerekool, die in zijn wipstoel op en neer wiegelde en wel ietwat het voorkomen had, alsof hij niet hoorde, maar met zijne gedachten elders was.

'Luistert gij wel, Karel?' vroeg Eduard.

Van Nerekool schrikte als het ware bij die toespraak.

'Ik?' vroeg hij bedremmeld.

'Ziet ge wel,' hernam Van Rheijn lachende; 'terwijl ik mij afsloof om Murowsky's brochure-brief ten einde te brengen, zit onze rechterlijke ambtenaar te mijmeren, en dwaalt, God weet waar, met zijne gedachten, maar niet in de nabijheid van de dessa Ajo. Wacht maar een oogenblik, dat zal wel anders worden. Het mooiste voor hem komt nu. Luistert maar.

Van Nerekool glimlachte ongeloovig, deed een paar halen aan zijne sigaar, zette zich rechtop in zijn stoel en scheen nu geheel oor te zijn. Van Rheijn vervolgde:

'....Maar terwijl ik daar zoo stond te turen en te peinzen, vernam ik daar diep, zeer diep onder mij gegichel, gelach, vroolijk gekweel, in een woord de zilvertonen van een paar meisjesstemmen. Ik rekte den hals uit en keek in de richting, vanwaar dat vriendelijk ge-

luid kwam; maar hoe ik mij ook inspande, ik zag niets. Wel bespeurde ik, dat daar ginds de schuimende beek een scherpe bocht maakte; maar daar dicht bij den waterkant stond een grooten Wariengien, die met zijne loofkroon ieder onbescheiden oog trotseerde, terwijl een bevallige groep struiken den blik van terzijde afweerde. Intusschen ging het geginnegap voort, thans vermengd met geplons en geplas van water, waartusschen nu en dan een lief gilletje vernomen werd. Ik begreep, dat eenige meisjes zich daar in het heldere bergwater met baden verlustigden. Wat zal ik ter verschooning mijner onbescheidenheid aanvoeren? Ik kan niet anders aanhalen, dan het hier te lande zoo algemeen gezegde: een mensen is geen stokvisch, ook geen snijboon! Mijn pad voerde naar beneden naar de aantrekkelijke plek en, zonder dat ik veel nadacht over hetgeen ik deed, was ik weldra opweg Acteon en zijne nieuwsgierigheid na te volgen. Het is waar, dat ik er volstrekt niet op rekende eene Diana te bespieden.

'Ik daalde behoedzaam de helling af, en zorgde om daarbij geen gerucht te maken, ten einde de badende schoonen niet te verschrikken. Aanvankelijk daalde het pad rechttoe, rechtaan naar den Wariengien af, die eene groote oppervlakte overschaduwde. Als dat zoo voortging, dan zou ik binnen weinige minuten onder den boom aangekomen zijn. Maar bij eene groote rots aangekomen, die den weg versperde, boog het pad links af en scheen, den afstand verkortende, naar een andere bocht derzelfde beek te voeren, alwaar de overgang bestaan moest; want ik zag onmiddellijk aan den overkant het pad tegen de tegenovergestelde helling van het ravijn Opslingeren. Wat stond mij te doen? Mijne nieuwsgierigheid werd nog vermeerderd door het geplons en gedartel, dat nu meer in mijne nabijheid

vernomen werd. Ik bezweek dan ook voor de verleiding, en verliet het pad om den Wariengien te kunnen naderen. Het toeval was mij gunstig. Van af de bedoelde sperrots strekte zich eene hellende terreinstrook uit, die geheel en al met struiken begroeid was, waartusschen vele kapellen fladderden, maar waarvoor ik thans geen oog had. Zelfs had ik mijne trommel en mijn netje bij de rots achtergelaten, om meer ongedwongen in mijne bewegingen te zijn. Ik sloop als een Dajak of als een Alfoer of Papoe van struik tot struik....'

Allen schreeuwden het uit van lachen.

'Ik zie den Pool als een Alfoer in quasi Adams-tenue, naar de badenden toesluipen!' grinnikte Grenits.

'Met slechts een "ewah"'[123] schreeuwde Van Rheijn. 'Maar laat mij voortgaan, het meest belangwekkende komt nu. Luister je wel, Karel?'

'Daar ontgaat mij geen lettergreep,' antwoordde deze onrustig. 'haast je maar.'

'....Van struik tot struik en naderde zoo dicht mogelijk. Eindelijk stond ik voor eene soort heg, die den Wariengien omgaf, en mij het verder voortdringen ondoenlijk maakte. De fraaie wilde vijgenboom stond aan den rand van een waterbekken, dat bijna ovaalrond in de grauwe trachietrots, waaruit de rivieroever bestond, uitgespoeld, wellicht door menschenhanden uitgehouwen was. Dat bekken was ongeveer twintig M. lang en vijftien breed, en werd door de dichte loofkroon van den Wariengien overschaduwd. Het werd uit de beek, waarvan het eigenlijk eene kleine komvormige baai uitmaakte, gevoed; het water was diep, maar zoo helder, dat men de kleinste steentjes op den bodem zien kon. Maar dat alles merkte ik zoo dadelijk niet op. Die bijzonderheden kwamen mij eerst later voor den geest. Iets anders boeide vooreerst mijne aandacht. Daar midden in

dat bekken, welks rand ik, achter mijne heg verborgen, ter hoogte van een twintigtal voeten beheerschte, zwommen en dartelden een paar vrouwelijke wezens. Hoe zal ik u beschrijven, wat ik zag, wat ik ondervond, zonder daarbij het opbruischende bloed van een uwer op te jagen...'

Eduard keek andermaal Van Nerekool ter sluiks aan. 'Ga voort! Ga voort!' riep deze onstuimig, na dien blik opgevangen te hebben.

'....Beiden waren in het gewone badkostuum der Javaansche vrouwen gekleed, dat wil zeggen: zij hadden slechts den sarong om de lendenen geslagen. Gij weet hoe bevallig en toch hoe kiesch de indische schoonen met dat kleedingstuk kunnen coquetteeren, hoe zij dat tot onder de oksels omhoog kunnen halen, en op de bovenwelving des boezems kunnen vastmaken, waardoor deze, alsook de heupen en de dijen, vooral wanneer de sarong nat is, zoo plastisch mogelijk gemodelleerd worden. Beide meisjes waren zeer schoon, hoewel in ieder harer eene verschillende grondvorm waargenomen kon worden. De eene vertoonde de type eener schoone Javaansche, met haar klein opgewipt neusje, met hare ronde wangen en eenigszins zwellende lippen. Voor een oogenblik ging zij in eene ondiepe plaats van het bekken staan, sloeg zich den sarong, die bij het zwemmen losgegaan was, vaster om de heupen, en was het mij duidelijk, dat ik daar eene vrouw voor mij had, welke in gezegende omstandigheden verkeerde...'

Andermaal hield Van Rheijn een ondeelbare poos op, om een blik op Karel te werpen. Deze zat hijgende van ongeduld, hem de woorden uit den mond te kijken.

'Voort!... Voort dan toch!' prevelde hij.

'De andere was meer slank; hare buste, die zich bewonderenswaardig fraai onder den natten sarong afteekende,

gaf wel aan, dat die met het Europeesche corset in aanraking was geweest. Haar gelaat duidde op eene andere afkomst dan hare gezellin. Ware hare huid ook niet bruin getint geweest, dan zou aan eene Europeesche afstamming niet te twijfelen zijn geweest, vooral met het oog op hare lokken, die wel gitzwart, maar toch zijdeachtig van aard waren, hare schouders als met eenen mantel omgaven, en haar bij het zwemmen in sierlijke en weelderige krullen op de watervlakte achterna golfden. Nu evenwel meende ik de Arabische type in het heerlijke wezen, dat zich daar te midden van het kristalheldere water bewoog, te ontwaren. Eene Arabische!... Neen, neen, dat kon niet; want ik meende dat gelaat te herkennen.

'Vrienden, ik ben onmachtig om een denkbeeld van het bevallige tafereel, dat zich daar voor mijn oog uitspreidde, te ontwikkelen, hetwelk de werkelijkheid eenigszins nabij zou komen. De pen kan zoo iets niet, daartoe zou het penseel van een begaafden schilder, van een die gloed en kleuren wist te vatten, van een Hans Makart in een woord, noodig zijn.

'Onbewust, dat zij daar in dat eenzame bekken, hetwelk in eene echte wildernis, ver van eenig pad verwijderd, gelegen was, door een onbescheiden oog bespied werden, zwommen, dartelden, stoeiden de bevallige wezens als echte Naïaden. Zij vervolgden elkander, smeten elkander met water, bereikten elkander, poogden elkander in het heldert vocht onder te dompelen, waarbij de aangevallene alsdan alle werk had om te beletten, dat de knoop, die den sarong moest bevestigen, op de boezemwelving niet losging. Dat spel duurde lang, zeer lang; het scheen dat de lieve wezens zich van het heerlijke genot niet konden losrukken.

Eindelijk evenwel sprak de slankste der twee:

‘“Soedah! moesti poelang baboe!”’ (genoeg, het is tijd om naar huis terug te keeren).

‘Het was dus Maleisch en geen Javaansch, dat die badenden spraken?’ vroeg Grashuis.

‘Neen, het was geen Javaansch,’ antwoordde Eduard, andermaal een blik op Van Nerekool werpende, ‘Maar laat mij voortgaan. De ontknooping is nabij.

....De lieve spreekster zwom naar den wal, ging op den rotsachtigen oever zitten, waarbij zij hare lieve kleine voetjes in het water liet hangen, en begon haren weelderigen haardos uittewringen. Zij zat met het gelaat van mij afgewend en, van het standpunt, waar ik mij bevond, kon ik bij de bewegingen, die zij maakte om bare lokken tot een kondeh op te binden, eenigermate tusschon hare schouders door haren rug ontwaren. Was het lichtspiegeling, of bedroog mijn oog mij?... Maar ik meende, dat de huid van dien rug niet zoo donker getint was als wel het gelaat en de handen. Ten uiterste nieuwsgierig, wilde ik scherper toekijken. Ik greep een tak van een der mij omringende struiken en boog mij voorover, zoover ik kon. Helaas!.... of beter: de hemel zij geprezen! Bij die beweging gleed ik uit; een stuk steen raakte onder mijn voet los, rolde de helling af en viel met een geweldigen plons vlak naast en rechts van de schoone baadster in liet water. Het scheelde waarachtig weinig, of ik was er ook ingetuimeld. Wat zou het lieve kind geschrikt hebben! Het was nu al erg. Bij den plons, dien de steen maakte, stiet het lieve meisje een gil uit, maakte eene beweging naar de linkerzijde, alsof zij vluchten wilde, maar waarbij haar sarong, aan eenige oneffenheden vasthakende, losgleed, en....

Bij alle Goden!... het was eene volbloed Europeesche! Waren ook al gelaat, hals, schouders, armen, handen

en voeten bruin getint, de rug, de rugholte, dijen, in een woord alle deelen, die gewoonlijk bedekt en daar nu zoo eensklaps ontsluierd werden, waren lelieblank, van dat matwit, hetwelk de brunettes kenmerkt. Nu ging mij een licht op... .Juffrouw Van Gulpendam, die zoo spoorloos verdwenen was... Dat gelaat, hetwelk ik meende te herkennen... O, ik kon mij niet vergissen, zij was het!... Nu herkende ik haar in weerwil van de bruine kleur... De verschrikte meisjes, die mij achter de dichte heg niet zien konden, waren toch zoo verschrikt, dat zij ijlings hun badgoed grepen, en een paadje opstoven, hetwelk naar het hiervoren bedoelde hutje voerde. Ik kon evenwel de kleine Javaansche nog hooren zeggen:

"Djangan takoet, Nana, tida ada orang!" (Wees niet bang Nana, er is daar geen mensch), waarmede zij waarschijnlijk te kennen gaf, dat zij het losraken van dien onbescheiden steen aan de beweging van een dier of aan een toeval toeschreef. In weerwil van die verzekering spoedden beiden toch voort, en zag ik haar weldra onder het beschermend dak van het huisje verdwijnen.

Ik begreep, welke onbescheidenheid ik gepleegd had, en bleef dan ook om het kiesche gevoel van de lieve jonkvrouw te sparen, zoo lang mogelijk in mijne schuilplaats. Toen ik berekenen kon, dat zij het opgegeven hadden, verder uit te kijken, sloop ik zoo behoedzaam mogelijk, gehukt en steeds gedekt door de struiken naar het benedengedeelte van het ravijn, tot ik door eene buiging van een bergwrong, de hut uit het oog verloor, en een rijzig persoon derhalve ook voor hare bewoonsters onzichtbaar was.

Ziedaar, vrienden, mijn wedervaren. Ik heb mij gehaast u dat te schrijven. Ik weet, hoe gelukkig ik een uwer met deze mededeeling zal maken. Raad vermag

ik niet te geven. Ik stel mij evenwel ter beschikking om de bedoelde hut aan te wijzen....'

'Anna!... Anna weergevonden!' kreet Karel van Nerekool, terwijl hij onstuimig van zijn stoel opgesprongen was, en de binnengalerij opgewonden op en neer liep.

'Wat wilt ge doen?' vroeg Van Beneden.

'Wat ik doen wil?... Ik vertrek morgen ochtend!... Ik zal...'

'Geen overijling, wat ik u bidden mag,' stuitte hem Grashuis.

'Geen overijling, zegt ge?... En als zij intusschen weer verdwijnt.'

'Ik geloof niet, dat daar gevaar voor bestaat,' meende Van Rheijn. 'De meisjes, van hun schrik bekomen, en niemand ontwarende, zullen in de meening verkeeren, dat zij door een loos alarm op de vlucht gejaagd zijn, zoodat zij er niet over denken zullen, die eenzame plek te verlaten.'

'Vrienden,' sprak August van Beneden, 'ik geloof, dat wij het beste doen om te gaan slapen. Het is reeds laat. Laten wij de zaak overpeinzen, dan kunnen wij morgen beraadslagen, wat er te doen valt. In ieder geval mag Karel morgen ochtend niet vertrekken; hij zou zoodoende zijne geheele loopbaan bederven. Een rechterlijk ambtenaar mag zich zoo maar niet als een deserteur van zijn standplaats verwijderen.'

'Ja,' sprak Karel, 'gaat gijlieden slapen. Ik ga terstond eene aanvraag om verlof schrijven.'

'Dat is goed,' sprak Theodoor Grenits. 'Dan hebben wij eenige dagen om te overleggen. Karel, ik die geen verlof te vragen heb, ziehier mijne hand. Ik vergezel u bij dien tocht.'

De jongelieden drukten elkander de hand en gingen naar hunne woning, terwijl de feesttonen der Chineesche bruiloft in de verte nog vernomen werden.

Van Nerekool vroeg verlof aan, maar kon dat zoo spoedig niet verkrijgen.

Mr. Greveland, door de veelvuldige zaken bij den raad van Justitie aanhangig, daartoe genoodzaakt, kon hem geen voorloopig verlof verleenen, hoezeer Karel daarop ook aandrong. De voorzitter was verplicht de aanvraag aan de beslissing van den directeur van Justitie te Batavia te onderwerpen. Van Nerekool moest dus geduld betrachten. In afwachting grepen evenwel gebeurtenissen plaats, die invloed op den loop van ons verhaal uitoefenen, en derhalve hare mededeeling vereischen.

Niet lang na de voltrekking van Lim Ho's huwelijk met de lieve, rijke Ngow Ming Nio moest de verpachting van het opium-middel voor de jaren 18.., 18.. en 18.. plaats hebben. Dat was eene belangrijke gebeurtenis voor de ambtenaars-wereld, die bij de bestaande fiscalische neigingen, waarvan het moederland onmiskenbare teekenen aan den dag legde, van hooge beteekenis was voor de aan het roer zittenden zoo wel te Batavia als in den Haag. Als toch de Minister van Koloniën op een groot aantal millioenen als opbrengst van den pachtschat zou kunnen wijzen, zou hij en met hem zijn mederegeerders zich vaster op het kussen gevoelen, daar zij meenden en niet ten onrechte, dat bij zoo'n behandeling van zaken, zij bij de Volksvertegenwoordiging een schreefje voor zouden hebben. En zoo moesten alle pogingen aangewend worden, om dat doel te bereiken.

Voor den resident Van Gulpendam, wij weten het, bestond nog eene andere drijfveer, om de gegadigden voor de opiumpacht tot eene zeldzame inspanning aan te sporen. Hij liet niets onbeproefd. Door tusschen-personen liet hij concurreerende kongsie's tot mededingen verlokken, bij welke pogingen de schoone Lau-

rentia, natuurlijk achter de schermen en door tusschenkomst van de afzichtelijke M' Bok Kåryåh, hem waardiglijk ter zijde stond. Het gold toch voor de trotsche residents-vrouw haar Gulpie het ‘bertes knabbeldat’ te bezorgen.

Nu de driejarige pacht met ultimo December ten einde liep, was sedert maanden voor dat de herverpachting plaats had, van bestuurswege de grootste activiteit aan den dag gelegd geworden. Allerwegen was het toezicht op den sluikhandel, die niet van de pachters uitging, verscherpt geworden. De kusten werden ijverig bewaakt; bandoelans en politie moesten in de weer en behoefden bij hunne nasporingen in huis en aan den lijve geene angstvalligheid te betrachten, vooral niet bij hunne vervolgingen van hen, die geen opium of het heulsap slechts matig gebruikten. Het succes was volkomen. Onder den invloed van de genomen maatregelen klom het debiet der pachters buitengewoon en stegen de detailprijzen van het vergift in evenredigheid.

‘Als die toestand bestendigd kon blijven!’ juichte Lim Ho, die niet altijd zijne tong aan banden kon leggen, wanneer er over de pacht gesproken werd.

Lim Yang Bing, die mededinging vreesde, trok de schouders op. Hij had dien uitslag wel willen geheim houden, maar met zoo vele kitten als onder het beheer zijner kongsie stonden, was dat onmogelijk.

Maar ook daarmede vergenoegde de resident Van Gulpendam zich niet. Hij liet door zijne gedienstige geesten behendig het gerucht verspreiden, dat het aantal opiumkitten in de residentie belangrijk opgevoerd zoude worden. Dat hielp. Er begon dan ook langzamerhand eene koortsachtige opgewondenheid in de Chineesche kamp te heerschen.

Toen de groote dag daar was, wapperde al heel vroeg

aan den top van den vlaggestok, die zich voor het residentiehuis verhief, een groote nieuwe driekleedsvlag,[124] de fraaiste, die in het residentiehuis te vinden was geweest, en ontwikkelde hare plooien en golvingen bevallig in den morgenbries. De oppassers, die heden allen present waren en zeker een korps van een twintigtal uitmaakten, waren in nieuwe pakjes gestoken en hadden hunne bandeliers met het fraaiste geel aangestreken en met gomwater gepoetst. Ook de pradjoerits, die de wacht betrokken, waren in groot tenue gekleed en was aan de houding en den ernst der twee schildwachten, die voor het perron der voorgalerij op en neer drentelden, onmiskenbaar te bespeuren, dat zij zich van de gewichtigheid van den dag, dien zij beleefden bewust waren.

De resident Van Gulpendam had ter opluistering der plechtigheid een paar assistent-residenten en een paar controleurs uit de naburige afdeelingen opgeroepen. Dezen, waaraan zich de ambtenaren van Binnenlandsch Bestuur, ter hoofdplaats aanwezig, aansloten, vereenigden zich zoo omstreeks tegen tien uur in de voorgalerij van het residentiehuis. Allen waren in groot ambtelijk costuum, met zilveren oranje- en eikentakken, die emblemata van onkreukbare reinheid en fieren mannenmoed op den kraag hunner rokken geborduurd, met de wit cachemieren pantalon, van breed galon op de zijnaden voorzien, met den statiedegen op zijde en chapeau claque zwierig onder den arm.

Langzamerhand verschenen ook Chineezen, allen in onberispelijk zindelijk wit baadje en zwarte pantalon met uitermate breede pijpen gekleed, het hoofd zorgvuldig glad geschoren en glimmend gepoetst, terwijl de kruinvlok, die den staart vormde, uiterst zorgzaam behandeld was en de vlecht, vermengd met de roode, blauwe of witte zijden koord, kunstvaardig, haast wiskunstig ineengestrengeld was.

Eerst waren het slechts nieuwsgierigen, die maar een kijkje kwamen nemen; weldra echter verschenen ook de aanzienlijken, de meer gegoeden, eindelijk de rijken, zij, die als ernstige mededingers konden aangemerkt worden. Het allerlaatst verschenen Lim Yang Hing en Lim Ho, die bij het uitstappen van hun rijtuig de aanwezige personen van hunnen landaard met een uitvorschenden blik monsterden.

Een oogenblik mengden zich de zonen van het Hemelsche rijk onder de ambtenaren, en vormden zoo een groep, waarbij begroetingen en handjesdrukken plaats hadden, die van de innigste verstandhouding moesten getuigen. Toen evenwel de pradjoerit der wacht, om aan te duiden, dat het half elf was, een slag op de metalen klok, naast zijn schilderhuis geplaatst, gegeven had, trad de resident Van Gulpendam, vergezeld van zijn secretaris, beiden ook in galacostuum, de voorgalerij in, terwijl mevrouw Van Gulpendam, met Van Rheijn gearmd, ook in de omlijsting van een der deuren der binnengalerij verscheen.

Alle hoofden, in de voorgalerij aanwezig, bogen diep. Daarbuiten presenteerden de schildwachten het geweer. De oppassers schaarden zich in een gelid naast den pajoeng-standaard, waarin thans een fonkelnieuw waardigheids-emblema prijkte.

Het korps ambtenaren trad vooruit, en bogen andermaal het hoofd, om hulde te bewijzen aan den Vertegenwoordiger van den Gouverneur Generaal, die op zijn beurt de Vertegenwoordiger van Neêrlands Koning in die verre Aziatische gewesten is.

Daarna traden de Chineezen vooruit, om dezelfde plichtpleging te verrichten; waarna de twee groepen Europeanen en Chineezen gescheiden bleven.

Eenigen dezer laatsten, waaronder vooral Lim Yang Bing en Lim Ho, traden op de schoone Laurentia toe,

om haar hoffelijk te begroeten. De lieftallige vrouw reikte ieder hunner en ook aan sommigen der naastbij staanden eene hand, en noodigde de babahs even naar binnen te treden, om zich te laven aan een verfrisschenden dronk.

'Het was toch zoo ontzettend warm in dit saizoen te Santjoemeh,' betuigde zij.

De Chineezen, met een glimlach op het fletse, gele gelaat, bogen dankbaar, wierpen elkander een veelbeteekenenden blik toe, maar volgden de schoone vrouw door de binnengalerij naar de pandoppo. Daar stonden op eene groote tafel drie of vier presenteerbladen met kelken beladen, terwijl daaronder kuipjes met ijs ontwaard werden, waarin eene menigte champagneflesschen met hare zilveren kurken behoorlijk gerangschikt waren.

'Boeka anggoer poeff!' (maak champagne open) beval Laurentia aan een viertal bedienden.

De kurken knalden en weldra stond iedere babah, arm of rijk, met een schuimend glas in de hand en stelde er eene eer in met de njonja-resident te mogen klinken. Als de Chineezen champagne drinken, dan laten zij zich niet onbetuigd, en, hoewel zij over het algemeen zeer op vormelijkheid gesteld zijn, en de meesten hunner bij iedere andere gelegenheid met een klein mondje en saamgeknepen lippen kleine teugjes gelept zouden hebben, zooals zij dat wel eens van Europeanen bij officiëele gelegenheden gezien hadden, gedroegen zij zich nu anders. Laurentia beduidde hen, dat wanneer zij de eer genoten met eene njonja te klinken, het glas in eens geledigd moest worden.

'De toean toean noemen dat ad fundum.' merkte de Majoor Chinees op.

'Juist, babah,' sprak de schoone vrouw, terwijl zij met hem aanstiet.

'In een ondeelbaar oogenblik waren alle glazen leeg.

‘Isi glas lagie!’ beval zij.

En nu, onder het een of ander voorwendsel, zorgde mevrouw Van Gulpendam, dat de glazen telkens geleegd werden; terwijl zij met fonkelende oogen er voor waakte, dat de bedienden ijverig met de champagneflesschen rondliepen om in te schenken.

Intusschen was de resident Van Gulpendam een oogenblik in de voorgalerij met zijne ambtenaren blijven praten.

‘Waar blijven de babah's toch?’ vroeg hij na een poos. ‘Kom, heeren,’ vervolgde hij met een glimlach.

‘Ik geloof niet, dat wij het ons berouwen zullen, wanneer wij hen gaan opzoeken. Het is ontzettend heet, vindt ge niet?’

Terwijl hij zich het parelende zweet van het voorhoofd met een batisten zakdoek afveegde, stapte hij aan het hoofd der geborduurde en gegalonneerde landsdienaren naar binnen.

‘Dacht ik het niet!’ riep hij met zegepralenden blik uit, en tot de bedienden:

‘Lakas, kassie glas sama toean toean!’

Zoodra dat geschied was, verwijderde Laurentia zich ongemerkt, en liet de heeren der schepping met elkander. De resident fluisterde een paar woorden met Kwee Sioen Liem, een der rijke Chineezen, die gedurende dat korte gesprek eenen onderzoekenden blik op Lim Vang Bing trachtte te werpen.

‘Ik zal tot het uiterste gaan, Kandjeng toean,’ sprak de babah, ‘tapeh saja takoet’ (maar ik vrees).

‘Djangan takoet!’ (vrees niet) stelde de resident hem gerust.

‘Ja, maar: Kandjeng toean, de pacht zal te hoog loopen!’

‘Bedenk, babah, dat er acht opiumkitten meer voor de residentie in het pachtcontract opgenomen zijn.’

‘Dat is zoo Kandjeng toean; maar....’

Maar de Kandjeng toean hoorde niet meer. Hij trad vooruit, nam den steek van het hoofd, hief het glas omhoog, hetwelk hem zooeven door een der bedienden was aangereikt.

‘Op het welslagen van de pacht!’ riep hij, en ontlokte daarmede een luid gejuich aan de gestaarte medeburgers, op wien het edele vocht van de Veuve Cliquot blijkbaar zijn invloed begon uit te oefenesn.

‘Op den Kandjeng toean resident!’ riep de assistent-resident van politie.

‘Op den Majoor- Chinees!’ riep een ander ambtenaar. Dat ging zoo voort. Op alle die ingestelde dronken werd bescheid gedaan. Waarachtig, hier en daar begonnen de scheef staande oogen der babah's wonderlijk zonderling te kijken.

Daar sloeg de klok elf uur. Trillend weerklonken de metalen tonen door de lucht.

‘En nu onze verpachting!’ riep de resident. ‘Ik heb hen, die bij deze pacht niet slagen mochten, mede te deelen, dat over ettelijke dagen de verpachting voor het opiummiddel van het pachtperceel Bengawan en een paar dagen later voor het perceel eener andere residentie zal geschieden, zoodat voor velen winst en groote winst te maken is.’

Met den resident aan het hoofd, stapten de aanwezigen de binnengalerij in, en groepeerden zich daar rondom eene groote tafel met wit marmeren blad, waarop eene massa paperassen uitgespreid lagen. Aan het boveneind plaatste zich de resident, omgeven van zijn fonkelenden staf tegenover den drom Chineezen, de beide groepen door de tafel gescheiden. Ter zijde tegen den muur van de binnengalerij hing eene keurige schilderij, een borstbeeld in levensgrootte van Koning Willem III, die nu als het

ware het middelpunt uitmaakte van de beide groepen, uit Europeanen en Aziaten bestaande.

‘De secretaris zal ons de voorwaarden van het te sluiten pachtcontract voorlezen,’ sprak de resident plechtig.

Bedoelde ambtenaar begon en wauwelde met eentonige stem, en schier onverstaanbaar, de reeks artikelen, die hij bijna van buiten scheen te kennen. Het was ook maar eene bloote formaliteit. De gegadigden voor dat contract kenden den inhoud op hun duimpje. Alleen den aanhef: *in naam des Konings*, waarbij, op het voorbeeld van den resident, alle aanwezigen het hoofd diep voor het borstbeeld bogen, sprak de secretaris met plechtige stem uit. Ook het artikel, waarbij bepaald was, dat de nieuwe pachters het recht zouden hebben, een aantal opiumkitten meer te kunnen openen dan bij het oude pachtcontract bepaald was, werd met verheffing van stem en met statigen nadruk voorgelezen, om toch maar het gemoed der belanghebbenden te treffen.

Toen die lezing ten einde was, sprak de resident:

‘De vorige pachtschat voor het perceel Santjoemeh bedroeg: twaalf honderd twee en dertig duizend gulden!... Twaalf honderd twee en dertig duizend gulden!... Wie biedt hooger?’

‘Twaalf honderd vijf en dertig duizend!’ riep eene stem.

‘Twaalf honderd veertig duizend!’ eene andere.

‘Twaalf honderd vijftig duizend!’ klonk het uit dien hoek.

‘Twaalf honderd zestig!’

Er had eene poos verademing plaats.

‘Twaalf honderd zestig duizend!’ herhaalde de resident Van Gulpendam kalm en afgemeten.

‘Dertien honderd duizend!’ riep Kwee Sioen Liem, die zich ter zijde van de tafel hield.

Lim Yang Bing, die nog niet gesproken had, keek uitvorschend op.

‘Veertien honderd duizend!’ riep hij thans, zich in den strijd mengende.

‘Vijftien honderd duizend!’

Het gevecht was in vollen gang.

‘Zestien honderd duizend!’ was het antwoord van den opiumpachter.

Andermaal trad eene stilte in.

‘Panas ini hari,’ (het is warm vandaag) fluisterde eene stem.

De resident gaf een wenk aan een der oppassers, die zich in zijne nabijheid ophielden. Onmiddellijk stormden een viertal bedienden toe met hunne groote presenteerbladen, waarop de heerlijk afgekoelde champagne in hare bevallige coupes parelde. Gretig tastten de Chineezen toe. Het was toch ook zoo snikheet.

‘Zestien honderd duizend gulden!’ herbaalde de resident.

In dit oogenblik greep de tegenstander van Lim Yang Bing twee der aangeboden kelken en sloeg den inhoud met koortsachtige opgewondenheid naar binnen.

‘Zestien honderd vijf en twintig duizend!’ riep hij.

‘Zeventien honderd duizend!’ riposteerde de opiumpachter.

Andermaal eene stilte, die slechts door hijgende ademhalingen afgebroken werd, alsook door het getik der glazen, welke van nu af door de bedienden, hiertoe door de schoone Laurentia aangezet, die achter eene zijdeur de ontwikkeling van het tooneel stond gade te slaan, onafgebroken aangeboden of gevuld werden.

‘Zeventien honderd duizend!’ herhaalde de resident Van Gulpendam.

‘Zeventien honderd twintig duizend!’ antwoordde de concurrent van Lim Yang Bing.

‘Achttien honderd duizend!’ riep deze.

Er was weer een glas verleidelijk vocht noodig om de tegenpartij tot riposteeren aan te moedigen.

‘Achttien honderd twintig duizend!’ bracht Kwee Sioen Liem uit op een toon zoo heesch, alsof zijne stem hem begaf.

‘Negentien honderd duizend!’ bood de opiumpachter.

De tegenstander wankelde. Toch vermande hij zich genoegzaam om evenwel met eene onhoorbare stem uit te brengen:

‘Negentien honderd vijf en twintig duizend gulden!’

‘Doea millioen!’ riep Lim Yang Bing zegevierend uit.

Doodsche stilte volgde op dat bod... men zou eene speld hebben kunnen hooren vallen. Men voelde, dat de weerstand daarbij gebroken was. De kampende wilde nog antwoorden; maar zijne kongsiegenooten trokken hem achteruit en beletten hem te spreken.

‘Twee millioen gulden!’ herhaalde de resident Van Gulpendam en liet er op volgen: ‘Ik breng de gegadigden in herinnering, dat het aantal opiumkitten bij dat contract aanzienlijk vermeerderd is.’

Maar het mocht niet baten... De bedienden vulden steeds ijverig de glazen... Maar niets, niets meer hielp.

‘Twee millioen guldens... eenmaal!...’

‘Twee millioen guldens.... tweemaal!....’

‘Twee millioen guldens.... Biedt niemand hooger?.... Twee millioen guldens... driemaal!’

Boum! daar viel onherroepelijk de hamer.

‘Behoudens de nadere goedkeuring van de Nederlandsch Indische Regeering,’ sprak thans de resident Yan Gulpendam plechtig, ‘is babah Lim Yang Bing de opiumpacht toegewezen!’

Bij die woorden omringden de ambtenaren het hoofd van gewestelijk bestuur en wenschten hem geluk met

den afloop der verpachting. Terzelfder tijd omringde het gros der Chineezen Lim Yang Bing, om hem de hand te drukken. De schoone Laurentia zorgde voor een laatste glas champagne, om dien zoo gunstigen afloop te bezegelen. Voor een oogenblik heerschte daar in die groepen veel geestdrift en opgewondenheid. Of er evenwel eene gedachte aan de bevolking gewijd werd, welke vele malen die millioenen ten koste van hare welvaart zoude moeten opbrengen, ziet, dat zou met kunnen bevestigd worden.... Ja, toch een was er, namelijk Van Rheijn. Deze sloeg een blik op het beeld van Neerland's Koning en vroeg zich af: of het zijn Koninklijke wil was, dat zoo gehandeld werd? Helaas! het antwoord bleef uit. Rustig bleef de blik van den Vorst op die joelende menigte waren.

Nauwelijks was de resident van zijne omgeving ontslagen, of hij stormde met stralend gelaat naar zijn kantoor; maar weldra trad hij naar buiten met twee telegrammen in de hand nagenoeg van denzelfden inhoud: ‘Opium verpachting te Santjoemeh opgebracht twee millioen - Van Gulpendam.’ De eene was bestemd voor Batavia, de andere voor den Haag.

Toen hij den oppasser, die belast werd, om daarmede naar het telegraafbureau te ijlen, had zien verdwijnen, keek hij met tevredenheid en zelfgenoegzaamheid rondom zich en toen zijn oog op Neerland's vlag viel, welker heldere, frissche kleuren zich bevallig loom onder de zwakke bries ontplooiden, meende hij, dat zij naar het noordwesten, naar het Vaderland wezen. Daarin zag hij eene voorbode en prevelde:

‘Ja, uit dien hoek moet de belooning komen!’

Zich omkeerende, stond Laurentia voor hem. Hij keek baar doordringend aan.

‘Gij nog hier?’ vroeg hij.

Zij evenwel zonder hem te antwoorden, greep hem bij den arm, trok hem met zacht geweld in de binnengalerij terug, en daar, voor ieder onbescheiden oog verborgen, sloot zij hem met krachtigen arm aan haren zwoegenden boezem.

‘Gulpie!’ riep zij uit, ‘Gulpie! Ge hebt u zelven overtroffen!’

‘Ja,’ zei hij met valsche zedigheid. ‘Dat fregat is aardig naar binnen geloodst, al zeg ik het zelf. Als men in den Haag nu maar niet ondankbaar zal wezen.’

Eindnoten:

(122) Eiland Noesa Kambangan (bladz. 282) is een pleonasme, daar het woord Noesa eiland beteekent. Het pleonasme is evenwel geijkt; nog nooit hoorde ik spreken van het eiland Kambangan. Het is een woest bergachtig eiland met zeer steile oevers. In de zuidkust worden evenwel eenige kleine inhammen aangetroffen, die een zandig strand Opleveren. Het eiland ligt tusschen $7^{o}41'50''$ en $7^{o}40'30''$ Zuiderbreedte en $108^{o}40'24''$ en $109^{o}1'55''$ Oosterlengte van Greenwich.

(123) Een ewah (bladz. 286) is een kleedingstuk bij de Dajaks, bestaande uit een strook linnen, soms ook wel van geklopte boombast vervaardigd, die het middel omgeeft en om der eerbaarheidswille tusschen de beenen door geslagen wordt.

(124) Driekleedsvlag (bladz. 294). Wanneer de drie banen van een vlag ieder slechts uit de breedte van het gebezigde vlaggedoek bestaan, wordt zoo'n vlag een eenkleedsvlag genoemd. De banen van een driekleedsvlag hebben dus drie breedten van het vlaggedoek en zijn natuurlijk ook evenredig langer. Zoo'n groote vlag wordt alleen bij solemneele gelegenheden gebruikt.

XL.
Het ‘virtus nobilitat’. Anna en Dalima. - Een telegram.

‘Neen, men was in den Haag niet ondankbaar. Geen acht dagen waren voorbijgesneld, of de telegraaf had de tijding aangebracht, dat het Z.M. den Koning behaagd had, den resident Van Gulpendam te benoemen tot ridder van den Nederlandschen Leeuw. Toen later de bizonderheden van die benoeming per mail in Indië ontvangen werden, vernam men, dat onmiddellijk na het bericht verkregen te hebben van den uitslag van de opiumverpachting te Santjoemeh, de raadslieden der Kroon in buitengewone vergadering samengekomen waren, waarin de Minister’ van Koloniën, met eene aan opgewondenheid grenzende opgetogenheid, gewezen had op de hooge verdiensten van den resident Van Gulpendam en op de groote voordeelen, die voor de schatkist ontstaan zouden, wanneer andere residenten tot dergelijke plichtsbetrachting opgewekt konden worden. Hij hield zijne collega's voor oogen, dat, nu de baten uit de gouvernements-koffiecultuur aan het ebben waren, en die weldra tot het verledene zouden behooren, de opium nu reeds de kurk was, die het schip van Staat drijvende moest houden en dat het zaaks was, de inkomsten van dat middel ieder jaar op

te voeren, zooals hij zich dan ook beijverd had te doen, sedert hij door den Koning vertrouwvol geroepen was, om de uitgaven voor de Koloniën met de inkomsten in overeenstemming te brengen. Bewust, dat hij niets nieuws verkondigen zoude, liet hij evenwel na er op te wijzen dat de koffiecultuur, die, mits oordeelkundig en menschkundig in exploitatie gebracht, steeds ruime buten had kunnen blijven afwerpen, terwijl zij welvaart onder de bevolking verspreidde;, thans door wanbeheer i-n eigenlijke knevelarij te gronde gericht was; terwijl het steeds meer en meer opgezweept wordende opiumverbruik ten vloek van het vaderland, ten vloek van Koloniën moest weeën. Opgetogen gaven zijne medebestuurders dan ook hunnen bijval te kennen en dienden de voordracht tot het verleenen der Leeuwenorde in, waaraan belaasI de constitutioneele Vorst zijne sanctie niet kon onthouden.

Hoewel sommigen het hoofd schudden bij het vernemen van die benoeming, was toch schier geheel Santjoemeh uitgelaten van vreugde, toen men het heuchelijke telegram in de couranten las. Kaartjes, brieven en telegrammen van gelukwenschen stroomden van alle kanten, zoowel uit Ni derland als uit Indië toe. De bezoeken, die de familie Van Gulpendam ontving, waren ontelbaar en het was voor hen, die niet met het algemeen gevoelen instemde", inderdaad moeielijk zich van die bewijzen van belangstelling te onthouden. Te licht zou toch zoo iets aan afgunst toegeschreven worden.

Maar bij die betuigingen bleef het niet. Feesten, diners en dansreceptien werden allerwege georganiseerd, om de heuchelijke gebeurtenis te vieren. De regent van Santjoemeh opende de rij en weid daarin gevolgd door het korps ambtenaren, door de leden van de sociëteit Eens(jcüiullwkl, door den Majoor-Chinees, enz. enz. Als slotbouket van al die feestelijkheden had er ten residentie-

huize een luisterrijk bal plaats, om al de betoonde bolde te reciproceeren, waarop, het zal wel niet behoeven vermeld te worden, geheel Santjoemeh tegenwoordig moest wezen en ook was.

Bij al die gelegenheden werden toasten uitgebracht, speeches gehouden, gelegenheidsgedichten opgezegd, soloen choorgezangen voorgedragen, en dat alles om den man te verheerlijken, wiens borst zoo waardig met het ‘virtus nobilitat’ prijkte. Laurentia had met haar fijn vrouwelijk schoonheidsgevoel gewild, dat haar Gulpie op al die feesten verschenen zoude zijn, gedecoreerd met een elegant klein kruis, aan een miniatuur strikje van Kassausch blauw lint met oranjestrepen, hetgeen bepaald van goeden smaak getuigd zoude hebben. Maar Van Gulpendam had zich daaraan niet willen onderwerpen. Hij had fluks een kruis van Batavia laten komen, groot als een theeschoteltje met daaraan geevenredigden lap lint.

‘Als je een vlag vertoont,’ had hij zijne vrouw tegemoet gevoerd, ‘Moet hij ook op een mijl afstand zichtbaar zijn, en moet je hem flink laten uitwaaien.’

Tegen dat zeemans-aphorisme was niets in te brengen geweest.

De man had dan ook veel genoten in die dagen, en zijn genot zoude onvermengd geweest zijn, wanneer niet geruchten zich verspreid hadden, alsof de rust en de tevredenheid onder de bevolking, waarvan hij steeds in zijne rapporten aan de regeering gewaagde, niet zoo volmaakt waren, als hij te verstaan gaf. Er werd toch van samenscholingen, van samenzweringen gemompeld, en werd er bijgevoegd, dat hieraan meer te denken viel dan aan beramingen van ketjoe's. Zonderling, een Bataviaasch dagblad van die bewegingen in de residentie Santjoemeh sprekende, duidde er op, dat de ‘prang sabil’ (de heilige oorlog) voorbereid werd, en beweerde

goed ingelicht te zijn. Dat blad schuldig aan het feit, de machthebbenden uit hunne rustige rust opgejaagd te hebben, werd op de vingeren getikt. De drukkerij werd gesloten, en de redacteur verbannen, om te bewijzen dat de rust ongestoord en de pers slechts gevaarlijk was.

Maar nu werd ook een wenk van boven aan den resident Van Gulpendam gegeven, dat hij alles moest in het werk stellen, om te laten zien, dat de toestand werkelijk bevredigend was, en de artikelen der dagbladen slechts onrustbarende praatjes bevat hadden.

Gedurende die week van feestelijkheden had Van Gulpendam reeds eenige tochten gemaakt naar de zoogenaamde bedreigde punten, maar had alles rustig bevonden. Onder den prikkel van de Europeesche ambtenaren, hadden de inlandsche hoofden nauwgezet hunn^ opwachting bij den Kandjeng toean gemaakt, en daarbij nog een woord van gelukwensching geuit ter zake van de hooge onderscheiding, die hem te beurt gevallen was.

Het kon niet beter. Voor allen, ambtenaren en hoofden, had hij dan ook een welwillend woord, een woord van goedkeuring en aanmoediging om tot spoorslag te dienen op den ingeslagen weg voort te gaan.

Wel liet zich eene enkele stem hooren, die in dat koolvan betuigingen over rust een kleinen dissonant liet vernemen. Het was een Europeesch ingezetene, een industrieel, wiens suikerfabriek aan de uiterste grens van de residentie Santjoemeh gelegen was. Deze verzekerde, dat hij vertrouwbare berichten had, volgens welke werkelijk soms samenscholingen in een bosch, nabij zijne onderneming gelegen, plaats vonden, en hij beweerde zelfs de namen van een paar der leiders te kennen. Overigens zeide hij, dat hij met het doeleinde der samenkomsten niet bekend was, maar dat zij hem verdacht en, zelfs bij de meest onschuldige strekking, gevaarlijk voorkwamen.

‘En die namen?’ had de resident smalend gevraagd.

‘Ik ken er slechts twee,’ was het antwoord, ‘het moeten vader en zoon zijn, Pak Ardjan en Ardjan geheoten. De laatste moet een moedige, doortastende vent zijn, en beiden zouden in de dessa Kaligaweh van de afdeeling Banjoe Pahit te huis behooren.’

De resident voelde, dat hij verbleekte hij het hooren van die namen. Hij greep zijn zakdoek om de zweetdruppels, die op zijn voorhoofd parelden, af te vegen, meer echter om zijne aandoening te verbergen.

‘Het is afschuwelijk warm,’ zei hij als amechtig.

Men bood hem een glas ijswateraan; hij herstelde zich echtenspoedig, en, alsof hij er op uit was om den indruk zijner ontroering, wanneer die opgemerkt mocbl zijn, te vernietigen, hernam hij:

‘Och, kom. Die kerels van Kaligaweh zijn reeds lang naar den overwal gevlucht. Die zullen zich wel niet op Nederlandsch grondgebied vertoonen. Xog niet lang geleden zijn zij te Singapore gezien, daaromtrent zijn mijne berichten stellig.’

‘En toch, resident,’ antwoordde de suikerfabrikant ernstig, ‘ben ik hier niet gerust. Gij weet hier in Indië, zijn de grensposten der Europeesche nederzettingen ge woonlijk het slachtoffer, en worden dan de Europeanen in den regel op gruwelijke wijze vermoord. Mijne fabriek ligt wel afgelegen, en, komt het tot eene uitbarsting, dan zijn in het gunstigste geval twee dagen noodig, alvorens politie of militaire macht haar bereiken kan. Ik wilde u wel verzoeken om eenig politie-personeel op de onderneming te plaatsen, waarop ik vertrouwen zou kunnen. Ik zal ze wel wapenen.’

‘Politie-personeel, mijn goede heer? Waartoe?’ vroeg de resident, die zijne geheele zeltbeheersching hernomen

had, met een glimlach. ‘gij schept u hersenschimmige angsten. Het is al te dwaas!’

‘Ik weet, wat ik weet,’ hernam de fabrikant, ‘en ik kom er rond voor uit: de mij medegedeelde berichten komen mij volstrekt niet ongeloofwaardig voor.’

‘Mij wel,’ antwoordde Van Gulpendam ietwat sarcastisch.

‘Als gij u in mijne plaats bevondt, met een geheel huisgezin in deze eenzame buurt, dan zoudt gij in de gegeven omstandigheden wel anders spreken.’

Hoewel Van Gulpendam nu wel niet van de stof vervaardigd was. waaruit de bidden groeien, zoo was hij toch ook geen lafaard. Daarenboven hij begreep, dat het oogenblik gekomen was *pour payer de sa personne*s. Wat zou men te Batavia wel zeggen, wanneer daar die angstvalligheid vernomen werd?

‘Het mocht wat!’ riep hij met denzelfden sarcastischen glimlach uit. ‘kom, om u te toonen, hoe verzekerd ik ben, dat er niets aan de hand is, noodig ik mij en mijne ochtgenoote uit, om een veertiental dagen op de fabriek te komen logeeren. Ik weet, dat de kombuis goed bij u is. .. Noemt gij aan?’

‘Volgaarne, resident,’ sprak de fabrikant met vuur. Hij rekende er op, dat het hoofd van gewestelijk bestuur zich onder de hoede van een sterk korps politiedienaren zou stellen.

‘Wel,’ antwoordde Van Gulpendam. ‘zoodra de feesten te Santjoemeh zullen afgeloopen zijn, zal ik u bericht zenden; maak maar al vast een paar vertrekken voor ons klaar.’

‘En gij brengt eenige oppassers mede?’

‘Volstrekt niet. Een paar mijner bedienden, meer niet. Ik wil u laten zien, dat ik ten volle vertrouwen in den toestand stel. dat ik voor niets bevreesd ben. Dat is dus afgesproken, nietwaar?’

Buiten, maar vlak voor de galerij, waarin dit gesprek gehouden was, drentelden een paar pradjoerits als eerewacht voor den Kandjèng toean op en neer. Als iemand op een dier twee mannen gelet had, dan had hij opgemerkt, dat die schildwacht zoodanig op en neer wandelde, dat hij steeds in de nabijheid der pratenden bleef, ook dat hij scherp toeluisterde, waarbij zijne oogen meer dan eens woest en onheilspellend flikkerden. Bij de laatste volzinnen van het gesprek, verspreidde zich een waas van tevredenheid over zijn gelaat en, had de man eene westersche klassieke opvoeding gehad, dan zou hij voorzeker gepreveld hebben: Jupiter quein vult perdere, prius dementat. (Wien de goden ten verderve willen voeren, ontnemen zij eerst het verstand).

Toen Van Gulpendam te Santjoemeh teruggekeerd was, verkondigde hij allerwegen, dat hij en zijne echtgenoote door dat voortdurende feestvieren uitgeput waren, dat zij rust noodig hadden, en dan ook besloten waren om op de fabriek ‘soeka maniesan’ een veertiental dagen te gaan uitblazen.

En inderdaad twee dagen na de eindpartij vertrokken de beide echtgenooten, die zich slechts door de lijfmeid van de schoone Laurentia en een tweetal mannelijke bedienden lieten vergezellen, üp den bok nam evenwel een oppasser naast den koetsier plaats. Die moest den gouden pajoeng omhoog houden, ten teeken dat de Kandjèng toean in het rijtuig zat.

‘Mocht er eene westmousson's bui in dien hoek broeien, och, dan is de pajoeng voldoende om haar af te doen drijven,’ had Van Gulpendam tot zijne wederhelft gezegd.

Denzelfden dag vertrokken ook Karel van Nerekool en Theodoor Grenits naar Gombong, om van daar uit, gezamenlijk met Murowsky, Anna van Gulpendam in

hare eenzaamheid te gaan vei rassen. Beide rijtuigen kruisten elkander bij het verlaten van de hoofdplaats Santjoemeh. Dat, waarboven de gouden pajoeng prijkte, sloeg oostwaarts in, het andere, waarin de twee vrienden gezeten waren, zuidwaarts.

Nadat nonna Anna en baboe Dalima bij het baden zoo geschrokken waren, hadden zij het niet meer gewaagd, onverzeld naar de zoo afgelegen badplaats te gaan. Wel meenden zij verzekerd te zijn, dat geen menschelijk wezen hen bespied had, dat de steen, die naast Anna in het water geplonst was, door een dier, b. v. een tjelleng, of eene geit losgetrapt was; maar de schrik, die zij ondervonden hadden, had hen toch de mogelijkheid eener onbescheidenheid doen beseffen. Anna overreedde eene bejaarde Javaansche vrouw om haar intrek in het hutje te nemen. Die zou dan telkens mede naar de badplaats gaan en daar, terwijl de jonge meisjes in het frissche water zouden dartelen, tegen onbescheiden oogen waken, en haar, bij voorkomen, van de nadering van nienschelijke wezens tijdig kennis geven. Het in dienstnemen dier nènèh had nog eene andere voordeeligo zijde. Aan haar toeh konden enkele huiselijke werkzaamheden opgedragen worden, waardoor de twee nijvere meisjes meer tijd zouden hebben, om onafgebroken op haar weefgetouw, of bij hare verfkuip door te brengen Hoe meer zij toch werkten, hoe meer geld zij verdienden; want de kahin's en slendang's, die zij weefden, en de sarong's, die zij batikten, waren zeer gewild. In den regel hadden zij meer bestellingen, dan waaraan zij voldoen kontien. Het gevolg daarvan was, dat er dan ook eene zekere welvaart in de ons bekende hut heerschte, en... was het daaraan te wijten, of kon niemand ongevoelig blijven bij den aanblik der twee lieve meisjes; maar wan-

neer zij eens een enkelen keer in de dessa Ajo verschenen, alwaar zij geen vrees van herkend te worden behoefden te koesteren, dan werd hen van wege de jongelingschap van dat dorp menigen toederen lonk toegeworpen, soms ook wid eens een liefdevol woord toegefluisterd. De deerns hadden er dan pret in, en lachten er hartelijk om. Op een dag zei Dalima snaaksch en spottend:

'Als zij eens wisten, dat zij de dochter van een resident, van een Kandjèng toean voor zich hadden, wat zouden zij verschrikt achteruit stuiven.'

'Spreek daarover niet weder, Dalima!' zei Anna hoogst ernstig, 'Gij weet, dat ik daarover niet wilhooren reppen. Ik hen geene residentsdochtor meer.'

Maar toen zij ontwaarde, dat die ernst hare trouwe gezellin bedroefde, liet zij er met een glimlach op volgen:

'Alsof de Ajosche "boedjangs" (jongelingen) het op mij gemunt hadden!'

'Op wie anders. Nana?'

'Op een van ons beiden, maar zeer zeker op mij niet. Dat zie ik maar al te goed. Al die lonkjes en 'soeara manies' (zoete gezegden) zijn voor u. Dalima.'

'Hoe kunt gij het zeggen, Nana?' hernam de baboe half boos.

'Ik zeg slechts de waarheid, Dalima!'

'Hebt gij wel eens op Kjahi Wangsa[125] gelet, Nana? Die heeft slechts oogen voor u.'

'Neen, voor u. Dalima!'

'Neen, voor u, Nana!'

Zoo kibbelden de meisjes bijna dagelijks, en het was niet uit te maken, wie harer dan het laatste woord behield.

'Als het de Kjahi eens was, die ons zoo verschrikt had....,' zei Anna eens, terwijl zij met hare vriendin weer zoo aan het praten was.

'Wat bedoelt ge, Nana?'

'Als het die lummel eens was, die ons bij het Dadel) begluurd had.'

'Dat zou hij niet gedurfd hebben. Geen der boedjangs zijn daar "brani" (stoutmoedig) genoeg voor. En hij wel het minst.'

'Daar komt nog al stoutmoedigheid bij te pas, tegenover twee meisjes, zou ik meenen.'

'Toch zou hij niet gedurfd hebben. Maar wees gerust, niemand heeft ons bespied. Gij weet, hoe lang wij uitgekeken hebben, en hoewel wij het pad rechts en links over eene groote uitgestrektheid konden gadeslaan, hebben wij niemand bespeurd.'

'En toch blijft mij het geval raadselachtig toeschijnen.'

'Als daar iemand geweest is. dan was het een blanke.'

'Een blanke, Dalima?'

'Ja, nu het al zoo lang geleden is, kan ik het u wel vertellen. Vroeger zou ik u slechts noodeloos ongerust gemaakt hebben. Des avonds voor het gebeurde met dien steen, is een blanke in de dessa Ajo aangekomen en heeft daar bij den loerah overnacht.'

'Dalima, wie was hij?' vroog Anna ontsteld.

'Weet ik het, Nana. Ik heb genoeg gevraagd; ik heb niets anders kunnen vernemen, dan dat hij zich bezighield met "tangkap koepoo koepoe" (kapellen vangen) Poeah!'[126]

'Hebt gij hem gezien, heeft hij u gezien Dalima?'

'Wel neen, Nana. Hij is voor dag en dauw weer vertrokken. Het laatst is bij gezien te Pringtoetoel, en toen begaf hij zich in oostelijke richting.'

'Waarom bobt gij mij dat niet vroeger gezegd?'

'om u noodeloos ongerust te maken? Daartoe was geen reden.'

Een oogonblik zaten de twee meisje sprakeloos. Da-

lima, die vreesde dat Anna over haar ontevreden was, vroeg bedroefd:

‘Zijt gij boos op mij, Nana?’

‘Neen, Dalima.’

‘Waar denkt gij dan zoo ernstig aan?’

‘Ik zou wel willen verhuizen.’

‘Verhuizen?’

‘Ja, nog verder het gebergte in, nog verder zuidwaarts, waar de landstreek nog eenzamer, nog woester is, tiaar dicht bij de vogelnestgrotten. Ik zou wel mijn intrek in een dier grotten willen nemen.’

‘Waar denkt ge aan, Nana?’ vroeg Dalima verschrikt.

‘O, ik heb zoo'n voorgevoel, dat Karel mij op het spoor is,’ hernam Anna met een zucht.

‘Dat had hij al lang moeten zijn,’ antwoordde de baboe met iets kleinachtens in hare stem. ‘een Javaan had u wel uitgevonden.’

‘En Ardjan dan?’

Dalima verbleekte bij het hooren van dien naam.

‘Die is voortvluchtig,’ sprak zij somber. ‘allah alleen weet, waar hij zich ophoudt, en wat hij uitvoert. Daarenboven ik ben zijne “toenangan” (verloofde) niet meer. Voor hem ben ik slechts een gevallen meisje.’

Beiden zwegen andermaal, en schenen in hare gedachten verzonken. Anna gevoelde spijt, dat zij eene zoo teedere snaar aangeroerd had. Na een oogenblik van stilzwijgen hernam Dalima weer:

‘Maar als het eens zoo ware, dat die toean rakker u werkelijk op het spoor was...’

‘O, zwijg. De gedachte alleen ontzet me! Ik zou dadelijk willen vluchten!

Wat hebt gij toch tegen hem?’ vroeg de baboe met aandrang.

‘Zwijg, Dalima!’

‘Houdt gij niet meer van hem? Hebt gij hem uit uw hart gebannen? Nu?’

‘Zwijg!’ riep Anna in de grootste ontroering uit. ‘niet meer van hem houden?.... O, als dat zoo ware!... Uit mijn hart gebannen?... Er gaat geen dag, geen uur, geen minuut schier voorbij, dat ik niet aan hem denk....’

‘Maar, Nana,’ hernam de argelooze Javaansche, ‘Waarom dan zoo wreed?

Zwijg, Dalima!’

‘Weet gij dan niet, hoe ongelukkig gij dien jongen man maakt, Nana?’

‘O, zwijg, ik bid er u om. Nimmer, nimmer kan ik hem, noch een ander toebehooren!’

Dalima keek haar aan. Wat in haar binnenste omging was niet moeielijk te raden. Op, baar gelaat teekende zich verwondering en ergernis. In hare oogen was te lezen:

‘Wat hebben die blanken toch voor “tinka's” (grillen.) Hoe lastig maken zij zich het leven toch.’

Na een oogenblik bedenkens wilde zij het gesprek weer hervatten, en opende daartoe reeds den mond, toen eensklaps de nènèh de galerij binnenkwam. Zij was voor de keukenbenoodigdheden naar de dessa geweest, en kwam thans rekening en verantwoording over hare inkoopen doen. Dat gaf gelukkig afleiding; maar toen zij met haar nieuwtjes begon, bracht zij de grootste ontsteltenis bij de beide meisjes teweeg. Zij verhaalde toch, dat drie blanken in de dessa waren aangekomen, en hunnen intrek bij den loerah genomen hadden.

‘Drie blanken!’ riep Anna verschrikt uit.

‘Ja, Nana,’ antwoordde de vrouw, die niet beter wetende, dan dat zij eene rasgenoote voor zich had, het

voorbeeld van Dalima gevolgd had, en de residentsdochter met den naam Nana aansprak.

‘Hebt gij ze gezien, nèh?’ vroeg Dalima. ‘neen,’ was het antwoord.

‘Hebt ge ook vernomen, wat ze in de negorij komen uitvoeren?’

‘Daaromtrent loopen de verhalen uiteen,’ antwoordde de nènèh. ‘de een vertelt, dat het “Wong spor”[127] (lieden van den spoorweg) zijn, die zich met jagen vermaken. En inderdaad hebben zij geweren bij zich. Een ander vertelt, dat zij jacht op slangen maken. Nu daar kunnen ze hier genoeg van vangen. Bij het hierheen komen heb ik nog een “oelor welang”[128] op het pad gezien. Gelukkig, dat ik haar bijtijds bemerkte, anders had ik er op getrapt, en dan was ik tlood. Een derde vertelt, dat die toean toean de vogelnestgrotten komen bezichtigen.’

‘Hebt gij niets anders gehoord?’

‘Neen, Nana. Maar waarom zijt gij zoo raar, als waart gij bevreesd. Die blanken doen niemand kwaad. Ziet.... daar komen zij het pad op....’

Anna keek in de aangeduide richting, en slaakte een hart verscheurenden kreet. In de grootste ontsteltenis greep z\j een slendang,dien zij over het hoofd sloeg, en, gevolgd door Dalima, die evenals zij Van Nerekool onder de aankomende herkend had, ijlde zij het pad op, dat in tegenovergestelde richting naar den zuiderkant van het Polenggebergte voerde. De drie mannen zagen twee gedaanten uit de hut te voorschijn treden, enheenvluchten.

‘Daar is zij!’ riep Murowsky.

‘Anna!... Anna!...’ riep Van Nerekool met hartverscheurende stem.

Te vergeefs. Door eene buiging van het pad waren de twee meisjes weldra achter de rotsen verdwenen.

Alvorens tot het slottafereel van onzen roman te komen, zijn wij verplicht andermaal eene schrede achterwaarts te doen.

Van Nerekool was met Grenits per rijtuig naar Wonosobo gereisd, van waar de twee vrienden den tocht te paard voortgezet hadden. O, zij hadden geen tijd, geen oog om de heerlijke landschappen, de verheven bergpartijen, die ze doorreisden, te aanschouwen of te bewonderen, Karel gunde slechts een verstrooiden blik aan het hem omringende, wanneer Grenits hem daarop opmerkzaam poogde te maken, en had slechts een kreet in den mond:

'Voort! Theodoor, voort!'

Voor hunne afreis hadden zij Murowsky getelegrafeerd. Zij vonden den officier van gezondheid dan ook gereed om hen te vergezellen. Daar zijn collega nog steeds te Gombong vertoefde, had de militaire bevelhebber er geen bezwaar in gevonden hem andermaal een verlof voor vier dagen toe te staan. De reizigers waren evenwel laat in den namiddag aangekomen; zij waren daarenboven vrij vermoeid van den Hinken rit, zoodat besloten moest worden den tocht eerst den volgenden morgen voort te zetten. Van dat gedwongen oponthoud werd gebruik gemaakt, om in den vooravond een bezoek bij den chef van Murowsky af te leggen.

'Als gij lieden met u drieën er op losgaat,' sprak de goedige krijgsman, terwijl hij ben de hand drukte, 'dan mogen de kapellen en snuitkevers zich wel verdekt opstellen. Dan zal er eene slachting onder gehouden worden. Hebt gijlieden wel kurken en spelden genoeg, om de arme krijgsgevangenen op te prikken? Enfin, ik wensch den hoeren alle succes.'

Maar terwijl zij daar zoo bij dien kommandant een glas bier zaten te genieten, bracht een beambte eene

telegram, bestemd voor Murowsky. Deze greep het papier.

‘Gij permitteert?’ vroeg hij den kapitein en diensega.

‘Voor telegrammen worden dergelijke plichtplegingen niet vereischt,’ antwoordde de gastheer. ‘open spoedig, misschien wel van een patiënt. Als uwe kapellenvangst daarmede maar niet in gevaar wordt gebracht.’

Murowsky opende het couvert, en sloeg een blik op de onderteekening.

‘Van Van Rheijn,’ zei hij tot de vrienden... ‘god in oden hemel!’ riep hij vervolgens in de grootste ontsteltenis uit.

‘Wat is er? Wat is er?’ riepen alle aan wezenden.

‘“Zeg aan Van Nerekool, dat de resident Van Gulpendam en zijne ega, door eene bende ketjoe's vermoord zijn. Bizonderheden per brief!”’ las de dokter voor.

Allen zaten een oogenblik stom van ontzetting, Van Nerekool greep koortsachtig het telegram, trad tot bij de lamp, las, en wreef zich daarna de oogen, alsof hij die niet vertrouwde.

‘Het is maar al te waar!’ sprak hij eindelijk.

‘Is mijnheer Van Nerekool familie van de verslagenen?’ vroeg de vrouw des huizes aan Grenits; toen zij het gelaat van den rechterlijken ambtenaar de meest opgewonden aandoeningen zag verraden.

‘Vergeef mij, mevrouw,’ antwoordde Theodoor. ‘Wij verlieten Santjoemeh tegelijkertijd met de familie Van Gulpendam. De gedachte aan den gruwzamen moord op personen gepleegd, die wij gedurende de feestelijkheden aldaar levenslustig te midden van ons zagen, is wel geschikt om ons te doen ontstellen.’

De dame knikte toestemmend.

‘Het is ontzettend!’ prevelde zij.

‘Vrienden,’ sprak Van Nerekool tot Murowsky en Grenits, ‘onze tocht zal eenige uren uitgesteld dienen te

worden. Onder de gegeven omstandigheden moet ik noodzakelijk mevrouw Steenvlak spreken. Hoever is Karang Anjer hier van daan, kapitein?'

'Zes palen, mijnheer Van Nerekool.'

'Nog zoo ver? Zou er mogelijkheid bestaan, dat ik een paard zou kunnen bekomen?'

'Gij kunt het mijne krijgen,' sprak de kapitein. 'Wat is uw voornemen?'

'Ik wenschte dadelijk naar Karang Anjer te kunnen rijden. Het is nu ongeveer zeven uren. Ik kan voor achten daar zijn. Morgen ochtend met het krieken van den dag begeef ik mij weer op weg, en ben dan omstreeks zes uren hier om den tocht naar Karang Bollong te vervolgen. Wees gerust, kapitein, ik zal uw paard goed verzorgen.'

'O, daar twijfel ik niet aan,' antwoordde de kommandant. 'bij de Steenvlaks vindt het een goeden stal.'

En opstaande, ging hij naar achteren om bevelen tot opzadelen te geven.

'Juffrouw Van Gulpendam heeft bij de Steenvlaks gelogeerd,' sprak de vrouw dos huizes, ietwat nieuwsgierig, omtrent dat overhaaste vertrek van Van Nerekool naar Karang Anjer.

'Juist, mevrouw,' antwoordde Murowsky. 'Misschien weet mevrouw Steenvlak, waar dat jonge meisje is, dan kan zij op de ramp, die haar treft, voorbereid worden.'

Grenits vroeg intusschen aan Van Nerekool, wat hij van plan was te doen.

'Zij zal mij thans niet weigeren een brief voor Anna mede te geven. In zulke omstandigheden kan de raad van eene beproefde vriendin veelvermogend zijn. Keurt gij mijn pogen niet goed?'

Theodoor knikte bevestigend, en drukte zijn vriend de hand.

Tien minuten later zat Van Xeivkool in liet zaelel. en joeg spoorslags den weg naar Karang Anjer op. waai' de familie Steenvlak evenwel niet de gruwzame gebeurtenis in de residentie Santjoemeli reeds bekend was. De assistent-resident had ook een telegram ontvangen.

Eindnoten:

(125) Kjahi Wangsa (bladz. 312). Kjahi is een titel, Wangsa een naam.

(126) Tangkap koepoe koepoe (kapellen vangen) Poeah! (bladz. 312). In den regel is de inlander bang voor kapellen. Zelfs zijn er vele blanke dames, op Java geboren, die de fraaiste kapel voor niets ter wereld zouden willen aanraken. Velen beweren, dat het stuifmeel der vleugels hevige jeukingen doet ontstaan, anderen zyn overtuigd dat daardoor melaatschheid (lepra) veroorzaakt wordt.

(127) Wong spor (bladz. 316). Lieden van het spoor. De spoorweg van Djokjokarte naar Tjilatjap was in aanleg.

(128) Oelor welang (bladz. 316). Een der gevaarlijkste slangensoorten, die op Java aangetroffen worden. Haar beet veroorzaakt binnen weinige uren den dood.

XLI.
De ketjoe's te Soeka maniesan. - Eene ontzettende terechtstelling.

De noodlottige tijding was maar al te waar!

Toen de familie Van Gulpendam te Soeka maniesan aankwam, kon de eigenaar dier suikerfabriek niet anders verklaren, dan dat in den laatsten tijd geen spoor van agitatie te bemerken was, dat hij meermalen de plek in het naburige bosch, waar vroeger samenscholingen zouden plaats hebben gehad, had laten bespieden, zonder dat evenwel daar iemand ontmoet was geworden, zoodat hij tot het besluit was gekomen, èf dat hij verkeerd was ingelicht, of dat de bijeenkomsten op eene andere plaats gehouden werden.

Van Gulpendam liet den assistent-resident, die aan het hoofd der afdeeling stond, waarin Soeka maniesan gelegen was, ontbieden, zoo ook den regent en de wedono's in die afdeeling, maar vernam niets onrustbarends. Integendeel, die ambtenaren betuigden, dat de streek de meest gewenschte rust genoot, hoewel de regent daarbij niet ontveinsde, dat er wel armoede heerschte.

'En wat is de oorzaak van die armoede, Radben Adipattie?'[129] had de resident gevraagd.

'Het Javaansche hoofd krabde zich achter het oor. Hij had wel willen vrijgesteld zijn van het boantwoor-

den van die vraag. Toen liet antwoord zich wachten liet, vroeg Van Gulpendam:

Wordt de bevolking door de landheeren der omliggende fabrieken behoorlijk voor haren arbeid uitbetaald?'

'O, ja, Kandjèng toean.'

'Is de rijstoogst mislukt, of heeft die soms minder opgebracht, dan waarop gerekend werd?'

'Neen, Kandjèng toean. De oogst is zelfs zeer overvloedig geweest; de landbouwers hebben vele "gedengs" (bossen) paddie in de "loemboeng" (schuur) binnengebracht.'

'Maar, waaruit ontspruit dan toch die armoede. Hadhen Adipattie?'

'Ik weet liet niet, Kandjèng toean,' antwoordde het Javaansche hoofd met een zucht.

Hij wist het wel; maar durfde er niet voor uitkomen, overtuigd als hij was, dat hij, wanneer hij de waarheid onthulde, de gramschap van den resident zoude opwekken. Hij wist, dat de loemboengs leeg waren. Ja, de oogst was overvloedig geweest; maar de paddie was niet in de schuren terechtgekomen. De Javaan is een groot kind. Zijn oogst was verkwanseld geworden, terwijl hij nog te velde stond. Om wat geld in handen te hebben, was zijne rijst, alvorens zij rijp was, in handen van Chineesche opkoopers overgegaan. En dat geld had zijn weg gevonden naar de opiumkit, naar het speelhol, naar het pandjeshuis, naar de lade van die Heilige Drieëenheid, die tot grondslag van de Nederlandsche inkomsten strekken. Neen, de regent durfde zijne gedachten niet openbaren. Hij sloeg een bedeesden blik op het groote kruis, dat op de borst van den resident prijkte, en herhaalde met een zucht:

'Ik weet het niet, Kandjèng toean.'

Na dat alles gehoord te hebben, verklaarde Van Gul-

peiidam geen andere kamers te willen betrekken dan in de bijgebouwen; hij zou zich volgaarne vergenoegen met de gewone logeerkamers[130] van de fabriek.

‘Maar, resident,’ antwoordde de fabrikant, ‘uwe vertrekken in het hoofdgebouw zijn klaar.’

‘Daar wil ik niets van weten, waarde heer,’ hernam Van Gulpendam, ‘ik wil u bewijzen, dat ik de toestanden hier geheel en al vertrouw, en dat ik daar buiten even gerust zal slapen als in uw hoofdgebouw.’

Van dat voornemen was hij niet af te brengen geweest. En inderdaad hij scheen gelijk te hebben. De berichten, die van allerwegen binnenkwamen, waren van zoo"n geruststellenden aard, dat de eigenaar van de fabriek ‘soeka maniesan’ tot de meening begon over te hellen, dat hij misleid was. De eerste nacht, dien de familie Van Gulpendam in hare vertrekken doorbracht, ging dan ook ongestoord voorbij, en genoten de echtelingen eene heerlijke rust.

De daaropvolgende dag werd doorgebracht met eene nauwkeurige bezichtiging van de suikerfabriek, dieevenwel op het punt was hare jaarlijksche campagne te sluiten, daalde maaltijd op zijn eind liep. In den namiddag werd eene verkwikkende wandeling ondernomen, waarbij het residentspaar getroffen werd door de hulde-bewijzen, die het vanwege de ontmoet wordende inlanders ontving. Niet dat het daar niet aan gewoon was, het tegendeel kon beweerd worden. Steeds had Van Gulpendam, zelfs toen hij nog controleur was, stipt en streng geëischt, dat, terwijl hij in de binnenlanden vertoefde, ieder Javaan, die'hem ontmoette, moest hurken en zijn ‘sembah’ brengen, dat iedere vrouw het gelaat moest af wenden[131]. Maar hier geschiedde dat met zulke innige teekeiieu van schuchterheid, dat die voor diep ontzag en voor eerbied door het ijdele paar opgenomen

werd. Neen, hier in deze streken was niets te vreezen. Zooveel kennis van het Javaansche karakter meende Van Gulpendam wel opgedaan te hebben.

Ook de avonduren werden prettig doorgebracht. De eigenaar van Soeka maniesan had eenige familiën van de rondom liggende ondernemingen uitgenoodigd, waaraan allen als om strijd voldaan hadden. De heeren en ook sommige dames maakten een gezellig partijtje, terwijl anderen zich met muziek maken onledig hielden. Zweefden ook al eenige onrustige gedachten door het brein van den resident, terwijl hij daar in de voorgalerij van de fraaie heerenwoning aan het ombertafeltje zat, zoo werden die geheel verdreven door de rustige omgeving, welke het geheele landschap, hetwelk zich daar voor hen uitspreidde, kenmerkte. De maan stond hoog aan den hemel, en overgoot alles met haar liefelijk licht. Een zacht windje ritselde door het loof der fraaie schaduwboomen, die het geheele gebouw omgaven. Alles ademde de grootst mogelijke kalmte, die in een tropisch gewest zooveel kan bijbrengen, om de avonduren zoo genotrijk mogelijk te maken. Zoo streek de avond uiterst genoeglijk voorbij, en sloeg het middernacht alvorens, de rijtuigen voorkwamen, die de gasten huiswaarts moesten brengen.

Toen die vertrokken waren, en de bewoners van Soeka maniesan zich ter ruste wilden leggen, kwam een der ‘Mandoors’ (opzieners) der fabriek rapporteeren, dat men eene gedaante achter de tuinomheining had zien sluipen.

‘Waarschijnlijk een dief,’ sprak de man onverschillig, alsof dat eene niet ongewone gebeurtenis was.

‘Kom, wij zullen eene ronde maken,’ sprak de eigenaar, terwijl hij een geweer greep, en een tweede den resident aanbood, hetwelk deze met een gebaar weigerde.

Hij en Van Gulpendam, vergezeld van den opziener, stapten naar buiten, terwijl de dames zich naar hunne slaapvertrekken begaven. Zooals gezegd is, was het zacht en kalm weer. De beide blanken wandelden rond, maar bespeurden niets verdachts. Door de frissche nachtlucht verlokt, strekten zij hunne wandeling verder uit, dan oorspronkelijk hun plan was geweest. Zij waren naar buiten getreden, en wandelden nu in een paar rietvelden rond, die aan het erf der fabriek paalden, en waarvan de rietstekken gedeeltelijk geoogst waren. Het gekapte riet was reeds naar de fabriek vervoerd; maar over een groote uitgestrektheid stonden de stengels nog overeind en wachtten op de hand der arbeiders. Op de ontruimde gedeelten van de velden lagen hier en daar groote hoopen ‘dadoe’ (droge bladeren), die van de geoogste stengels afgesneden en bestemd waren om ook naar de fabriek vervoerd te worden, ten einde daar als brandstof gebezigd te worden. De eigenaar van Soeka maniesan was een degelijk suikerfabrikant, een geleerde met betrekking tot zijn vak in den volsten zin des woords. Van Gulpendam wat: door zijne betrekking van ambtenaar bij het Bhmenlandsch Bestuur jarenlang met de suikerindustrie op Java in aanraking geweest; zoodat het gesprek tusschen die twee mannen niet behoefde te kwijnen. Gevolgd door den opziener, wandelden de beide heeren voort, en onderhielden zich over de verschillende rietsoorten, die aangeplant werden. Van Gulpendam meende, dat de ‘teboe-njamploong’ het meeste suikergehalte bevatte; de andere verklaarde, dat de ondervinding hem geleerd had, dat zulks met de teboe-itam’[(132)] het geval was. Beiden bleven op hun stuk staan, en de discussie daaromtrent werd vrij levendig, toen plotseling een gil weerklonk, en een aantal mannen met knuppels gewapend, en met zwart gemaakte gezichten van achter

de hoopen dadoe te voorschijn sprongen, en recht op de wandelenden losstormden. Het drietal, onthutst door die plotsolinge verschijning, zette het op een loopen; maar nog hadden zij slechts weinige passen gedaan, of de vluggere Javanen hadden althans den eigenaar van de fabriek ingehaald, dien zij met een knuppelslag op het hoofd deden neertuimelen, alvorens hij zijn geweer in den aanslag had kunnen brengen. Op het erf werd de resident ingehaald, maar in stede van neergehouwen te worden, werd hij gegrepen, op den grond geworpen en zwaar gekneveld. Waar de mandoor gebleven was, dat mocht een raadsel heeten. Wellicht had die zich laten vallen, en had zich aChter een hoop bladeren of achter een struik verstopt. Terwijl Van Gulpendam gebonden werd, kon hij nog zien, hoe een twaaftal mannen op het vleugelgebouw aanvlogen, waar de slaapkamer van zijne echt* genoote aangetroffen werd. Hij wilde hulp roepen, maar eene machtige vuist drong hem een prop, van een oud vod gemaakt, in den mond. Hij zag hoe de aanvallers de deur poogden te openen, en hoe zij haar met hunne knotsen uit hare hengsels sloegen, toen zij haar gesloten vonden. Hij zag de bende naar binnen stormen. Een akelig gejammer steeg op, dat door een vreeselijken gil afgebroken werd, waarna niets meer vernomen werd.

Dat alles was zoo snel in zijn werk gegaan, dat slechts het openrameien dier slaapkamerdeur de bewoners van het hoofdgebouw, of de weinige arbeiders, die bij de stoomwerktuigen in de fabriek de wacht hadden, deed opschrikken. Voor dat iemand verscheen, die tot redding zou hebben kunnen bijdragen, kwamen de aanvallers bij hen terug, die Van Gulpendam bewaakten, terwijl een hunner zonder zijne stem te omzwachtelen, zeide:

‘Kom, pak op! Ginds in het rietveld staan de paarden.’

‘Njonja mattie?’ (is de mevrouw dood) vroeg een hunner doodbedaard.

‘Mattie!’ (dood) was het antwoord, waarbij evenwel de stem van den spreker van wraakzucht trilde. ‘kom vooruit, pak dat blanke zwijn op, of wij krijgen de werklieden der fabriek op het lijf. Ik zou dien hond dan moeten krissen. En dat zou jammer zijn.’

Een paar bamboestaken werden tusschen de gebonden armen en beenen van Van Gulpendam gestoken.

‘Ik bon de Kandjeng toean resident!’ trachtte hij uit te brengen.

Of hij verstaan werd, viel te betwijfelen. De eenige uitwerking van zijn gemompel was, dat hem een vuistslag op den mond toegediend werd, die den prop nog dieper in de mondholte deed dringen.

‘Eoh, angkat!’ werd het bevel herhaald.

‘Een viertal Javanen tilden de bamboestaken op hunne schouders, en draafden met hunnen last weg. .lammerend kreunde de lijder onder die behandeling; maar dat werd niet gehoord, en hoorde het ook al iemand, dan werd er volstrokt geen acht op geslagen.

Op korten afstand van het erf stonden een zestal opgezadelde paarden. Op een daarvan werd Van Gulpendam stevig gebonden. Toen dat geschied was, werden de andere paarden bestegen en voort ging het.

‘Ka Djaga monjet,’ riep een der ruiters tot de achterblijvenden.

‘Engèh! Engèh!’ kreten de overigen.

Zoodra de ruiters in het nachtelijke duister verdwenen waren, staken de aanvallers het vuur in het rietveld. De vlammen sloegen weldra ten hemel en loeiden vreeselijk, waarbij zich het knappen van het riet mengde. Terwijl een ieder hunner zich daarna uit de voeten maakte, begonnen de alarmtonen van de ‘tong-

tong' in de nabijheid van de fabriek te weerklinken.

Terwijl die oplichting te Soeka maniesan volvoerd werd, geschiedde er op hetzelfde oogenblik eene tweede, die met even gunstigen uitslag bekroond werd.

Op een afstand van ongeveer zes palen van de hoofdplaats. Santjoemeh lag een vreemdsoortig gebouw in de plooien van het oploopend terrein alleraangenaamst verscholen. Ware het van Italiaansche of Zwitsersche bouworde geweest, dan zou men het eene villa of een chalet hebben kunnen noemen. Maar èn nok èn kanteelen. èn deuren èn ramen gaven zoo duidelijk den Mongoolschen bouwtrant aan, dat zich daarin niet te vergissen viel. Het was dan ook een Chineesch lusthuis, hetwelk zich daar verhief, en eerst sedert weinige weken in eigendom op Lim Ho, den zoon van den opiumpachter van Santjoemeh, overgegaan was.

Had iemand ooit gehoopt, dat die babah na zijn huwelijk, tot eene meer geregelde levenswijze zoude teruggekeerd zijn, diens waan zou hem spoedig ontnomen zijn, wanneer hij een bezoek aan bedoeld lusthuis zoude gebracht hebben, en daarin ontvangen zoude zijn. Dat eenzaam gelegen gebouw was bestemd om de slachtoffers van de hartstochten van den Chinees op te nomen, en haren val mogelijk te maken. De vertrekken daarvan waren weelderig op Aziatische wijze gemeubeld. De heerlijkste divans worden in alle kamers aangetroffen, terwijl de wanden met kostbare schilderijen, echter allen van wellustige, zelfs van pornografische strekking, versierd waren.[133]

In denzelfden nacht toen Soeka maniesan, door eene bende ketjoe's aangetast was, werd ook dat Chineesche lusthuis overrompeld. Hier lukte de onderneming nog gemakkelijker dan bij de suikerfabriek. Lim Ho, die met

misdadige oogmerken het echtelijk dak verlaten had, en ongeduldig de prooi zat af te wachten, die zijne driften gaande gemaakt had, en hem toegevoerd zoude worden, was slechts van een paar Chineesche dienstbaren vergezeld, die geen weerstand zouden en ook niet konden bieden, omstreeks middernacht werd aan de deur geklopt. De babah, overspannen van het wachten en, in de meening, dat 't het duifje was, beval te openen. Toen het slot evenwel omgedraaid en de grendel afgeschoven was, drongen een zestal zwaar gewapende en zwart gemaakte mannen naar binnen. Lim Ho, den lafhartigen aard zijns ras getrouw, verbleekte, en dacht erniet aan zich te weer te stellen. Fluks keek hij in het rond, of er geen uitweg bestond, om te kunnen ontvluchten; maar toen hij de beide deuren van het vertrek, waarin hij zich bevond, door de aanvallers bezet zag, poogde hij in zijne lafhartige vreesondereen der divans te kruipen. Hij werd evenwel gegrepen, in een oogwenk gekneveld, op een paard gel tonden en weggevoerd.

Hier evenals te Soeka maniesan, hadden de aanvallers alles onaangeroerd gelaten. Zij hadden niets van de kostbaarheden in hun oogen aangeraakt, maar zich bepaald tot den moord op mevrouw Van Gulpendam en de ontvoering van den resident en van den pachterszoon. Dat de eigenaar van de suikerfabriek een slag op het hoofd had ontvangen, was volstrekt niet geschied uit zucht om baldadigheid te plegen. Hier had het gevoel van zelfbehoud gewerkt. Die man zou toch de fabriekswerklieden hebben kunnen wekken, om zich aan hun hoofd ter vervolging te stellen. Dat mocht niet! De slag was evenwel niet gevaarlijk geweest. Toen men de eerste ontsteltenis over den gepleegden moord op mevrouw Van Gulpendam te boven was gekomen, en men uittrok, om den brand in de rietvelden te blusschen,

vond men den eigenaar van Soeka maniesan even buiten de omheining van het erf. Aanvankelijk dacht men, dat ook hij dood was, daar hij nog steeds bewusteloos was. Toen hij evenwel binnen de woning gebracht was, bespeurde zijne echtgenoote al ras, dat haar man niet gewond was en nog teekenen van leven gaf. In allerijl werden pogingen aangewend, om hem tot bewustzijn te brengen, wat evenwel eerst laat slaagde. De dag was reeds aangebroken, toen de politie op Soeka maniesan verscheen. Er viel niets anders te doen, dan den moord en de ontvoering te constateeren. IJverig werd onderzocht; het geheele fabriekspersoneel werd ten scherpste ondervraagd, maar zonder eenig licht te verspreiden omtrent het lol van den resident Van Gulpendam. Dicht bij de afgebrande rietvelden werden sporen van paarden ontdekt, maar dat gaf niets; want door de geheerscht hebbende droogte, waren die spoedig door den morgenwind met eene stoflaag overdekt, zoodat niet eens te ontdekken was, waarheen de ruiters zich gewend hadden. De suikerfabrikant wist niets anders mede te deelen, dan dat hij eensklaps een troep zwartgemaakte kerels had te voorschijn zien springen, dat hij had willen vluchten, maar ingehaald was geworden, en daarbij een slag op het hoofd had gekregen, die hem bewusteloos had doen neerstorten. Wat daarna gebeurd was, wist hij natuurlijk niet. De verklaring van den mandoor was nog onbeduidender als het kon. Deze zeide zich dadelijk bij het verschijnen der zwarte mannen in een grooten hoop dadoe verstopt te hebben, en daaruit te voorschijn te zijn gekropen, toen het rietveld in brand geraakte, en hij beducht was, dat zijne schuilplaats ook door de vlammen aangetast kon worden, en in die schuilplaats had hij niets kunnen zien, niets kunnen waarnemen.

Waar moest men den resident Van Gulpendam zoeken. Waarlijk de politie wasten einde raad. De geheele residentie Santjoemeh was in spanning en vol afgrijzen bij de gedachte aan het vermoedelijk lot, dat het hoofd van gewestelijk bestuur getroffen kon hebben. Maar - wat men ook deed, of hoe men ook zocht, er werd geen meerder licht verspreid, totdat een visscher, die, met zijne schuit de Moeara Tjatjing willende instevenen, buiten de branding het naakte lijk van een Europeaan aantrof, dat in zijn prauw opnam, en hij den loerah van Kaligaweh, de meest nabijzijnde dessa aanbracht. Had de eenvoudige Javaan geweten, dat dit het lijk van den Kandjeng toean was, dan zou hij waarschijnlijk het hoofd afgewend hebben en tot zijne visschersgezellen gepreveld hebben:

'Laat Allah's gerechtigheid onaangeroerd voorbijdrijven!'

Als hij had kunnen gissen, welke bron van moeielijkheden en onaangenaamheden hij voor zich zelven opende, dan zou hij zich wel gewacht hebben, dat lijk aan te raken. De boeaja's (kaaimannen) zouden wel voor de verdere begrafenis gezorgd hebben.

Nu begon de loerah met hem in verzekerde bewaring te nemen, en werd hij ontelbare malen verhoord door den wedono, door den pattih, door den regent, door den controleur, door den assistent-resident van politie, door den rechter van instructie. Al die autoriteiten meenden in hem den draad van het geheimzinnige drama in handen te hebben, en martelden den armen drommel, die, ten einde raad, eindelijk verklaarde 'poessing kapala' (ijlhoofdig) en 'bingoeng' (verward van denkbeelden) te zijn.

Het gevonden lijk werd voor dat van den resident herkend. Twijfel was niet geoorloofd geweest. Het gelaat was nagenoeg ongeschonden. Die deelen van het

lichaam evenwel, die door de zeemonsters gespaard werden, waren uitermate opgezwollen en ontstoken, en was het blijkbaar, dat de overledene een vreeselijken marteldood gestorven was, hoewel niet kon geconstateerd worden, dat eenig scherp werktuig aangewend was geworden, om hem om het leven te brengen.

Wat was er met hem gebeurd?

'Ka Djaga monjet!'

En inderdaad, het was naar de strandhut aan de Moeara Tjatjing, waarmede de lezer in de eerste hoofdstukken kennis maakte, dat de ruiterbende in woesten ren heenijlde. Zorgvuldig werden de dessa's vermeden, die men langs paden omtrok; hier en daar werd ook eene gardoe vermeden, welker wachthebbenden men meende niet te kunnen vertrouwen. Maar ongestoord werd de tocht voortgezet, en de dageraad brak aan, toen het wortelboombosch bereikt werd, waarin de djaga monjet gelegen was.

Toen Van Gulpendam, steeds zwaar gekneveld, die hut binnengedragen werd, was Lim Ho daar reeds aangebracht en lag, aan handen en voeten gebonden op den vloer uitgestrekt. Op een teeken van den aanvoerder, een lange slanke Javaan, werden de boeien van beiden geslaakt, en den prop uit hun mond verwijderd. Rondom hen stonden een twintigtal Javanen, allen onkenbaar gemaakt. De Chinees hield zich stil, en was van angst als vernietigd. De blanke, toen hij zich vrij in het gebruik zijner ledematen gevoelde, rekte zich uiten begon op een toon van trotsche hooghartigheid:

'Weet gij wel, dat ik de Kandjeng toean resident ben?'

'Engèh, Kandjeng toean,' antwoordde de aanvoerder met eene stem, die van gemaakte onderdanigheid getuigde.

‘Dezer dagen werd ik nog door den Kandjeng toean Radja met de bewijzen van de hoogste gunst vereerd,’ ging Van Gulpendam voort, op zijne Leeuwenorde wijzende, die nog in groot formaat op zijnen lichtblauwen residents-rok bengelde.

‘Engèh, Kandjeng toean,’ klonk het antwoord, terwijl allen den sembah ten teeken van eerbied maakten.

‘Kandjeng Gouvernement zal u vreeselijk straffen, wanneer mij een haar op het hoofd gekrenkt wordt.’

Een hoongelach begroette die woorden. Twintig handen grepen naar het gevest hunner krissen. De aanvoerder maakte een teeken. Allen waren weer stom.

‘Alvorens Kandjeng Gouvernement zal kunnen straffen,’ sprak de Javaan, ‘zult gij beiden dood zijn.’

‘Dood!’ riep Lim Ho in den grootsten angst uit.

‘Dood!’ herhaalde Van Gulpendam. ‘dat zult gij niet! Mijn dood zou vreeselijk gewroken worden!’

‘Gijlieden zijt den dood schuldig,’ antwoordde de aanvoerder doodbedaard. ‘Dat vonnis wat wij uitgesproken hebben, zal volbracht worden.... daarna kan men met ons doen wat men wil.... als men ons ten minste in handen krijgt.’

‘Maar wat heb ik gedaan?’ vroeg Lim Ho in de grootste wanhoop.

‘Wat gij gedaan hebt? Gij hebt een man, die u niets anders misdaan had, dan dat hij zijne vrouw wilde maken van het meisje, waar gij het wellustige oog op geworpen hadt, hier in deze hut, de folterendste mishandeling doen ondergaan. Wat gij gedaan hebt? Gij hebt datzelfde meisje met behulp van de njonja van dien ellendeling daar. met list in uwe macht weten te krijgen, om, nadat gij uwe vuige lusten op haar botgevierd hadt, haar van opiumsmokkel te laten aanklagen!’

Lim Ho's gelaat werd aschgrauw van angst en ont-

zetting, toen hij die woorden vernam. Hij begon te begrijpen in wiens handen hij zich bevond. Van Gulpendam meende nog steeds hooghartigheid tegenover die dreigende bende te moeten aan den dag leggen. Hij kon nog maar niet begrijpen, dat die Javanen de hand aan hem Kandjeng toean zouden durven slaan. Hij meende evenwel die bende eenigszins naar den mond te moeten spreken.

'Als het waar is, wat gij daar zegt,' wendde hij zich tot het opperhoofd, 'dan zeker is Lim Ho zeer schuldig, en zal ik zeker alles doen, om hem zijn straf te doen geworden; maar wat heb ik gedaan?'

'Gij, gij, Kandjeng toean,' hernam de aanvoerder heftig en met sissende stem, 'gij hebt de misdaden van dien Chineeschen hond mogelijk gemaakt. Gij hebt den man, waarvan ik straks sprak, in de gevangenis laten werpen, gij zelf hebt hem tot eene gruwelijke straf veroordeeld, terwijl gij wist, dat hij onschuldig was, alleen om den opiumsmokkelhandel van dien schavuit te bemantelen. Gij hebt den opiumpachter een middel aan Ge hand gedaan, om den vader van de verloofde van dien onschuldig veroordeelde, in de onmogelijkheid te stellen zijn kind te verdedigen bij den aanslag, die Lim Ho voornemens was op haar te ondernemen. Vraagt gij nog, wat gij gedaan hebt! Gij en uwe vrouw zijt daar schuldig aan. Gij en uwe vrouw zijt den dood schuldig. Het vonnis is reeds gedeeltelijk voltrokken; het zal ook verder zijn voortgang hebben.'

'Wa wat, gedeeltelijk voltrokken!...' kreet de resident. 'Mijne vrouw...?'

'Zeg aan den Kandjeng toean, wat er met de njonja gebeurde,' wendde de aanvoerder zich tot een van zijn gevolg.

'Njonja mampoes!' was het korte antwoord.

‘Ja, de njonja is dood!’ riep de aanvoerder woest uit. ‘Wij zijn haar genadig geweest, een enkele steek maakte een einde aan haar gevloekt leven. Zie hier op dezen kris, die vlekken werden veroorzaakt door haar bloed!’

‘Die gil, dien ik dus gehoord heb...’

‘Was haar laatste geluid op deze aarde.... Maar....’ ging de Javaan ontembaar hartstochtelijk voort. ‘Denk niet, dat wij zoo met u zullen omspringen. Met eene vrouw konden wij kassian hebben! Gij, gij evenwel zult lijden! Gij zult lijden voor de martelingen, die gij anderen aangedaan hebt!’

‘Vrees echter de bestraffende hand van de Nederlanders. Die zullen mij weten te wreken.’

‘Om gerechtigheid op u uit te oefenen, trotseer ik alles!’

‘Gerechtigheid uitoefenen!... Wie zijt gij dan, die beweert gerechtigheid te willen uitoefenen door moord en doodslag? Zeg, wie zijt gij?’

‘Wie ik ben?... Hebt gij dat niet reeds geraden?.. Is geen enkel beeld van allen, die onder uw wanbestuur te gronde gingen, voor uwe misdadige ziel verschenen?... Wie ik ben?... Gij zult het weten.’

In een hoek van het vertrek stond een koelvat met water. De Javaan greep den gevulden klapperdop, die er bij behoorde, en wiesch zich het gelaat af.

‘Herkent gij mij nu?’ vroeg hij, terwijl hij zich in zijne volle lengte voor de beide gevangenen ophief.

‘Ardjan!’ kreet Lim Ho ontzet.

‘Ardjan!’ herhaalde Van Gulpendam niet minder ver schrikt.

Beiden begrepen nu, dat zij een vreeselijken dood te gemoet gingen. De te vereffenen rekening was verschrikkelijk.

‘Genade! Heb medelijden met ons!’ kreten beiden; terwijl zij nederknielden en klappertandend het hoofd op den bodem bogen.

‘Medelijden!’ kreet de aanvoerder schier gillend. ‘Hebt gij medelijden met Dalima en den ouden Setrosmito gehad? Zeg! Hebt gij medelijden met mij en mijn vader gehad?... Spreek dan toch!... Dalima geschandvlekt, en ik en mijn vader maanden lang in de gevangenis opgesloten, om ten slotte door u, door uzelven voor eene lange reeks van jaren tot dwangarbeid veroordeeld te worden!... En ik zou medelijden met u hebben?... Dan was ik wel de grootste “bodohk” (domkop) der geheele wereld... Daarenboven... zeg... wat zoudt gij doen, wanneer ik medelijden gevoelde, en ik u vrij liet? Zeg, gij Kandjeng toean, wat zoudt gij doen?’

Die laatste woorden waren met zachte stem uitgesproken. De aanvoerder scheen na te denken en te aarzelen. De blanke aterling meende daar een sprankje hoop te ontwaren. Bibberend van angst klemde hij zich aan dien stroohalm vast. Hij richtte zich op zijne wankelende knieën overeind, en handenwringende sprak hij, terwijl dikke tranen hem over de wangen biggelden:

‘O, vrees niets!... Ik zal alles vergeven... Ik zal Kandjeng Gouvernement smeeken ook zoo te doen, en de Groote Heer te Batavia zal mij verhooren... Al het onrecht, dat gepleegd is, zal hersteld worden... Ik zal zelfs zorgen, dat gij eene ruime schadeloosstelling zult erlangen... Ik zal ze u zelfs uit eigen middelen betalen... Geloof mij, al wat er gebeurd is, zal gebeterd worden...’

‘Ook de schending van Dalima?’ liet zich eene rauwe stem achter den aanvoerder hooren. ‘de blanken meenen almachtig te zijn, of zij zien ons Javanen al voor zeer onnoozel aan.’

Die woorden wekten Ardjan uit den aanval van verweekelijking op, die hem scheen vermeesterd te hebben en hem als het ware in boeien geklonken hield. Hij schudde het hoofd, alsof hij eene onwelkome gedachte wilde verdrijven. Bij die beweging ging zijn hoofddoek los en zwierden hem de lange haren woest en wild over de schouders en den rug.

'Neen, geen genade, geen medelijden!' riep hij uit. 'Nu gij daar in mijne macht zijt, kruipt gij aan mijne voeten, laf en ellendig als het vreesachtigste dier. Hebt gij ooit een Javaan zoo walgelijk lafhartig zien handelen, al gold het ook zijn leven? Gij hebt er genoeg naar de galg gezonden, om te weten hoe geheel anders dan de blanken, de bruine menschen weten te sterven. Medelijden!... Ha, ha, ha!... Thans doet gij beloften en... wie weet in uwe ziel berekent gij reeds, hoe gij die zult kunnen verkrachten. Beloften van een blanke!... Ha, ha, ha! Alsof wij de waarde daarvan niet kennen... Wanneer heeft ooit een blanke zijn woord tegenover ons Javanen gehouden? Wanneer...'

Een zijner makkers fluisterde Ardjan iets in het oor.

'Gij hebt gelijk, laten wij het kort maken. Neen, geen medelijden. Integendeel, een wreeden dood. Ik had u den meest gruwzamen, de "hoekoem madoe"[134] toegedacht....'

Lim Ho slaakte een kreet van ontzetting bij die woorden.

'Ampoen! Ampoen!' huilde hij.

'....maar die duurt te lang,' vervolgde Ardjan onverstoorbaar kalm. Wij zouden, voordat gij lieden dood waart, overvallen kunnen worden, en dat zou jammer zijn. Neen, daarvan ben ik afgestapt. Gij zult de 'hoekoem Kamadoog'[135] ondergaan. Lim Ho, die hebt gij op mij laten toepassen, toen ik niets misdaan had, en de Kan-

djeng toean vond goed, die misdaad ongestraft te laten. Gijlieden zult niet kunnen zeggen, dat ik wreeder ben dan gij waart.'

'Kassian! Kassian!' kreten de beide ellendelingen.

'Neen, geen medelijden!' antwoordde Ardjan. En een teeken aan zijne makkers gevende, vervolgde hij: 'Ontkleedt hen, en brengt hen naar beneden!'

In een oogwenk was dat bevel volvoerd. De fraaie residentsrok werd Van Gulpendam met hardhandigen ijver van het lichaam gereten. Pantalon, hemd, enz. volgden aan flarden. Het 'virtus nobilitat' lag weldra vertreden onder den voet. Terzelfder tijd onderging de Chinees dezelfde bewerking, en weldra stonden beiden naakt voor hunne rechters. De handen werden hen op den rug gebonden, waarna beide ongelukkigen eenvoudig den trap afgesmeten werden. De aanvoerder herinnerde Lim Ho, hoeveel pret deze acht maanden geleden aan den dag gelegd had, toen hij Ardjan en de Chineezen Than Khan en Liem King dezelfde buiteling van boven naar beneden maakten. Fluks waren beiden nu aan de Niboengpalmen gebonden, die voor de hut stonden, en waaraan de beide genoemde Chineezen en Ardjan gekneveld geweest waren.

'De Kandjeng toean aan dien boom daar,' gelastte de Javaan, op den boom, waarmede hij in herinneringsvolle aanraking geweest was, wijzende.

'Ampoen! Kassian!' smeekten beide veroordeelden. Niemand luisterde naar hen. Toen zij behoorlijk gebonden waren, klonk het bevel.

'En nu er op los!'

Daar traden een viertal mannen vooruit, ieder met een bos van de vreeselijke netels gewapend. En daar kletterden de slagen folterend op de huid van de twee misdadigers. Waar de bladeren raakten, kromp het lichaam van pijn weg.

De Chinees beet zich de lippen ten bloede; maar liet geen kik meer hooren. Aanvankelijk wilde Van Gulpendam dat voorbeeld volgen; maar de westerlingen bezitten de taaie zielskracht der Oosterlingen in gevaarvolle oogenblikken niet. Eerst begon hij te kreunen en te kermen, daarna weende, huilde en gilde hij. Niets mocht baten; niets kon zijne beulen verteederen.

'Kassian! Ampoen! Saja minta ampoen!' (ik vraag vergeving) kreet hij.

Op dat gehuil klonk tot antwoord:

'Dalima! Ardjan! Pak Ardjan! Setrosmito!'

En in het brein van den ongelukkigen blanke weerklonk nog een naam. Even schrikkelijk, misschien nog schrikkelijker dan de anderen:

'Meidema! Meidema!'

'Ampoen! Kassian!' kreet hij voortdurend.

Maar zijne stem verzwakte langzamerhand. Eindelijk was zij niet verstaanbaar meer, en slechts aan een onduidelijk gerochel gelijk. Het regende voortdurend slagen met de vreeselijke netel. Het hoofd viel ten slotte ter zijde, ten teeken dat de lijder alle bewustzijn verloren had. Lim Ho had het geluk gehad, reeds vroeger zoover gekomen, en dus aan alle lijden onttogen te zijn. Met een van wraakgierigen wellust stralend gelaat stond Ardjan zijne beide slachtoffers met glinsterende blikken aan te staren. Zijn borst hijgde, zijne ademhaling siste, zijne vuisten balden zich krampachtig terwijl de vreeselijke strafoefening volvoerd werd. Hij moest zich inspannen, zich weerhouden, om ook niet zoo'n bos Kamadoog-takken te grijpen, en mede los te slaau op de beide aterlingen, die er niet voor teruggedeinsd waren, de een om hem dezelfde mishandeling te doen ondergaan, en hem in zijne dierbaarste genegenheid te krenken, beiden om hem wegens opiumsmokkelarij tot lang-

durigen dwangarbeid te doen veroordeelen. Neen, er was geen greintje mededoogen in zijne ziel voor die mannen, die zijn geheele bestaan verwoest hadden. Iederen slag deed hem trillen bij de herinnering aan hetgeen hij onder diezelfde mishandeling geleden had. En had er nog plaats voor deernis in zijne ziel geweest, dan nog ware zij verstikt geworden door zijn vader, die achter hem stond, en hem slechts in het oor fluisterde: 'Dalima! Dalima!'

De beide lijders hadden reeds sedert lang het bewustzijn verloren; toch dacht Ardjan er niet aan om de mishandeling te doen ophouden. Bij iederen slag, bij iedere aanraking met de vreeselijke bladeren, kromp de huid der lijders, in weerwil van hunne bewusteloosheid, pijnlijk weg. De spieren spanden zich daarbij, zwollen op tot bundels, tot knoesten en deelden schrikverwekkende schokken aan die lichamen mede, die overigens op hunne beenen niet meer vermochten te staan, en als levenlooze voorwerpen, als zakken in de touwen hingen, die hen aan de boomstammen gebonden hielden. Meestal hadden de zoo vreeselijk gemartelden de oogen gesloten. Soms evenwel openden zij ze, en dan verschenen die spiegels der ziel hoogrood met bloed beloopen, en verrieden zij door de wezenloosheid van hunnen blik het ontzettende lijden, waardoor het lichaam gefolterd werd. Stervende sloegen beide lijders met het hoofd, dat zij niet meer rechtop konden houden, rechts en links, voor en achterwaarts, zoodat het meermalen tegen den ruwen Niboeng-stam bonsde, waarbij dan de vlokken schuim, die hunne lippen kroonden, her- en derwaarts vlogen.

Maar aan alles komt een einde, zoo ook aan dat langgerekt lijden. Langzamerhand namen de stuiptrekkende bewegingen der gefolterden af, en hingen de licha-

men roerloos in hunne banden. Het was, alsof de ziel het lichaam ontvloden was. Toen eerst sprak Ardjan op den meest onverschilligen toon het woord ‘soedah’ (genoeg) uit. Toen zijne makkers hem vragend aankeken, vervolgde hij: ‘boekah!’ (maak los); terwijl hij daarbij, zonder een woord verder te spreken, met den vinger naar de zee wees. In een ommezien waren de touwen doorgesneden, en ploften de lichamen tegen den grond. Bij dien val opende Van Gulpendam nog eens de oogen.’

‘Meidema!’ prevelde hij verstaanbaar, ‘Meidema!’

De gedachte aan die rampzalige familie, aan die brave lieden, wier ongeluk hij veroorzaakt had, benauwde zijne ziel in dien uitersten stond. Met dien naam op de lippen blies hij den laatsten adem uit. Ook Lim Ho gaf geen teeken van leven meer.

De beide lijken werden naar de Kali Tjatjing gesleept, en daar aan den stroomdraad der snelstroomende rivier overgegeven, die hen in weinige minuten de wateren der Java-zee toevoerde.

En heel in de verte tusschen de beide landtongen door, was de Chineesche schoenerbrik *Kiem Ping Hin* te bespeuren, die, hare zending getrouw, daar buiten den smokkelrayon, met de Engelsche vlag in top, voor anker lag, en het intreden van den zeewind afwachtte, om de kust te kunnen naderen, ten einde hare smokkelwaar voor rekening van de kongsie Lim Yang Bing aan wal te brengen.

Eindnoten:

(129) Adipattie (bladz. 321) is schier een vorstelijke titel.

(130) Gewone logeerkamers (bladz. 323). By iedere aanzienlijke Europeesche woning op Java behooren een paar blokken bijgebouwen, die onder meer ook de logeerkamers bevatten. In een tropisch land is zulke inrichting wel aanbevelenswaardig. Wanneer evenwel zeer hooge gasten ontvangen worden, wordt dezen gewoonlijk huisvesting in het hoofdgebouw aangeboden.

(131) Iedere vrouw het gelaat moest afwenden (bladz. 323). In zeer vele streken der binnenlanden van Java is dat gebruik nog steeds in zwang. Ontmoet daar een Javaansche vrouw, soms beladen met een kind of met een gevulde mand in haren slendang, een blanke, een van het overheerende ras, dan keert zij den tegemoettredende den rug toe, leunt met het hoofd tegen een boom of een rotswand en laat hem zoo voorbijtrekken. Men zal moeten bekennen, dat dit een rare hulde is. Maar 's lands wijs, 's lands eer!

(132) Teboe-njamploong en Teboe-itam (bladz. 325) zijn variëteiten van de Saccharum officinarum. De eerstgenoemde rietsoort heeft een lichtgele bast, de teboe-itam eene zwartbruine. De laatstbedoelde wordt ook Cheribonsch riet genoemd en munt uit door suikergehalte.

(133) Terwijl de wanden met kostbare schilderijen, echter alleen van wellustige, zelfs van pornografische strekking versierd waren (bladz. 328). Indertijd bevond zich op het terrein, waar thans de binnenhaven van Tandjong Prioek gegraven is, zoo'n lusthuis te midden van een klappertuin verscholen. Het heette een badhuis, maar waar de eigenaren de viezigheden, die de wanden tooiden, vandaan gehaald hadden, weet de hemel.

(134) Hoehoem madoe (bladz. 337) is eene verschrikkelijke doodstraf, die in enkele gedeelten van den Archipel soms op zeer groote misdadigers toegepast wordt. Zij bestaat daarin, dat men den veroordeelde, na hem geheel ontkleed en aan een paal gebonden te hebben, de beenen en het onderlijf met ‘madoe’ (honig) besmeert. Het duurt alsdan niet lang, of die lichaamsdeelen zijn met myriaden mieren overdekt, die uiterst belust op het zoete goedje zijn. Maar behalve de honig, tasten zij ook de huid en het vleesch van den patient aan, zoodat binnen een zestal uren de beenderen blootgelegd, ja afgekloven mogen heeten. De lezer zal wel gissen, welke ontzettende folteringen de martelaar ondergaat, alvorens de dood hem uit zijn lijden verlost.

(135) Hoekoem Kamadoog (bladz. 337). Zie daaromtrent de aanteekening N°. 21 op bladz. 379 van het eerste deel.

XLII.
Naar en in de Goewah Temon. - Besluit.

‘Anna!... Anna!...’ had Van Nerekool geroepen.

In dien kreet had hij zijne geheele ziel gelegd. Maar te vergeefs. Bij de buiging van het pad waren de beide meisjes achter de rotsen verdwenen. Toen Karel, Theodoor en Murowsky het punt bereikten, waar zij de lieve gestalten voor het laatst gezien hadden, was er van haar niets meer te bespeuren.

‘Anna!... Anna!’ herhaalde Van Nerekool zijn geroep.

Een heldere echo antwoordde als eene bespotting achter hem van den kant, van waar zij kwamen.

Een oogenblik stonden alle drie stil om adem te scheppen. Het pad slingerde scherp omhoog, en bij de snelheid, waarmede zij zich voortgespoed hadden, was het geen wonder, dat zij verademing noodig hadden.

‘Anna!... Anna!’... kreet Karel andermaal.

Niets dan de echo, die van den verkeerden kant, de beide lettergrepen: Anna! Anna! scherp liet hooren.

Eindelijk ijlden zij weer voort. Het pad slingerde steeds over de ribben en wrongen, die van den nok van de bergmassa afdaalden, vermeed hier eene groote rots, week ginds voor een plotselinge kronkeling van eene woeste bergbeek uit, overwon elders door zijn zigzagwendingen eene te scherpe helling, maar bleef steeds

klimmen, en voerde blijkbaar naar den nokrand, die het plateau van de Goenoeng Poleng omgaf. Soms, ja veelvuldig zelfs, daalde het pad, om het ravijn tusschen twee bergribben te overschrijden; maar dat dalen, wel verre van ontspanning te verleenen, putte integendeel meer uit, want, afgescheiden dat daarbij de knieën op die steile hellingvlakten schier ontwricht werden, werd iedere afdaling door eene hoogere stijging gevolgd, die de longen op eene geduchte proef stelde.

Maar... voort, altijd voort! spoedden de drie vrienden. Het ongeduld van Van Nerekool gedoogde geen talmen, geene vertraging. Alle drie hijgden, snakten naar adem of bliezen als noordkapers; maar getroostten zich die inspanning en ijlden voort. Naar hunne meening moesten zij de beide meisjes inhalen. Aan een ontkomen kon niet gedacht worden, want het eenige pad kronkelde door zoo'n woest terrein, dat een rechts of links uitwijken tot de onmogelijkheden gerekend konden worden. Intusschen, van Anna en Dalima werd niets meer bespeurd, hoe de vrienden ook uitkeken, wanneer de vervolgers een hoogen ribnok bereikt hadden, en soms een uitgestrekt gedeelte van het te volgen pad overzien konden.

Eindelijk hadden zij het hoogste punt van den plateaurand bereikt, en stonden een oogenblik uit te blazen van de geweldige inspanning. Maar, hoe zij ook uitkeken, van de beide lieve kinderen was geen spoor te ontdekken. Het pad, dat nu niet meer klom of daalde, slingerde tusschen rotsbrokken, heuveltoppen en boschjes van dwergachtig geboomte door, en leverde geen uitgebreiden gezichtskring op.

‘Zij kunnen ons niet ver voor zijn,’ sprak Van Nerekool, ‘kom, vooruit! Vooruit!’

Toch vergiste de rechterlijke ambtenaar zich eenigermate. De meisjes waren veel voor. Vooreerst hadden zij

reeds een aanmerkelijken voorsprong gehad, toen de vervolging begon. Dan hadden zij zich met vluggen voet gerept op dat pad, hetwelk haar bekend was, en dat zij gewoon waren te betreden. Zelfs hadden zij door die bekendheid gelegenheid gevonden, hier en daar een bocht, eene kronkeling af te snijden. Eindelijk had de angst van ingehaald te worden, Anna vleugelen verleend, en was Dalima genoodzaakt geweest haar te volgen. Toen zij het plateau bereikt hadden, liepen zij recht voor zich uit in zuidelijke richting. De zee kon niet ver meer af zijn. Het gedonder der branding, die zich, zoolang de meisjes zich op de berghelling bevonden hadden, als een verwijderd gerommel had laten vernemen, was thans duidelijker waarneembaar. Ja, naarmate de meisjes op de ingeslagen richting voortijlden, konden zij den grond soms voelen trillen onder de machtige mokerslagen, die de oceaan aan de loodrechte rotswanden, waartegen hij brak, toebracht.

‘Waar loopen wij heen, Nana?’ vroeg Dalima hijgend.

‘Voort! voort!’ riep Anna, terwijl zij schuchter achter zich keek.

‘Maar, waarheen, Nana?’

‘Naar ginds!’ sprak het meisje beslist; terwijl zij met den vinger zuidwaarts wees.

‘Maar, daar is de zee,’ kreet Dalima.

‘Ja, daar moeten wij zijn!’

‘Maar, wat wilt ge daar?’

‘Daar weet ik eene schuilplaats, waar ons niemand vinden zal.’

‘Daar eene schuilplaats, Nana?’

‘Ja, kom voort! Voort! Nog eene inspanning! Wij naderen!’

‘Eene schuilplaats! Maar gij hebt mij verteld, Nana,’ hernam Dalima voortstrompelend, echter met hijgen-

den adem, ‘dat daar niets was dan de naakte rots?’

‘Maar in die rots zijn holen?’ sprak Anna gejaagd.

‘In de goewah's!’ kreet de baboe ontzet. ‘Wilt gij daarin uwe toevlucht nemen?’

Anna antwoordde eenige woorden, die de baboe niet verstaan kon. Als eene hinde voortijlende, was de residentsdochter hare Javaansche gezellin ietwat vooruit gekomen. Helaas, hoe sterk van gestel deze laatste ook was, hoeveel goeden wil haar ook bezielde, de toestand, waarin zij zich bevond, deed zich gelden. De last, dien zij te torsen had, was dubbel, en bij de inspanning, die zij had moeten aanwenden, was het geen wonder, dat de krachten haar begonnen te begeven. Het bloed begon haar naar het hoofd te stijgen, hare slapen klopten, hare ooren suisten, hare oogen werden met een roodachtig waas overtogen, een ondragelijk gevoel van loomheid en matheid overviel haar. Toch strompelde zij voort. Met beide handen ondersteunde zij hare lendenen, die dreigden te bezwijken; hare ademhaling werd sissend, zij was eene onmacht nabij. Maar hare geestkracht hield haar staande. Zij volgde hare gezellin, terwijl zij prevelde:

‘Madjoe! Madjoe!’ (vooruit, vooruit).

Neen, zij zou Nana in dezen stond niet aan haar lot overlaten.

Zoo ging het nog een poos voort. Eindelijk bij het omslaan van een rotsgevaarte, dat het pad scheen af te sluiten, stond Anna stil. Voor haar breidde zich de Indische Oceaan, die zij van eene hoogte van 1200 voe ten beheerschte, in zijn geheele onmetelijkheid uit. Angstig keek zij achter zich. Het pad, dat zij gevolgd had, was van hier over eene groote uitgestrektheid waarneembaar; maar daarop was hoegenaamd niets te ontwaren. Zouden de drie mannen de vervolging opgegeven

hebben? Of zouden zij haar niet bespeurd hebben? Zij meende toch herhaaldelijk haren naam te hebben hooren roepen. Dat kon evenwel eene uitwerking harer angstige verbeelding geweest zijn. Nogmaals liet zij het oog achterwaarts waren, en peilde den gezichteinder met scherpen blik. Maar, niets! niets! Toen wijdde zij hare aandacht aan Dalima, die hijgend en kreunend bij haar aangekomen was, en zich schier onmachtig op den grond had laten vallen. Zij zette zich naast hare gezellin neder, sprak haar moed toe, wreef en kneedde haar op inlandsche wijze de zenuwbundels van hoofd en hals, klopte haar in de handen, en liet niet na, haar de meest teedere zorgen te wijden, dan toen zij Dalima kalm zag. Toen dat doel bereikt was, keek zij nog eens angstig achterwaarts, maar trad, toen zij niets bespeurde, vastbesloten vooruit naar den rand der helling, die voor haar afdaalde naar beneden.

'Ja,' prevelde zij, de ladder hangt er steeds. Ik heb veel van de Goewah Temon[136] hooren verhalen. Daarin zal ik, als het moet, een toevlucht zoeken.'

En andermaal noordwaarts kijkende.

'Maar ik hoop, dat ik dien schrikkelijken tocht niet zal behoeven te ondernemen... Ik zie niets,' zei ze met een zucht. 'Als Karel mij op het spoor was, dan zou hij nu reeds op het plateau moeten verschenen zijn.'

Toen keerde zij het gelaat naar den vollen Oceaan. Zij bleef steeds, al verborg zij zich ook onder een Javaansch kleed, een kind van het Westen, dat wil zeggen, dat zij een open oog had voor de heerlijkheden, welke de natuur ter bewondering aanbood. Voor haar strekte zich de Indische zee uit; daar ginds ver met de lucht samensmeltende, maar toch een kring vormende, die de afscheidingslijn, waar lucht en water elkander schenen te raken, scherp waarneembaar maakte. Iets dichter

bij nam de zee een donkerblauwe tint aan, die met het azuur des hemels een eigenaardige schakeering vormde, welke te merkbaarder werd door de groote deininggolven, die van het zuiden aangerold kwamen, en vaak de verbeelding in de war brachten door de meening, dat zij als het ware vloeibare heuvelenrijen waren, die zich van de kim losgescheurd hadden, en nu met den spoed van een sneltrein naar den Java-wal losstormden. Die deiningbaren waren glad en effen, want geen windje rimpelde hare hellingen; zoodat men ze met de plooien zoude hebben kunnen vergelijken van een horizontaal uitgespannen onmetelijk blauw doek, dat in golvende beweging gebracht werd. De hellingen dier golven, welke regelmatig als de gelederen van een defileerend leger aanrukten, waren naar de zijde van den gezichteinder zwakhellend, als ware de oceaan te amechtig om zich te verheffen. Maar naar den kant van den wal was die helling steil, scherp, en rolde donker-, soms zwartblauw getint, en deed zich voor als een onmetelijken muur, die naderbij rolde. Aanvankelijk was de top van de deininggolf zacht afgerond. Maar hoe meer de baar den wal naderde, des te meer steigerde die top op, des te scherper werd hij. De beide hellingen naderden elkander al meer en meer. Eindelijk was het geene ronding meer, die de beide vlakken verbond; het was een nok, later nog slechts een scherpe kam, die, driest en wild, de beweging van den voet van de golf vooruitliep, daardoor al steiler werd, eindelijk begon voorover te hellen, een cirkelboog, een onmetelijke krul vormde, nog meer kromde, ten slotte als het ware scheurde, en zich met een breeden, sneeuwwitten rand, als met eene glinsterend zilveren franje tooiende, met donderend geweld nederplofte, waarbij hij de oppervlakte van den oceaan in de onmiddellijke nabijheid in eene verblindend

witte melkzee deed veranderen, welke, schuimend, donderend, opstuivend en klotsend tegen den rotswand kwam opstormen, die haar toeriep: tot hiertoe en niet verder!

Anna vermeed daar in de diepte aan hare voeten, waar de watermassa in woedende golven kookte en bruiste, te kijken. Zij vreesde haren moed te voelen ontzinken, als het wichtige oogenblik mocht aanbreken. Zij keek maar liever daar ver zeer ver aan den horizon. Daar nagenoeg zuiver ten westen werd Noesa Kembangan ontwaard, dat fraaie, heuvelachtige eiland, hetwelk zich met zijn weelderigen plantengroei op den afstand, van waar het jonge meisje er naar tuurde, als een bloemenmand op de watervlakte drijvende, vertoonde. Zij zag daar den vuurtoren, welke zich op den Tjemering-heuvel([137]) verhief, en door zijne witte kleur zeer tegen de blauwe lucht afstak, zoodat hij zich als eene smalle, rechtstandige wolkenzuil vertoonde. Hier en daar was het oppervlak der zee gespikkeld met blanke zeilen, die haar bevallig stoffeerden, alsof groote, witte watervogels er op dartelden. En even of het toeval die gelijkenis wilde bekrachtigen, kwam er een zwerm steltloopers voorbijgevlogen, die als een mat-witten band op het azuur des hemels vormden, en krijschend naar het westen vlogen, waarschijnlijk om de vischrijke moerassen, die de Kinderzee omgeven, een bezoek te brengen. Die snelle vlucht legde een weemoedige gedachte in Anna's hart.

‘Ook ik wilde wel heenvliegen,’ prevelde zij, ‘heenvliegen ver, zeer ver!’

En onder den spoorslag van die opwelling wierp zij een blik op haar vervlogen leven. Het beeld van Karel van Nerekool verscheen voor haren geest. Als in een droom tooverde haar de phantasie voor, hoe gelukkig zij aan de zijde van dien man had kunnen zijn. Zij herinnerde zich, de ‘*invitation à la valse*’, bij welker heer-

lijke tonen zij, in zijne armen gestrengeld, gezweefd had, en hem de bekentenis zijner liefde ontsnapt was. Zij doorleefde in gedachten de heerlijke oogenblikken, die zij daarna in den tuin van het residentiehuis genoten had. Zij zag het Pandanboschje, waarachter Karel haar staande hield, om haar nogmaals zijne liefde te belijden. En, bij het rhythmisch gedonder van den oceaan, die aan hare voeten zijne machtige melodieën deed hooren, weerklonk in hare ooren, de vertolking van het fraaie duo, door picolo en cornet à piston gebracht:

‘Un jour l'àme ravie,
Je vous vis si jolie,
Que je vous crus sortie
Du céleste séjour.
Etait-ce donc un ange, une femme,
Qui venait d'embrasser mon àme?
Las! Je ne sais encor... mais depuis ce beau jour,
Je sais que j'aime d'un pur amour!’

Zij voelde Karels armen hare leest omklemmen. Zij hoorde zijne stem:

‘Anna, ik heb u lief, onmetelijk lief, anders lief dan ik mijne moeder, mijne zuster, anders dan ik mijn eigen zou liefhebben!’

Wat heerlijke woorden! Wat goddelijke stond! En voortdroomende:

‘Zeg, Anna,’ fluisterde hij, ‘zeg, bemint gij mij dierbare? O, ik weet het, gij hebt mij daarop straks reeds antwoord gegeven; maar herhaal dat “ja” hier, waar wij ons alleen en ver van het gewoel der wereld bevinden, alleen onder het oog van God, o, herhaal dat woord Anna, dat mij zoo gelukkig maakt.’

Zij had goed onthouden, het lieve kind. Geen wonder, die woorden waren in haar hart gegrift. En zij voelde den kus, die de bezegeling van haar antwoord was. Zij

voelde.... maar even als te Santjoemeh was de ontwaking uit den schoonen droom nabij. De stem harer moeder meende zij nog te hooren. Verschrikt keek zij op. Zij wilde vl.... Neen... dat niet! Zij vloekte niemand; maar toch sloeg zij de oogen met een verwijtenden blik ten hemel op, bij het besef van zooveel geluk, dat in ramp verkeerd was. Het liefelijke droombeeld was reeds verdwenen.

'Een verwoest leven!' zuchtte zij.

Een plotselinge kreet deed haar ontzetten.

'Nana,' riep Dalima, 'toean toean njang datang,' (de heeren komen).

En inderdaad Anna zag daar met schrik bij eene buiging van het pad Murowsky, Van Nerekool en Grenits met groote haast naderbij treden. Zonder zich te bedenken, liep zij de scherpe helling, die voor haar naar de zee afdaalde, naar beneden.

'Nana! Nana!' riep Dalima in de grootste ontsteltenis uit. 'Wat gaat ge doen?'

Het arme Javaansche meisje poogde hare gezellin te volgen. Maar alvorens zij opgestaan was, was Anna haar reeds ver vooruit. Daarenboven beladen en vermoeid als zij was, kon zij haar onmogelijk vlug genoeg volgen. Toen zij aan het uiteinde der helling gekomen was, welke in een loodrechten rotswand eindigde, die steil in zee afdaalde, kwam zij nog tijdig genoeg om daar op een afstand Anna de bovenste sporten eener rottangladder te zien grijpen, welke langs dien natuurlijken muur naar beneden voerde.

'Nana!... Nana!...' kreet zij.

Zij stormde vooruit. Zij zag haar den voet op de ladder zetten;... zij zag haar lichaam trede voor trede verdwijnen.

'Nana!... Nana!...'

Nu kon zij het hoofd nog slechts zien... Dat dook ook weg. Nu ontwaarde zij slechts de handen, die de bovenste sport omklemden...

'Nana!.. Nana!...'

Ook die handen lieten los;.. eerst de eene... toen de andere... Juist bukte Dalima zich, om die laatste hand te grijpen... Weg!... weg!

Toen wierp zich het Javaansche meisje voorover op den bodem, en bracht het hoofd over den rand van den afgrond, die daar onder haar gaapte. Helaas! wat zij daar zag was ijzingwekkend. Maar, zij had geen tijd om hare aandacht te wijden aan wat daar beneden haar oog trof.

'Nana!... Nana!...' kreet zij nogmaals.

Maar daar voelde zij zich bij den arm gegrepen. Zij keek op. Van Nerekool stond naast haar.

'Gij, Dalima!' riep hij uit, niet begrijpende wat er gebeurde. 'Waar is nonna Anna!'

'Allah! tobat, toean!' riep de baboe, steeds op den grond liggende, met hartverscheurende stem uit, en wees met den vinger in de diepte.

'Daar, daar?' vroeg Karel ten hevigste ontsteld; terwijl hij zich op zijne beurt op den grond wierp, om in de vervaarlijke diepte te turen.

Gelukkig, dat Grenits en Murowsky hem op den voet gevolgd waren. Bij de gevaarlijke stelling, die hij innam, en bij het meer dan onvoorzichtig vooroverbuigen van het bovenlijf over den rotsrand, was het noodig, dat die twee hem bij de beenen grepen.

'Karel!... Karel!...' riepen zij ontzet.

'Anna!... Anna!...' kreet hij op hartverscheurenden toon.

Daar beneden zich zag hij het meisje langs de lange ladder([138]) behoedzaam naar beneden dalen. Van rottanka-

bels vervaardigd, wiegelde die ladder onder den last, dien zij droeg. Haar uiteinde raakte de zee, en werd door de verbolgen branding heen en weer geslingerd. Kwam de baar aanstuiven, dan werd dat uiteinde meegesleept, de grot in, waarin het water met donderend geweld drong; liep zij terug, dan volgde dat uiteinde de beweging, die de kracht eener cataract had, met zooveel onstuimigheid spoot dan als het ware het water naar buiten. Bij dat slingeren smakte Anna herhaalde malen tegen den rotswand, of hing zij op aanmerkelijken afstand van dien muur boven de zee, die onder haar woelde, kookte, zich in fijn verdeeld waterstof sloeg, en naar het meisje opspatte als naar eene wisse prooi.

Afgrijzen, ontzetting bevingen Van Nerekool bij dat schouwspel.

'Anna!... Anna!...' kreet hij andermaal.

Dezen keer scheen zij gehoord te hebben. Schuchter keek zij omhoog. Zij was reeds twee derde der ladder afgedaald. Toen zij dat hoofd, hetwelk zij dadelijk herkende, zich daar boven haar tegen de heldere, blauwe lucht zag afteekenen, stiet zij een gil uit, en haastte zich verder naar beneden.

Van Nerekool sprong op.

'Ik moet naar beneden,' sprak hij gejaagd.

En voor dat zijne vrienden zich tegen dat voornemen hadden kunnen verzetten, had hij de topeinden der ladder gegrepen, het been over den afgrond uitgestrekt, en op een der eerste sporten geplaatst, en begon hij de schrikkelijke afdaling. Het was thans de beurt van Grenits en Murowsky, om zich op den grond te werpen, ten einde gade te slaan, wat daar beneden hen gebeurde.

Het was een ontzettend schouwspel, die twee wezens daar op die beweeglijke ladder boven die woedende branding te zien bengelen. Beiden gevoelden zich be-

nauwd, schier ademloos, en bovenal rampzalig ongelukkig, dat zij in dien uitersten nood geene hulp vermochten aan te brengen.

Toen Anna bemerkte, dat Van Nerekool haar volgde, gaf zij onbewust gehoor aan den aandrang, die haar bezielde, om te vluchten, en daalde nog sneller naar beneden. Evenwel begon eene andere gedachte haar bezig te houden. Veel had zij de bewoners van de dessa Ajo over de Goewah Temon hooren vertellen. Zij wist, dat bij eb den ingang van die grot, welke met de oppervlakte der zee gelijk was, te bereiken en daar in te dringen was. Zij wist ook, dat dat indringen slechts zwemmende kon geschieden, daar de zool der schacht ter hoogte van zes voeten onder water was. Daarvoor was zij evenwel niet teruggedeinsd; want zij zwom als eene meeuw. Maar... maar... dat was bij eb. Bij eb!... Ja, bij eb... wanneer de zee kalm is en de branding ver van den voet der rotsen verwijderd blijft... En thans... thans beukten de golven tegen de rotswanden, de deining brak tegen hun voet.... Het was haar daarenboven alsof iedere vloedgolf hooger steeg... En zij daalde steeds... daalde.., daalde nog meer.

'Anna!... Anna!' kreet Karel boven haar.

Eindelijk had zij het gewelf van de grot bereikt. Zij wist, dat die ingang bij lagen waterstand vijftig voet hoog was. Wat kwam haar die poortopening nu klein voor! O, een groot gedeelte was onder de wateroppervlakte bedolven! Zij meende de rottanstellingen te kunnen bereiken, die van den ingang langs de wanden der grot naar haar binnenste aangebracht waren, om de vogelnestplukkers bij hunne inzameling ten dienste te zijn... Zij stak reeds de hand uit, om die kabels te grijpen... Daar krulde eene onmetelijk hooge baar aan hare voeten, brak met donderend geweld, en schudde

het ondereind der ladder, die zonder steun voor de opening der grot slingerde, met zoo'n kracht, dat het arme meisje, ten hoogst ontsteld, het bewustzijn verloor, de handen losliet en in de diepte neerstortte.

'Een verwoest leven!' kreet zij nog in haren val.

Van Nerekool zag haar een oogenblik in het midden van die kokende branding drijven. Vol afgrijzen zag hij haar in dat witte schuim als in eene lijkwa rollen en wentelen. Een ondeelbare seconde zag hij haren donkeren haardos in rijke lokken op dien helderen grond golven, toen werd zij door de opdringende zee de grot ingesleurd, en was zij voor zijn blik verdwenen. In zijn oog was zij verloren, onherroepelijk verloren. Hij bengelde daar boven den afgrond, die het dierbaarste wezen verzwolgen had, en wist niet wat te doen. Hij zag de baar tot rust komen, hij zag haar naar zee terugijlen, hij zag het water met grootsche kracht de grot uitstroomen; maar... in de helderblauwe kolom, die daar als het ware voortspoot, werd hij niets gewaar, dat op een lijk of op een drenkeling geleek. Hij begreep, dat Anna in de grot gebleven was; hetzij zij zich had weten te grijpen, hetzij zij met hare kleeding ergens was aan blijven haken. Snel daalde hij. Hij moest van het oogenblik gebruik maken. Hij moest, voor dat eene nieuwe baar aanrolde, het bovengewelf bereikt hebben. Met koortsachtige haast greep hij de sporten. Hij gebruikte zijne voeten niet; neen hij gleed veeleer naar beneden, en.... daar greep hij een der rottankabels der stelling, en had zijn voet de ladder verlaten, toen deze andermaal geweldig schudde, en voor den ingang heftig heen en weder geslingerd werd.

Hij was nu betrekkelijk in veiligheid. Twee zeer dikke kabels strekten zich op even wijdigen afstand van elkander langs den wand naar het binnenste der grot uit. Van afstand tot afstand waren zij met gemoetoetouw aan

uitstekende rotspunten bevestigd. Op den eene kon hij de voeten zetten, en zich aan den andere met de handen vastklemmen. Onder hem kookte de zee, boven hem en rondom hem fladderden de ‘lawets’ (zeezwaluwen) met schelle kreten, en vlogen door het opspattende zeeschuim en het fijn verdeelde waterstof de grot in en uit, verschrikt als zij waren over het verschijnen van dat menschelijke wezen, hetwelk niet anders kon, volgens hen, dan een aanslag komen doen op hunne nesten.

Grenits en Murowsky hadden het vallen van Anna en het verdwijnen van Karel in de grot met de grootste ontsteltenis waargenomen.

‘Wat nu?’ riep de een.

‘Wij kunnen hier boven niets doen,’ riep de andere.

Dalima smeekte om mededeeling van hetgeen zij gezien hadden. Toen zij dat vernomen had, riep zij:

‘Dan snel naar den loerah van de dessa Ajo, die heeft eene djoekoeng, waarmede hij wel eens de goewah's bezoekt!’

En het moedige Javaansche meisje vergat haren toestand, vergat hare vermoeidheid, en ijlde reeds het pad, gevolgd door de beide Europeanen, af.

En ziet, ja, zij vonden de djoekoeng, waarvan Dalima gesproken had.

De loerah zette een bedenkelijk gezicht, toen hij den wensch der twee blanken vernam. Hij wees hoofdschuddend naar de monding der kali Djeties. En inderdaad, daar worstelde het afstroomende rivierwater met den opkomenden vloed, en deed de aanrollende deininggolven in woeste brekers opstuiven. Het hart der twee vrienden was op dat gezicht als in eene klemschroef beklemd. Zouden zij het moeten opgeven, en Van Nerekool aan zijn lot overlaten?

‘Vijftig gulden, loerah,’ zei Theodoor Grenits, ‘wanneer gij ons in de grot brengt!’

De Javaan krabde zich met een eigendommelijk gebaar in den hoofddoek achter het oor.

‘En ik voeg er vijftig bij,’ vulde Murowsky aan.

Het gekrab werd verdubbeld. De Javaan was besluiteloos. Hij wisselde angstvallig eenige woorden met een paar mannen van zijn gevolg. Dezen schenen niet zoo zwaartillend. Zij antwoordden met een gebaar van geruststelling, en sprongen in de djoekoeng, waarin de beide Europeanen hen volgden.

‘Ieder uwer vijf en twintig gulden, als wij het doel bereiken,’ sprak Grenits aanmoedigend tot hen.

‘En ik doe er evenveel bij,’ sprak de Pool. ‘En nu flink de “dajoengs” (pagaaien) gerept!’

De loerah had plaats aan den achtersteven van het ranke vaartuig genomen, en voerde den stuurpagaai. Ook de beide Europeanen en zelfs Dalima hadden zich van eene pagaai voorzien, en hielpen naar vermogen om te roeien. De djoekoeng onder den aandrang van die zes schepbladen, schoot snel vooruit.

Aanvankelijk, zoolang het vaartuig in de baai was, ging alles goed. De loerah stuurde naar het midden van den ingang der Moeara, om de wielingen en terugstroomingen des waters door den gekartelden, rotsachtigen oever teweeggebracht, te mijden. Met den stroomdraad der rivier meegaande, schoot de djoekoeng als een pijl aan de boogpees ontsnapt, vooruit. Maar zoo meer zij de monding naderde, zoo meer liet zich de aandrang van den oceaan gevoelen. De stroomsnelheid der rivier vertraagde toch langzamerhand, vertraagde nog meer, totdat zij eindelijk schier niet meer merkbaar was. Daarentegen begon nu de oppervlakte van het water in beweging te komen. Reeds kabbelden golfjes tegen den

voorsteven, alsof zij die lekten; die golfjes namen in omvang toe, zij sloegen langs de boorden en begonnen aan het vaartuig eene stampende beweging te geven. Men was de zone der brekers nabij. De djoekoeng schoot immer vooruit, zij bevond zich reeds te midden van de melkzee, door de branding veroorzaakt, te midden der kokende opborrelingen door een zoo even neergeplofte deininggolf veroorzaakt. Zij scheen op schuim te dansen.

De loerah zat met saamgeknepen lippen en met scherpziend oog vooruit te turen, en hield zijn stuurpagaai onwrikbaar vast, hoezeer de golven er tegen beukten, hoezeer de wiegeling hem in zijne hand poogde te verwrikken. Hij tuurde uit. Zou hij kunnen laten vooruitschieten? Toen de meest nabijzijnde baar brak, was de uitgeholde boomstam nog op een zekeren afstand er van verwijderd. Zou hij de ruimte tusschen die en de daaropvolgende kunnen doorstevenden, alvorens die tweede brak? Neen, meende hij, dat ging niet. Hij keek uit, daar kwam de baar nader. Als eene onmetelijke plooi kwam zij aangerold. Voor hen, die in de djoekoeng zaten, had zij het voorkomen van een berg. Zij ijlde het vaartuig te gemoet, dat op zijne beurt onder den druk der vijf pagaaien steeds krachtig vooruitstevende. De baar naderde, zij steigerde reeds, als het ware loodrecht verhief zij zich voor den notedop, die onzinnig genoeg scheen haar te willen trotseeren; reeds kuifde zij zich met een schitterenden zilverrand, en scheen een aanrollenden blauwen muur te zijn, die, blinkend gepolijst, onder de zonnestralen schitterde.

'Brenti!' (ophouden) beval plotseling de loerah, die de gedaante der baar en haren afstand zorgvuldig gadesloeg.

De dajoengs staakten hunnen voortstuwenden arbeid, en had de djoekoeng spoedig hare voortgaande beweging

verloren. Daarop was het, alsof zij zonder eenigen aandrang vooruitging de baar te gemoet. Het was of zij opgezogen zoude worden in de krul, die zich vormen ging.

'Moendoer! Moendoer!' (achteruit!) schreeuwde de loerah; terwijl hij zelf zijn werktuig te water sloeg.

Gelukkig dat het ranke notedopje aan dien aandraag dadelijk gehoorzaamde en achteruitstoof; want, daar helde de baar in een onmetelijken boog voorover. Een oogenblik, slechts, een ondeelbare seconde gunde zij aan de opvarenden der djoekoeng, die haar zoo nabij gadesloegen, een blik in de uitholling, welke zij daarstelde, en waardoor zij zich als een overgrooten in vorming zijnden cilinder voordeed, wiens wanden gedeeltelijk uit zachtblauw doorschijnend kristal zoude bestaan. Maar nog meer krulde de baartop voorover, vormde ongeveer drie vierde van een cirkelomtrek, en plofte toen inet donderend geweld op slechts weinige passen van het vaartuigje uiteen, en overtoog het geheele oppervlak der zee in de nabijheid met blinkend wit schuim.

'Madjoe! Madjoe!' (vooruit) schreeuwde de loerah.

En daar schoot de djoekoeng, door krachtige armen voortgestuwd, over de wielingen, de kolken, de schuimmassa's, die haar omringden. O, zij moest zich reppen, Zij moest die streek voorbij zijn, alvorens de achteraan rollende golf haar bereikt zoude hebben, zij moest in volle zee zijn, alvorens die dezelfde branding onderging. Het kracht sloegen de dajoengs te water, en trillend schoot het vaartuig vooruit. Nog een poos, nog eene inspanning.... Daar verhief zich de steven....

'Madjoe! Madjoe!' moedigde de loerah aan, terwijl hij zelf zijne inspanningen verdubbelde.

Het vaartuig, stevig voortgestuwd, steeg tegen de helling der baar op, die nog niet steil opgesteigerd was,

verscheen een oogenblik op de kruin van den waterheuvel, alsof hare beide uiteinden in de lucht zweefden, en zij slechts in het middengedeelte ondersteund werd, schoot de andere helling vlug af en.... was nu buiten gevaar.

Ras stuurde de loerah zuidoostwaarts. Er was evenwel tijd noodig om den ingang van de Goewah Temon te bereiken. Toen men dan ook ter harer hoogte kwam, was de eb reeds ingetreden en had de stuurman slechts eenige voorzichtigheid te betrachten, om die grot binnen te loopen.

Wat vond inmiddels daar binnen plaats?

Toen Van Nerekool op de stelling aangeland was, schreed hij in het halfduister, dat in de spelonk heerschte, behoedzaam voorwaarts. Hij bespeurde, dat dit onderaardsche gewelf zich zeer ver onder den berg uitstrekte; maar hij bemerkte ook, dat de zool der grot onmerkbaar klom, zoodat de zee, behoudens in eenige nevenholen, in de hoofdgrot slechts een paar honderd voet naar binnen drong. Maar in dat gedeelte heerschte zij dan ook in deze oogenblikken met oppermachtigen scepter. Aanvankelijk bespeurde hij niets van hetgeen hij zocht. Hij keek scherp uit, terwijl hij zijn koorddan-serskunststuk volbracht, en de grot al dieper en dieper indrong. Eindelijk, daar bij een groot trachietblok, waartegen het water heftig bruiste en dwarrelde, meende hij iets te ontwaren. Van de uitstekende gedeelten van de ruwe rotsmassa, liet hij zich behendig naar beneden zakken, en was gelukkig genoeg de bovenvlakte van die trachietmassa te bereiken. Ook deze verleende hem steunpunten genoeg, om naar de wateroppervlakte af te dalen, en daar vond hij Anna geheel bewusteloos, die zich in haren doodsangst aan de brok-

stukken van het reddende blok geklemd had. Het benedengedeelte van haar lichaam lag in het water; het hoofd rustte op haren arm, die een vooruitstekenden rotsbrok omgaf. Snel omvatte Karel haar middel, en tilde haar tegen het trachietblok op. Hij moest zich haasten; want het was niet te ontkennen, de vloed liep al hooger en hooger, en onmogelijk was het niet, dat het rampzalige, bewustelooze meisje medegevoerd werd. Na eene geweldige inspanning gelukte het hem, haar op het bovenvlak van de rots te tillen, en nam hij daar naast haar plaats. Hij ontdeed zich van zijn jasje en spreidde dat op den steen uit, om haar de zitplaats zooveel mogelijk zachter te maken. Haar hoofdje rustte op zijnen schoot, en in die houding liet hij haar stil rusten. Met zijn zakdoek wischte hij haar het zeewater van het bleeke gelaat, en spreidde hare weelderige lokken over zijne knieën uit, om die te doen drogen. Een enkele blik had hem de overtuiging geschonken, dat de hoogste vloed nimmer het bovenvlak van het trachietblok bereikt had, en dat zij derhalve daar veilig zaten. Hij begreep dat, zoolang de eb niet ingetreden was, er aan geen terugtocht te denken viel, daarvoor was het geweld van de deininggolven dier onmetelijke wereldzee te groot. Het laagwater zou het mogelijk zijn de ladder, die nog steeds voor de opening der grot heftig heen en weder geslingerd werd, te bereiken. Anna zou tegen dien tijd wel tot bewustzijn weergekeerd zijn; zij zou dan kunnen zwemmen tot bij de opening, en eenmaal op de ladder....

‘Komt tijd, komt raad!’ prevelde hij binnensmonds, terwijl hij het aangebeden meisje, dat daar op zijne knieën lag, met teederheid beschouwde. ‘Daarenboven Grenits en Murowsky zullen wel geene pogingen onbeproefd laten om ons te hulp te komen.’

Het was eene kritieke tijdruimte, welke de rechterlijke ambtenaar daar doorleefde.

Daar voor hem lag het wezen uitgestrekt, dat hem het dierbaarst op aarde was, dat hij liefhad, dat hij hartstochtelijk aanbad; het wezen, dat hem zijn slaap ontroofde, welks beeld hem immer en overal voor oogen zweefde, naar welks bezit hij haakte met al den gloed van zijne geaardheid, die ongekunsteld maar onbedorven onder den weerstand, die zijne liefde ontmoet had, in lichterlaaie was opgegaan: Anna in hare Javaansche kleeding was slechts gedekt door sarong en kabaja. De slendang die haar hoofdje bedekt had, was zij bij het afdalen der ladder kwijt geraakt. Die uiterst eenvoudige kleeding daarenboven, vooral de kabaja, van uiterst lichte stof vervaardigd, was kletsnat, en modelleerde derhalve haren hals, haren boezem, hare schouders, hare lendenen, hare heupen en dijen zoo plastisch, dat zij schier geen bedekking mocht heeten, en rustte het meisje onbewust in hare volle bekoorlijkheid zoo uitdagend schoon op den schoot van hem, die haar aanbad, maar die onder dien lieven last een lijden onderging, hetwelk waarachtig eene plaats in Dante's hel had mogen erlangen.

Het schemerlicht, dat in de grot heerschte, de nevel van fijn verdeeld waterstof, die uit de bulderende branding opsteeg, en de grot als met een mystieken ether vulde, brachten het hunne bij, om aan de houding van het lieve kind, iets verhevens, iets bovenaardsch mede te deelen. Onbewust van den gloeienden hartstocht, die haar omzweefde, lag Anna daar zoo kalm en zoo rein, terwijl hare ademhaling den boezem regelmatig deed op en neer gaan, en bij wijlen, wanneer een diepere zucht zich baan brak, eene onbescheiden gaping van de kabaja deed ontstaan, en bekoorlijkheden liet ontwaren, die door den blik van den verliefde verslonden

werden, en zijne hartstochtelijkheid nog vermeerderden.

Langzaam vlood de tijd heen, te langzaam voor den armen gefolterde.

Intusschen had het water opgehouden te wassen, en was weldra de terugtred der golven merkbaar. Iedere baar, die nu de grot binnendrong, woelde, kookte, bruiste, schuimde als de voorafgaande, maar klom minder hoog, spatte minder op. Maar dat zou nog uren zoo moeten duren, alvorens er aan gedacht kon worden, naar den ingang der grot te schrijden.

'Och, dat Anna toch ontwaakte,' zuchtte Van Nerekool; terwijl zijn branderige blik op het lieve gelaat en op de aanbiddenswaardige omtrekken van dat schoone gevormde lichaam strak bleef gevestigd. 'In haar zelve zou zij een veiliger schutsengel hebben, dan in mij!'

Gelukkig zijne bede werd verhoord. Bij eene poging, die zij in haren bewusteloozen toestand deed, om een paar droppels van hare wang af te wisschen, wilde hij haar helpen. Met zachte hand bewoog hij zijn zakdoek over die koon. Hij had zich evenwel daarbij moeten voorover bukken, en kwam zijn brandend heete adem met haar gelaat en haren hals in aanraking. Dat deed haar ontwaken. Mat en lusteloos sloeg zij de oogen op.... maar kon geen besef krijgen, waar zij zich bevond. Zij draaide het hoofd... keek rond en eindelijk ook Karel in het gelaat. Met een kreet voer zij op.

'Gij, gij hier?' riep zij, terwijl zij opvliegen wilde om te vluchten.

Hij greep haar om het middel, en trok haar aan zijne borst.

'Pas op, Anna,' sprak hij. Gij zult uitglijden, de zee is nog onstuimig.'

'Gij, gij hier?' herhaalde zij. 'Maar, ik wil... ik zal...'

En zij poogde zich los te rukken uit zijne armen.

‘Bedaar, Anna! Wees voorzichtig; de rots is nat geworden en derhalve glibberig,’ zei hij geruststellend. ‘Pas op, het gevaar is nog groot.’

Hij sprak zoo zacht, zoo wegsleepend, dat het jonge meisje de worsteling wilde opgeven. Toen zij evenwel een blik op haar zelve sloeg, en ontwaarde in welken staat zij zich in de armen van een man bevond, toen poogde zij zich andermaal los te rukken. Haar gelaat was door het zeewater van de verf, die het bedekt had, gereinigd geworden. De blos, die hare wangen kleurde, was dus duidelijk waarneembaar; zij sloeg de oogen schuchter voor zijnen brandenden blik neder.

‘Laat mij, Karel, laat mij!’ sprak zij in de uiterste verwarring.

Hij klemde haar vaster tegen zijne borst aan, en overdekte haar gelaat met honderden kussen.

‘Anna. ik bemin je! Anna, ik heb je weergevonden,’ kreet hij in het paroxysme van den hartstocht ‘Anna, nimmer verlaat ik je weer!’

‘Maar, Karel, heb toch medelijden met mij,’ sprak zij met aarzelende, beschroomde stem, terwijl zij zijne liefkoozingen zooveel mogelijk afweerde. ‘Ik kan en mag u nimmer toebehooren.’

‘Anna!’ kreet hij, terwijl hij haar nog vaster tegen zich aanklemde.

Zij vergiste zich hoogstwaarschijnlijk in de beteekenis van dat gebaar. Althans met weemoedige stembuiging hernam zij:

‘Neen, Karel, uwe echtgenoote kan ik niet worden, en... niet waar... gij hebt mij te lief, om mij anders te verlangen.’

De blik van het jonge meisje was daarbij zoo treurig, dat Van Nerekool besefte, hoezeer hij hare ge-

voeligheid gekwetst had. Hij liet haar uit zijne omklemming los, hoewel hij zijn eenen arm om haar middel geslagen hield.

‘Maar, Anna,’ hernam hij; ‘waarom zoudt gij nu mijne echtgenoote niet kunnen worden?’ vroeg hij met aandrang.

‘Destijds niet en nu niet,’ sprak zij beslist. ‘Ik schreef u de redenen uitvoerig... Laat mij nu los!’

Zij wilde zich ook van dien eenen arm ontslaan; dat gedoogde hij echter niet.

‘Maar Anna, de omstandigheden zijn zoo veranderd...’ hernam hij.

‘Welke omstandigheden?’ vroeg zij hem in het gelaat starende.

‘Nu uw vader un moeder d...’

‘Wat, mijn vader en moeder dood?’... riep zij uit, voordat hij het laatste woord nog uitgesproken had.

Hij knikte bevestigend. Het jonge meisje bedekte zich het gelaat met beide handen en snikte hoorbaar. Het was een zonderling tooneel daar in die half duistere grot, die twee jongelieden, waarvan de eene in zijne hemdsmouwen zat, en de andere met haar natte sarong en kabaja, ternauwernood gekleed mocht heeten, daar bij elkander op die rots te zien zitten. Zij met de handen voor het gelaat, hij haar uitvorschend aanstarend, en de gedachten bespiedend, welke in dat maagdelijk gemoed woelden, en waarvan zijn levensgeluk afhing.

‘Maar, is het wel waar?’ vroeg zij hevig snikkend. ‘Het zou te wreed zijn zoo eene tijding te verzinnen! Karel!... Karel wat moet ik gelooven?’

‘Zoudt gij kunnen denken, Anna, lieve Anna, dat ik zoo met uw kinderlijk gevoel zou kunnen spelen? Dat is mij toch miskennen, zeg Anna?’

Zij weende bitter en was troosteloos. Hij trok haar

naar zich toe. Nu evenwel bood zij geen weerstand, maar vlijde zich aan zijne borst. Het was alsof zij, nu zij wees was, nu zij zich alleen op de wereld gevoeld, thans bescherming zocht, bij den man, die zoozeer indruk op haar gemaakt had.

'Beiden dood...' herhaalde zij. 'Waaraan zijn zij gestorven? Vertel mij, hoe zich dat toegedragen heeft. Gij komt regelrecht van Santjoemeh, gij zult, gij moet dus alles weten.'

'Integendeel, mijne Anna, ik weet niets. Toen ik Santjoemeh verliet, waren uwe ouders springlevend. Dien morgen toen ik met Grenits naar herwaarts reisde...

Met Grenits?' vroeg zij. 'Theodoor Grenits? Is die hij u?'

'Ja, dierbare,.... toen reisden mijnheer en mevrouw Van Gulpendam, naar Soeka maniesan?'

'Soeka maniesan?... Wat is dat?' vroeg zij.

'Dat is eene suikerfabriek in het oostelijk gedeelte van de residentie Santjoemeh gelegen.... Eerst te Gombong kregen wij tijding van het overlijden, een telegram....'

En nu verhaalde hij in weinige woorden, wat hij wist, wat niet veel was, namelijk, dat het paar door eene bende ketjoe's was omgebracht. De brief, waarbij Van Rheijn hem bizonderheden toezeide, had hij nog niet ontvangen. Die zou wel te Gombong liggen.

Na dat verhaal zweeg Van Nerekool een poos. Hij wilde Anna tijd gunnen om van de ontsteltenis te bekomen, die dat bericht op hare zoo teergevoelige ziel moest gemaakt hebben. Het lieve kind zat, tegen hem aangeleund, bitter te schreien. Neen, haar karakter had hoegenaamd geene punten van overeenkomst met dat harer ouders. Zij zelve had de scheiding bewerkstelligd; zij was heengegaan om hen nimmer weer te zien; zij had

het ouderlijke huis verlaten, met het vaste voornemen daarin nimmer terug te keeren. Nu evenwel de dood tusschenbeide trad, om het weerzien onmogelijk en de scheiding onherroepelijk te maken, vloog hare ziel de wezens, waar zij het leven aan verschuldigd was, te gemoet, en vergat zij het geledene, het verkeerde, om slechts aan het goede te denken. Ja, zij was innig bedroefd; wanneer het in hare macht gestaan had, zou zij, al ware het ten koste van haar leven, het gebeurde ongedaan maken.

Terwijl zij daar zoo gezeten hadden, was de eb langzamerhand ingetreden, en trok het water zich terug. Bij iedere deininggolf, die aanrolde, drong minder water de grot binnen, spatte het minder hoog, pleegde het minder geweld. Dat ging afnemend zoo voort, totdat de kracht aan het aanrollende zilt geheel en al ontbrak om zich te doen gelden. Het waren nog slechts golfjes, die de Goewah binnendrongen, zich daar in de grot kringsgewijze uitbreidden, en met zacht geklos de rots, waarop onze jongelieden zaten, kwamen lekken.

'Het wordt tijd, dierbare Anna,' begon Van Nerekool om de stilte af te breken, en aan de smart zijner gezellin eene afleiding te bezorgen. 'Wij zouden andermaal door den vloed verrast kunnen worden.'

Zij hief het hoofdje op, en keek rond. Toen zij de zee zoo kalm zag, begreep ook zij, dat er niet gedraald mocht worden; want dat anders de vloed weer zou kunnen komen opzetten. Zij veegde hare tranen af.

'Ja, wij moeten heen,' sprak zij.... 'Maar, kunt gij zwemmen? Want gij ziet, het water dat in de grot blijft staan, is veel te diep om doorwaad te kunnen worden... Ja... kunt ge? Dan is de ladder, die daar bengelt, spoedig bereikt.'

Zij wilde zich reeds van de rots, waarop zij redding gevonden hadden, laten afglijden. Maar hij weerhield

haar, sloeg den arm nog vaster om haar middel, en drukte haar zacht tegen zich aan.

‘Het is nu, na die vreeselijke mededeeling, wel geen tijd om over liefde te spreken,’ hernam hij. ‘Maar Anna, ik heb mij in den laatsten tijd zoo ontzettend ongelukkig gevoeld, beloof mij nu in dit uur, mij niet meer te willen ontvluchten?’

Zij keek hem aan. Tranen blonken in hare schoone oogen. Een waas van droefenis was over haar geheele wezen uitgespreid, en het was haar onmogelijk een woord te kunnen uiten.

‘Alle hinderpalen tot onze verbinding zijn nu opgeheven,’ ging hij zacht fluisterend aan haar oor voort. ‘Gij zijt thans uwe eigene meesteres. Zeg, Anna, mag ik hopen?...’

Zij wendde het hoofdje af; maar lei hem de hand op den mond. Hij greep die hand, hij drukte er een innigen kus op.

‘Dank!’ zei hij. ‘Neen, gij kunt mij in dit uur geen ander antwoord geven... Nogmaals dank!... Maar, Anna, nu te water. Wij moeten hier weg!’

Juist wilden beiden zich van de rots laten glijden, toen stemmen vernomen werden. Verrast keken beiden op. Het waren Dalima, Grenits en Murowsky, vergezeld van een paar Javanen, die - wij weten het - in eene djoekoeng bij den ingang der grot verschenen.

‘God!’ riep Anna, ‘en ik in die natte kleeding!’ Zij sloeg een blik op zich en bloosde hevig, toen zij zag hoe hare natte kabaai en sarong hare ledematen plastisch modelleerden. Zij voelde het oog van Karel op haar rusten, en dat maakte hare verwarring nog grooter. Hij evenwel, nam het jasje, waarop zij gezeten had. en bood haar dat aan.

De djoekoeng naderde intusschen, en zoowel Dalima als de twee vrienden waren uitgelaten van vreugde, toen

zij de reeds verloren gewaanden springlevend terugvonden. De loerah van de dessa Ajo had bij het van wal steken uit voorzorg een paar sarongs medegenomen.

'Om de lijken in te wikkelen,' had hij gezegd, zoozeer was hij overtuigd, dat een ongeluk gebeurd was.

De sarongs kwamen nu goed te pas. Anna wikkelde zich er goed in, en werd daarbij door Dalima geholpen. Daarna liet zij zich in de djoekoeng glijden.

Weinige minuten later waren zij buiten de grot, en ongeveer een paar uren later waren Anna, Dalima, Van Nerekool, Grenits en Murowsky in het huisje op de helling van den Goenoeng Poleng vereenigd. In die samenkomst werden snelle besluiten genomen, en voor dat de zon het zenith overschreden had, zaten Anna en Dalima ieder in eene tandoe, en waren op weg naar Karang Anjer. De blanken vormden eene escorte bij die twee draagstoelen, die indrukwekkend mocht heeten. daar alle drie met jachtgeweren gewapend waren.

Bij de familie Steenvlak was Anna de gulste gastvrijheid beschoren. Zij zou daar blijven logeeren, totdat.... Ja, totdat de rouwtijd om zoude zijn.

Toen dat alles goed geregeld was, keerden de jonge mannen naar Gombong terug. Theodoor en Karel wilden van den kapitein-kommandant afscheid nemen en hem bedanken voor het verleende verlof aan Murowsky.

'Wel,' vroeg de brave Krijgsman, 'zijt gijlieden in uwe jacht geslaagd.

Uitmuntend,' antwoordde Grenits.

'Hebt gij fraaie exemplaren buit gemaakt.

Ja, kapitein,' antwoordde Murowsky schalks: 'wij hebben onder anderen een fraai, een onvindbaar kapelletje, een puella formosa([139]) gevangen.'

'Nou, geluk met dat diertje, maar blijf mij met jullie latijn van het lijf.'

Zelfs Van Nerekool kon een glimlach niet weerhouden bij de gedachte aan het kapelletje dat opgespoord was.

Veertien maanden later trad Anna van Gulpendam met Karel van Nerekool in den echt. Het huwelijk werd zonder praal voltrokken te Karang Anjer door en ten huize van den assistent-resident Steenvlak. August van Beneden en Theodoor Grenits waren de getuigen van de bruid, en Eduard van Rheijn en Murowsky die van den bruidegom. Bij het eindigen der plechtigheid kwam ook Willem Verstork aan, die na den dood van den resident Van Gulpendam weer naar de residentie Santjoemeh overgeplaatst werd. Niemand rekende meer op zijne tegenwoordigheid, daar een telegram de tijding aangebracht had, dat het stoomschip, waarmede hij van Batavia naar zijne bestemmingsplaats reisde, ter hoogte van Tegal aan den grond geraakt was. Toen evenwel het vlotbrengen van het vaartuig niet voorspoedig ging, was hij ontscheept, en had de reis van laatstgenoemde plaats per postrijtuig over de hellingen van den Slamat([140]) naar Karang Anjer aanvaard. Hij moest en hij zou het huwelijk van Karel van Nerekool bijwonen! Hij ondervond ook bij deze landreis vertraging, waardoor hij te laat aankwam voor de plechtigheid; maar toch nog vroeg genoeg, om op dezen heuglijken dag in te stemmen in het koor van gelukwenschen, dat het jonge paar ten deel viel. Als ooit hartelijke handdrukken gewisseld waren, dan kon dat betuigd worden van dien vriendendrom, die, bij gebrek aan verwanten van weerszijden, de jonggetrouwden omgaf.

Na de voltrekking van het huwelijk, vertrokken mevrouw en mijnheer Van Nerekool naar Tjilatjap, van waar zij met de boot naar Batavia zouden reizen. De rechterlijke ambtenaar was bij den raad van Justitie

aldaar overgeplaatst. De anderen keerden naar hunne standplaats, Murowsky naar Gombong en de overigen naar Santjoemeh terug, waar zij hunne dagelijksche taak, hen door het lot op de schouders gelegd, hervatten. Allen werden evenwel door eene machtige gedachte beheerscht, die zoo - namen zij zich voor - alle hunne daden zoude kenmerken. En die gedachte was: Onverbiddelijke oorlog, oorlog *à outrance* aan de opiumpacht. Slaagde men er in die te fnuiken, slaagde men er in te voorkomen, dat het verderfelijke heulsap der arme bevolking niet meer met behulp der regeering opgedrongen werd, dan zoude het opiumverbruik wel verminderen.

Eu nu om ten slotte te eindigen met de persoon, welker naam tot titel van dit boek strekt, zij den lezer medegedeeld, dat baboe Dalima weinige maanden, nadat de beide geliefden elkander in een der grotten van het Karang Bollongsche gebergte weergevonden hadden, een dood kind had ter wereld gebracht. Dat bad haar uitermate bedroefd, want in weerwil van de misdaad, waarvan zij het slachtoffer geweest was, had zij een gevoel van moederweelde in zich voelen ontkiemen en grooter worden, naarmate het wezen, dat zij binnen hare lendenen omsloten droeg, zich ontwikkelde. O, zij zou dat kindje zoo teeder bemind hebben, zij zou het zoo verzorgd, zoo geliefkoosd hebben, als wel geen ander moeder het beter vermocht. Zij had reeds een wiegje voor het wicht klaar, geene wieg, zooals wij westerlingen die kennen, neen, een eenvoudig mandje van bamboelatjes, maar door haar zelve gevlochten, doch van binnen zoo weelderig, zoo mollig van kussens voorzien, en door een harer sarongs omgeven om des nachts de muskieten en over dag de te felle lichtstralen af te wenden, dat het als het ware

een nestje zou vormen, dat opgehangen met een paar stevige touwen aan de sparren van de voorgalerij van het vertrekje, hetwelk zij bewonen zou, heen en weer wiegelen zou; terwijl zij, overgelukkig in hare moedervreugde, zacht op de gambang([141]) zoude tokkelen, om het dierbare wezentje door de heerlijke tonen te verrukken. En dat alles was nu weg! Hare vrucht was niet bestand geweest tegen de vermoeienissen, welke zij zich zelve opgelegd had, tegen de aandoeningen, die haar bij den tocht naar de Goewah Temon, waar hare Nana zoo in levensgevaar verkeerd had, bestormd hadden. Ja, zij was uiterst bedroefd geweest; maar... de tijd verzacht de grootste smarten. Daarenboven zij was nu bij Nana, zij zou tot haren laatsten snik bij haar blijven. Zij was met haar naar Batavia gereisd. Zij zou de baboe zijn van de kleine Van Nerekooltjes, die de huwelijksweelde van het jonge paar zouden komen verrijken en, voor ieder, die met de innige genegenheid bekend is, waarmede de Javanen zich in den huishoudelijken omgang aan de blanken hechten, wanneer zij door dezen goed behandeld worden, zal het duidelijk zijn, dat zij dat voornemen stipt getrouw zou blijven.

EINDE.

Eindnoten:

(136) Goewah Temon (bladz. 346). Die vogelnestklip ligt aan de westzijde van den Watoe Boetak, een uitlooper van den Goenoeng Poleng.